

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Фатуллаєва Нармін Яшар кизи

УДК 811.111'42:821.111-3

ДИСЕРТАЦІЯ
ПСЕВДОВВІЧЛИВІ Й ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВІ СТРАТЕГІЇ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ У БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ
ПРОЗІ

035 Філологія

03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ Н. Я. Фатуллаєва

Науковий керівник: Тронь Андрій Андрійович – кандидат філологічних наук, доцент

Івано-Франківськ – 2024

АНОТАЦІЯ

Фатуллаєва Н. Я. Псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії діалогічного мовлення персонажів у британській постмодерністській прозі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2024.

У дисертаційній роботі вперше здійснено поглиблений аналіз категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості, а також особливостей їх реалізації в діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози з урахуванням тактико-стратегічного аспекту.

Згідно з результатами дослідження сформульовано авторські твердження, які містять наукову новизну й виносяться на захист. Встановлено, що категорію (не)ввічливості розглядають як багатогранний соціокультурний феномен, що відіграє ключову роль у процесах міжособистісного спілкування. Ввічливість є інструментом для зменшення напруги у спілкуванні, підтримки соціальної дистанції й досягнення ефективної комунікації. Незважаючи на різноманітність підходів і дефініцій, ключовою залишається роль ввічливості у сприянні успішному обміну інформацією й підтримці позитивних відносин у суспільстві. Категорію (не)ввічливості розглянуто як комунікативно-прагматичну категорію, яка відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної й гармонійної взаємодії між мовцями. Вона функціонує як механізм регулювання соціальних відносин, що дозволяє підтримувати соціальну дистанцію й створювати позитивний клімат під час комунікативної взаємодії. Ввічливість виконує роль посередника між індивідуальними інтенціями мовців і соціальними очікуваннями, що робить її ключовим елементом у комунікативно-прагматичному аналізі діалогічного мовлення.

Псевдоввічливість визначено як комунікативно-прагматичну категорію, яка полягає у використанні формально ввічливих висловлень із метою приховування

справжніх (неввічливих) інтенцій. Псевдоввічливість схарактеризовано як форму комунікації, яка, хоча й формально дотримується норм ввічливості, насправді виконує функцію прихованої неввічливості, маніпулюючи очікуваннями й емоціями співрозмовника за допомогою мовних і немовних засобів. У роботі окреслено основні диференційні ознаки псевдоввічливості: поверхнева ввічливість, протиріччя між зовнішнім виглядом і неввічливою позицією, нещирість, імплікатура, інтенційність, гумор, соціальний контекст, соціальна грайливість і когнітивний дисонанс. Ці характеристики підкреслюють, що псевдоввічливість є інструментом уникнення відкритого конфлікту, маніпуляції й збереження соціальної гармонії, використовуючи мовні й немовні засоби для створення ілюзії ввічливості, яка насправді приховує негативні інтенції.

Псевдонеуввічливість визначено як комунікативно-прагматичну категорію, яка охоплює такі мовленнєві прояви, які на перший погляд можуть здатися неввічливими, грубими або навіть образливими, але насправді виконують функцію зміцнення соціальних зв'язків, вираження солідарності або товаришкості. Псевдонеуввічливість функціонує як інструмент соціальної грайливості, де можливі конфлікти й непорозуміння зводяться до мінімуму за допомогою імплікатур, іронії або гумору. У роботі окреслено основні диференційні ознаки псевдонеуввічливості: відверта неввічливість, жарт чи глузування, несерйозні інтенції, грайливий тон, спільне розуміння, іронія, контекстуальна відповідність, соціальний зв'язок і перебільшення. Ці характеристики підкреслюють, що псевдонеуввічливість спрямована на створення атмосфери довіри й товаришкості. Вона функціонує як засіб соціальної взаємодії, де неввічливі елементи використовують у жартівливій манері для зміцнення зв'язку між комунікантами.

У дисертаційній праці запропоновано інтегровані моделі псевдоввічливості й псевдонеуввічливості з опертям на наявні підходи до розуміння (не)ввічливості і її ролі в комунікації. Інтегрована модель псевдоввічливості поєднує принцип ввічливості Дж. Ліча й теорію управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей. Інтегрована модель псевдонеуввічливості поєднує теорію неввічливості

Дж. Калпепера й теорію управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей. Псевдоввічливість і псевдоневвічливість складається з двох елементів – ввічливого й неввічливого. Псевдоввічливе висловлення є поєднанням поверхневої ввічливості й глибинної неввічливості, а псевдоневвічливе висловлення є поєднанням поверхневої неввічливості й глибинної ввічливості. Ці моделі сприяють кращому розумінню, як реалізують псевдоввічливість і псевдоневвічливість, створюючи складні й багатогранні комунікативні ситуації. Зокрема, в роботі проаналізовано, як персонажі британської постмодерністської прози використовують мову для маніпуляції, захисту власних інтересів, уникнення конфліктів, підтримання гармонії під час взаємодії, покращення взаємин або зміцнення довіри.

Результати дослідження засвідчили, що псевдоввічливість і псевдоневвічливість є важливими елементами комунікативної поведінки персонажів британської постмодерністської прози. У роботі проаналізовано особливості реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій із урахуванням функціонально-прагматичного аспекту, що дало змогу виявити специфічні комунікативно-прагматичні тактики й прийоми, за допомогою яких такі стратегії сприяють досягненню комунікативно-прагматичних цілей, маніпулюючи сприйняттям і відносинами між учасниками комунікації. З'ясовано, що у своєму діалогічному мовленні персонажі використовують десять комунікативно-прагматичних стратегій псевдоввічливості. Серед псевдоввічливих стратегій виділено: стратегію сардонічної згоди (10,82%), стратегію прихованої незгоди (16,11%), стратегію конверсаційних імплікатур (7,69%), стратегію фейкового ентузіазму (9,54%), стратегію надмірної офіційності (18,8%), стратегію нещирих компліментів (7,36%), стратегію прихованої критики (10,62%), стратегію нещирої подяки (7,05%), стратегію нещирого вибачення (6,1%), стратегію маніфестації турботи (2,91%). З'ясовано, що у своєму діалогічному мовленні персонажі використовують сім комунікативно-прагматичних стратегій псевдоневвічливості. Серед псевдоневвічливих стратегій виділено: стратегію фейкового обурення (15,69%), стратегію грайливої погрози (11,34%), стратегію

відвертої критики (25,7%), стратегію нещирої образи (9,31%), стратегію двозначних компліментів (18,68%), стратегію сардонічної похвали (12,63%), стратегію маніфестації покори (6,65%). Кожна з цих стратегій має свої особливості й механізми реалізації, які впливають на загальний тон комунікації й на розвиток стосунків між персонажами. Тактики, які використовують у межах цих стратегій, передбачають такі прийоми, як іронічне використання ввічливих формул, використання сарказму й іронії, маніпулювання соціальними очікуваннями й нормами, а також контекстуальні інверсії ввічливості.

У дисертаційній роботі запропоновано інвентар різнорівневих засобів реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі. З'ясовано, що псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії реалізують за допомогою фонетичних, морфологічних, лексичних і синтаксичних засобів. Зокрема, персонажі британської постмодерністської прози використовують у своєму діалогічному мовленні такі засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості, як інтонація, формальні або зневажливі звертання, імперативні конструкції, питальні конструкції, риторичні запитання, умовні конструкції, модальні дієслова, фразеологізми, еліптичні конструкції, експресивні синтаксичні структури, стилістичні засоби. Інтонація кардинально змінює значення висловлення, створюючи емоційний фон, а формальні чи зневажливі звертання додають іронічного, саркастичного чи гумористичного тону. Імперативні конструкції й риторичні запитання посилюють аргументацію й створюють драматичний ефект. Умовні конструкції виражають скептицизм або надають спілкуванню легкості й невимушеності, а модальні дієслова посилюють сарказм або сумнів. Фразеологізми, еліптичні конструкції й стилістичні засоби пом'якшують висловлення, а експресивні синтаксичні структури підкреслюють емоційний стан персонажів, додають діалогічному мовленню жвавості, гумору й іронії, сприяючи створенню позитивної атмосфери. Усі ці засоби підкреслюють складність і багатогранність комунікативної взаємодії, що виходить за межі традиційної (не)ввічливості.

Результати й узагальнення дослідження можна використовувати під час написання праць із лінгвопрагматики, комунікативної прагматики, психолінгвістики й соціолінгвістики, де вони сприятимуть глибшому розумінню функціонально-прагматичних аспектів комунікативно-прагматичних стратегій. Вивчення псевдоввічливості й псевдоневвічливості також може бути корисним у контексті міжкультурної комунікації, де важливо розуміти нюанси ввічливості й неввічливості в різних культурних контекстах.

Ключові слова: постмодерністський художній текст, позитивна ввічливість, негативна ввічливість, комунікативний кодекс, псевдоввічливість, псевдоневвічливість, комунікативно-прагматичний підхід, комунікативна ситуація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, мовленнєвий акт, адресат, адресант, імплікатури, прагматика.

ABSTRACT

Narmin Fatullaieva. Mock politeness and mock impoliteness strategies of dialogical speech of characters in British postmodern fiction. – Qualifying manuscript.

The thesis is for obtaining Doctor of Philosophy Degree, the field 03 Humanities, specialty 035 Philology. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2024.

In the dissertation, an in-depth analysis of the categories of mock politeness and mock impoliteness, as well as the peculiarities of their implementation in the dialogical speech of characters in British postmodern fiction, is conducted for the first time, taking into account the tactical-strategic aspect.

According to the research findings, original assertions containing scientific novelty have been formulated and are presented for the defence. It has been stated that the category of (im)politeness is viewed as a multifaceted sociocultural phenomenon that plays a key role in interpersonal communication processes. Politeness serves as a tool for reducing tension in communication, maintaining social distance, and achieving effective communication. Despite the variety of approaches and definitions, the key role

of politeness remains in facilitating successful information exchange and maintaining positive relationships in society. The category of (im)politeness is considered a communicative-pragmatic category that plays an important role in ensuring effective and harmonious interaction between speakers. It functions as a mechanism for regulating social relations, allowing for the maintenance of social distance and the creation of a positive atmosphere during communicative interaction. Politeness acts as a mediator between the individual intentions of speakers and social expectations, making it a key element in the communicative-pragmatic analysis of dialogical speech.

Mock politeness is defined as a communicative-pragmatic category that involves the use of formally polite utterances to conceal real (impolite) intentions. Mock politeness is characterized as a form of communication that, while formally adhering to the norms of politeness, actually serves the function of hidden impoliteness, manipulating the expectations and emotions of the addressee through both verbal and non-verbal means. The study outlines the main differential features of mock politeness: superficial politeness, contradiction between the polite form and impolite essence, insincerity, implicature, intentionality, humour, social context, social playfulness, and cognitive dissonance. These characteristics emphasize that mock politeness is a tool for avoiding conflict, manipulation, and maintaining social harmony by using verbal and non-verbal means to create the illusion of politeness, which in reality conceals negative intentions.

Mock impoliteness is defined as a communicative-pragmatic category that encompasses speech acts that may initially seem impolite, rude, or even offensive, but in reality serve the function of strengthening social bonds, expressing solidarity, or fostering camaraderie. Mock impoliteness functions as a tool of social playfulness, where potential conflicts and misunderstandings are minimized through implicatures, irony, or humour. The study outlines the main differential features of mock impoliteness: overt impoliteness, joking or teasing, non-serious intentions, playful tone, shared understanding, irony, contextual appropriateness, social bonding, and exaggeration. These characteristics emphasize that mock impoliteness is aimed at creating an atmosphere of trust and camaraderie. It functions as a means of social

interaction where impolite elements are used in a playful manner to strengthen the connection between communicants.

In the research paper, integrated models of mock politeness and mock impoliteness are outlined on the basis of existing approaches to understanding (im)politeness and its role in communication. The integrated model of mock politeness combines J. Leech's Politeness Principle and H. Spencer-Oatey's Rapport Management Theory. The integrated model of mock impoliteness combines J. Culpeper's Impoliteness Theory and H. Spencer-Oatey's Rapport Management Theory. Mock politeness and mock impoliteness consist of two elements: politeness and impoliteness. A mock polite utterance is a combination of superficial politeness and impoliteness evaluation, while a mock impolite utterance is a combination of superficial impoliteness and politeness evaluation. These models contribute to a better understanding of how mock politeness and mock impoliteness are implemented, creating complex and multifaceted communicative situations. Specifically, the study analyses how characters in British postmodern fiction use language to manipulate, protect their interests, avoid conflicts, maintain harmony during interactions, improve relationships, or strengthen trust.

The research findings have demonstrated that mock politeness and mock impoliteness are important elements of the communicative behaviour of characters in British postmodern fiction. The study analyses the peculiarities of implementing mock politeness and mock impoliteness strategies, considering the functional-pragmatic aspect. This has made it possible to identify specific communicative-pragmatic tactics and techniques through which these strategies contribute to achieving communicative-pragmatic goals by manipulating the perceptions and relationships between communication participants. It was discovered that characters employ ten communicative-pragmatic strategies of mock politeness in their dialogical speech. The following mock politeness strategies have been identified: the strategy of sardonic agreement (10,82%), the strategy of hidden disagreement (16,11%), the strategy of conversational implicatures (7,69%), the strategy of fake enthusiasm (9,54%), the strategy of excessive formality (18,8%), the strategy of insincere compliments (7,36%),

the strategy of hidden criticism (10,62%), the strategy of insincere gratitude (7,05%), the strategy of insincere apology (6,1%), and the strategy of manifestation of concern (2,91%). Additionally, it was discovered that characters employ seven communicative-pragmatic strategies of mock impoliteness in their dialogical speech. The following mock impoliteness strategies have been identified: the strategy of fake outrage (15,69%), the strategy of playful threat (11,34%), the strategy of overt criticism (25,7%), the strategy of insincere insult (9,31%), the strategy of ambiguous compliments (18,68%), the strategy of sardonic praise (12,63%), and the strategy of manifestation of submission (6,65%). Each of these strategies has its own characteristics and mechanisms of implementation that influence the overall tone of communication and the development of relationships between characters. The tactics used within these strategies involve techniques such as the ironic use of polite formulas, the use of sarcasm and irony, manipulation of social expectations and norms, as well as contextual inversions of politeness.

The dissertation proposes an inventory of multi-level means for implementing mock politeness and mock impoliteness strategies in British postmodern fiction. It has been outlined that these strategies are implemented through phonetic, morphological, lexical, and syntactic means. Specifically, characters in British postmodern fiction use various means in their dialogical speech to express mock politeness and mock impoliteness, such as intonation, formal or derogatory address forms, imperative constructions, interrogative constructions, rhetorical questions, conditional constructions, modal verbs, idioms, elliptical constructions, expressive syntactic structures, and stylistic devices. Intonation dramatically alters the meaning of an utterance, creating an emotional backdrop, while formal or derogatory forms of address add an ironic, sarcastic, or humorous tone. Imperative constructions and rhetorical questions enhance the argumentation and create a dramatic effect. Conditional constructions convey scepticism or lend an air of lightness and informality to the conversation, while modal verbs amplify sarcasm or doubt. Idioms, elliptical constructions, and stylistic devices mitigate the utterance, while expressive syntactic structures emphasize the emotional state of the characters, adding liveliness, humour,

and irony to the dialogue, thereby fostering a positive atmosphere. All these means emphasise the complexity and multifaceted nature of communicative interaction, which goes beyond traditional (im)politeness.

The findings of the research paper can be used in the works on linguopragmatics, communicative pragmatics, psycholinguistics, and sociolinguistics, where they will contribute to a deeper understanding of the functional-pragmatic aspects of communicative-pragmatic strategies. The study of mock politeness and mock impoliteness may also be useful in the context of intercultural communication, where it is important to understand the nuances of politeness and impoliteness across different cultural contexts.

Key words: postmodernist artistic text, positive politeness, negative politeness, communicative code, mock politeness, mock impoliteness, communicative-pragmatic approach, communicative situation, communicative strategy, communicative tactic, speech act, addresser, addressee, implicatures, pragmatics.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, що опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Фатуллаєва Н. Мовленнєва формула вибачення як складник концепту «ввічливість» (на матеріалі роману Джордж Мойєс «The last letter from your lover»). *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2020. Вип. 34. Том 5. С. 130–137.

URL: http://www.afhn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/22.pdf

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-5-20>

2. Фатуллаєва Н. Я. Іронія як комунікативно-прагматична суперстратегія псевдоввічливості. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. Ужгородський національний університет: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 2 (24). С. 178–186.

URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/325/509>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.24.178-186>

3. Fatullaieva N. Ya. Evolution of (im)politeness theories: a critical analysis of existing approaches and concepts. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*. 2023. Vol. 10. P. 103–112.

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnuphil/article/view/8504/8622>

DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.103-112>

4. Fatullaieva N. Ya. Sarcasm as a communicative-pragmatic superstrategy of mock politeness. *Folium*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 4. P. 274–279.

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/104/102>

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.41>

5. Фатуллаєва Н. Я. Функціонально-семантичний простір категорії псевдоневвічливості: аналіз диференційних ознак і їхніх функціональних ролей у її структурі. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*: журнал. 2024. № 5 (23) 2024. С. 512–522.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/12056/12117>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5\(23\)-512-522](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5(23)-512-522)

Наукові праці в матеріалах конференцій

6. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоввічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 2th International scientific and practical conference «Modern education using the latest technologies»* (January 17–20, 2023). Lisbon, Portugal. International Science Group. 2023. P. 355–357.

URL: <https://isg-konf.com/modern-education-using-the-latest-technologies/>

DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.1.2>

7. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоневвічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 4th International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations»* (January 18–20, 2023). Osaka, Japan. CPN Publishing Group. 2023. P. 453–458.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-18-20.01.23.pdf>

8. Fatullaieva N. A comparative analysis of multifarious definitions of the category of (im)politeness. *Proceedings of the VI International scientific and practical conference «The Aspects of Contemporary Scientific Research that Encompass Both Theoretical and Practical Components»* (January 10–12, 2024). Venice, Italy, International Scientific Unity. 2024. P. 260–263.

URL: <https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/01/The-aspects-of-contemporary-scientific-research-Jan-10-12-2024-Venice-Italy.pdf>

9. Фатуллаєва Н. Я. Функціонально-семантичний простір категорії псевдоввічливості: аналіз диференційних ознак і їхніх функціональних ролей у її структурі. *Сучасний стан та пріоритети модернізації науки, освіти та технологій*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 10 січня 2024 р.): у 3 ч. Біла Церква: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. С. 47–50.

URL: <https://www.economics.in.ua/2024/01/10-1.html>

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПСЕВДОВВІЧЛИВОСТІ Й ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВОСТІ	
1.1. Теоретичні основи категорії (не)ввічливості.....	22
1.1.1. Категорія (не)ввічливості як об'єкт дослідження.....	22
1.1.2. Еволюція теорій (не)ввічливості: критичний аналіз традиційних і сучасних підходів.....	26
1.2. Теоретичні основи категорії псевдоввічливості.....	37
1.2.1. Зміст поняття «псевдоввічливість», кореляція термінів.....	37
1.2.2. Інтегрована модель псевдоввічливості.....	40
1.3. Теоретичні основи категорії псевдоневвічливості.....	45
1.3.1. Зміст поняття «псевдоневвічливість», кореляція термінів.....	45
1.3.2. Інтегрована модель псевдоневвічливості.....	47
1.4. Засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості.....	51
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСЕВДОВВІЧЛИВИХ І ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВИХ СТРАТЕГІЙ У БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ	
2.1. Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів.....	64
2.2. Етапи дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі.....	80

РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСЕВДОВВІЧЛИВОСТІ В БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ.....	90
3.1. Диференційні ознаки псевдоввічливості.....	90
3.2. Реалізація псевдоввічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів.....	99
3.2.1. Стратегія сардонічної згоди.....	100
3.2.2. Стратегія прихованої незгоди.....	104
3.2.3. Стратегія конwersаційних імплікатур.....	108
3.2.4. Стратегія фейкового ентузіазму.....	111
3.2.5. Стратегія надмірної офіційності.....	115
3.2.6. Стратегія нещирих компліментів.....	118
3.2.7. Стратегія прихованої критики.....	122
3.2.8. Стратегія нещирої подяки.....	125
3.2.9. Стратегія нещирого вибачення.....	129
3.2.10. Стратегія маніфестації турботи.....	133
3.3. Функціонально-прагматична система засобів вираження псевдоввічливості в британській постмодерністській прозі.....	136

РОЗДІЛ 4. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВОСТІ В БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ.....	153
4.1. Диференційні ознаки псевдонеєввічливості.....	153
4.2. Реалізація псевдонеєввічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів.....	160
4.2.1. Стратегія фейкового обурення.....	161
4.2.2. Стратегія грайливої погрози.....	164
4.2.3. Стратегія відвертої критики.....	166
4.2.4. Стратегія нещирої образи.....	171
4.2.5. Стратегія двозначних компліментів.....	176
4.2.6. Стратегія сардонічної похвали.....	180

	15
4.2.7. Стратегія маніфестації покори.....	184
4.3. Функціонально-прагматична система засобів вираження псевдонеvvічливості в британській постмодерністській прозі.....	187
ВИСНОВКИ.....	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	212
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	233
ДОДАТКИ.....	235
Додаток А. Псевдовvічливість крізь призму принципу vвічливості Дж. Ліча й теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей.....	235
Додаток Б. Псевдонеvvічливість крізь призму теорії невvічливості Дж. Калпепера і теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей.....	236
Додаток В. Інтерпретація комунікативно-прагматичної стратегії.....	237
Додаток Г. Інтерпретація комунікативно-прагматичної тактики.....	238
Додаток Д. Функціонування псевдовvічливості в діалогічному мовленні персонажів.....	239
Додаток Е. Засоби вираження псевдовvічливості в британській постмодерністській прозі.....	241
Додаток Є. Функціонування псевдонеvvічливості в діалогічному мовленні персонажів.....	242
Додаток Ж. Засоби вираження псевдонеvvічливості в британській постмодерністській прозі.....	244
Додаток З. Статистичні параметри використання псевдовvічливих і псевдонеvvічливих стратегій.....	245
Додаток І. Перелік публікацій за темою дисертаційного дослідження.....	246

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дисертації. У сучасному мовознавстві комунікативно-прагматичний підхід до вивчення мовних явищ став одним із провідних напрямків. Такий підхід акцентує увагу на тому, як мовні елементи функціонують у контексті комунікативних актів і як їх значення змінюється залежно від соціальних і культурних умов.

У межах цього підходу особливу увагу приділяють дослідженню категорії (не)ввічливості, зокрема комунікативно-прагматичних стратегій, які використовують для досягнення деяких комунікативно-прагматичних цілей (Ф. Бацевич, О. Беляєва, О. Бондарко, П. Браун, Л. Гнатюк, Г. Грайс, Дж. Калпепер, Дж. Лакофф, С. Левінсон, Дж. Ліч, О. Мельничук, О. Миронюк, М. Скаб, Х. Спенсер-Оатей, Ш. Тейлор, М. Телеки, В. Шинкарук і ін.). Одним із ключових аспектів такого використання мови є феномени псевдоввічливості й псевдоневвічливості, які дозволяють зрозуміти складні процеси маніпуляції мовленням у контексті постмодерністського дискурсу.

Псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії спрямовані на навмисне приховування або спотворення справжніх намірів мовця, створюючи ілюзію ввічливості або, навпаки, неввічливості. Такі комунікативно-прагматичні стратегії є типовими для постмодерністської літератури, де традиційні форми комунікації зазнають деконструкції, а мовна гра стає засобом виявлення соціальних, культурних і політичних суперечностей.

Аналіз псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози має значний науковий потенціал, оскільки дозволяє виявити приховані механізми мовленнєвої маніпуляції, що відображають ширші соціальні й культурні контексти. Водночас, такі дослідження відкривають можливість для подальшого розвитку теорії мовленнєвих актів, а також збагачують розуміння постмодерністської прози і її впливу на комунікативну взаємодію.

Дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі є важливим внеском у комунікативно-прагматичний аналіз мовлення, що дозволяє розширити знання про мовленнєві практики і їх соціальні функції.

Актуальність теми дослідження зумовлена кількома важливими аспектами. По-перше, відсутність комплексного опису категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості створює потребу в глибшому аналізі цих комунікативно-прагматичних феноменів для розширення знань про їхнє функціонування в мовленні. По-друге, функціонально-прагматичний потенціал псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень є особливо актуальним, оскільки вони дозволяють ефективно реалізовувати комунікативно-прагматичні цілі, маніпулювати сприйняттям і відносинами в різних комунікативно-прагматичних ситуаціях. По-третє, необхідність розвитку теорії мовленнєвих актів для врахування маніпулятивних аспектів комунікації підкреслює важливість дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій. По-четверте, нові підходи до аналізу комунікативно-прагматичних стратегій у постмодерністському контексті вимагають інтеграції специфічних лінгвістичних феноменів для глибшого розуміння комунікативних процесів. По-п'яте, перспективи міждисциплінарних досліджень, що поєднують лінгвістику з соціальною психологією й культурологією, вказують на важливість розуміння соціальних і культурних контекстів комунікативно-прагматичних стратегій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає профілеві наукового плану кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника “Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англомовного дискурсу” (номер державної реєстрації 0123U100259). Тему наукової роботи затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол Протокол № 9 від 05 листопада 2019 р.).

Мета роботи полягає в системному й комплексному аналізі категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості з урахуванням особливостей

функціонування псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів, а також засобів їх реалізації у британській постмодерністській прозі.

Для досягнення поставленої мети слід розв'язати такі **завдання**:

1) з'ясувати основні напрямки вивчення категорії (не)ввічливості й схарактеризувати (не)ввічливість як комунікативно-прагматичну категорію;

2) розкрити зміст понять «псевдоввічливість» і «псевдоневвічливість», виявити їх диференційні ознаки;

3) окреслити модель псевдоввічливості й псевдоневвічливості;

4) визначити й описати псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії діалогічного мовлення персонажів;

5) проаналізувати засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості в художніх текстах британської постмодерністської прози.

Об'єкт дослідження – діалогічне мовлення персонажів, у яких були використані псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії.

Предмет дослідження – особливості функціонування псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів, а також мовні засоби їх реалізації в британській постмодерністській прозі.

Матеріалом дослідження слугували художні тексти британських постмодерністських письменників, взяті з електронного Британського національного корпусу (British National Corpus (BNC)). Для аналізу методом суцільної фіксації вибрано 5047 прикладів (3575 фрагментів діалогічного мовлення персонажів, у яких були використані псевдоввічливі стратегії, 1472 фрагментів діалогічного мовлення персонажів, у яких були використані псевдоневвічливі стратегії).

Методи дослідження. Специфіка об'єкта й поставлені в дисертаційній роботі завдання зумовили комплексне використання методів. Використання описового методу із застосуванням прийому внутрішньої інтерпретації (для встановлення диференційних ознак псевдоввічливості й псевдоневвічливості) й парадигматичної методики (для визначення функціонально-прагматичної системи

засобів вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості) дало змогу детально описати й систематизувати псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії. Метод компонентного аналізу сприяв виокремленню комунікативно-прагматичних стратегій на основі диференційних ознак псевдоввічливості й псевдоневвічливості. Метод функціонально-прагматичного аналізу дозволив схарактеризувати функціонально-прагматичні особливості псевдоввічливості й псевдоневвічливості й засобів їх вираження в британській постмодерністській прозі. Використання методу кількісного аналізу дав змогу визначити продуктивність функціонування псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснено поглиблений аналіз категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості; запропоновано інтегровану модель псевдоввічливості й псевдоневвічливості з опертям на наявні підходи до розуміння (не)ввічливості і її ролі в комунікації; здійснено аналіз особливостей реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій із урахуванням функціонально-прагматичного аспекту, що дало змогу виявити специфічні комунікативно-прагматичні тактики й прийоми, за допомогою яких такі стратегії сприяють досягненню комунікативно-прагматичних цілей, маніпулюючи сприйняттям і відносинами між учасниками комунікації; запропоновано інвентар різнорівневих засобів реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні розуміння категорії (не)ввічливості, а також у розширенні знань про категорії псевдоввічливості й псевдоневвічливості. Дослідження описує специфіку реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів, що сприяє розумінню механізмів міжособистісного спілкування. Висновки й узагальнення виконаної дисертаційної праці сприятимуть подальшому дослідженню категорії псевдоввічливості й псевдоневвічливості у комунікативно-прагматичному аспекті, зокрема поглибленню знань про функціонування псевдоввічливих і

псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі. Спроектовані в дисертаційній розвідці принципи аналізу категорії псевдоввічливості й псевдоневвічливості можуть бути використані під час дослідження проблем комунікативної прагматики.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані під час створення теоретичних курсів із прагмалінгвістики, комунікативної прагматики, психолінгвістики й соціолінгвістики, де вони сприятимуть глибшому розумінню функціонально-прагматичних аспектів комунікативно-прагматичних стратегій. Вивчення псевдоввічливості й псевдоневвічливості також може бути корисним у контексті міжкультурної комунікації, де важливо розуміти нюанси ввічливості й неввічливості в різних культурних контекстах. Водночас, результати можуть знайти застосування в науково-пошуковій роботі аспірантів і студентів, у розробці тренінгів і навчальних програм для вдосконалення комунікативних навичок, а також в аналізі комунікативно-прагматичних стратегій у професійних сферах, таких як бізнес і дипломатія, де ефективне управління міжособистісними відносинами є ключовим.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота, опубліковані статті й тези, у яких викладено основні положення наукової праці, виконані самостійно й належать особисто авторові.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження апробовані на II Міжнародній науково-практичній конференції «Modern education using the latest technologies» (м. Лісабон, 17-20 січня 2023 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Science and technology: problems, prospects and innovations» (м. Осака, 18-20 січня 2023 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «The aspects of contemporary scientific research that encompass both theoretical and practical components» (м. Венеція, 10-12 січня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та пріоритети модернізації науки, освіти та технологій» (м. Біла Церква, 10 січня 2024 р.), а також на щорічних звітних

наукових конференціях викладачів, аспірантів і студентів кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2020 р. – 2024 р.).

Публікації. Основні теоретико-практичні положення дисертаційної роботи висвітлено у 8 одноосібних публікаціях, з-поміж яких чотири – у затверджених наукових фахових виданнях України, чотири – тези міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (239 позицій), списку джерел ілюстративного матеріалу (42 позиції), додатків. Загальний обсяг роботи становить 247 сторінок, із яких основного тексту – 195 сторінок.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПСЕВДОВВІЧЛИВОСТІ Й ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВОСТІ

1.1. Теоретичні основи категорії (не)ввічливості

1.1.1. Категорія (не)ввічливості як об'єкт дослідження

Розвиток теоретичних уявлень про ввічливість, дослідження норм ввічливого поведіння в різних культурних контекстах і формулювання дефініцій поняття ввічливості завжди перебували в центрі уваги численних наукових розвідок [131; 183; 157; 136; 236; 238]. Аналіз праць, присвячених вивченню категорії ввічливості, засвідчив наявність різноманітних визначень ввічливості, що вказує на різносторонні уявлення про категорію ввічливості.

Термін «ввічливість» означає врахування почуттів і бажань адресата під час мовлення. Це означає, що ввічливість може бути виражена як вербально, так і невербально через дії [193, с. 140]. Іншими словами, ввічливість може виявлятися, наприклад, через відповідний одяг і використання «відповідних виразів обличчя, жестів чи позицій тіла» [117, с. 1]. Водночас, ввічливість може бути виражена вербально з використанням шанобливої лексики за допомогою різноманітних лінгвістичних форм конкретної мови.

У загальному розумінні ввічливість вказує на відповідне або прийнятне використання мови в конкретній ситуації [233, с. 156], зокрема на правильність, точність, чистоту, багатство, логічність, доречність, виразність і інші норми, що регламентують загальноприйнятій мовний етикет [40, с. 8-9]. Це означає, що поведінка (вербальна чи невербальна) є ввічливою, коли вона не ображає інших людей, і неввічливою, якщо вона їх ображає. Однак, ввічливість часто неправильно тлумачать, беручи до уваги тільки шанобливі й люб'язні висловлення. Зазначимо, що дослідження категорії ввічливості передбачає аналіз і ввічливих, і неввічливих мовленнєвих актів [див. 155, с. 1-2; 235, р. 12; 195, с. 156]. Деякі науковці припускають, що наукова чи теоретична концепція

ввічливості пов'язана з розробкою теорій або підходів, які тлумачать взаємозв'язок між лінгвістичними аспектами ввічливої поведінки й соціальною реальністю, тобто досліджують процес використання мови під час соціальної взаємодії [155, с. 4], зокрема під час встановлення й підтримки соціальної дистанції між комунікантами, яку модифікують відповідно до стилю комунікації [57, с. 10]. У галузі лінгвістики, прагматики й соціолінгвістики було висунуто різні теорії й гіпотези з метою розкриття сутності ввічливості.

Дослідники пропонують різноманітні визначення терміну «ввічливість». Деякі з цих визначень мають виключно лінгвістичний характер, інші мають соціальне чи соціокогнітивне підґрунтя, ще інші мають дискурсивну спрямованість [див. 171, с. 12].

На думку Р. Лакофф [190, р. 64], ввічливість є концепцією, розробленою суспільством із метою зменшення напруги в міжособистісному спілкуванні. Вважаємо, що такий підхід наочно відображає специфіку ввічливості як соціокультурного явища, яке виникає з практичних потреб спілкування й забезпечує ефективну взаємодію між індивідами. Як зазначає Ф. Бацевич, ввічливість є зовнішнім компонентом етики, який сформували впродовж століть і тисячоліть у людському суспільстві і є невід'ємною частиною духовної сфери особистості [2, с. 198]. Ввічливість відіграє важливу роль у ефективній комунікативній взаємодії [76, с. 154], оскільки допомагає підтримувати гармонію й стабільність у взаєминах, створюючи сприятливе середовище для обміну інформацією й думками. Таке розуміння ввічливості вказує на її значущість у формуванні соціальних норм і взаємодії в суспільстві.

Дж. Ліч пропонує визначати ввічливість як «стратегічне уникнення конфлікту» [193, с. 19], яке може бути оцінене за ступенем зусиль, вкладених в уникнення конфліктної ситуації. В. Серебрякова зазначає, що ввічливість є «засобом пом'якшення й нейтралізації конфліктних ситуацій» [84, с. 89]. На нашу думку, такий підхід дає змогу розглядати ввічливість як засіб досягнення гармонійних міжособистісних відносин, де більша кількість зусиль, вкладених в уникнення конфлікту, позитивно впливає на забезпечення спокійної й ефективної

комунікації. Оцінка рівня цих зусиль стає ключовим моментом під час визначення ввічливості.

Деякі мовознавці розглядають ввічливість як «міжособистісну підтримку» [113, с. 282], яка полягає у вияві поваги до комунікативного партнера, дотримання тактовності, коректності й адекватності [57, с. 8]. Це визначення базується на стратегічній функції деяких мовленнєвих актів, які можуть передувати або слідувати за основним мовленнєвим актом. Ці «другорядні акти» сприяють гармонійному й ефективному перебігу міжособистісного спілкування [див. 148, с. 144]. Вважаємо, що такий підхід вказує на важливість ввічливості як стратегічного інструмента для створення й підтримки сприятливого комунікативного середовища. Ввічливість не тільки допомагає зберегти гідність і обличчя співрозмовників, але й сприяє гармонійному спілкуванню, де враховують взаємні очікування й потреби для досягнення спільних цілей.

Концепція П. Браун і С. Левінсона спрямована на розкриття глибинних соціокультурних аспектів взаємодії. Їхнє трактування ввічливості як «складної системи для зменшення загрози обличчю» [130, с. 1] наголошує на важливій ролі, яку ввічливість відіграє у збереженні позитивної самооцінки й гідності співрозмовників. Вони ґрунтують своє визначення ввічливості на «теорії обличчя», яка вперше була сформульована І. Гофманом [163]. На нашу думку, такий підхід сприяє розумінню важливості культурного контексту й взаємодії у вирішенні конфліктних ситуацій, зважаючи на сприйнятливості обличчя в різних культурах.

Дж. Каспер розглядає ввічливість як важливий складник людських зусиль зробити комунікацію більш успішною й шанобливою. Згідно з її підходом, «спілкування розглядають як небезпечну й антагоністичну діяльність» [184, с. 194]. Тому, ввічливість у цьому контексті розглядають крізь призму стратегій, які використовують співрозмовники під час комунікації з метою уникнення небезпеки й мінімізації антагонізму. Це означає, що ввічливість функціонує як інструмент, що допомагає уникнути можливих конфліктів і врегулювати спілкування, створюючи більш сприятливий клімат для ефективного обміну

інформацією. Вважаємо, що такий підхід сприяє розумінню ввічливості як суттєвого складника соціокомунікативних взаємодій, де стратегічне використання мовлення спрямоване на досягнення спільних цілей і уникнення можливих перешкод.

У контексті вивчення ввічливості важливим видається підхід М. Сіфіану, який впроваджує когнітивну модель учасників для формулювання визначення цього поняття. Так, дослідник вважає ввічливість сукупністю соціальних цінностей, які орієнтовані на те, щоб інтерактанти зважали один на одного, задовольняючи спільні очікування [215, с. 86]. На нашу думку, такий підхід підкреслює важливість культурних і соціальних норм у формуванні взаємодії й спілкування, де ввічливість функціонує як механізм, що допомагає забезпечити гармонію й згуртованість у міжособистісних взаєминах. Таке визначення ввічливості акцентує увагу на важливості врахування вимог і очікувань партнерів у комунікації, сприяючи таким чином побудові позитивних інтеракцій і підтриманню гармонійних відносин у суспільстві.

Дж. Еелен стверджує, що бути ввічливим завжди означає «діяти відповідно до очікувань адресата» [155, с. 128]. На цій підставі деякі дослідники визначають ввічливість як оцінювання поведінки мовця адресатом як ввічливої [див. 232, с. 127; 204, с. 21]. Такий підхід, як зазначає Р. Вотс [235, с. 97], передбачає, що власне оцінювання адресатом поведінки мовця, а не поведінка чи інтенції мовця, визначає, чи виникає ввічливість. Такий «орієнтований на сприйняття» чи «дискурсивний» підхід вирізняється серед інших традиційних теорій ввічливості в лінгвістичній і соціальній прагматиці, які є «орієнтованими на відтворення» підходами. Отже, можна стверджувати, що визначення ввічливості як засобу уникнення конфліктів і сприяння ефективному спілкуванню є консенсусним пунктом для багатьох досліджень ввічливості в наш час. Таке визначення тісно пов'язане з початковим розумінням ввічливості, де важливо забезпечити плавний перебіг речей, зокрема відносин між людьми, і таким чином сприяє зосередженню уваги на одній із головних цілей ввічливості – сприяння ефективному міжособистісному спілкуванню [171, с. 89].

Точка зору Ф. Вонг відіграє важливу роль у сучасному розумінні ввічливості, пропонуючи розглядати її як соціокультурний феномен [234, с. 271]. Згідно з його трактуванням, ввічливість є складним конструктом, спрямованим на виявлення уваги до інших. Вважаємо, що такий підхід підкреслює важливість урахування соціокультурних аспектів у процесі спілкування, де ввічливість є засобом підтримання гармонійних відносин і взаєморозуміння між індивідами з різних культурних і соціальних контекстів. Така концепція відкриває шлях до розуміння ввічливості як більш широкого явища, що охоплює культурні, соціальні й психологічні виміри, і спонукає вивчати взаємозв'язок між ввічливістю й культурною різноманітністю в глобальному контексті.

Отже, аналіз розвитку теоретичних уявлень про ввічливість підтверджує її складний і багатогранний характер. Відмінні підходи до вивчення ввічливості відображають варіабельність у сприйнятті цього поняття. Залежно від трактування, ввічливість розглядають як інструмент уникнення конфліктів, соціокультурний феномен або вказівку мовця на належне використання мови. Незважаючи на різноманітність дефініцій, високий інтерес наукової спільноти до вивчення ввічливості свідчить про її значущість у контексті досягнення ефективного й гармонійного міжособистісного спілкування.

1.1.2. Еволюція теорій (не)ввічливості: критичний аналіз традиційних і сучасних підходів

Підходи до вивчення категорії (не)ввічливості, які ми розглянемо в цьому параграфі, Дж. Калпепер і М. Го [175] систематизували в межах трьох хвиль досліджень категорії (не)ввічливості. Перша хвиля опирається на формальний підхід, запропонований П. Браун і С. Левінсоном [130] і Дж. Лічем [193], які розглядають мову як вихідний пункт для дослідження категорії (не)ввічливості. Друга хвиля охоплює дискурсивні підходи. І третя хвиля займає інтермедіарну позицію між класичними (перша хвиля) й дискурсивними (друга хвиля) підходами до вивчення категорії (не)ввічливості [175; 198; 196; 182].

Така систематизація ґрунтується на двох способах розрізнення підходів до вивчення категорії (не)ввічливості. Перший із них відображає позицію, згідно з якою здійснюють акцентуацію на учасниках взаємодії (первинна) чи на досліднику-аналітику (вторинна). Другий спосіб має більш теоретичну основу, а саме, чи відображає вона прагматичні аспекти чи соціальний контекст. У сучасному мовознавстві виділяють такі підходи до вивчення категорії (не)ввічливості [див. 175, с. 4]:

- 1) дискурсивно-матеріалістичний підхід [204; 205; 203];
- 2) дискурсивно-реляційний підхід [197; 196; 199; 235];
- 3) інтеракційний прагматичний підхід [173; 172; 169];
- 4) жанровий підхід [158; 160; 159];
- 5) інтеракційний соціолінгвістичний підхід [177; 178; 166];
- 6) соціо-прагматичний підхід [141; 218];
- 7) підхід на основі моделей [232; 229];
- 8) оновлений підхід на основі максим [194].

Отже, в сучасній лінгвістиці наявні різноманітні підходи до вивчення категорії (не)ввічливості. Враховуючи динаміку розвитку лінгвістичних досліджень, видається цілком обґрунтованим очікування, що нові підходи до вивчення категорії (не)ввічливості виникатимуть і надалі. Наступним етапом нашого дослідження буде проведення детального аналізу вже наявних підходів до вивчення цієї категорії, щоб зрозуміти їх основи, виявити спільні риси й відмінності.

Підходи до вивчення категорії (не)ввічливості на основі концепції «обличчя». Концепція «обличчя» і її зв'язок із категорією (не)ввічливості є предметом численних наукових дискусій. Дослідження концепції «обличчя» в лінгвістиці чи прагматиці, і категорії (не)ввічливості зокрема, стало можливим завдяки І. Гофману [164; 165; 163]. І. Гофман визначає «обличчя» як позитивну соціальну цінність, яку особа ефективно приписує собі завдяки діям, які вона здійснила під час конкретного мовленнєвого акту [164, с. 213]. Науковець підкреслює важливість соціальної цінності «обличчя». Він наголошує, що ця

цінність виникає в результаті успішного позиціонування особи у власних діях під час конкретного мовленнєвого акту. Відтак, вважаємо, що «обличчя» має активний характер і формується завдяки свідомим діям особи. Варто зазначити, що термін «обличчя» не обмежують лише внутрішнім переживанням, він відображає соціально-прагматичний аспект, в якому важливим є вплив особи на сприйняття її оточення через власні дії й учинки. Отже, «обличчя» є соціальним уявленням, який формують на основі сприйняття індивіда іншими людьми.

У своєму дослідженні П. Браун і С. Левінсон переглядають поняття «обличчя», яке І Гофман запропонував раніше, і вносять у нього зміни. На відміну від І. Гофмана, який вважає «обличчя» соціальним уявленням, який виникає лише під час спілкування [163], П. Браун і С. Левінсон [130, с. 61–62] пропонують власну інтерпретацією поняття «обличчя» як «уявлення про самого себе» (self-image), яке має бути збережене під час інтеракції. Варто зазначити, що підхід П. Браун і С. Левінсона спрямований на врахування внутрішнього аспекту особистості і її відношення до самої себе під час взаємодії з іншими. Дослідники виділяють два типи «обличчя» [див. 130, с. 62]:

1) «позитивне обличчя» (positive face), яке визначають як бажання кожного індивіда бути прийнятим і цінним для інших осіб. Цю концепцію розглядають у контексті взаємодії між особами, де звернено увагу на бажання отримати підтримку й позитивну реакцію від інших. Важливою є ідея впливу суспільного сприйняття на самовизначення особи. Такий підхід підкреслює роль інших у формуванні позитивного образу себе і вказує на важливість схвалення й визнання соціальної цінності;

2) «негативне обличчя» (negative face), яке визначають як бажання особи зберегти свою індивідуальність, захистити особисті межі й право на недоторканність, відсутність відволікань і можливість діяти вільно, не піддаючись зовнішнім обмеженням чи примусу. Ця концепція спрямована на збереження індивідуальної автономії під час взаємодії з іншими людьми. Такий підхід сприяє розумінню динаміки міжособистісних відносин, вказуючи на те, що збереження

особистої свободи й індивідуальних меж може бути стійкою мотивацією в спілкуванні.

Дещо по-іншому інтерпретує «обличчя» Г. Спенсер-Оатей. Дослідниця повертає акцент на соціальну взаємозалежність [221; 220; 218; 222; 219], яку втілює гофманівське розуміння поняття «обличчя». Таке переосмислення сприяє поверненню до аспекту соціальних взаємин, який був висунутий на перший план І. Гофманом. Г. Спенсер-Оатей підтримує визначення «обличчя» І. Гофманом як позитивної соціальної цінності, яку особа ефективно приписує собі завдяки діям, які вона здійснила під час конкретного мовленнєвого акту [163, с. 5], однак робить більший акцент на «цінності». Спочатку вона виділяє два типи «обличчя» [див. 220, с. 540]:

1) «якісне обличчя» (quality face), яке визначають як бажання індивіда, щоб його особисті якості були оцінені позитивно, особливо в контексті його компетентностей, здібностей, зовнішнього вигляду й т. д. Головна суть цієї концепції полягає в прагненні до визнання й позитивного оцінювання наших якостей, що своєю чергою глибоко пов'язане з нашою самосвідомістю й самооцінкою. Такий підхід відображає схожість із поняттям «позитивного обличчя» П. Браун і С. Левінсона;

2) «обличчя соціальної ідентичності» (social identity face), яке визначають як бажання індивіда отримати визнання й підтримку своєї соціальної ідентичності або ролі, таких як лідер групи, цінний клієнт, близький друг. Поняття «обличчя соціальної ідентичності» пов'язане з цінністю, яку ми ефективно вимагаємо стосовно своїх соціальних або групових ролей. Такий підхід сприяє розумінню нашої соціальної цінності.

Пізніше Г. Спенсер-Оатей зазначає, що ефективна комунікація передбачає наявність реляційного аспекту [219, с. 15]. Наприклад, бажання бути хорошим лідером чи доброзичливим учителем містить вроджений реляційний компонент. Це означає, що оцінювання когось як кваліфікованого лідера і/або сердечного вчителя містить не тільки оцінювання їхніх індивідуальних навичок, але й того,

наскільки добре вони встановлюють і управляють взаєминами. Тому, вона додає ще один тип «обличчя» [див. 222, с. 647]:

3) «реляційне обличчя» (relational face), яке визначають як бажання індивіда, щоб його соціальна роль була позитивно оцінена у взаєминах із іншими. Таке бажання виникає з потреби в позитивному визнанні й визначенні власної ролі в спілкуванні з іншими людьми. Термін «реляційний» стосується взаємин між учасниками (дистанціювання-близькість, рівність-нерівність, сприйняття прав і обов'язків), а також як керують цими взаєминами. Такий підхід розкриває важливість соціальної динаміки й взаємодії, де індивід бажає, щоб його роль була сприйнята позитивно, і де різні аспекти взаємин впливають на спосіб взаємодії й взаєморозуміння.

На нашу думку, ці три взаємопов'язані аспекти «обличчя», порівняно з абстрактним поняттям «обличчя» І. Гофмана, є більш ґрунтовними й детальніше аналізують цінність індивіда стосовно його особистих якостей, соціальної ідентичності й міжособистісних відносин.

Концепція «обличчя» на початкових етапах свого розвитку не завжди була безпосередньо пов'язана з (не)ввічливістю. Насправді, трактування «обличчя» І. Гофманом стосувалося насамперед «презентації себе» в щоденній комунікації. Власне праці П. Браун і С. Левінсона були присвячені дослідженню (не)ввічливості з погляду «позитивного й негативного обличчя» [130]. Припускаючи, що «обличчя» й «раціональності» є універсальними категоріями, вони пропонують поняття «мовленнєвих актів, що загрожують обличчю» (face threatening acts, FTAs), які розглядали як «деякі види мовленнєвих актів, які становлять внутрішню загрозу обличчю, зокрема ті мовленнєві акти, які за своєю природою суперечать побажанням мовця чи адресата стосовно свого обличчя [130, с. 65]. Відповідно, вираження ввічливості передбачає використання деяких стратегій для мінімізації загрози. П. Браун і С. Левінсон виділяють п'ять стратегій ввічливості [див. 130, с. 69]: 1) явна ввічливість (bald on record); 2) позитивна ввічливість (positive politeness); 3) негативна ввічливість (negative politeness); 4) стратегія прихованої ввічливості (off record strategy); 5) не використовуй

мовленнєвих актів, які загрожують обличчю (don't do the FTA). Позитивна й негативна ввічливість зорієнтовані на позитивне й негативне обличчя адресата відповідно; стратегію явної ввічливості використовують, коли наявні прямі, зрозумілі, однозначні, чіткі мовленнєві акти; стратегію прихованої ввічливості використовують, коли наявні дві й більше однозначні інтенції, тому мовець не може ототожнити себе з якоюсь конкретною інтенцією.

Підхід П. Браун і С. Левінсона надихнула багатьох лінгвістів у галузі дослідження категорії (не)ввічливості. Так, концепція неввічливості Дж. Калпепер ґрунтується на поняттях позитивного й негативного обличчя П. Браун і С. Левінсона. На противагу п'ятьом стратегіям ввічливості П. Браун і С. Левінсона, дослідник запропонував п'ять суперстратегій неввічливості [див. 142, с. 356]: 1) явна неввічливість (bald on record impoliteness); 2) позитивна неввічливість (positive impoliteness); 3) негативна неввічливість (negative impoliteness); 4) сарказм або псевдоввічливість (sarcasm or mock politeness); 5) нестача ввічливості (withhold politeness). Замість мінімізації загрози обличчю адресата стратегії неввічливості спрямовані на її збільшення.

Концепцію П. Браун і С. Левінсона критикували не тільки за визначення поняття «обличчя», але й за твердження, що «мовці є ввічливими тільки з метою реалізації своїх особистих цілей» [155, с. 128] і що «всі мовленнєві акти є потенційною загрозою «обличчю» [209, с. 14]. Водночас вони приділяли дуже мало уваги мовленнєвим актам, які спрямовані на збереження «обличчя». Як наслідок, критика концепції П. Браун і С. Левінсона «спровокувала дві тенденції в цій галузі» [172, с. 5].

Перша тенденція охоплювала пропозиції переглянути гофманівське визначення «обличчя» [121; 199; 235], оскільки його визначення більш деталізоване. Сучасні розвідки пропонують вивчати поняття «обличчя» окремо від категорії (не)ввічливості [172; 208]. Цілком логічною була поява розширення визначення «обличчя» І. Гофмана. Так, М. Лохер і Д. Бусфілд запропонував розглядати «обличчя» як «позитивну соціальну цінність» [198]; Д. Браво переосмислив поняття «обличчя» і розглядав його як два універсальні бажання –

автономії і співпраці [125; 126; 127; 124]; Р. Арундейл запропонував альтернативну концепцію – Теорію формування обличчя (Face Constituting Theory (FCT)) [114; 116; 115]; Г. Спенсер-Оатей додала до своєї «теорію управління взаємодією» (Rapport Management Theory) соціальні права [221; 218; 222; 219].

Варто зазначити, що гофманівське визначення «обличчя» було також підтримане деякими американськими вченими й було адаптоване до вивчення міжособистісних відносин і спілкування [145; 151].

Друга тенденція охоплювала пропозиції змістити акцент на «роботу з обличчям» (facework) і відділити її від категорії ввічливості. Оскільки «ввічливість виокремлює лише один вид «роботи з обличчям» [172, с. 5] (або реляційної роботи) з-поміж низки різноманітних видів міжособистісних явищ, то дослідники виокремили ще одну форму ввічливості – ввічливість до себе, яка передбачала роботу зі своїм власним обличчям [123; 124; 127; 137; 142; 141; 176; 199; 235].

Отже, теорія «обличчя» є складною й багатогранною. Вона відображає соціальні й індивідуальні ціннісні аспекти особистості в спілкуванні. Концепції І. Гофмана, П. Браун і С. Левінсона, а також Г. Спенсер-Оатей відображають різні підходи до розуміння «обличчя», доповнюючи один одного й розкриваючи зміст поняття «обличчя» більш детально. Деякі дослідники вказували на недоліки їхніх визначень «обличчя». Такі зауваження спонукали до виникнення двох основних тенденцій у вивченні (не)ввічливості. Перша тенденція передбачала необхідність перегляду концепції «обличчя» й розширення її змісту. Друга тенденція передбачала альтернативні підходи до вивчення цієї категорії, підкреслюючи необхідність розгляду різних аспектів міжособистісних відносин.

Дискурсивні підходи до вивчення категорії (не)ввічливості. Критичний аналіз теорії П. Браун і С. Левінсона засвідчив появу дискурсивних підходів до вивчення категорії (не)ввічливості, прихильниками яких була такі науковці, як Дж. Еелен, М. Лохер, Р. Вотс і С. Мілз.

Дж. Еелен [155] критикує неоднозначність у теоріях ввічливості й підтримує твердження Р. Вотс [236] щодо розмежування первинної ввічливості

(ввічливість 1) і вторинної ввічливості (ввічливість 2). Така диференціація також відома як емічне/етичне розрізнення або користувацьке/спостерігацьке розрізнення. Р. Вотс вважає, що первинна ввічливість охоплює загальновідомі уявлення про ввічливість, а вторинна ввічливість є теоретичним конструктом [236, с. 3]. Іншими словами, перший підхід передбачає наявність практичних, метамовних уявлень, які можуть бути непомітними для дослідників, тоді як другий підхід пропонує теоретичні узагальнення й системність у поясненні категорії (не)ввічливості. Таким чином, підходи на основі концепції «обличчя» опираються на другий підхід до вивчення категорії (не)ввічливості, не розмежовуючи ввічливість 1 і ввічливість 2. Дж. Еелен застерігає, що «якщо розмежування не було зроблене належним чином, ввічливість 1 і ввічливість 2 ототожнюють, то епістемологічне значення теоретичного аналізу стає розмитим» [155, с. 31], зазначаючи, що це і є основною проблемою багатьох теорій того часу.

Ключовою ідеєю дискурсивного підходу є те, що спосіб, яким дослідники визначають «обличчя» або (не)ввічливість, не надає цілковитого уявлення про категорію (не)ввічливості; натомість (не)ввічливість виникає через дискурсивне протистояння учасників. М. Лохер і Р. Вотс пропонують «серйозно поставитися до оцінювання ввічливості носіями мови й зробити його основою дискурсивного підходу до вивчення (не)ввічливості [199, с. 16]. Таким чином, вони стверджують, що ввічливість не можна просто ототожнювати з пом'якшенням мовленнєвих актів, які загрожують «обличчю» тому, що ввічливість є дискурсивним концептом, в якому важливим аспектом є реляційна робота [199]. Як зазначає М. Лохер, «дискурсивний підхід до вивчення категорії (не)ввічливості визнає оцінну й нормативну природу ввічливості, заявляючи, що ввічливість стосується міжособистісного аспекту лінгвістичної інтеракції» [197, с. 253]. Насправді, дискурсивний підхід до вивчення категорії (не)ввічливості передбачає врахування різноманітних чинників, які сприяють міжособистісному протистоянню. На відміну від праць М. Лохера й Р. Вотса, які наголошують на реляційній роботі, С. Мілз [204] враховує вплив низки соціальних чинників на ввічливість, на кшталт класу, раси, й гендеру зокрема.

Порівняно з підходами на основі концепції «обличчя», які є вторинною ввічливістю, дискурсивний підхід до вивчення категорії (не)ввічливості наголошує здебільшого на ввічливості 1. Цінність дискурсивного підходу до вивчення категорії (не)ввічливості не викликає сумнівів, однак дослідники критикують акцент на (не)ввічливості 1 через відсутність концептуалізації й системності [229; 230; 179]. Ба більше, акцент на уявленні учасників може призвести до того, що такі підходи будуть охоплювати загальні уявлення так, ніби вони є частиною (формальної) теорії [175, с. 4].

Отже, можна стверджувати, що критика концепції П. Браун і С. Левінсона відкрила нові перспективи для розвитку дискурсивних підходів до вивчення категорії (не)ввічливості. Ці дослідження виявили значущість диференціації ввічливості первинної (ввічливість 1) й вторинної (ввічливість 2), що сприяє глибшому осмисленню цих понять. Виявлено, що (не)ввічливість є комплексним феноменом, який формують завдяки взаємодії учасників дискурсу, й вона відображає їхні соціальні, культурні й індивідуальні аспекти. Дискурсивний підхід розкриває множинність вимірів цієї категорії, що сприяє більш глибокому розумінню й поясненню важливих динамік, які визначають категорію (не)ввічливості.

Сучасні підходи до вивчення категорії (не)ввічливості. Підходи на основі концепції «обличчя» й дискурсивні підходи мають чимало недоліків. Тому, цілком логічним є поява компромісних підходів до вивчення категорії (не)ввічливості, що поєднують переваги обох концепцій, а саме: концепція Г. Спенсер-Оатей [221; 220; 218; 222; 219], концепція Дж. Калпепера [141], концепція Дж. Калпепера й М. Го [143], концепція нео-ввічливості Дж. Холмса, М. Марри й Б. Вайна [177; 178], а також концепція Д. Кадара й М. Го [182].

На думку Г. Спенсер-Оатей, поняття «обличчя» є лише одним аспектом її «теорії управління взаємодією». Іншим аспектом «теорії управління взаємодією» є «соціальні права», які є «фундаментальними особистими/соціальними правами, які особа ефективно вимагає під час взаємодії» [220, с. 540]. Для Г. Спенсер-Оатей така модель управління відносинами є вихідним пунктом для розуміння

міжособистісного спілкування, яке відрізняється від теорії ввічливості, яка насамперед сфокусована на використанні мови. Варто зазначити, що «теорія управління взаємодією» не обмежена лише дослідженням категорії (не)ввічливості, оскільки Г. Спенсер-Оатей здебільшого концентрує свою увагу на «мотиваційних аспектах, які є основою управління взаємодією [220, с. 529]. У цьому контексті наявний значно ширший пояснювальний потенціал щодо різноманітних явищ, пов'язаних із управлінням міжособистісними відносинами, порівняно з теорією П. Браун і С. Левінсова, в якій поняття «обличчя» ототожнюють із категорією ввічливості. На противагу дискурсивному підходу, в якому відсутня концептуалізація й системність [229; 230; 179], «теорія управління взаємодією» є системною концептуальною моделлю.

Підхід Дж. Калпепера до вивчення категорії неввічливості передбачає поділ на первинну неввічливість (неввічливість 1) і вторинну неввічливість (неввічливість 2). Концептуалізація (неввічливість 2) охоплює очікування, бажання й переконання учасників (неввічливість 2) [139]. Таким чином дослідник поєднує переваги двох підходів. Водночас Дж. Калпепер не відкидає поняття «обличчя», а модифікує його з опертям на «теорію управління взаємодією» Г. Спенсер-Оатей [221; 220; 218; 222; 219]. Дослідник розкрив відмінність між конвенційною формульною неввічливістю й неконвенційною неввічливістю й розробив теоретичну модель аналізу неконвенційної неввічливості [141].

Водночас, Дж. Холмс, М. Марра й Б. Вайн [177; 178] пропонують концепцію нео-ввічливості, яка «поєднує деякі ідеї й концепти теорії П. Браун і С. Левінсона й ідеї соціального конструктивізму, щоб надати більш динамічну концепцію, орієнтовану на контекст і дискурс» [178, с. 1064]. Порівняно з дискурсивним підходом, концепція нео-ввічливості не тільки визнає роль аналітика-дослідника, але й приймає емічний підхід, наголошуючи на взаємодії учасників. Такий підхід також відомий як інтеракційний соціолінгвістичний підхід [див. 175].

Як зазначають Д. Кадар і М. Го, «ввічливість можна розглядати як із погляду обох учасників (порівняно з метаучасниками) й емічних чи інсайдерських

(порівняно з аутсайдерськими) уявлень (обидва підходи стосуються первинного користувача), так і з погляду аналітика-дослідника (порівняно із звичайними спостерігачами) й теоретичних (порівняно із загальнотеоретичним) уявлень (обидва підходи стосуються вторинного спостерігача)» [182, с. 3]. (Не)ввічливість, як соціальну практику, реалізують учасники й вона є також предметом дослідження прагматики. Виключення будь-якого з цих поглядів призводить до обмеженого розуміння багатогранних явищ (не)ввічливості.

Варто зазначити, що розглянуті концепції зосереджені переважно на дискусіях, що виникають між первинними й вторинним підходами до вивчення категорії (не)ввічливості, однак, вони не охоплюють усіх її аспектів. Дж. Ліч розглядає ввічливість із погляду лінгвістичної прагматики, пропонуючи набір максимум ввічливості [193; 191], які спрямовані на створення сприятливої атмосфери й доброзичливого середовища для комунікативних стратегій [27, с. 5]. Під час дослідження категорії ввічливості Дж. Ліч не використовує такі абстракції, як «обличчя» чи «культура». Дослідник вважає ввічливість прагматичним явищем, вивчення якого має ґрунтуватися насамперед на дослідженні мови. А. Болотнікова зазначає, що «ввічливість є комунікативно-прагматичною категорією, яка покликана регулювати процес спілкування й сприяти створенню гармонійних взаємин засобами мови» [16, с. 36]. Для дослідження такого явища, як псевдоввічливість, Дж. Ліч пропонує принцип насмішки (Banter Principle) і принцип іронії (Irony Principle). Щодо дискусій про первинний і вторинний підходи до вивчення категорії (не)ввічливості, то Дж. Ліч вважає, що теорії ввічливості слід розглядати з погляду прагматики й стверджує, що прагмалінгвістичну ввічливість і соціопрагматичну ввічливість слід вивчати як два окремі аспекти ввічливості [194].

Натомість М. Теркурафі пропонує підхід до вивчення ввічливості на основі моделей, що ґрунтується здебільшого на конвенціоналізації [232; 229; 230; 228]. «Модель» М. Теркурафі, як «структури прихованих знань про навколишній світ», є типовим контекстом для взаємодії мовця [232, с. 184]. М. Теркурафі спростовує зв'язок між ввічливістю й двозначністю й стверджує, що «власне періодичне

співвідношення окремих типів контексту й особливих лінгвістичних виразів як беззаперечних реалізації деяких дій створюють сприйняття ввічливості» [230, с. 248]. Таким чином, ввічливість пов'язують із конвенціоналізацією. Однак, такий підхід має деякі недоліки під час вивчення неввічливості. Як стверджує Дж. Калпепер, «якщо неввічливість є відхиленням від норми, то вона ніколи не може бути конвенційною» [141, с. 35]. Для спростування твердження про відхилення від норми, Дж. Калпепер наводить чимало прикладів формул неввічливості, які доводять, що неввічливість може бути конвенційною [139; 141]. Деякі дослідники [141; 217; 227] зазначають, що категорію неввічливості слід вивчати з погляду учасників спілкування.

Отже, підходи на основі концепції «обличчя» й дискурсивні підходи до вивчення (не)ввічливості, мають свої обмеження. Тому, логічним є поява компромісних підходів, які поєднують переваги обох концепцій. Концепція Г. Спенсер-Оатей, Дж. Калпепера, Дж. Калпепера й М. Го, нео-ввічливості Дж. Холмса, М. Марри й Б. Вайна, а також Д. Кадара й М. Го враховують як соціопрагматичні, так і прагмалінгвістичні аспекти ввічливості. М. Теркурафі розглядає ввічливість із погляду моделей, підкреслюючи роль конвенціоналізації. Дж. Ліч розглядає ввічливість як прагматичне явище, яке вивчають на основі аналізу мови. Вважаємо, що вивчення категорії (не)ввічливості вимагає комплексного підходу, який об'єднує різноманітні аспекти й допомагає краще розуміти це явище.

1.2. Теоретичні основи категорії псевдоввічливості

1.2.1. Зміст поняття «псевдоввічливість», кореляція термінів

У науковій літературі явище псевдоввічливості (*mock politeness*) розглядають у межах досліджень категорії (не)ввічливості, використовуючи такі терміни, як іронія й сарказм (*irony and sarcasm*) [193; 142], неявна неввічливість (*off-record impoliteness*) [123; 158; 160], прихована неввічливість (*implicational*

impoliteness) [141], надмірна ввічливість (overpoliteness) [212], псевдоввічливі імплікатури (mock politeness implicatures) [168]. Зважаючи на таку кількість термінів, розглянемо їх використання, пояснюючи чому ми надаємо перевагу терміну «псевдоввічливість».

Більшість досліджень категорії псевдоввічливості були здійсненні з використанням термінів «іронія» й «сарказм». Першу вагому спробу теоретизувати категорію псевдоввічливості знаходимо в працях Дж. Ліча [193]. Дж. Ліч у межах дослідження категорії (не)ввічливості розглядає іронію як ввічливий спосіб когось образити (mock politeness) [193, с. 144]. Така концептуалізація псевдоввічливості Дж. Ліча була інтегрована й застосована в моделі неввічливості Дж. Калпепера, який у своїх працях використовував термін «сарказм» на позначення псевдоввічливості. Він зазначав, що сарказм є прикладом неввічливості, коли ввічливі висловлення, які використовує мовець, є нещирими [142, с. 356]. Однак, на нашу думку, є випадки, коли мовець, вживаючи іронічне чи саркастичне висловлення, не має наміру образити свого співрозмовника, його інтенцією може бути дружнє глузування. Тому, вважаємо, що іронія, сарказм й псевдоввічливість є автономними поняттями.

Терміни «неявна неввічливість» і «прихована неввічливість» є значно ширшими з погляду мовних явищ, які вони описують. Дж. Калпепер у своїй оновленій моделі неввічливості замінив термін «сарказм чи псевдоввічливість» на термін «неявна неввічливість» (off-record impoliteness) [140], яку визначав як прихований спосіб вираження неввічливості. Автор також вказував на «метастратегічну» природу сарказму (використання ввічливих висловлень для вираження неввічливості) [140, с. 44]. П. Браун і С. Ленвінсон також визначають іронію як «неявну неввічливість» (off-record impoliteness) [130]. У працях Дж. Катінг і К. Фордайс знаходимо термін «неявна неввічливість» [146]. На їхню думку, така стратегія передбачає використання насмішок чи жартів, які можуть загрожувати «обличчю» адресата, але неявно, приховано. На думку Ш. Тейлор, «неявна неввічливість» може стосуватися як категорії ввічливості, так і категорії неввічливості, і є підтипом «прихованої неввічливості» [225, с. 463]. Термін

«неявна невічливість» також вживає П. Блітвіч, яка поділяє її на додаткові підкатегорії [див.: 158, с. 71]: 1) «прихована невічливість» (ситуації, коли приховане значення може відповідати будь-якому невічливому значенню, реалізованому явно); 2) «сарказм» (ситуації, коли ввічливість є нещирою); 3) «уникнення ввічливості» (ситуації, коли ввічливість відсутня, але повинна бути). Однак, такий поділ, на нашу думку, має дві неточності. По-перше, термін «сарказм» вживають для позначення беззаперечних форм невічливості, що піднімає питання про те, чи насправді така інтенція є прихованою. По-друге, відокремлення «уникнення ввічливості» й «сарказму» від «прихованої невічливості» передбачає, що імплікатура не має відношення до розпізнавання невічливості, оскільки мовчання має базуватися на імплікатурі, щоб розпізнати інтенцію. Враховуючи ці невирішені питання, вважаємо, що термін «неявна невічливість» є надто вузьким і не може бути ототожене з поняттям «псевдоввічливість».

Термін «прихована невічливість» передбачає розуміння невічливості як такої, що або не відповідає зовнішній формі чи семантиці висловлення, або як символічне значення поведінки [141, с. 17]. Вважаємо, що термін «прихована невічливість» найбільш точно характеризує категорію псевдоввічливості, оскільки описує різні форми невідповідності.

Ще одним терміном, який використовують на позначення псевдоввічливості, є «надмірна ввічливість» [212; 235]. Надмірну ввічливість визначають як нещирю ввічливість із наміром ввести співрозмовника в оману. Дж. Калпепер розглядає надмірну ввічливість як метапрагматичну невічливість і зазначає, що вона може виникати в конфліктних ситуаціях [141]. На нашу думку, таке розуміння надмірної ввічливості наближене до терміну «сарказм». Тому, вважаємо, що термін «надмірна ввічливість» є надто вузьким і не може бути ототожене з терміном «псевдоввічливість».

У працях М. Го знаходимо ще один термін на позначення псевдоввічливості – псевдоввічливі імплікатури, які є «нібито ввічливою позицією, яку визначають за допомогою (не)мовних форм і практик, що в деяких ситуаціях могли б

асоціювати з ввічливим ставленням, приховуючи неввічливу позицію за допомогою імплікатур» [168, с. 278]. На нашу думку, таке визначення висвітлює подвійну природу псевдоввічливості: на перший погляд висловлення є ввічливим, однак справжні інтенції приховані за допомогою (не)мовних засобів. Таке «ввічливе» висловлення насправді передає протилежне, неввічливе повідомлення.

Отже, псевдоввічливість виникає тоді, коли нібито «ввічливі» висловлення маскують «неввічливі» інтенції за допомогою імплікатур. Псевдоввічливість є нещирими виявами доброзичливості, оскільки за допомогою ввічливих висловлень передають несхвалення, презирство або незгоду. Псевдоввічливість є прихованою неввічливістю, яку реалізують за допомогою різноманітних стратегій: іронії, сарказму, неявної неввічливості, уникнення ввічливості й надмірної ввічливості й т. д.

1.2.2. Інтегрована модель псевдоввічливості

У нашому дослідженні модель псевдоввічливості розглядаємо крізь призму принципу ввічливості Дж. Ліча (Politeness Principle) й теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей (Rapport Management Theory).

Принцип ввічливості Дж. Ліча [193; 194] полягає у використанні мовленнєвих стратегій, спрямованих на збереження гармонії й позитивних стосунків між учасниками комунікації. Цей принцип ґрунтується на дотриманні шести основних максим (такту, щедрості, схвалення, скромності, згоди, симпатії), що сприяють ввічливому й делікатному спілкуванню.

У контексті псевдоввічливості використання ввічливих висловлень або жестів насправді не відображають справжні почуття чи наміри мовця. Псевдоввічливість використовують для того, щоб уникнути конфлікту або щоб залишити позитивне враження, без щирого наміру проявити доброзичливість чи повагу. Наприклад, мовець може похвалити роботу співрозмовника, хоча насправді не вважає її доброю, він робить це просто щоб уникнути неприємної ситуації. У разі використання ввічливих або позитивних висловлень із метою

іронії чи сарказму ввічливість стає засобом для вираження критики або невдоволення. Наприклад, висловлення *'Oh, please, do go on. Your interruptions are just so enlightening!'* є ввічливим за формою, але насправді є саркастичним. Ввічливість, що базується на суворому дотриманні соціальних або культурних норм без особистої залученості може бути наявна в офіційних чи професійних контекстах, де важливо дотримуватися деяких стандартів. Наприклад, використання стандартних фраз у бізнес-листуванні, які звучать ввічливо, але не виражають щирих почуттів.

Принцип ввічливості Дж. Ліча спрямований на щире підтримання позитивних стосунків, де мовець справді дбає про почуття співрозмовника й намагається уникнути конфліктів або незручностей. У контексті псевдоввічливості, хоча формально учасники комунікації використовують ті самі мовні стратегії, їхній істинний зміст може бути зовсім іншим: мовець може використовувати ввічливість лише як інструмент для досягнення власних цілей або для маніпуляції ситуацією.

Отже, псевдоввічливість може руйнувати довіру й взаєморозуміння між учасниками комунікації, тоді як справжня ввічливість за принципом Дж. Ліча спрямована на створення й підтримання позитивних міжособистісних стосунків.

Теорія управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей [221; 220; 219] зосереджена на тому, як люди керують своїми міжособистісними стосунками під час комунікації, враховуючи аспекти ввічливості, обличчя (face) і соціальних прав. Важливим аспектом цієї теорії є те, як мовець прагне зберегти або зміцнити відносини за допомогою комунікативних стратегій.

Псевдоввічливість можуть використовувати для збереження обличчя мовця або співрозмовника, особливо в ситуаціях, де пряmolінійність може призвести до втрати обличчя. Однак, якщо псевдоввічливість буде виявлена, це може завдати ще більшої шкоди обличчю, ніж пряма критика або відмова. Наприклад, якщо мовець хвалить роботу співрозмовника, хоча насправді вважає її недостатньо якісною, щоб уникнути образи чи конфлікту, це може зберегти обличчя обох

сторін у короткостроковій перспективі, але призвести до непорозуміння або недовіри в майбутньому.

Псевдоввічливість може порушувати соціальні права, оскільки вона може призвести до маніпуляцій або нерівності в стосунках. Наприклад, псевдоввічливість можуть використовувати для того, щоб зберегти статус-кво або домінувальне становище, не враховуючи реальні потреби або інтереси іншої сторони. Якщо мовець використовує ввічливі формули лише для того, щоб виглядати краще або уникнути відповідальності, це може створити нерівність у стосунках і зменшити довіру.

Псевдоввічливість може бути ефективною в короткостроковій перспективі для досягнення бажаних результатів, але в довгостроковій перспективі вона може зашкодити стосункам через виникнення відчуття фальшивості або маніпуляції. Використання псевдоввічливості може знизити емоційну близькість і довіру між співрозмовниками, оскільки вона викликає відчуття нещирості. Псевдоввічливість може вплинути на те, як людина ідентифікує себе й інших у межах взаємодії. Наприклад, використання формальних або шаблонних фраз може відчужувати співрозмовників, знижуючи почуття належності або поваги.

У контексті теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей, псевдоввічливість може бути ефективною для досягнення деяких прагматичних цілей, але вона часто має негативний вплив на довгострокові стосунки. Використання таких стратегій може призвести до втрати довіри, зниження якості комунікації й виникнення конфліктів, особливо якщо співрозмовники відчують або виявляють нещирість.

Проаналізувавши основні положення принципу ввічливості Дж. Ліча й теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей, а також їх взаємозв'язок із категорією псевдоввічливості (див. Додаток А), ми пропонуємо інтегровану модель псевдоввічливості, що поєднує в собі два ключові підходи до розуміння псевдоввічливості і її ролі в комунікації. Така модель дозволяє дослідити, як псевдоввічливість проявляється в міжособистісних взаємодіях і як її вплив на

стосунки залежить від різних контекстів і намірів мовця. Схематично її можна зобразити так:

Псевдоввічливість складається з двох елементів – ввічливого й неввічливого. Поверхневу ввічливу форму висловлення оцінюють як ввічливий хід, однак загрозу «обличчю» учасника спілкування або його соціальним правам оцінюють як неввічливий хід. Псевдоввічливе висловлення є поєднанням поверхневої ввічливості й глибинної неввічливості.

Псевдоввічливість полягає у використанні мовцем ввічливих мовленнєвих стратегій, які зовнішньо відповідають принципам ввічливості, але насправді їхні справжні наміри не є щирими або навіть можуть бути маніпулятивними. Псевдоввічливість використовують для того, щоб зовнішньо дотримуватися принципів такту й великодушності, але насправді мовець може мати приховані мотиви, наприклад, отримання вигоди або уникнення конфлікту. Мовець може використовувати псевдоввічливість для того, щоб виглядати скромним або схвальним, хоча насправді він може мати критичне або негативне ставлення до співрозмовника.

Псевдоввічливість може бути стратегією для збереження обличчя як мовця, так і співрозмовника. Наприклад, мовець може похвалити роботу співрозмовника, щоб уникнути образи чи конфлікту, хоча насправді вважає її недостатньо якісною. Псевдоввічливість використовують для підтримання соціальних прав у взаємодії, навіть якщо мовець не повністю щирий у своїх намірах. Наприклад, формальна ввічливість може маскувати справжні почуття або наміри, зберігаючи соціальний статус або рівновагу.

Мовець може використовувати псевдоввічливість у вигляді іронічних або саркастичних коментарів, які зовнішньо виглядають ввічливими, але мають негативний підтекст. Формально ввічливі висловлення можуть бути використані для прихованої критики або заниження оцінки співрозмовника. Псевдоввічливість може бути частиною маніпулятивних тактик, коли мовець намагається досягти своїх цілей, створюючи у співрозмовника враження, що його потреби враховані, хоча це не завжди так.

Псевдоввічливість може бути ефективною для уникнення конфліктів, підтримання гармонії в короткостроковій перспективі, або досягнення прагматичних цілей без відкритого протистояння. У довгостроковій перспективі псевдоввічливість може призвести до втрати довіри, погіршення якості стосунків, або навіть до конфліктів, якщо співрозмовник виявить справжні наміри мовця.

Отже, інтегрована модель псевдоввічливості, яка ґрунтується на принципі ввічливості Дж. Ліча й теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей, демонструє, як складні й неоднозначні мовленнєві стратегії можуть використовувати для досягнення соціальних і прагматичних цілей. Вона підкреслює важливість контексту, взаєморозуміння й соціальних норм у процесі комунікації, а також можливі ризики, пов'язані з використанням псевдоввічливості в міжособистісних стосунках.

1.3. Теоретичні основи псевдоневвічливості

1.3.1. Зміст поняття «псевдоневвічливість», кореляція термінів

У науковій літературі псевдоневвічливість (*mock impoliteness*), термін, що охоплює широкий спектр явищ (наприклад, добродушне кепкування, глузування, насмішки, жартівливі глузування, жартівливі образи, гумор тощо), розглядають у межах досліджень категорії (не)ввічливості, використовуючи такі терміни, як «антинормативна ввічливість» (*anti-normative politeness*) [239], «товариська грубість» (*sociable rudeness*) [186], «рутинна образа» (*ritual abuse*) [210]. Чимало дискусій щодо категорії псевдоневвічливості зосереджено навколо її теоретичного обґрунтування, тлумачення, зв'язку зі справжньою неввічливістю, псевдоввічливістю й ввічливістю.

Псевдоневвічливість ґрунтується на дослідженнях категорії (не)ввічливості. Однак, П. Браун і С. Левінсон не приділяють їй особливої уваги, за винятком згадки «жарту», пов'язаного з псевдоневвічливістю як позитивної стратегії ввічливості [130]. Добродушне кепкування, яке чимало науковців вважають еквівалентом псевдоневвічливості, П. Браун і С. Левінсон не розглядають узагалі. Термін «псевдоневвічливість» (*mock impoliteness*) був запропонований Дж. Лічем на позначення вербальної поведінки «жартівливого глузування», «неввічливого способу бути товариським», на протиположність іронії чи псевдоввічливості, які є «ввічливим способом когось образити» [193]. Дж. Калпепер також розглядає псевдоневвічливість як форму жартівливого глузування й визначає її як «неввічливість на поверхні, оскільки її метою не є когось образити» [142, с. 352].

Інші науковці на позначення явища псевдоневвічливості використовують термін «глузування» [152; 153; 207; 211], «жартівливе кепкування» чи «жартівлива образа» [189; 186; 239; 122; 170; 123; 179; 135], «рутинна образа» [187; 189], «кепкування» й «жарти» [170; 161].

Зазначені терміни зосереджені на дослідження різних аспектів псевдоневвічливості, тому можуть виникнути суперечності щодо її визначення. Однією з проблем сучасної науки в цій галузі є те, що чимало досліджень виконано на матеріалі англійської мови й лише невелика кількість на матеріалі інших мов. Тому, виникає питання чи досліджувані явища є узагальненими й чи зроблені в них висновки можуть стосуватися інших мов у інших соціально-культурних умовах. Ще однією проблемою є те, що загальні значення специфічних для англійської мови термінів, таких як «жарт» (*joking*), «глузування» (*teasing*) і «кепкування» (*kidding*) можуть вплинути на наше розуміння явища псевдоневвічливості. Ба більше, такі терміни також спричиняють термінологічний хаос під час дослідження псевдоневвічливості в інших мовах [161], оскільки навряд чи існує єдина точка зору на термінологію цих явищ навіть серед англійських науковців.

Дж. Калпепер і М. Го розглядають псевдоневвічливість як протилежне явище справжній невічливості й визначають її як таку, що містить невічливі форми,

які можуть втратити свою початкову інтенцію залежно від контексту [141, с. 208]. Варто також зазначити, що Дж. Калпепер наголошує, що відмінність між справжньою неввічливістю й псевдоневвічливістю є не простою, а скалярною. М. Го й Д. Бусфілд вважають, що псевдоневвічливість наявна тоді, коли потенційно неввічливу поведінку сприймають не як неввічливу, а як ввічливу [174]. Щодо праць про псевдоневвічливість, в яких використовують терміни «добродушне кепкування», «глузування» чи «сарказм», то вони зосереджені на розмежуванні понять псевдоневвічливості й псевдоввічливості. Хоча здебільшого псевдоневвічливість асоціюють із добродушним кепкуванням і глузуванням, а псевдоввічливість із сарказмом, чимало дослідників стверджують, що така відмінність не є чіткою. Дж. Калпепер зазначає, що «псевдоввічливість і псевдоневвічливість не зводяться до сарказму й добродушного кепкування відповідно, оскільки їх реалізують за допомогою різноманітних стратегій» [144, с. 334]. Ш. Тейлор також вважає, що «підтипи псевдоневвічливості можуть співпадати з підтипами псевдоввічливості» [226, с. 76]. Ба більше, псевдоневвічливість також розглядають як «відверто удавану ввічливість» [153]. Така складна позиція щодо зв'язку псевдоневвічливості з неввічливістю, псевдоввічливістю й ввічливістю створює перешкоди для вироблення єдиного визначення поняття «псевдоневвічливість».

Отже, псевдоневвічливість виникає тоді, коли нібито «неввічлива» позиція, яку в деяких ситуаціях асоціювали би з неввічливим ставленням, маскує «ввічливу» позицію за допомогою імплікатур. Псевдоневвічливість є прихованою ввічливістю, яку реалізують за допомогою різноманітних стратегій: добродушного кепкування, глузування, насмішки, жартівливого глузування, жартівливої образи, гумору тощо.

1.3.2. Інтегрована модель псевдоневвічливості

У нашому дослідженні модель псевдоневвічливості розглядаємо крізь призму теорії неввічливості Дж. Калпепера (Impoliteness Theory) і теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей (Rapport Management Theory).

Теорія неввічливості Дж. Калпепера [141] зосереджена на дослідженні того, як неввічливість проявляється у спілкуванні, а також як різні комунікативні стратегії можуть бути використані для досягнення деяких комунікативних цілей. Серед аспектів його роботи є концепція «двозначних повідомлень» (mixed messages), які стосуються ситуацій, коли висловлення може мати як ввічливі, так і неввічливі інтерпретації.

Псевдоневвічливість, як і двозначні повідомлення Дж. Калпепера, є прикладом двозначного спілкування, де значення висловлення залежить від контексту. В обох випадках мовець використовує ті самі засоби, але з різними намірами, що створює різні соціальні наслідки. Двозначні повідомлення можуть бути небезпечними, оскільки співрозмовники можуть не розпізнати справжній намір мовця або можуть інтерпретувати його слова як образу. Псевдоневвічливість, навпаки, часто є зрозумілою для тих, хто знайомий із контекстом або стосунками між співрозмовниками, і може бути спрямована на зміцнення дружніх зв'язків.

Двозначні повідомлення Дж. Калпепера можуть виконувати функції соціального контролю, домінування або уникнення конфлікту, коли мовець намагається передати негативне повідомлення в непрямій формі. Псевдоневвічливість, своєю чергою, можуть використовувати для створення й підтримки соціальних зв'язків, вираження симпатії або створення неформальної атмосфери. Неправильна інтерпретація двозначних повідомлень може призвести до конфліктів або втрати довіри, оскільки співрозмовник може відчувати себе ображеним чи недооціненим. Псевдоневвічливість, якщо її правильно зрозуміли, зазвичай має позитивні наслідки для стосунків, оскільки вона сприяє встановленню близькості й довіри.

Неввічливість Дж. Калпепера й псевдоневвічливість є взаємопов'язаними концепціями, які досліджують труднощі комунікації в ситуаціях, де мовленнєві

акти можуть мати подвійний або суперечливий характер, демонструючи, наскільки важливими є контекст, культурні норми й взаємини між учасниками комунікації для правильного розуміння висловлень під час спілкування.

Теорія управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей [221; 220; 219] зосереджена на тому, як люди керують своїми міжособистісними стосунками під час комунікації, враховуючи аспекти ввічливості, обличчя (face) і соціальних прав. Важливим аспектом цієї теорії є те, як мовець прагне зберегти або зміцнити відносини за допомогою комунікативних стратегій.

Псевдоневвічливість може мати на меті збереження позитивного обличчя через використання неввічливих або грубих висловлень у дружньому або жартівливому контексті. Наприклад, друзі можуть обмінюватися жартами або кепкуванням, які виглядають неввічливо, але фактично спрямовані на зміцнення дружніх відносин. У цьому разі мовець може використовувати неввічливі вирази, щоб демонструвати близькість, довіру або рівність у стосунках.

Псевдоневвічливість можуть використовувати для зміцнення або перевірки соціальних ролей і статусів. Наприклад, у професійних або ієрархічних стосунках мовець може свідомо використовувати псевдоневвічливість, щоб підкреслити свою позицію або створити неформальну атмосферу спілкування. У деяких культурах або середовищах псевдоневвічливість може бути засобом утвердження рівноправ'я або навіть проявом поваги, якщо неввічливі висловлення використовують у межах встановлених соціальних норм.

Псевдоневвічливість може бути ефективною для досягнення прагматичних цілей, таких як встановлення довіри або зниження напруги в складних ситуаціях. Наприклад, жартівливе кепкування може допомогти уникнути конфлікту або розрядити ситуацію. Псевдоневвічливість може бути способом вираження прихильності або довіри, що може покращити емоційний зв'язок між співрозмовниками. Псевдоневвічливість може слугувати для встановлення або зміцнення соціальної ідентичності в групі. Наприклад, у деяких соціальних групах використання грубих жартів може бути знаком належності до цієї групи.

У контексті теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей псевдоневвічливість може бути важливою стратегією для зміцнення відносин у деяких контекстах. Вона сприяє побудові довіри й спрощенню взаємодії між людьми. У тих ситуаціях, де соціальні норми й контекст зрозумілі для всіх учасників комунікації, псевдоневвічливість сприяє посиленню відчуття спільності й взаємної підтримки. Наприклад, у випадках, коли учасники добре знайомі один із одним або мають спільний досвід, невербальні або вербальні сигнали можуть допомогти встановити тісніший зв'язок. Це особливо важливо у багатонаціональних або багатокультурних середовищах, де відмінності у соціальних нормах можуть призводити до непорозумінь.

Проаналізувавши основні положення теорії неввічливості Дж. Калпепера й теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей, а також їх взаємозв'язок із категорією псевдоневвічливості (див. Додаток Б), ми пропонуємо інтегровану модель псевдоневвічливості, що поєднує в собі два ключові підходи до розуміння псевдоневвічливості і її ролі в комунікації. Така модель дозволяє дослідити, як псевдоневвічливість використовують для досягнення деяких комунікативних цілей, не завдаючи шкоди міжособистісним відносинам. Схематично її можна зобразити так:

Псевдоневвічливість складається з двох елементів – неввічливого й ввічливого. Поверхневу неввічливу форму висловлення оцінюють як неввічливий хід, однак покращення «обличчя» учасника спілкування або захист його соціальних прав оцінюють як ввічливий хід. Псевдоневвічливе висловлення є поєднанням поверхневої неввічливості й глибинної ввічливості.

Псевдоневвічливість передбачає використання мовцем неввічливих мовленнєвих актів, але з прихованими намірами, які можуть бути позитивними, або навіть мають на меті зміцнення взаємин. Це може бути гумор, сарказм або іронія, які на поверхні виглядають як неввічливі, але насправді спрямовані на вираження товариськості, близькості й інших комунікативних цілей.

Псевдоневвічливі висловлення інтерпретують залежно від контексту й взаємин між співрозмовниками. Наприклад, дружній сарказм може бути

зрозумілий лише тим, хто добре знає мовця. Псевдоневвічливість може бути формою прихованої ввічливості, де мовець використовує двозначні або непрямі висловлення, що підтримують соціальні права учасників взаємодії.

Псевдоневвічливість використовують для збереження обличчя співрозмовника, навіть якщо мовленнєві акти на поверхні виглядають невічливими або грубими. Наприклад, друзі можуть обмінюватися жартами, які ззовні виглядають образливими, але насправді спрямовані на зміцнення дружби. Псевдоневвічливість підтримує соціальні права й рівновагу у взаємодії, знижуючи напругу або усуваючи можливість виникнення конфлікту.

Псевдоневвічливі висловлення використовують із гумористичною інтонацією для створення близькості між співрозмовниками. Наприклад, жарти, які виглядають як образи, можуть бути сприйняті як ознака довіри й близькості. Іронічні коментарі, що виглядають критичними, можуть бути використані для вираження підтримки або схвалення, залежно від контексту й взаємин.

Псевдоневвічливість сприяє зниженню напруги, підтриманню неформальних взаємин і створенню відчуття близькості між учасниками взаємодії. Неправильна інтерпретація псевдоневвічливості може призвести до непорозумінь, конфліктів або втрати довіри, якщо співрозмовник не розпізнає прихованих намірів мовця.

Отже, інтегрована модель псевдоневвічливості, що ґрунтується на теорії невічливості Дж. Калпепера і теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей, розкриває складні механізми комунікації, де мовленнєві акти мають двозначний або прихований характер. Вона показує, як мовець може використовувати на перший погляд невічливі стратегії для досягнення позитивних соціальних цілей або збереження гармонії у взаєминах, враховуючи водночас контекст і взаємозв'язок між учасниками комунікації.

1.4. Засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості

Псевдоввічливість передбачає використання ввічливих висловлень для того, щоб приховати справжні негативні емоції або критичні зауваження.

Псевдонеєввічливість передбачає використання висловлень, які є грубими або образливими за формою, але їх сприймають як незагрозливі й гумористичні. Для вираження псевдоввічливості й псевдонеєввічливості використовують різнорівневі мовні засоби – фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні. «Можливість об'єднання різнорівневих засобів у єдину систему на основі їхньої спільної прагматичної функції» [32, с. 32] засвідчила комунікативно-прагматичний статус категорій псевдоввічливості й псевдонеєввічливості. Оскільки псевдоввічливі й псевдонеєввічливі висловлення використовують для того, щоб виразити комунікативно-прагматичні інтенції, «які відрізняються від літерального або очевидного змісту висловлення» [95, с. 181], то успішна комунікація залежить не тільки від «використання окремих одиниць у деяких комунікативних ситуаціях» [16, с. 58], а й від спільного розуміння контексту, динаміки стосунків і соціальних норм, що регулюють мовлення.

Для вираження псевдоввічливості й псевдонеєввічливості використовують такі фонетичні засоби:

1) *інтонаційні моделі*, які «визначають комунікативно-прагматичне й емоційно-експресивне значення висловлення» [29, с. 183]:

- *підвищення висоти голосу* вказує на грайливий тон, сигналізуючи про несерйозність мовця. Наприклад, висловлення *'Oh, you're actually on time for once. Are you trying to impress someone?'* передбачає здивування пунктуальністю друга, але підвищення висоти голосу пом'якшує потенційну грубість і передбачає грайливе захоплення. *Пониження висоти голосу* вказує на нещирість мовця. Наприклад, висловлення *'Oh, really?'* передбачає здивування, але пониження висоти голосу вказує на нещире здивування й недовіру мовця;

- *наголос* на деяких словах означає, що мовець навмисно перебільшує, створюючи гумористичний ефект. Наприклад, у висловлення *'Wow, you're really the expert at making a mess, aren't you?'* наголос на слові *really*, а також контекст ситуації вказують на дружнє глузування. *Незвичне розміщення наголосу* створює саркастичний тон. Наприклад, у висловленні *'Well, THAT was a smart move!'* наголошення слова *that* вказує на те, що цей крок був нерозумним. *Надмірний*

наголос на деяких словах, підкреслює їхнє протилежне значення. Наприклад, у висловленні *'You're SO helpful'* надмірно наголошуючи слово *so*, можна припустити, що ця людина насправді зовсім не допомагає;

- мелодійність (музичний, ритмічний патерн) асоціюють із дражнінням. Наприклад, якщо висловлення *'Look who's here with the best excuses again!'* вимовляють наспівуючи, то воно вказує на грайливе піддражнювання, а не на справжню образу. *Монотонність* асоціюють із відсутністю справжнього інтересу чи ентузіазму. Наприклад, якщо висловлення *'Oh, great job'* вимовляють монотонно й беземоційно, то воно вказує на те, що мовець насправді не вражений;

2) *просодичні засоби* є «комплексом невербальних ритміко-інтонаційних засобів, які забезпечують сприйняття, створення й відтворення мовлення» [62, с. 315]. Ф. Бацевич виокремлює екстралінгвістику (паузи, зітхання, сміх, кашель, плач) й просодіку (тон, висота й гучність голосу, манера й темп мовлення, спосіб артикуляції) [6, с. 60-61]:

- *висота й тембр голосу*: а) *вищий тон* сигналізує про грайливість або сарказм. Наприклад, у висловленні *'Oh, you're just the best at losing track of time!'* використання вищого тону сприяє грайливому й ніжному звучанню, а не вираження критики; б) *нижчий тон* використовують для підкреслити несерйозності й нещирості висловлення. Наприклад, у висловленні *'I'm sure you didn't forget my birthday... again'* використання нижчого тону вказує на несерйозність сказаного, на жартівливий і перебільшений докір, а не на справжню скаргу. в) *надмірна варіація голосу*: занадто високий або низький голос може вказувати на сарказм. Наприклад, висловлення *'What a genius idea!'*, вимовлене з надмірно високим чи низьким голосом, виражає протилежне тому, що було сказано;

- *сміх* часто супроводжує псевдоневвічливі висловлення, щоб сигналізувати про те, що вони мають жартівливий характер. Наприклад, сміх у висловленні *'Oh, you're such a terrible dancer, haha!'* вказує на те, що це не справжня образа, а лише дружнє кепкування;

- *стратегічні паузи* можуть створювати комедійний ефект, підкреслюючи насмішку, й водночас можуть вказувати на нещирість мовця. Наприклад, у висловленні *'So, you believe you're... the master chef now?... Interesting'* паузи створюють комічний ефект, натякаючи на несправжнє здивування кулінарними навичками друга. А у висловленні *'You are... the best employee we have'* пауза перед словом *the best* означає, що мовець насправді в це не вірить;

- *прискорене мовлення* може свідчити про хвилювання, легковажний тон або недовіру, тоді як *повільне мовлення* засвідчує удавану серйозність або зневагу. Наприклад, якщо висловлення *'Oh, you're just so quick to... make a mess! Love it!'* вимовляють швидко, то воно набуває грайливого тону, завдяки якому воно звучить як веселе спостереження, а не як критика. Якщо у висловленні *'You did an amazing job!'* повільно вимовляють слово *amazing*, то мовець таким чином натякає, що робота не була чудовою. Пришвидшення темпу у висловленні *'Oh, sure, you're always right'* вказує на розчарування чи формальну згоду;

- *розтягування звуків* сприяє більш грайливому й менш серйозному тону спілкування. Водночас розтягування звуків може виражати роздратування й невдоволення. Наприклад, у висловленні *'You're just sooo good at being late!'* розтягування слова *sooo* виражає грайливе кепкування, а не критику. А у висловленні *'That's sooo nice of you'* розтягування слова *sooo* виражає невдоволення мовця діями співрозмовника;

- *надмірна артикуляція*: може натякати на те, що мовець висміює формальність чи серйозність ситуації. Наприклад, у висловленні *'I'm so impressed with your amazing ability to forget things!'* надмірна артикуляція слів *impressed* і *amazing* вказує на грайливе, перебільшене захоплення. А у висловленні *'Thank you so much'* надмірна артикуляція *so much* вказує на нещире вираження вдячності, на почуття невдоволення, роздратування й розчарування мовця.

Отже, фонетичні засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості глибоко переплетені з інтонацією, висотою голосу, просодією й контекстом. Успішне використання псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій потребує

розуміння динаміки стосунків і ситуативного контексту як від мовця, так і від слухача.

Для вираження псевдоввічливості й псевдонеvvічливості використовують такі морфологічні засоби:

1) *афіксація* полягає в утворенні нових слів шляхом додавання афіксів (суфіксів, префіксів, інфіксів, і т.д.) до вже наявних словесних основ. Розуміння значення афіксів сприяє визначенню семантики нових слів, забезпечуючи правильне й чітке вираження думок [19, с. 286]:

- *префіксація* сприяє маніпулюванню значеннями слів, створюючи різноманітні конотації, дозволяючи мовцю коригувати своє висловлення відповідно до комунікативно-прагматичної ситуації. Наприклад, використання префікса *ultra-* у висловленні *'You're such an ultra-expert on this topic, aren't you?'* применшує похвалу, даючи зрозуміти, що мовець насправді не вважає співрозмовника експертом. А префікс *mega-* у висловленні *'Wow, that's mega-fail right there'* посилює значення слова, і мовець таким чином жартівливо кепкує над своїм співрозмовником;

- *суфіксація* сприяє коригуванню смислового навантаження слів, що може змінювати їх сприйняття в контексті комунікативно-прагматичної ситуації. Наприклад, використання суфікса *-est* у висловленні *'You're the bestest at being on time, as usual!'* не є стандартним, мовець маніфестує надзвичайне захоплення, яке в контексті ситуації розуміють як саркастичне зауваження. А використання суфікса *-ish* у висловленні *'Your cooking is very chef-ish today'* вказує на те, що насправді мовець грайливо підколює свого співрозмовника щодо якості приготовленої їжі;

2) *редуплікація* полягає в утворенні нових слів за допомогою повторення основи слова або цілого слова. Редуплікація «посилює й акцентує значення того, що виражають цим словом» [103, с. 221]. Наприклад, у висловленні *'Oh, don't worry, it's just a teeny-weeny mistake'* використання зменшувально-пестливого слова *teeny-weeny* є спробою заспокоїти когось, однак насправді мовець може виражати таким чином своє критичне ставлення до ситуації. А у висловленні

'*Come on, don't give me that wishy-washy excuse*' використання слова *wishy-washy* жартівливим тоном підкреслює несерйозність ситуації, мовець насправді не має наміру образити свого співрозмовника;

3) *димінутиви* використовують для вираження значення зменшення й вони здебільшого мають позитивні конотації [82, с. 117]. *Аугментативи* використовують для вираження значення збільшення й здебільшого мають негативні конотації [39, с. 66]. У контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості їх можуть використовувати для вираження сарказму, іронії, гумору тощо. Наприклад, у висловленні '*It's just a little kitchenette, but it's perfect for you*' використання димінутива *kitchenette* може вказувати на те, що мовець таким чином саркастично натякає на надзвичайно маленькі розміри кухні, виражаючи своє невдоволення й розчарування. А у висловленні '*Oh, what a cute little duckling you've found yourself with*' використання димінутива *duckling* жартівливим тоном може вказувати на те, що мовець грайливо кепкує над своїм співрозмовником через його партнера чи друга. У висловленні '*Well, aren't you just a real superhero for opening the door*' аугментатив *superhero* використовують саркастично, підкреслюючи, що дія *opening the door* зовсім не заслуговує на таке звання. А у висловленні '*He's overqualified for this job. Maybe he should aim for something simpler, like rocket science*' аугментатив *overqualified*, вимовлений жартівливим тоном, використовують для грайливого кепкування над співрозмовником, вказуючи на те, що насправді він не володіє необхідними навичками;

4) *основоскладання* полягає в утворенні нових слів зі своїм власним значенням шляхом поєднання двох або більше основ, що дає «можливість точно характеризувати предмети, явища за кількома ознаками» [74, с. 125]. Наприклад, словом *peacemaker* позначають людину, яка прагне досягти миру, однак у висловленні '*Oh, here comes the peacemaker to solve all our problems*' його використовують саркастично для критикування когось, хто намагається втрутитися або нав'язати своє рішення. Слово *loudmouth* використовують для опису людини, яка надто багато говорить або говорить занадто голосно, однак у

висловленні *'Nice to see you again, loudmouth. Couldn't hear myself think without you around'*, вимовлене веселим тоном, воно може вказувати на близькі й дружні стосунки між комунікантами, мовець таким чином може жартівливо кепкувати над своїм другом.

Отже, морфологічні засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості використовують для досягнення конкретних комунікативно-прагматичних цілей, таких як підкреслення соціального зв'язку, грайливе кепкування або вираження критики. Важливими чинниками є контекст, в якому їх використовують, і розуміння між співрозмовниками, яке забезпечує правильне сприйняття цих мовних прийомів.

Для вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості використовують такі лексичні засоби:

1) *офіційно-ділова лексика*, яка «позбавлена образності й емоційності, висуває суворі вимоги до вживання слів» [71, с. 187]. Наприклад, у висловленні *'Your exquisite attention to detail in this minor task is truly commendable'* використання надмірно офіційних фраз *exquisite attention* і *truly commendable* вказує на те, що насправді мовець перебільшує важливість і серйозність ситуації, виражаючи таким чином приховану критику. *Пейоративна лексика*, яка є «лексикою емоційно-навантаженою експресивною оцінністю», «здатна передавати різноманітні відтінки переживань і почуттів» [41, с. 242]. Наприклад, у висловленні *'You're such a slacker – when are you going to do some real work?'* пейоративне слово *slacker*, вимовлене грайливим тоном, використовують для жартівливого кепкування над співрозмовником;

2) *евфемізми*, які використовують «для заміни явищ, предметів об'єктивної дійсності не звичайними словами, а описовими, прикрашеними, естетичнішими» [68, с. 328] для пом'якшення висловлення й уникнення комунікативного дискомфорту. Наприклад, у висловленні *'That's a very creative interpretation of the facts'* фразу *creative interpretation* використовують саркастично, щоб підкреслити негативні аспекти ситуації, зберігаючи водночас ввічливу атмосферу спілкування. *Дисфемізми*, які визначають як «цілеспрямоване випинання негативних боків,

ганджу денотату, погіршення характеристик об'єкту» [21, с. 184]. Наприклад, у висловленні *'You're such a lazy bum, you'd probably sleep through an earthquake!'* мовець може назвати свого друга *a lazy bum* не з метою образити його, а жартівливо й добродушно покепкувати над його поведінкою;

3) *маркери ввічливості*, використання яких спрямоване на «комфортну, безконфліктну взаємодію відповідно до соціальної етики» [55, с. 107]. Наприклад, у висловленні *'Oh, thank you so much for your invaluable advice'* надмірне використання ввічливої форми *thank you so much* у контексті ситуації, де це не є необхідним чи очікуваним, може вказувати на нещирість мовця. А у висловленні *'It was such a pleasure dealing with your endless complaints'* використання надмірно ввічливої фрази *such a pleasure*, вимовленої веселим тоном, може вказувати на те, що мовець жартівливо кепкує над своїм співрозмовником щодо його звички постійно скаржитися;

4) *гоноративи* є «семантичною категорією, якою передають уважливе ставлення мовця до адресата чи особи» [56, с. 173]. *Прізвиська* є «найменуванням, яке дають людині, вказуючи на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок» [70, с. 80]. У контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості їх використовують для підкреслення соціальної дистанції, прихованого вираження невдоволення або критики, створення гумористичного ефекту тощо. Наприклад, звертання *Mr. Know-It-All* у висловленні *'Well, if it isn't Mr. Know-It-All gracing us with his wisdom'* і звертання *Mr. Genius* у висловленні *'Well, if it isn't Mr. Genius with another brilliant idea'*, залежно від контексту ситуації й інтонації, можуть бути використані як для вираження холодності у відносинах, байдужості або презирства, так і для створення грайливої атмосфери, жартівливого кепкування тощо. А жартівливе прізвисько *Sleepyhead* у висловленні *'What's up, Sleepyhead? Late again?'* використовують для грайливого підколювання свого співрозмовника щодо його звички постійно запізнюватися;

5) *інтенсифікатори* сприяють сприйняттю «образу деякого персонажа, його емоційного стану, розумових здібностей, деяких проявів фізичного стану, рис характеру, зовнішності тощо» [97, с. 200]. Наприклад, у висловленні *'I'm*

thoroughly enjoying this endless meeting; let's never end it!' інтенсифікатор *thoroughly* використовують саркастично, вказуючи на те, що мовець насправді нудьгує або розчарований тривалою зустріччю, не насолоджується нею взагалі. А у висловленні *'You've absolutely nailed the art of being annoying'*, вимовлене грайливим тоном, інтенсифікатор *absolutely* використовують для підкреслення того, наскільки людина дратує, перетворюючи таке висловлення на жартівливе кепкування.

Отже, лексичні засоби, такі як офіційно-ділова лексика, пейоративи, евфемізми, дисфемізми, маркери ввічливості, гоноративи й інтенсифікатори, відіграють важливу роль у вираженні псевдоввічливості й псевдоневвічливості в комунікації. Вони сприяють створенню прихованих смислів, вираженню іронії або сарказму, підкресленню соціальної дистанції чи зміцненню соціальних зв'язків, залежно від контексту ситуації й інтонації мовця.

Для вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості використовують такі синтаксичні засоби:

1) *гіперболічні конструкції* використовують для навмисного перебільшення «ознаки предмета, явища, дії на рівні словосполучення, речення, що посилює емоційну виразність висловлень» [109, с. 195]. Наприклад, висловлення *'You're absolutely the best at making things more complicated!'* містить перебільшену похвалу *absolutely the best*, яка в поєднанні з негативною дією (*making things more complicated*) створює саркастичний тон, мовець таким чином приховано виражає критику. А у висловленні *'Wow, I didn't know someone could mess up this badly – kudos!'* використовують гіперболу для посилення жартівливої критики, водночас додавання *kudos* сигналізує, що висловлення не слід сприймати серйозно;

2) *умовні конструкції*, які «передають одночасно побажання чи наказ і вказують на сумнів особи-мовця щодо їх виконання» [93]. Наприклад, у висловленні *'If only everyone could be as 'perfect' as you are'* умовна структура *If only* передбачає гіпотетичну ситуацію, тонко припускаючи, що людина насправді не досконала, а використання лапок *'perfect'* посилює нещирість. А у висловленні *'If you say you're the best cook, I guess we'll all just have to take your word for it!'*

умовна структура *If you say* виражає сумнів щодо претензії співрозмовника, а фраза *we'll all just have to take your word for it* додає грайливого скептицизму, вказуючи на те, що мовець по-дружньому кепкує;

3) *питальні конструкції/риторичні запитання* спрямовані на те, щоб «привернути увагу, зробити переконливішою висловлену думку, підвищити емоційний вплив на слухача» [49, с. 95]. Наприклад, висловлення *'You're really proud of that, aren't you?'* виражає сумнів мовця в щирості співрозмовника, перетворюючи очевидний комплімент на приховану критику. А висловлення *'You think you're fast, do you? Maybe if we're timing a snail'*, зокрема фраза *we're timing a snail'* жартівливо висміює співрозмовника, створюючи гумористичний ефект.

3) *протиставні конструкції* є носіями емоційних конотацій і їх відносять до «емоційно-оцінних структур», які «мають смисл тільки в межах діалогу» [85, с. 114]. Наприклад, у висловленні *'You're so organized – when you actually decide to be'* фраза *You're so organized* є компліментом, але відразу наявне протиставлення *when you actually decide to be*, що вказує на те, що співрозмовник зазвичай дезорганізований, мовець таким чином завуальовано виражає критику. А у висловленні *'You're always right... except when you're not'* фраза *You're always* є похвалою, але далі наявне жартівливе протиставлення *except when you're not*, мовець таким чином грайливо кепкує над співрозмовником і його слова не сприймають серйозно;

4) *експресивні конструкції* посилюють емоційний зміст висловлення і є засобом «інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови» [93, с. 170]. Наприклад, використання експресивного висловлення *'Oh, how could you possibly be so inconsiderate?'* вказує на те, що мовець насправді не засмучений і його не слід сприймати серйозно. Експресивне висловлення *'You ate my fries? This means war!'* містить гіперболічну погрозу *This means war!*, така перебільшена реакція мовця створює гумористичний ефект;

5) *літота*, яку характеризують, як «спосіб вираження думки за допомогою слова, яка має протилежне значення в негативній формі» [200, с. 333] з метою «навмисного приховування своєї думки з тим, щоб вона прозвучала з більшою

силою» [108, с. 101]. Наприклад, висловлення *'Well, that could have gone a little better'* містить літоту *a little better*, яка мінімізує те, що могло бути значним провалом, мовець таким чином приховано виражає своє невдоволення. А у висловленні *'Not the worst meal I've ever had'* літоту *Not the worst meal* використовують із гумором, применшуючи своє невдоволення й створюючи грайливу атмосферу;

б) *парентетичні конструкції* є «синтаксично ізольованими у реченнєвій структурі мовними одиницями», які «виражають авторські інтенції, побічні асоціативні зауваження й оцінне ставлення мовця до повідомлюваного» [91, с. 188]. Наприклад, у висловленні *'Your idea was, um, interesting (in its own way)'* парентетична конструкція *in its own way* применшує комплімент, вказуючи на те, що ідея була нетрадиційною або сумнівною, мовець таким чином приховано виражає критику. А у висловленні *'Nice catch (for someone who's never played before)'* парентетична конструкція *for someone who's never played before* пом'якшує образу, припускаючи, що відсутність досвіду виправдовує її невміння, мовець таким чином жартівливо кепкує над співрозмовником;

г) *фразеологічні конструкції* завжди наділені «зарядом експресивності» [63, с. 47], тому їх використовують для «вираження емоційного ставлення до позначуваних об'єктів» [66, с. 276], надання «емоційності, глибинності, лексичної й синтаксичної витонченості й довершеності художньому твору, передаючи найтонші відтінки думок і почуттів головних героїв» [31, с. 7]. Наприклад, використовуючи фразеологізм *Far be it from* у висловленні *'Far be it from me to criticize, but you might want to rethink that strategy'* мовець намагається пом'якшити своє критичне зауваження, роблячи вигляд, що вагається, але насправді він прагне виразити своє невдоволення діями співрозмовника, зберігаючи ввічливу атмосферу спілкування. А у висловленні *'Wow, that painting is... interesting. Don't quit your day job'* використовують фразеологізм *Don't quit your day job*, жартівливо висміюючи співрозмовника через його недостатню кваліфікацію у сфері мистецтва;

8) *еліптичні конструкції*, під якими розуміють «опущення у висловленнях деяких структурних елементів, необхідних для повноти речення, які мають домислюватись за контекстом» [24, с. 419], «збагачують мову, роблять мовлення динамічним, виразним» [24, с. 418]. Наприклад, у розмові між начальником і підлеглим *'I finished the report in record time!'* *'Record time, huh? Impressive'* еліптичну конструкцію *Impressive* використовують для вираження сумніву в якості роботи працівника. А у розмові між двома друзями *'I decided to quit my job and start a band'* *'Wow, such a bold move'* еліптичну конструкцію *such a bold move* використовують для жартівливого вираження скептицизму;

9) *інверсія*, яку визначають як «порушення усталеної послідовності компонентів реченнєвої структури» [90, с. 168], спрямована на посилення емоційності, підкреслення важливості деякого елемента, створення ритмічного ефекту тощо. Наприклад, зворотний порядок слів у висловленні *'Brilliant, your plan is, truly'* надає формального, майже архаїчного тону висловленню, сарказм таким чином більш виражений, підкреслюючи нещирість мовця й перетворюючи комплімент на завуальовану критику. А зворотний порядок слів у висловленні *'Rarely do I see such a... creative approach'*, вимовлене веселим тоном, підкреслює скептицизм мовця щодо дій співрозмовника, він таким чином жартівливо кепкує над ним;

10) *синтаксичні повтори* «посилюють комунікативну й експресивну значущість висловлень» [48, с. 403]. Наприклад, повторення фрази *Really?* у висловленні *'Really? Really? That's your plan?'* спрямоване на вираження жартівливого здивування, перетворюючи питання в грайливе підколювання. А повторення фрази *a fantastic job* у висловленні *'What a fantastic job, a truly fantastic job!'* створює відчуття нещирості, особливо якщо така робота була посередньою, мовець таким чином приховано виражає своє невдоволення.

Отже, синтаксичні засоби вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості спрямовані на створення іронічного або саркастичного ефекту в мовленні. Вони сприяють вираженню складних комунікативних намірів,

маніпулюючи формою й структурою висловлень задля досягнення бажаного комунікативного ефекту.

Варто зазначити, що основою успішного спілкування є «відношення між учасниками комунікації й доречність висловлення в контексті, а саме в стилі висловлення, ситуації» [42, с. 179], а також «місце, час, стосунки між учасниками (соціальний статус і роль), тематика й форми вербальної комунікації» [42, с. 179]. Тому, *контекстуальні підказки* «відіграють важливу роль у визначенні того, як буде розвиватися мовленнєва ситуація» [42, с. 179]:

1) *спільні знання й досвід* є основою псевдоневвічливості, оскільки без них мовних засобів може бути недостатньо для передачі запланованого значення. Наприклад, у компанії, де один із друзів відомий своєю забудькуватістю, висловлення *'Wow, you actually remembered our plans this time! Miracles do happen!'* звучить як грайливий і позитивний коментар, а не як справжня образа;

2) *динаміка стосунків*: а) *близькі стосунки* дозволяють частіше й більш інтенсивно використовувати псевдоневвічливість, оскільки є взаєморозуміння й довіра. Наприклад, серед близьких друзів, які часто жартують про незграбність друга, висловлення *'Nice job tripping over nothing again, you clumsy genius!'* сприймають як дружнє кепкування, а не як щире роздратування; б) *соціальна дистанція* між співрозмовниками передбачає часте й більш інтенсивне використання псевдоввічливості. Наприклад, якщо співробітник запізнився на важливу зустріч і своїм запізненням заважає всім, то керівник, використовуючи ввічливе за формою висловлення *'Oh, I'm so glad you could finally join us'*, імпліцитно виражає своє невдоволення діями співробітника;

3) *відповідність ситуації*: обстановка й контекст значною мірою впливають на те, чи правильно буде інтерпретовано псевдоввічливість і псевдоневвічливість. Наприклад, використання висловлення *'Oh, you're such a karaoke star! What a performance!'* є більш прийнятним у невимушеній обстановці серед друзів, аніж у офіційному робочому середовищі. А використання висловлення *'I'm sure you did your best'* є більш прийнятним у офіційному робочому середовищі, коли мовець,

прагне висловити своє розчарування чи невдоволення діями співрозмовника, уникаючи прямої конфронтації.

Отже, контекстуальні чинники є вирішальними у формуванні й інтерпретації псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень. Розуміння соціальних, ситуативних і культурних аспектів комунікації сприяє успішному використанню псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій для досягнення бажаного комунікативного ефекту в міжособистісному спілкуванні.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСЕВДОВВІЧЛИВИХ І ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВИХ СТРАТЕГІЙ У БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ

2.1. Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів

У сучасному мовознавстві категорію псевдоввічливості й псевдоневвічливості визначають як складний і багатогранний феномен, спрямований на вивчення різноманітних аспектів взаємодії й комунікації. У цьому контексті дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій потребує всебічного й комплексного підходу. Методологічні аспекти дослідження псевдоввічливості й псевдоневвічливості передбачають інтеграцію різних методів і прийомів наукового пізнання, визначених метою, завданнями, об'єктом і предметом дисертаційної роботи.

Основою методології нашої наукової праці є комунікативно-прагматичний підхід до вивчення псевдоввічливості й псевдоневвічливості. Цей підхід підкреслює важливість контексту, наміру й прийому в інтерпретації псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень. Псевдоввічливість передбачає використання ввічливих висловлень із прихованим наміром виразити критику для уникнення прямого конфлікту або для збереження ввічливої атмосфери спілкування, водночас підкреслюючи своє незадоволення чи розчарування. Псевдоневвічливість передбачає навмисне використання неввічливих висловлень

у грайливій чи жартівливій манері для створення неформальної атмосфери, підкреслення близьких стосунків або додавання гумору до спілкування без наміру образити співрозмовника. Дослідження цих явищ крізь комунікативно-прагматичну призму сприяє кращому розумінню складності соціальних взаємодій, стратегії відносин і культурних відмінностей у нормах спілкування. Комунікативно-прагматичний підхід підкреслює розмиті межі ввічливості й неввічливості, демонструючи, що їхній вплив значною мірою залежить від взаємозв'язку між наміром мовця, мовними засобами й контекстом ситуації.

Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення мови, на відміну від лінгвістики тексту, в центрі якої знаходиться організація й зв'язність тексту, висуває на перший план лінгвістику спілкування, яка зміщує акцент на вивчення мови в діяльнісному аспекті із залученням контексту вербальної комунікації, однією з форм якого є діалогічне мовлення.

Прагматика діалогічного мовлення особливу увагу приділяє розгляду в межах блоків реплік таких явищ: 1) мовленнєвий крок/хід; 2) сигнали й правила зміни комунікативних ролей; 3) послідовність мовленнєвих кроків/ходів; 4) проблема когерентності діалогічного мовлення; 5) прямі й непрямі мовленнєві акти (механізм мовленнєвої імплікації).

Комунікативна ситуація є конкретною ситуацією спілкування, в якій наявні, принаймні, два комуніканти і яка стимулює їх до міжособистісної взаємодії [4, с. 337]. Під комунікативною ситуацією розуміють складну динамічну систему, яка функціонує під впливом зовнішнього середовища завдяки взаємодії її компонентів [81, с. 39-40]. Комунікативна ситуація є «вихідним чинником спілкування, що спонукає людину до комунікативної взаємодії [53, с. 135]. Комунікативну взаємодію вважаємо двосторонньою мовленнєвою діяльністю, де виділяють такі елементи: 1) комуніканти – мовець і адресат; 2) контакт (взаємодія між комунікантами); 3) повідомлення (інформація, яку передають учасники комунікації); 4) контекст (цілі співрозмовників і їхні комунікативно-прагматичні інтенції, час і місце спілкування тощо); 5) код (мова, якою реалізують висловлення).

У діалогічному мовленні відбувається постійна зміна ролей мовця й адресата, й обидва учасники взаємодії є суб'єктами. У зв'язку з цим висловлення є інструментом або засобом впливу на адресата для вирішення деякого комунікативного завдання. Тільки діалогічне мовлення реалізує специфіку людського спілкування як обміну діями, як соціальної взаємодії або сукупності таких взаємодій. Тільки в діалогічному мовленні наявне різноманіття видів інтеграції комунікативних інтенцій мовця і його мовленнєвих ходів. Тому діалогічне мовлення надає найбільш сприятливі можливості для комунікативно-прагматичних досліджень, встановлення одиниць вербальної комунікації, виявлення правил інтерактивної мовної поведінки учасників комунікації. На відміну від інших форм вербальної комунікації, діалогічному мовленню властиві свої особливі ознаки, а також набір складників. Вивчаючи діалогічне мовлення комунікативно-прагматичний підхід враховує вплив контексту ситуації, що є невід'ємними компонентами будь-якого акту комунікації й охоплює мовця, адресата, референта й висловлення. Розуміння контексту ситуації, в якій відбувається спілкування, є вирішальним, оскільки це суттєво впливає на те, як інтерпретують псевдоввічливі й псевдоневвічливі висловлення. Контекст ситуації передбачає врахування таких чинників: соціальне середовище, стосунки між співрозмовниками, культурні відмінності, попередня взаємодія тощо.

Мовна діяльність складається з мовних процесів (актів). На мікрорівні доречне врахування суб'єктно-об'єктних відносин, комунікацію в цьому разі розглядають як обмін комунікативними діями. До одиниць, які є ланками комунікативної діяльності, містять її основні ознаки й протистоять системно-структурним одиницям, належить мовленнєвий акт – елементарна одиниця комунікації, що передає інформацію в одному напрямку, і його визначають «як одиницю живої комунікації, як відрізок мови, наділений деякою комунікативною метою» [77, с. 153], і який виражає деяку комунікативно-інтенційну, іллокутивну функцію.

Мовленнєвий акт у широкому розумінні є актом цілеспрямованого використання мови, занурений в деякий контекст, який має свого агента, адресата

тощо. Мовленнєвий акт є «видом соціальної дії, тому його характеризують цілеспрямованістю й навмисністю» [77, с. 154]. Водночас, мовленнєвий акт є «мовленням», тому «міжособистісні відносини (адресанта й адресата) неможливі без урахування принципів і правил мовленнєвої поведінки» [77, с. 154]. У цьому контексті можна виділити зовнішню й внутрішню структури мовленнєвого акту. Зовнішню структуру мовленнєвого акту утворюють статичні аспекти – учасники мовленнєвого акту й ситуація реалізації мовленнєвого акту з усіма численними параметрами. Внутрішню структуру утворюють переважно динамічні аспекти мовленнєвого акту – локутивний акт, який є етапом у реалізації комунікативного акту, іллокутивний акт, перлокутивний акт. До внутрішньої структури належать також такі статичні аспекти, як інтенція й об'єкт мовленнєвого акту (ситуація, на яку спрямований мовленнєвий акт).

Інтенція мовця наявна в будь-якій мовленнєвій дії. Це одна з ланок зв'язку між людиною й мовою. Тип діалогічної єдності здебільшого визначений інтенцією мовця, його «осмисленим чи інтуїтивним наміром» [5, с. 116] повідомити або отримати інформацію, спонукаючи співрозмовника до висловлення або невербальної дії. Інтенції мовця можуть бути очевидними (адресат розуміє якої іллокутивної мети мовець прагне досягнути) й прихованими (виражені за допомогою натяків, недомовок, непрямих значень, алегорій тощо). Відповідно, інтенція мовця відіграє важливу роль у створенні мовленнєвого акту. Мовленнєвий вплив і реалізована ним мета, зазвичай, є лише етапом на шляху до досягнення головної мети мовця. Першій із цих цілей притаманна вихідна інтенція, а другій – кінцева інтенція. Вихідна інтенція, яка завжди підпорядкована кінцевій інтенції, є лише засобом реалізації останньої.

Комунікативно-прагматичні інтенції у контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості розкривають складні аспекти соціальної взаємодії й використання мови. У цих контекстах мовці використовують мовні засоби для досягнення деяких цілей, приховуючи справжні наміри за зовнішньою формою висловлень. Наприклад, висловлення *'Wow, you're so smart for figuring that out all by yourself!'* є ввічливим за формою, однак його справжня мета спрямована на

критику або висміювання. А висловлення *'You idiot, you actually thought that was a good idea?'* є неввічливим за формою, однак його справжня мета спрямована на вираження дружнього ставлення й гумору. У контексті псевдоввічливості, комунікативно-прагматичні інтенції спрямовані на те, щоб виглядати ввічливим, тоді як справжня мета полягає в критиці, вираженні незадоволення або іронії. Це може бути ефективним способом висловлення негативного ставлення, не використовуючи відвертої грубості. У контексті псевдоневвічливості комунікативно-прагматичні інтенції передбачають використання грубих або образливих висловлень для вираження дружби, близькості або жартівливого настрою. Це сприяє зміцненню соціальних зв'язків і створює неформальну, доброзичливу атмосферу.

Деякі науковці пропонують вважати мінімальною одиницею «мовленнєвий хід» (move) [162] або крок, який містить усі мовленнєві акти до зміни мовця. Кожний мовленнєвий хід «має свою функцію-мету» і «свої передумови й свої наслідки» [77, с. 155]. Ініціальний і респонсивний мовленнєві ходи, тобто репліки мовця й адресата відповідно [5; 9; 201; 237] поєднані в комунікативні взаємодії, які утворюють мовленнєві трансакції [216]. Відповідно, можна зазначити такі одиниці мовленнєвої діяльності, як мовленнєвий акт, мовленнєвий хід/крок, мовленнєва взаємодія (або діалогічна єдність), мовленнєва трансакція (або мовленнєва подія). Мовленнєвий хід містить як мінімум один мовленнєвий акт, який здійснює мовець стосовно адресата, залишаючись водночас одиницею комунікації, або містить декілька мовленнєвих актів. У першому випадку інформаційним слідом мовленнєвого ходу є висловлення, у другому – текст як процес, включений у дію мовця, у дію адресата, й у соціально-комунікативну ситуацію загалом.

Мовленнєва взаємодія (діалогічна єдність) передбачає одноразовий обмін мовленнєвими ходами, яким властивий свій комунікативно-прагматичний потенціал [20; 98], що утворює простий комунікативний блок. Відповідно, комунікативний блок містить мовленнєві ходи (послідовність реплік), під якими розуміють одне або декілька висловлень [77, с. 154], які мають деякий вплив на

ситуацію, в якій перебувають комуніканти. Мінімальні, тобто двочастинні, комунікативні блоки здебільшого є частинами складніших утворень. Їх, зрештою, групують у самостійні, відносно замкнуті в деяких комунікативних умовах діалоги.

Мовленнєвий акт і хід, що репрезентують елементи змістового членування діалогічного мовлення, у низці випадків мають межі, відмінні від меж репліки. Це означає, що в одній репліці можуть бути не один, а два ходи (наприклад, відповідь на запитання співрозмовника й наступне за ним ініціальне висловлення). Стосовно співвідношення репліки й мовленнєвого акту, то тут спостерігаємо збіг меж репліки й мовленнєвого акту, що виявляється в такому: а) репліка може містити один і більше мовленнєвих актів, не пов'язаних між собою, як, наприклад, на межі комунікативно-інтенційних блоків; б) репліка може продовжувати мовленнєвий акт партнера, коли той, наприклад, закінчує розпочате попереднім мовцем питання, тобто передбачає продовження висловлення або, коли складається зі слів, що сигналізують сприйняття.

Мовленнєві трансакції (мовленнєві події) є «наймасштабнішою одиницею мовленнєвої діяльності» [43, с. 236]. Кожну мовленнєву подію розглядають як складну систему, яка містить декілька взаємопов'язаних компонентів: «мовленнєвий акт, мовленнєвий крок, мовленнєвий хід» [43, с. 236]. Ці компоненти передбачають наявність мовців, адресатів, контексту, цілей і засобів комунікації. Суттєвим аспектом є те, що кожен мовленнєвий акт, крок чи хід виконує специфічну функцію в межах загальної структури мовленнєвої події, сприяючи досягненню комунікативних цілей і підтриманню зв'язку між учасниками взаємодії.

Однією з основних ознак діалогічного мовлення вважають зміну комунікативних ролей. Зміна комунікативних ролей є способом організації змістової структури діалогу й «регуляції дискурсу шляхом переходу ролі мовця від одного комуніканта до іншого» [45, с. 5; 69, с. 141], тому перебуває в складних відношеннях із його динамічною й тематичною структурою. Вона не завжди відповідає зміні комунікативної інтенції й теми, і, навпаки, зміна теми

комунікативної інтенції може відбуватися й без зміни комуніканта. Обмін мовленнєвими ходами утворює більш складну одиницю мовленнєвої діяльності – мовленнєву взаємодію, яку називаємо мікродіалогом, мінімальною одиницею вербальної комунікації. Відрізок, обмежений зміною комунікантів, є реплікою. Репліка є лише зовнішнім чинником розбиття діалогічного мовлення, способом його письмової фіксації й не є одиницею змістового членування.

Сигналами зміни комунікативних ролей можуть бути найрізноманітніші екстралінгвістичні засоби, наприклад, паузи, слова *well, but, and, so*, висловлення на кшталт *Don't you agree?* Зміна ролей не завжди відбувається безконфліктно. Деякий час обидва комуніканти говорять разом.

Респонсивні висловлення, є результатом розуміння й орієнтовані на зміст попереднього висловлення. Респонсивна реакція вказує на те, що ініціальну репліку сприйняли, зрозуміли, її значення розшифрували й адресат знає, яку мету мав мовець, здійснюючи мовленнєвий вплив. Респонсивне висловлення, сигналізуючи про розуміння комунікативного партнера, є знаком досягнутої ситуації і входить до мовленнєвого акту як несаможісна кінцева фраза.

Зміну комунікативних ролей (обмін мовленнєвими ходами) досліджують на двох рівнях: комунікативному й соціологічному (інтерактивному). У разі організованого діалогічного мовлення її регламентують за допомогою метакомунікативних висловлень. У неофіційній розмові до чинників, що визначають зміну комунікативних ролей, належать склад учасників комунікації, їхні соціальні ролі, комунікативна ситуація, тема. Доцільно зазначити такі правила зміни комунікативних ролей:

1. Мовець не здійснює наприкінці свого мовленнєвого ходу передачу комунікативної ролі. У цьому разі право на роль мовця має той учасник, який подає сигнал, що виражає бажання взяти на себе роль мовця. Якщо це відбувається до закінчення мовленнєвого ходу мовця, то необхідно дотримуватися правил поєднання висловлень, що дозволяють зробити черговий мовленнєвий хід тільки після закінчення мовленнєвого ходу мовця. Якщо після

закінчення мовленнєвого ходу мовця ніхто з учасників комунікації не здійснює мовленнєвий хід, то право на продовження має перший мовець.

2. Мовець сам передає свою комунікативну роль. У цьому разі він повинен надати тематичну настанову наступному мовленнєвому ходу.

3. В організованому діалогічному мовленні зміну комунікативних ролей регламентує керівник цієї вербальної комунікації.

Зміна комунікативних ролей реалізує принцип комунікативної співпраці, запропонований П. Грайсом [167], принцип ввічливості Дж. Ліча [193]. Її правила й форми зумовлені сигналами учасників вербальної комунікації, які оформлюють свою мовленнєву діяльність за правилами, що регулюють соціальні відносини. Обмін мовленнєвими ходами, успішність вербальної комунікації залежить безпосередньо від ступеня взаєморозуміння його учасників. Під час здійснення мовленнєвого ходу мовець оцінює ситуацію, мотив, визначає мету, будує план її реалізації, здійснює план.

Вербальні сигнали комунікації поділяють на сигнали мовця й сигнали адресата. Сигнали мовця співвідносять, з одного боку, з текстом, а з іншого – з адресатом. Сигнали першого типу розчленовують текст на частини, вони є відображенням роботи мовця щодо відбору мовних засобів. Наявність цих сигналів у тексті зростає зі ступенем його складності. Чим складніший текст, тим більше сигналів, які членують його. Сигнали, кореляційні з текстом, опосередковано співвідносять і з адресатом, оскільки вони зумовлюють респонсивну реакцією. Сигнали мовця, кореляційні з адресатом, поділяють на сигнали ініціалізації мовного контакту, його підтримки й розмикання [37, с. 38].

Сигнали адресата поділяємо на сигнали, створені задля збереження мовленнєвого ходу за мовцем, і сигнали, створені задля його зміни. Сигнали збереження мовленнєвого ходу за мовцем реалізують у вигляді згоди, вияву зацікавленості, спонукання до продовження мовленнєвого ходу, повтору, перепитування. До сигналів, спрямованих на зміну мовленнєвого ходу, належать підхоплення, перебивання, захоплення ініціативи, спонукання до припинення мовленнєвого ходу.

Вербальні сигнали зміни комунікативних ролей, тобто сигнали, спрямовані на зміну мовленнєвого ходу, який визначають як мінімальну одиницю вербальної комунікації, характеризуємо безпосереднім зв'язком зі ступенем взаєморозуміння учасників діалогічного мовлення. Ці сигнали можна розділити на дві групи. Одна група вербальних сигналів зміни комунікативних ролей доступна безпосередньому сприйняттю і її визначають параметрами комунікативних ситуацій. Їх можна поділити на сигнали ритуалізовані, які не мають якогось конкретного значення, наприклад, на початковій і кінцевій стадіях розвитку діалогу, контактовстановлювальні й ті, які організують комунікативний процес. Ці сигнали метакомунікативні за своєю природою. Друга група сигналів має невиражений, прихований характер і вони зумовлені розвитком теми діалогу. Визначення їх на стадії репрезентації можливе через логіко-семантичний рівень, зокрема через пресуппозиції, пропозиції й імплікації, оскільки визначальну роль у цьому разі відіграє ступінь взаєморозуміння учасників комунікації. Поняття пресуппозиції пов'язують із умовами, що визначають виникнення й успішність вербальної комунікації [156, с. 120; 4, с. 136–142; 185, с. 49]; пропозиція є констатацією мовленнєвого ходу, який «відповідає діям і намірам мовця» [99, с. 85], імплікація «містить оцінку того, про що йдеться в пропозиції» [3, с. 8], тобто передбачає мету й зміст висловлення. Вважаємо, що обмін мовленнєвими ходами є реакцією на відсутність одного з компонентів логіко-семантичного рівня, репрезентацію якого на поверхневому рівні визначають параметрами комунікативно-прагматичного рівня. Відносно логіко-прагматичного рівня комунікативно-прагматичний є визначальним.

Варто зазначити, що першочерговим значенням для лінгвістичного аналізу діалогічного мовлення є відмінність між прямими й непрямыми іллокутивними мовленнєвими актами. У прямих мовленнєвих актах іллокутивний ефект визначають прямим значенням висловлення. Мовець, вимовляючи деякі пропозиції, має на увазі буквально те, що говорить [214]. У непрямих мовленнєвих актах первинне (буквальне) значення висловлення мовця й вторинне (фактичне) значення відповідної пропозиції здебільшого різняться [214]. Є

випадки, коли один іллокутивний акт здійснюють опосередковано шляхом здійснення іншого. Відмінність прямих і непрямих мовленнєвих актів і відповідних їм прямих і непрямих висловлень призводить до необхідності розрізняти власне й прагматичне значення мовних одиниць. Розрізняючи ці значення, дослідники дають їм різні назви. Власне значення впливає із загальномовного значення компонентів висловлення, його називають також прямим, безпосереднім, семантичним, описовим (дескриптивним); прагматичне значення відображене у функціональній спрямованості, його називають непрямим (або прагматичною функцією висловлення). У прямих мовленнєвих актах власне значення й прагматичне значення збігаються, у непрямих мовленнєвих актах вони різняться.

Висловлення завжди опирається на фонові знання мовця, на стратегію діалогічного мовлення, на загальні закони мислення. Значну роль у організації висловлення й створенні прагматичних значень відіграють такі відносини між об'єктами і явищами дійсності як рід/вид, ціле/частина, причина/наслідок. Значення цих відношень дозволяє мовцеві позначити частину замість цілого, причину замість наслідку тощо, не ризикуючи бути незрозумілим.

На нашу думку, в непрямих мовленнєвих актах мовець передає адресатові більший зміст, ніж той, який він реально повідомляє, і він робить це з оперттям на загальні фонові знання, як мовні, так і немовні, а також на загальні здібності розумного міркування, наявного в адресата.

Цікавий розвиток теорія мовленнєвих актів отримала в працях П. Грайса, який розробив механізм мовленнєвої імплікації. Науковець поділяє інформацію, яку передають у мовленнєвому акті, на дві частини. Те, що дійсно говорять, те, що сказано, є логічним змістом висловлення. Для решти інформації, яка може бути вилучена мовцем із конкретного висловлення, П. Грайс запропонував термін «імплікатура» [167], щоб не змішувати це поняття з імплікацією в логічному сенсі. На відміну від імплікацій, імплікатури «мають прихований вплив, тобто скеровані на переконування адресата» [3, с. 8]. Власне імплікатури поділяють на два різновиди: 1) конвенційні; 2) конверсаційні або комунікативні. Конвенційні

імплікатури тісно пов'язані з тим, що говорять у висловленні. До таких імплікатур С. Левінсон відносить *but, even, therefore i yet* [130]. Наприклад, у висловленнях *'His car is old but reliable* або *She is young but very intelligent'* слово *but* завжди містить імплікатуру, додатковий зміст якої можна сформулювати як «протилежне до очікуваного». І ця імплікатура не залежить від контексту. Натомість, конwersаційні імплікатури пов'язані з лінгвістичним змістом висловлення лише непрямым чином. Наприклад, висловлення *'Excellent, what a wonderful surprise!'* може виражати як захоплення, так і гнів. Конwersаційні імплікатури залежать від контексту і їх виводять зі змісту висловлення, вони наявні завдяки тому факту, що учасники мовленнєвого акту пов'язані спільною метою комунікативної співпраці.

Ті чи ті імплікатури вербальної комунікації можуть бути пов'язані з тим, що здається на перший погляд порушенням одного або кількох комунікативних постулатів, оскільки адресат, виходячи з презумпції їхнього дотримання мовцем, тлумачить це видиме порушення як цілеспрямований спосіб дати йому щось зрозуміти й без слів. Поняття імплікатур вербальної комунікації уможлиблює вважати пропозицію однозначною, незважаючи на те, що відповідне висловлення може мати зовсім різні ситуативні ефекти, й, навпаки, вважати пропозиції, що передають одну й ту саму інформацію, логічно й лінгвістично нееквівалентними.

Окрім принципів і норм вербальну комунікацію регулюють волевиявленням конкретних комунікантів, їхніми цілями, статусними ролями. Таке регулювання здійснюють за допомогою схем мовленнєвої поведінки, які називають комунікативними стратегіями.

Комунікативна стратегія зумовлює «правила і послідовність комунікативних дій, яких дотримується адресант» [5, с. 118] відповідно до плану (у разі вольової поведінки) або настанови (у разі імпульсивної поведінки). Під комунікативною стратегією розуміють «лінію мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, яку визначають загальною метою комунікації, ситуативним контекстом і уявленнями про адресата» [112, с. 156]; «сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на вирішення комунікативного завдання мовця» [35, с. 22]; вербальні й невербальні механізми вирішення проблем спілкування

[128]; спробу мовця передати важливий зміст, коли є деякі очевидні недоліки в міжмовних стратегіях [224, с. 419]; вербальні й невербальні стратегії для компенсації комунікативних зривів, спричинених змінними здібностями або недостатньою компетентністю [134, с. 27]. На структуру комунікативної стратегії впливають система цінностей, переконань, соціальних норм і конвенцій, що становлять диспозицію особистості.

Кожний комунікант реалізує свої наміри, діючи відповідно до обраної стратегічної лінії й використовуючи звичні тактичні прийоми. Це означає, що кожен учасник комунікації має деякі цілі й плани, яких він дотримується, застосовуючи відомі йому методи для досягнення бажаних результатів. Стратегічна лінія передбачає довгострокові плани й загальні підходи до взаємодії, тоді як тактики є конкретними діями й методами, які використовують для досягнення короткострокових цілей у межах обраної стратегії.

Комунікативна тактика передбачає «одну або кілька дій (комунікативних ходів), які сприяють реалізації стратегії» [35, с. 22] і «дають змогу досягнути комунікативної мети» [5, с. 120]. Під комунікативною тактикою розуміють «визначену лінію поведінки на деякому етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного» [5, с. 120]; спосіб вербального впливу, сукупність вербальних механізмів, спосіб реалізації стратегії [10, с. 12]; набір мовленнєвих дій, які здійснюють комуніканти в різній послідовності для реалізації/нереалізації комунікативної стратегії [202, с. 33]; деяким чином організований набір прийомів здійснення прихованого впливу, спрямованого на досягнення бажаного ефекту або попередження небажаного результату [110, с. 51].

Тактики передбачають опис конкретних мовленнєвих дій із метою комунікативного впливу на співрозмовника й досягнення комунікативних цілей [67, с. 35]. Важливо зазначити, що тактика не просто описує ці дії, а активно реалізує їх у конкретних умовах спілкування, адаптуючись до контексту ситуації, в якій відбувається взаємодія.

У контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості, поняття комунікативної стратегії й комунікативної тактики дозволяють глибше розглянути, як учасники комунікації використовують мовні засоби для досягнення своїх комунікативних цілей, зокрема в ситуаціях, де зовнішня форма висловлень не відповідає їхньому справжньому наміру. Ці стратегії й тактики постійно модифікують відповідно до умов комунікативно-прагматичної ситуації. Така гнучкість у виборі стратегій і тактик сприяє більш точному й цілеспрямованому впливу на співрозмовника, що, своєю чергою, підвищує ефективність комунікації.

Комунікативні стратегії в цьому контексті спрямовані на досягнення деяких результатів, зокрема створення деякого враження або реакції у співрозмовника. Псевдоввічливі стратегії передбачають використання ввічливих за формою висловлень для прихованої критики чи висміювання. Наприклад, висловлення *'What an intriguing thought'* може бути використане для прихованого вираження сумніву в адекватності пропозиції. Псевдоневвічливі стратегії передбачають використання грубих або образливих за формою висловлень у дружньому або жартівливому контексті, щоб зміцнити стосунки й створити відчуття близькості. Наприклад, висловлення *'Nice job, genius, you managed to spill the coffee all over the floor!'* не є образливим в контексті дружніх стосунків і може бути використане для вираження прихильності й близькості.

Комунікативно-прагматичні стратегії й тактики в контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості висвітлюють складну динаміку мовленнєвої й соціальної взаємодії, сприяючи кращому розумінню, як учасники комунікації використовують мовні засоби для досягнення своїх цілей.

Для опису структури міжособистісного спілкування розробки процесуальних моделей мови, що визначають закономірності міжособистісного спілкування, недостатньо розглядати лише один аспект взаємодії інтенцій – взаємодію комунікативних (іллокутивних) інтенцій, якою визначають поєднання комунікативно-прагматичних типів висловлень. Взаємодія інтенцій у інтеракціональному плані мало досліджена. Перші кроки в цьому напрямку були

зроблені, але систематичного аналізу залежності типу спілкування від взаємодії інтенцій досі не проводили.

Інтеракціональні інтенції є визначеними соціальними нормами спілкування мовленнєві дії, які здійснюють комуніканти для того, щоб досягти деякої мети спілкування. Їх можна назвати також комунікативною стратегією комунікантів у контексті соціальних подій. У процесі спілкування ці мовленнєві дії можна розглядати як деякі ходи, а саме інтеракціональні ходи комунікантів, які зумовлені «моделлю спілкування» «з її правилами і стратегіями, що підпорядковані прийнятим у суспільстві нормам ввічливості [22, с. 129]. Тоді власне процес спілкування постане як послідовність інтеракціональних ходів, що визначають взаємодію інтеракціональних інтенцій.

Висловлення як складник міжособистісного спілкування є комунікативним актом, у якому поєднують як комунікативну інтенцію, так і інтеракціональну інтенцію, і для якого важливими є «інтонаційне оформлення, актуальне членування, особливості мовленнєвого кортежу (жести, комунікативне значення ситуації, переконаність мовця тощо)» [33, с. 41].

Інтеракціональний аспект комунікативного акту вперше був виділений у теорії дискурсу В. Едмондсона [154]. Він розглядає комунікативний акт як єдність двох актів – інтеракціонального й іллокутивного. Інтеракціональний план спілкування розглядають як фон для виділення додаткових прагматичних функцій висловлення, поряд із іллокутивною.

Теорія комунікативного дискурсу розглядає діалогічне мовлення як «послідовність мовленнєвих актів» [5, с. 187; 119; 120]. Це цілком відповідає визначенню комунікативної прагматики як окремої галузі мовознавства, що досліджує використання людьми мови як знаряддя соціальної дії й взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування на основі спеціальної системи правил, постулатів і стратегій. Однією з основних завдань комунікативної прагматики в межах теорії діалогічного дискурсу є визначення закономірностей міжособистісного спілкування. У зв'язку з цим виникає необхідність врахування низки екстралінгвістичних чинників, що визначають взаємодію комунікантів у

конкретній комунікативній ситуації (інтенції, мотиви, інтереси, очікування), а також соціальних норм і конвенцій, які керують спілкуванням. Це дає можливість шукати закономірності вербальної комунікації не лише в мовних структурах, інтралінгвістичних системних зв'язках, а й глибше – в конкретних розумових і соціально-психологічних закономірностях, які є основою спілкування.

На нашу думку, для побудови прагматики діалогічного мовлення важливими є ідеї про сутність і характер комунікативно-прагматичного узгодження висловлень, про розуміння комунікативної прагматики як дисципліни, предметом якої є зв'язковий текст у його динаміці – дискурс.

Під час опису діалогічного дискурсу не можна обмежуватися тільки одним із його аспектів: структурою, значенням чи здійснюваною дією (функцією). Діалогічне мовлення має інтегрований характер. Адресат може змінити структуру, значення або функцію, запропоновані мовцем.

Діалогічному дискурсу притаманні такі ознаки, як ситуативність, цілеспрямованість, тематична єдність, експресивність, стислість, наявність впливу, складність, безпосередність, непередбачуваність, нормативність тощо [17; 52; 81]. Діалогічний дискурс має власну загальну структуру, що охоплює низку етапів: 1) вступ у мовленнєвий контакт (зачин діалогічного дискурсу): 2) розвиток діалогічного дискурсу, просування ходу розмови принаймні на один крок уперед; 3) вихід із комунікативного акту.

Для прагматики діалогічного мовлення більш плідним є апарат теорії мовленнєвих актів, оскільки власне іллокутивна сила, з якою вимовляють висловлення, визначає можливість їхнього об'єднання, а одним із головних чинників, що визначають структуру діалогічного мовлення є «структура послідовності висловлень» [148]. Важливо враховувати, що когерентність діалогу як «послідовності зв'язаних між собою висловлень» [14, с. 13] залежить від здатності комунікантів інтегрувати нову інформацію з попередніми знаннями й контекстом ситуації, в якій вони перебувають. Це означає, що когерентність не є властивістю тексту, а виникає в процесі його сприйняття й інтерпретації комунікантами. Успішна комунікація залежить від здатності мовця й адресата

формувати спільні ментальні моделі, що дозволяє їм ефективно обмінюватися інформацією й розуміти один одного.

На нашу думку, узгодження реплік у діалогічному мовленні відбувається на основі імплікатур дискурсу, умов успішності мовленнєвого акту й презумпцій (пресуппозицій) мовця. Під комунікативно-прагматичними зв'язками розуміємо такі зв'язки, до яких належить мовленнєвий акт, з його умовами успішності, його учасниками, презумпціями цих учасників, з природними законами поєднання мовленнєвих актів.

До функціонально-комунікативних маркерів когерентності належать комунікативна ситуація, комунікативна інтенція реплік, комунікативна організація, модальність, емоційність. Комунікативна інтенція деякою мірою біфункціональна. Вона не лише організатор комунікативної структури діалогічної одиниці, а й визначає й регулює характер логіко-семантичних відношень між репліками діалогічного мікротексту, водночас тісно поєднуючи між собою його комунікативну й смислову цілісність, організовуючи їхню взаємодію в діалогічному тексті, у складних умовах невербалізації низки компонентів. Різноманітні комунікативні інтенції співрозмовників визначають характер тематичного руху в діалогічному дискурсі. Зв'язок наміченої й актуалізованої теми в діалогічній одиниці, зв'язок теми й теми можуть здійснювати по вертикалі (тобто з опертям на ситуацію й пресуппозицію) і по горизонталі (з опертям на контекст).

Проблема когерентності організованого макродіалогу можна розглянути у двох площинах. По-перше, спілкування, яке окреслене деякою впорядкованістю й організацією, характеризують високим ступенем фіксованості теми. Жорстко встановлені межі релевантності стосовно заданої теми забезпечують тематичну когерентність. По-друге, якщо зв'язність тексту в традиційному сенсі не співвідносять із інтерактивним характером дискурсу, то з іншого боку, когерентність макротексту зумовлена його макроструктурою, і не лише в дотриманні глобальної теми, а й у відображенні в семантико-прагматичній макроструктурі ієрархічного об'єднання мовленнєвих актів. Цей рівень

когерентності макротексту можна назвати глобальним. Він зумовлений груповим характером спілкування, колективним планом, стратегією, відповідно до яких здійснюють індивідуальні мовленнєві акти, що констатують окремі ходи в комунікації.

Говорячи про два рівні когерентності організованого макродіалогу – тематичний і глобальний, ми маємо на увазі два типи внутрішніх зв'язків, які організовують семантико-прагматичну структуру макротексту. Перший тип зв'язку ґрунтується на семантичному критерії відповідності пропозиційного змісту висловлення чи репліки глобальній темі дискурсу. Другий тип зв'язку – комунікативно-прагматичний, який ґрунтується на критерії відповідності висловлення або репліки за інтенційною якістю колективного плану взаємодії. Обидва типи зв'язку мають формально виражені показники, з опертям на діалектичне, діяльнісне розуміння тексту, що передбачає наявність у ньому пропозиціональної й іллокутивної макроструктур.

Отже, дослідження категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості в межах комунікативно-прагматичного підходу сприяє більш глибокому розумінню складної природи соціальних взаємодій, стратегій вибудовування міжособистісних відносин, а також культурних варіацій у нормах комунікації. Цей підхід акцентує увагу на амбівалентності меж між ввічливістю й неввічливістю, засвідчуючи, що їхній вплив значною мірою зумовлений складною взаємодією між інтенцією мовця, обраними мовними засобами й конкретними умовами комунікативної ситуації. Комунікативно-прагматичний підхід спрямовує увагу на дослідження мовлення в контексті комунікативної діяльності, приділяючи особливу увагу діалогічному дискурсу. Це сприяє кращому розумінню, як псевдоввічливість і псевдоневвічливість функціонують у реальних комунікативних ситуаціях і як вони впливають на динаміку взаємодії між учасниками діалогічного мовлення.

2.2. Етапи дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі

Аналіз псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів у британській постмодерністській прозі здійснюємо в кілька етапів.

1. На першому етапі роботи було зібрано фактичний матеріал. *Методом суцільної фіксації* були відібрані фрагменти діалогічного мовлення персонажів, у яких були використані псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії, із текстів британської постмодерністської прози. Відбір текстів для аналізу псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів ґрунтувався на творах британських письменників другої половини ХХ століття – Е. Бейлі, І. Бенкс, Дж. Барнс, П. Бенет, Е. Блер, С. Брет, К. Балмер, Л. Кларк, М. Клайнс, Дж. Крос, К. Форбс, Г. Форестер, Н. Фокс, М. Фрейн, М. Жервейз, Е. Грейнджер, Л. Грант-Адамсон, Е. Грей, Р. Хіл, Б. Джегер, П. Лінг, С. Мейтленд, Дж. Мансел, Д. Маркус, Л. Мартін, Е. Мерфі, Е. Мюрей, Е. Неш, Р. Пікернел, М. Реймонд, Р. Рендел, Е. Річмонд, Г. Робертс, Дж. Стіл, Дж. Тенер, К. Вайлдер, К. Вільямс, П. Вілсон, С. Вуд.

Вибір фактичного матеріалу зумовлений необхідністю охопити різноманітні стилі британської постмодерністської прози, що дозволило виявити особливості використання псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у різних контекстах. Художнім творам ХХ століття притаманна абсолютизація феномену гри, інституалізація парадигми, амбівалентність, відсутність цілісності текстуальних утворень, еkleктичність стилів і напрямків, деканонізація традиційних цінностей [46, с. 284], що відображають зміни у світогляді й суспільних настроях цього періоду. Оскільки «нормою існування в постмодерністському суспільстві стає гра, у якій людина сама обирає власну життєву позицію» [11, с. 43], то у своїх творах письменники використовують гру зі значеннями, принципи пародійності й театралізації, навмисно уникають однозначності у висловленнях [46, с. 284] для розкриття прихованих мотивів персонажів, підкреслення іронії чи сарказму, або для створення напруги в діалогічному мовленні персонажів.

2. На другому етапі роботі фрагменти діалогічного мовлення персонажів, у яких були використані псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії, були схарактеризовані й систематизовані в дві групи: 1) фрагменти діалогічного мовлення персонажів, які містять ознаки псевдоввічливості; 2) фрагменти діалогічного мовлення персонажів, які містять ознаки псевдоневвічливості.

Для виявлення ознак псевдоввічливості й псевдоневвічливості у відібраних фрагментах діалогічного мовлення персонажів було використано *метод прагматичного аналізу*, який передбачає дослідження використання й функціонування мовних знаків у процесі комунікації з урахуванням особливостей взаємодії її учасників, їхніх стосунків, конкретної мовленнєвої ситуацію, кореляції вербальних і невербальних засобів спілкування [106; 82]. Фактичний матеріал було проаналізовано з опертям на положення теорії мовленнєвих актів, що сприяє детальному вивченню функціонування мовних знаків у контексті комунікативно-прагматичних ситуацій [118; 138; 147; 188]. Трирівнева модель мовленнєвого акту дозволяє всебічно аналізувати комунікативний процес у контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості, розглядаючи його на рівні: 1) локутивного акта, де визначено зміст і форму висловлення, що маскує істинні наміри мовця за допомогою специфічного відбору слів і конструкцій, які на перший погляд є ввічливими (у ситуації псевдоввічливості) або неввічливими (у ситуації псевдоневвічливості); 2) іллокутивного акта, де розкрито комунікативну мету висловлення – псевдоввічливість проявляється у вигляді сарказму, прихованих образ і т. п., а псевдоневвічливість проявляється у вигляді дружнього кепкування, підколювання й т. п.; 3) перлокутивного акта, де проаналізовано вплив висловлення на адресата – псевдоввічливі висловлення викликають збентеження, сумніви в щирості мовця тощо, а псевдоневвічливі висловлення викликають позитивні емоції, зміцнюють дружні стосунки тощо.

Під час вибору мовних засобів висловлення важливу роль відіграє інтенція мовця [9]. Вимовляючи висловлення мовець прагне викликати деякі емоції, спонукати до дії або змінити ставлення адресата. Перлокутивна мета визначає сподівання мовця щодо впливу його висловлень на поведінку чи сприйняття

співрозмовника. Відповідно до перлокутивної мети мовець формує іллокутивну мету, яка відображає його намір досягнути деяку комунікативну ціль. Іллокутивна мета зосереджена на тому, що власне мовець має намір здійснити, використовуючи своє висловлення. Перлокутивна й іллокутивна мета формують комунікативно-прагматичну інтенцію мовця, яка в контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості допомагає зрозуміти, як мовець маніпулює формою й змістом висловлення для досягнення бажаного результату під час комунікації, водночас приховуючи чи трансформуючи свої реальні наміри й очікувані реакції адресата.

Залежно від контексту комунікативно-прагматичної ситуації й функціональної ролі, розрізняємо псевдоввічливі й псевдоневвічливі висловлення. Псевдоввічливість виникає тоді, коли нібито «ввічлива» позиція, яку в деяких ситуаціях асоціювали б із ввічливим ставленням, маскує «неввічливу» позицію [96, с. 356]. Псевдоввічливість проявляється в діалогічному мовленні, коли персонаж, використовуючи ввічливі за формою висловлення, насправді виражає недобррозичливість або критику. Такі висловлення можуть містити приховані образи, критичні зауваження, замасковані під компліменти, або навіть зловживання формальною ввічливістю для досягнення власних цілей. Псевдоневвічливість виникає тоді, коли нібито «неввічлива» позиція, яку в деяких ситуаціях асоціювали б із неввічливим ставленням, маскує «ввічливу» позицію [94, с. 455–456]. Псевдоневвічливі висловлення використовують для підкреслення близькості або деякої інтимності в стосунках між персонажами, коли грубі чи різкі за формою висловлення насправді приховують доброзичливе ставлення або навіть турботу.

3. На третьому етапі роботи було окреслено диференційні ознаки псевдоввічливості й псевдоневвічливості на основі функціонально-семантичних особливостей псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень. Псевдоввічливість і псевдоневвічливість є складними комунікативно-прагматичними феноменами, які містять елементи ввічливості/неввічливості,

проте мають інші цілі й смислові конотації, аніж традиційні ввічливі/неввічливі висловлення.

З метою виокремлення диференційних ознак псевдоввічливості й псевдоневвічливості було використано *метод функціонально-семантичного аналізу*. Метод функціонально-семантичного аналізу передбачає «вивчення тексту для виявлення закономірностей, тем і настроїв, які можуть бути неочевидними з першого погляду» [60, с. 141]. У контексті псевдоввічливості й псевдоневвічливості метод функціонально-семантичного аналізу дозволяє виявити як висловлення, які на перший погляд є ввічливими/неввічливими, насправді можуть мати подвійний смисл і їх можуть використовувати для прихованої критики (псевдоввічливі висловлення), для встановлення доброзичливих і товариських стосунків (псевдоневвічливі висловлення). Функціонально-семантичний аналіз псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень сприяє глибшому розумінню, як вони впливають на сприйняття мовлення, які значення вони мають і як ці значення формують залежно від контексту ситуації й намірів мовця.

Для псевдоввічливості характерні поверхнева ввічливість (маніфестація мови чи поведінки, яка відповідає встановленим суспільним нормам ввічливості), протиріччя (співіснування суперечливих елементів між ввічливим зовнішнім виглядом і основною неввічливою позицією в спілкуванні), імплікатура (неявне значення, яке виходить за межі явного змісту спілкування, і передбачає надання додаткової інформації або нюансів), гумор (використання елементів, призначених для того, щоб передати інше, часто іронічне чи саркастичне значення), нещирість (відсутність справжнього наміру чи справжніх емоцій, що є основою ввічливого мовлення чи поведінки), інтенційність (цілеспрямоване й навмисне використання мовлення чи поведінки з конкретною метою передачі деякого повідомлення), соціальний контекст (ситуативні й культурні чинники, які формують середовище, в якому відбувається спілкування), когнітивний дисонанс (психологічний дискомфорт, який виникає, коли людина має суперечливі переконання, погляди

чи цінності), соціальна грайливість (вираження товарищкості, легкості або грайливих жартів у соціальному контексті).

Для псевдоневвічливості характерні відверта неввічливість (відкрите використання висловлень або поведінки, що не відповідають суспільним нормам ввічливості), жарт чи глузування (наявність елементів гумору чи грайливого кепкування), несерйозні інтенції (відсутність справжнього бажання чи наміру образити), грайливий тон (використання інтонації, поведінки чи висловлень, які передають відчуття жартівливості чи легковажності), спільне розуміння (взаємне усвідомлення комунікантами, що неввічливість не слід сприймати серйозно), іронія (використання висловлень, які мають значення протилежне їхньому буквальному), контекстуальна відповідність (врахування характеру стосунків між учасниками комунікації, культурних норм, динаміки ситуації й загальної атмосфери спілкування), соціальний зв'язок (встановлення чи зміцнення соціальних зв'язків між комунікантами), перебільшення (використання гіперболічного мовлення або поведінки для інтенсифікації неввічливих висловлень).

4. На четвертому етапі було виявлено й описано псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії й тактики, які використовують персонажі британської постмодерністської прози під час мовленнєвої взаємодії для досягнення своїх комунікативних цілей.

З метою виокремлення псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і тактик було використано *метод дискурсивного аналізу* й *методику контекстуального аналізу*. Метод дискурсивного аналізу полягає в аналізі діалогічного мовлення «як результату (тексту) і процесу мовленнєво-мисленнєвої діяльності» [44, с. 301] для встановлення когнітивних, семантичних, мовленнєвих і екстралінгвістичних чинників його організації [150; 181, с. 173]. Дискурсивний аналіз сприяє розгляду діалогічного мовлення персонажів не тільки як статичного тексту, але й як динамічного процесу, який передбачає врахування різних чинників, таких як контекст, когнітивні процеси учасників діалогу і їх мовленнєва поведінка. Методика контекстуального аналізу передбачає врахування

комунікативної ситуації, рольової структури спілкування, соціальних чинників і умов функціонування мови [1, с. 20]. Контекстуальний аналіз сприяє глибшому розумінню й інтерпретацій псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і тактик, оскільки враховує низку чинників (соціальних, культурних, психологічних), які впливають на спілкування.

Основними аспектами дискурсивного аналізу й контекстуального аналізу псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і тактик вважаємо: маніпулятивність (вивчаємо, як псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії й тактики використовують для прихованого впливу на співрозмовника й контролю ситуації), інтерпретаційну варіативність (розглядаємо багатозначність висловлень, що передбачає різні інтерпретації залежно від контексту, культурних особливостей і особистих характеристик учасників комунікації), контекстуальність (враховуємо соціальний, культурний і ситуативний контексту, в якому виникає мовлення), інтерактивність (вивчаємо як мовленнєві акти впливають на співрозмовників і як вибудовується комунікація), когнітивність (досліджуємо когнітивні процеси під час мовленнєвої діяльності, зокрема вивчаємо як співрозмовники сприймають, обробляють і інтерпретують інформацію в процесі спілкування), екстралінвістичність (враховуємо чинники, що виходять за межі мовленнєвої діяльності – соціальні ролі, культурні норми тощо).

Успішне використання псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і тактик спрямоване на здійснення мовленнєвого впливу (як явного, так і прихованого) на співрозмовника [81]. Псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії й тактики використовують для досягнення прихованих цілей, збереження соціального статусу, встановлення контролю над ситуацією, впливу на емоційний стан співрозмовника, створення ілюзії деякої позиції, захист власних інтересів тощо.

Проаналізувавши наявні в сучасному мовознавстві тлумачення понять «комунікативна стратегія» і «комунікативна тактика» (див. Додаток В; Додаток Г), у нашій роботі використовуємо такі трактування:

- псевдоввічлива комунікативна стратегія є формою мовленнєвої поведінки, коли учасники комунікації використовують ввічливі висловлення, але насправді не мають на меті проявити щирю повагу чи доброзичливість. Комуниканти використовують псевдоввічливі стратегії для того, щоб приховати негативне ставлення, уникнути конфлікту тощо;

- псевдоввічлива комунікативна тактика є конкретним прийомом мовленнєвої поведінки, коли учасники комунікації демонструють ввічливість, але насправді їхні наміри можуть бути негативними чи маніпулятивними. Комуниканти використовують псевдоввічливі тактики в межах однієї псевдоввічливої стратегії, що є ефективним інструментом для вираження невдоволення або критики в ситуаціях, коли відкрита конфронтація небажана або неетична;

- пседоневвічлива комунікативна стратегія є формою мовленнєвої поведінки, коли учасники комунікації використовують неввічливі висловлення, але насправді не мають на меті образити або завдати шкоди співрозмовнику. Комуниканти використовують пседоневвічливі стратегії для зміцнення соціальних зв'язків, створення відчуття близькості й товариськості під час спілкування тощо;

- пседоневвічлива комунікативна тактика є конкретним прийомом мовленнєвої поведінки, коли учасники комунікації демонструють неввічливість, але насправді їхніми намірами є створення жартівливої, дружньої атмосфери. Комуниканти використовують пседоневвічливі тактики в межах однієї пседоневвічливої стратегії, що є ефективним інструментом для зміцнення стосунків у неформальному оточенні, коли всі учасники комунікації чітко розуміють контекст і не сприймають неввічливі висловлення серйозно.

5. На п'ятому етапі роботи було виокремлено й проаналізовано різнорівневі засоби вираження псевдоввічливості й пседоневвічливості (фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні) з метою висвітлення особливостей функціонування псевдоввічливих і пседоневвічливих стратегій і тактик у британській постмодерністській прозі.

З метою опису функціонально-прагматичної системи засобів вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості у британській постмодерністській прозі було використано *метод функціонального аналізу*, який реалізує дослідження мови в дії. Функціональний аналіз сприяє виявленню, як конкретні лінгвістичні засоби взаємодіють із контекстом і сприяють створенню комунікативного ефекту, й розумінню, як комуніканти адаптують мовні елементи до різних комунікативно-прагматичних ситуацій, щоб передати зміст, виразити емоції або досягти деякої комунікативної мети.

Для вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості персонажі використовують такі засоби, як інтонація, формальні або зневажливі звертання, імперативні конструкції, питальні конструкції/риторичні запитання, умовні конструкції, конструкції з модальними дієсловами, конструкції з фразеологізмами, еліптичні конструкції, експресивні синтаксичні структури, стилістичні засоби. Кожен із зазначених засобів виконує деяку функцію в комунікації. Мовець обирає засоби, залежно від прагматичних цілей, яких він хоче досягти в конкретній комунікативній ситуації: створити комічний ефект, висловити незгоду, встановити дружній тон і т. д.

На всіх етапах роботи використовуємо *описовий метод*, який застосовують «не тільки для опису мовних елементів, а й для вивчення функціонування мови» [1, с. 7]. Описовий метод передбачає суцільну фіксацію прикладів діалогічного мовлення персонажів із текстів британської постмодерністської прози, в яких були використані псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії, їх систематизацію й поділ у групи за диференційними ознаками. Використання описового методу реалізуємо за допомогою *прийомів внутрішньої інтерпретації* (для встановлення диференційних ознак псевдоввічливості й псевдоневвічливості на основі зіставлення й протиставлення псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень) і *парадигматичної методики* (для визначення функціонально-прагматичної системи засобів вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості).

За допомогою *методу теоретико-концептуального аналізу* було здійснено критичний огляд основних теоретичних концепцій, які наявні в українській і

зарубіжній лінгвістиці, щодо категорії (не)ввічливості, й категорії псевдо(не)ввічливості зокрема.

Метод компонентного аналізу був використаний для вивчення поведінкових ознак персонажів (тон голосу, вибір слів, інтонація, контекст), для виявлення патернів у використанні псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень і для визначення основних компонентів, які впливають на їх сприйняття.

За допомогою *методу кількісного аналізу* було встановлено частотність використання псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози.

Отже, запропонована поетапна методика аналізу псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів у британській постмодерністській прозі сприяє комплексному й всебічному опису категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості з позицій комунікативно-прагматичного підходу й встановленню особливостей функціонування псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і тактик, засобів вираження псевдоввічливості й псевдоневвічливості в текстах британської постмодерністської прози.

РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСЕВДОВВІЧЛИВОСТІ В БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ

3.1. Диференційні ознаки псевдоввічливості

Псевдоввічливість виникає тоді, коли ввічливі за формою висловлення маскують невічливі інтенції мовця. Це явище є нещирим проявом доброзичливості, оскільки за ввічливими висловленнями приховують несхвалення, презирство або незгоду. Псевдоввічливість є формою прихованої невічливості, яку реалізують за допомогою різноманітних комунікативно-прагматичних стратегій, таких як іронія, сарказм, неявна невічливість, уникнення ввічливості, надмірна ввічливість і т. д. Ці стратегії використовують для приховування справжніх намірів мовця, створюючи ілюзію ввічливості, яка насправді є оманливою.

Таке маскування справжнього невічливого наміру може виконувати декілька функцій. По-перше, псевдоввічливість дозволяє мовцеві приховати свої справжні негативні почуття (такі як гнів, роздратування або презирство), що сприяє уникненню прямого конфлікту. По-друге, використання псевдоввічливості може бути способом маніпуляції іншими людьми, впливаючи на їхню поведінку або рішення, створюючи ілюзію підтримки або доброзичливості, які насправді відсутні. По-третє, псевдоввічливість застосовують для підтримки зовнішньої гармонії й уникнення відкритих конфліктів у соціальних або професійних взаємодіях, навіть якщо справжні наміри є негативними. Водночас псевдоввічливість використовують для створення враження, що мовець підтримує або схвалює співрозмовника, навіть якщо це не відповідає дійсності. По-четверте, псевдоввічливість використовують для зменшення загрози «обличчю» (face) співрозмовника, особливо в ситуаціях, де відкрита критика або незгода могли б негативно вплинути на його самоповагу або соціальний статус. Вона також є засобом збереження або збільшення соціальної дистанції між комунікантами, акцентуючи на формальності або дистанціюванні у взаєминах. Ці функції

засвідчують багатогранність і складність псевдоввічливості як комунікативно-прагматичного явища, підкреслюючи її значущість у міжособистісній і соціальній комунікації.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості засвідчує наявність диференційних ознак, що містять базові семантичні компоненти, які сприяють розумінню псевдоввічливості.

Розглянемо приклад:

'You wish to speak to me, seor? Come in.'

'Our conversation did not end to my satisfaction,' he informed her tightly, coming in and closing the door. 'I wish to impress on you that the rules I made in London still stand. You are here to write about the Hacienda de Nieve, the countryside around and the horses. That I need assistance does not mean that I will be more lenient or less vigilant.'

'Naturally,' Maggie agreed ironically. 'I never expected anything else. You want both the biscuit and the bun.' [280].

У наведеному тексті відбувається розмова між Феліпе де Сантіс і Меггі. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *You wish to speak to me, seor?* Меггі використовує звертання *seor*, яке є ввічливим, і водночас офіційним, що засвідчує дистанціювання між персонажами. Використання формального запрошення *Come in* засвідчує стриманість і холодність Меггі. Замість прямого вираження невдоволення Феліпе використовує фразу *did not end to my satisfaction*, а слово *tightly* вказує на відчуженість і напруженість персонажів під час спілкування. Фраза *I wish to impress on you* є ввічливою, але надмірно формальною, а чітке перерахування правил і меж завдань (*You are here to write about the Hacienda de Nieve, the countryside around and the horses*) підкреслює офіційність розмови, вказуючи на контроль і суворість, приховані за ввічливими висловленнями. Відповідь Меггі *Naturally* є ввічливою за формою, однак містить іронію й сарказм, а фрази *I never expected anything else* і *You want both the biscuit and the bun* є саркастичними коментарями, які вказують на те, що Меггі вважає вимоги Феліпе надмірними й нереалістичними. Персонажі

використовують ввічливі за формою висловлення з метою приховати напруженість, яка наявна під час комунікації, а також свої справжні почуття невдоволення й неприязні.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *поверхнева ввічливість* фіксує маніфестацію мови чи поведінки, яка відповідає встановленим суспільним нормам ввічливості. Цей аспект ввічливості спостерігаємо в поверхневому використанні ввічливого мовлення чи поведінки, що відповідає наявним соціальним очікуванням щодо манер і пристойності. Основною функцією псевдоввічливості є створення поверхневого пласту в міжособистісному спілкуванні, а псевдоввічливі стратегії спрямовані на формування позитивного першого враження, сприяючи встановленню взаєморозуміння й гармонійних стосунків;

– *протиріччя* означає співіснування суперечливих елементів між ввічливим зовнішнім виглядом і основною неввічливою позицією в спілкуванні. Псевдоввічливість втілює напругу між зовнішніми проявами ввічливості й щирою, можливо несприятливою, оцінкою чи почуттям комуніканта. Роль протиріччя є фундаментальною у формуванні поняття псевдоввічливості, вносячи невідповідність між суспільними очікуваннями ввічливості й автентичною оцінкою комуніканта. Ця напруга створює складну взаємодію між поверхневою ввічливістю й прихованою неввічливістю, розкриваючи багатогранну природу псевдоввічливості.

Розглянемо приклад:

'I'm just checking on dinner,' he said, as she stalked in. 'It's almost ready.'

'Dinner?' she repeated, her eyebrows shooting up. 'I didn't know you'd taken up cookery! And what exactly are we going to eat?' she went on sarcastically. 'Something you threw together while I was unpacking?'

'It's a casserole,' Julius replied equably. 'And I could have thrown it together – I'm not completely incapable of producing a simple meal – but on this occasion, I didn't' [265].

У наведеному тексті відбувається розмова між Джессамі і Юліусом. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення Юліуса *I'm just checking on dinner, It's almost ready* є ввічливими. Персонаж повідомляє, що вечеря майже готова, без будь-яких конотацій сарказму або іронії. Його слова не містять псевдоввічливості, оскільки вони прямо й чітко виражають його наміри. Джессамі у відповідь повторює слово *Dinner?* з піднятою бровою, що вказує на її недовіру або здивування. Це може бути ознакою того, що вона не очікувала, що він приготує вечерю, і її реакція є дещо саркастичною. Фраза *I didn't know you'd taken up cookery!* містить сарказм із гумористичними конотаціями. Джессамі використовує псевдоввічливість, щоб висловити свій сумнів у кулінарних здібностях Юліуса. Саркастичний тон фраз *And what exactly are we going to eat?* і *Something you threw together while I was unpacking?* також вказує на використання Джессамі псевдоввічливості у своїх висловленнях. Вона ставить під сумнів якість їжі, яку приготував Юліус, використовуючи запитання, які є ввічливими за формою, але насправді мають негативний, насмішкуватий підтекст. Юліус відповідає спокійно й ввічливо *It's a casserole*. Однак у висловленні *And I could have thrown it together – I'm not completely incapable of producing a simple meal – but on this occasion, I didn't* наявна іронія з гумористичними конотаціями. Він заявляє, що не є повністю нездатним приготувати просту страву. Хоча його відповідь ввічлива за формою, вона є захисною реакцією на саркастичні висловлення Джессамі, що також можна розглядати як форму псевдоввічливості. Персонажі використовують ввічливі за формою висловлення, однак вони містять прихований негативний або критичний зміст.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *імплікатура* стосується неявного значення, яке виходить за межі явного змісту висловлення, і передбачає надання додаткової інформації або нюансів, які не були явно зазначені, збагачуючи загальне розуміння висловлення. Імплікатура відіграє вирішальну роль у комунікації, дозволяючи опосередковано передавати

неввічливі чи суперечливі повідомлення. Імплікатура є комунікативною стратегією, що дозволяє людям спілкуватися, зберігаючи деякий ступінь двозначності чи опосередкованості;

– *гумор* передбачає використання елементів, призначених для того, щоб передати інше, часто іронічне чи саркастичне значення. Гумор зазвичай спрямований на те, щоб розважити або викликати сміх, однак у контексті псевдоввічливості гумор додає складності міжособистісному спілкуванню й передбачає вираження протилежного значення, часто з насмішкуватими чи глузливими конотаціями. Поміщаючи невічливі чи суперечливі повідомлення в контекст іронії й сарказму, гумор є комунікативним інструментом, який дозволяє комунікантам опосередковано висловлювати критику чи незгоду, зберігаючи елемент жарту.

Розглянемо приклад:

'You're late!' Robyn's heart dived.

'Yes,' she replied coolly, 'I know.'

'Very late,' he persisted, flicking cool, unfriendly eyes over her.

Robyn met his insolent gaze and felt the hackles rising.

'I realise that!' she replied. 'I don't need you to point out the obvious.'

'So what was so pressing you couldn't be here on time?' he enquired sarcastically. 'An earthquake, invasion of hostile forces, or did the jeep just break down again?' [267].

У наведеному тексті відбувається розмова між Робін і чоловіком. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *You're late!* викликає почуття тривоги в Робін, що вказує на те, що чоловік налаштований дещо агресивно. Відповідь Робін *Yes, I know* є стриманою й холодною. Вона не просить вибачення, але й не вступає в конфлікт відкрито. Її відповідь вказує на самовладання й небажання продовжувати суперечку, що є формою псевдоввічливості, оскільки Робін приховує свої справжні емоції за холодною ввічливістю. Чоловік знову підкреслює те, що Робін запізнилася за допомогою фрази *Very late*, а опис його погляду (*cool, unfriendly eyes*) додає

висловленню конотацій ворожості й неприхованої неприязні. Це свідчить про те, що він не просто констатує факт, але й намагається зробити це якомога більш образливо. Робін відповідає ще більш впевнено. Її відповідь *I realise that!* є прямою й демонструє її обурення. Вона визнає, що запізнилася, але водночас її тон і слова вказують на те, що вона не бажає терпіти подальші зауваження. Вона використовує псевдоввічливість *I don't need you to point out the obvious*, щоб приховати свою справжню злість, відповідаючи формально ввічливо, але з прихованою агресією. Висловлення *So what was so pressing you couldn't be here on time?* є яскравим прикладом псевдоввічливості. Чоловік ставить саркастичне запитання, вдаючи, що цікавиться причиною запізнення. Насправді, він використовує іронію, щоб принизити Робін і підкреслити свою невдоволеність. А перелік абсурдних причин (*earthquake, invasion of hostile forces, the jeep just break down again*) лише підсилює його сарказм і демонструє його зневагу. Персонажі використовують ввічливі за формою висловлення для маніпуляції й приховування своїх справжніх емоцій.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *нещирість* характеризуємо відсутністю справжнього наміру чи справжніх емоцій, що є основою ввічливого мовлення чи поведінки. Вона вказує на розбіжність між поверхневим проявом ввічливості й справжніми почуттями індивіда. Роль нещирості є ключовою у приверненні уваги до невідповідності між зовнішнім виглядом ввічливості й справжніми почуттями комунікантів. Псевдоввічливість є критичною аналітичною концепцією для розуміння складності міжособистісного спілкування, наголошуючи на нюансах взаємодії між поверхневою ввічливістю й щирістю глибинних емоцій;

– *інтенційність* означає цілеспрямоване й навмисне використання мовлення чи поведінки з конкретною метою передачі деякого повідомлення. У контексті псевдоввічливості інтенційність є ключовим поняттям, яке передбачає свідомий вибір комунікативних стратегій для досягнення бажаних результатів.

Комуніканти використовують ввічливі висловлення з прихованою неввічливою чи суперечливою позицією для досягнення конкретних комунікативних цілей.

Розглянемо приклад:

'I'll give the carving to Ana after dinner, seor,' she said in a rush, trying to get her mind to other things and seeking strict convention like a suit of armour.

'That will be nice,' he murmured ironically. 'Do you think you could also play by your own rules and drop the formality? My name is Felipe.'

'But you're a count!'

'And it does not impress you at all,' he pointed out drily. 'As it has never impressed me either, you can pretend that I am normal and address me by my name. You may treat this as an order.'

'When I've thought about it,' Maggie mused, surprised at her own reluctance. 'It will take a while to get used to it' [280].

У наведеному тексті відбувається розмова між Меггі й Феліпе (графом). Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *I'll give the carving to Ana after dinner, seor* немає явної псевдоввічливості, але використання формального звертання *seor* вказує на спробу Меггі дотримуватися формальностей і уникнути емоційної взаємодії. Відповідь Феліпе *That will be nice* є ввічливим за формою, однак використання слова *nice* у поєднанні з іронічним тоном вказує на те, що він насправді не вважає її пропозицію важливою. Феліпе продовжує розмову запитанням *Do you think you could also play by your own rules and drop the formality?*, яке з одного боку виглядає як прохання, але з іншого боку має прихований сарказм, оскільки він нагадує їй про її власні правила. Висловлення Меггі *But you're a count!* засвідчує її небажання відмовитися від формальності через статус Феліпе. Висловлення Феліпе *And it does not impress you at all* є ввічливим за формою, однак він сухо зазначає що його статус його також не вражає (*it has never impressed me either*), і наказує їй звертатися до нього по імені (*You may treat this as an order*). Хоча граф формально просить Меггі бути менш формальною, його тон і використання фраз (*you can pretend that I am normal and address me by my name*) підкреслюють сарказм і приховане невдоволення. У

висловленні *It will take a while to get used to it*, яке є ввічливим за формою, Меггі висловлює свій опір або незгоду. Персонажі використовують ввічливі за формою висловлення, але тон і контекст вказують на приховане невдоволення й внутрішнє напруження. Обидва персонажі прагнуть приховати свої справжні емоції й наміри.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *соціальний контекст* належить до ситуативних і культурних чинників, які формують середовище, в якому відбувається спілкування. Він охоплює такі елементи, як соціальні норми, культурні практики й конкретні обставини взаємодії. У контексті псевдоввічливості соціальний контекст відіграє ключову роль у визначенні відповідності й ефективності комунікативних стратегій, впливаючи на те, як сприймають ввічливість, на очікування щодо ввічливої поведінки й на нюанси, які сприяють успіху чи невдачі використання псевдоввічливості в деякому соціальному середовищі;

– *когнітивний дисонанс* означає психологічний дискомфорт, який виникає, коли співрозмовник має суперечливі переконання, погляди чи цінності. У контексті псевдоввічливості когнітивний дисонанс відіграє значну роль у відображенні внутрішнього конфлікту, який відчувають комуніканти, коли наявна неузгодженість між думками, почуттями чи поведінкою. Когнітивний дисонанс підкреслює напругу між дотриманням суспільних норм ввічливості й вираженням глибинних оцінок чи ставлень, які можуть суперечити поверхневій ввічливій поведінці.

Розглянемо приклад:

‘Consider yourself lucky that I’m offering to get your things.’

‘Helpful sort of a swine, aren’t you?’ Robyn snapped sarcastically.

He gave a cool, unhurried smile.

‘Let’s just say I’m about as helpful as you are practical – it wouldn’t surprise me if you hadn’t just run out of petrol.’

'Don't be ridiculous!' Robyn retorted. 'Even I can look at a gauge and make out when it's on the red!'

'Unless it's broken,' he replied. 'It has been known' [267].

У наведеному тексті відбувається розмова між Робін і чоловіком. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *Consider yourself lucky that I'm offering to get your things* є ввічливою за формою пропозицією допомоги, але з конотаціями примусу й невдоволення. Використання фрази *Consider yourself lucky* вказує на те, що персонаж робить послугу неохоче, вважаючи, що Робін повинна бути вдячна за це. Робін відповідає саркастичним коментарем, використовуючи образливе слово *swine* у поєднанні з *helpful*, що підкреслює її неприязнь і недовіру до пропозиції допомоги. Чоловік продовжує їхній грайливий діалог, вдаючись до іронії, роблячи комплімент, який фактично є критикою. Він натякає на непрактичність Робін (*Let's just say I'm about as helpful as you are practical*) і навіть припускає, що вона могла забути про бензин (*it wouldn't surprise me if you hadn't just run out of petrol*). У висловленні Робін *Even I can look at a gauge and make out when it's on the red!* наявна захисна реакція з елементами обурення на звинувачення чоловіка в її непрактичності. У висловленні *Unless it's broken, It has been known* чоловік знову використовує сарказм під виглядом ввічливого нагадування про можливі технічні проблеми. Персонажі використовують саркастичні й іронічні коментарі, які формально виглядають як ввічливі, але насправді мають зневажливий або критичний підтекст, з метою приховати свої справжні наміри або почуття.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоввічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *соціальна грайливість* належить до вираження товарищкості, легкості або грайливих жартів у соціальному контексті, який характеризують почуттям гумору, жартів або взаємного задоволення, що сприяє створенню загальної позитивної й приємної атмосфери під час комунікації. У разі, коли псевдоввічливість містить контексти глузування чи жарту, соціальна грайливість відіграє значну роль у формуванні загальної атмосфери, додаючи елемент легкої

товариськості до спілкування, впливаючи на те, як псевдоввічливість сприймають і інтерпретують учасники.

Отже, функціонально-семантичний простір псевдоввічливості визначаємо наявністю ознак поверхневої ввічливості, нещирості, протиріччя, імплікатури, гумору, соціального контексту, інтенційності, когнітивного дисонансу й соціальної грайливості. Кожна з цих ознак відіграє важливу роль у формуванні поняття псевдоввічливості, яке охоплює не лише поверхневе вираження ввічливості, але й глибинні позиції мовця, соціальний контекст, наміри й інші аспекти, що впливають на міжособистісне спілкування. Вивчення диференційних ознак сприяє розумінню, як псевдоввічливість використовують для досягнення деяких комунікативно-прагматичних цілей, таких як уникнення конфліктів, маніпуляція, або створення деякого враження, зберігаючи водночас ввічливу атмосферу спілкування.

3.2. Реалізація псевдоввічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів

Для вираження псевдоввічливості персонажі британської постмодерністської прози використовують у своєму діалогічному мовленні стратегію сардонічної згоди, стратегію прихованої незгоди, стратегію конверсаційних імплікатур, стратегію фейкового ентузіазму, стратегію надмірної офіційності, стратегію нещирих компліментів, стратегію прихованої критики, стратегію нещирої подяки, стратегію нещирого вибачення, стратегію маніфестації турботи (див. Додаток З) і 41 тактику в межах цих стратегій (див. Додаток Д).

3.2.1. Стратегія сардонічної згоди

Стратегія сардонічної згоди в контексті комунікації полягає в тому, що мовець іронічно чи саркастично виражає згоду чи підтримку, хоча його справжні переконання або наміри можуть бути протилежними. Цю стратегію використовують із метою збереження гармонії в спілкуванні й уникнення конфлікту.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної згоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції за допомогою тактики прихованого роздратування задля збереження офіційного стилю спілкування й професіоналізму:

'I said,' Newman repeated slowly, 'how do you know he's fled the country?'

'Well, Buckmaster gave the order. Check with airports, seaports. Show his photograph. Only to top security personnel, of course.'

'Of course!' Newman interjected ironically.

'Do get to the point of what I asked.' *'Jim Corcoran at London Airport made discreet enquiries. Found a girl with a good memory who remembered him checking in early this morning for a flight to Brussels. Appeared to have a girl with him. From the description Corcoran obtained I'm afraid it could be Paula Grey...'*

'Makes sense,' Newman commented. 'Makes sense!' [252].

У наведеному тексті Ньюмен і його колега обмінюються інформацією й своїми власними думками щодо розслідування можливої втечі підозрюваного з країни. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *I said how do you know he's fled the country?* фраза *repeated slowly* може означати, що мовець намагається натякнути слухачеві, що той не розуміє очевидних речей. У висловленні *Check with airports, seaports. Show his photograph. Only to top security personnel, of course* фраза *of course* означає, що адресат мав би вже володіти інформацією, однак, мовець натякає, що, ймовірно, адресат не знає всіх фактів. У висловленні *Of course!* повторення фрази *of course*, використання знаку оклику й фрази *interjected ironically* означає, що Ньюмен реагує на

попереднє висловлення досить іронічно, натякаючи на те, що інформація є очевидною чи зайвою. У висловленні *Do get to the point of what I asked* використання фрази *do get to the point* вказує на те, що мовець бажає отримати відповідь, приховуючи свою нетерплячість й незадоволення. Далі колега Ньюмена описує низку дій, зроблених в аеропорту їхнім колегою Джимом Коркораном (*Found a girl with a good memory; Appeared to have a girl with him; the description Corcoran obtained*). Фраза *discreet enquiries* підкреслює, що адресат мав би очікувати такий результат. У висловленні *Makes sense. Makes sense!* повтор фрази *makes sense* можна розглядати як спосіб висміювання очевидності ситуації. Фраза *commented* також вказує на те, що Ньюмен говорить іронічно.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної згоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, щоб передати свій сумнів або недовіру до слів інших персонажів за допомогою тактики прихованого скептицизму задля уникнення конфлікту:

'Now you can tell me what you're up to,' Newman demanded.

'We're both on the same side. Trying to find Tweed and Paula, to protect them.'

'Well, that's reassuring, isn't it?' Newman suggested ironically [252].

У наведеному тексті Ньюмен звинувачує Марлера у тому, що він стежить за ним. Марлер відповідає, що вони обидва прагнуть знайти Твіда і Полу, щоб захистити їх, однак Ньюмен має деякі сумніви в щирості Марлера. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *Now you can tell me what you're up to* містить пряму вимогу (*Newman demanded*), звернену до адресата (Марлера), розповісти, що той насправді замислив. У висловленні *Now you can tell me what you're up to* відсутні ввічливі форми, що вказує на наявність терміновості й авторитетності у спілкуванні. Висловлення *We're both on the same side* виражає спільність інтересів Ньюмена й Марлера (*Trying to find Tweed and Paula, to protect them*), що свідчить про їхню спільну мету захистити Твіда й Полу. Використання фрази *that's reassuring* у висловленні *Well, that's reassuring, isn't it?* засвідчує скептицизм й недовіру Ньюмена. Висловлення *Well, that's reassuring,*

isn't it? є ввічливим за формою, однак виявляє справжні почуття сумніву й підозри Ньюмена щодо деяких прихованих намірів Марлера.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної згоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття й ставлення до ситуації, висловлюючи приховану критику, сарказм або зневагу за допомогою тактик перебільшення й непрямих висловлень задля уникнення конфронтації.

'They look like tortoises,' said Klift. 'Giant tortoises.'

Rosheen turned from him dismissively. Was he going senile?

'I've never seen that species before,' Sheldukher confessed.

More of the confused reptiles emerged from their tanks.

'They're rather sweet, aren't they?'

'Oh yes,' said Rosheen sarcastically. 'We could take them home and sell them as pets. Psychotic tortoises would have gone down well on the North Gate.' [275].

У наведеному тексті Кліфт, Рошін і Шелдухер розмовляють про дивних істот, які з'явилися перед ними. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення Кліфта *They look like tortoises* здається лише простим спостереженням. Однак використання фрази *Giant tortoises* додає деякого перебільшення, яке можна вважати гострою формою сарказму. Незважаючи на те, що висловлення *They look like tortoises* є ввічливим за формою, коментар Кліфта може бути глузуванням із зовнішнього вигляду істот. Реакція Рошін на коментар Кліфта є зневажливою, передаючи її невдоволення. Вона зневажливо відвернулася від нього, показавши, що вважає його коментар неважливим або недоречним. Акт відвернення можна інтерпретувати як форму псевдоввічливості, оскільки Рошін уникає прямої конфронтації з Кліфтом щодо його коментаря. Висловлення Шелдухера *I've never seen that species before* можна також інтерпретувати як форму псевдоввічливості. Хоча він визнає, що не знає про цих істот, він скептично ставиться до ситуації. Ввічливі за формою висловлення *I've never seen that species before*, *They're rather sweet, aren't they?* не виражають щирої цікавості, а є засобом вираження недовіри або збентеження. Водночас,

саркастичну відповідь Рошін *We could take them home and sell them as pets* на коментар Шелдухера *They're rather sweet, aren't they?* можна інтерпретувати як форму непрямой незгоди. Хоча вона, начебто, погоджується зі спостереженням Шелдухера, її саркастичний тон і використання фрази *Psychotic tortoises* засвідчують наявність у неї іншої точки зору, вона насправді не погоджується з думкою, що вони милі (*sweet*).

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної згоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття невдоволення й роздратування за допомогою тактик імпліцитної образи й зневажливих коментарів.

'Yes,' she snapped. 'I can well imagine that somebody like you would strike a woman. If I were a man you wouldn't dare do this!'

'But I thought you were a man.' He looked her over with sardonic surprise, his carved lips quirking sceptically. *'Your clothes and your attitude are surely less than feminine. You must forgive my mistake.'*

'Very amusing!' Maggie raged. *'I'm glad you're enjoying this. Your chauvinistic behaviour has made me late. I never expect to meet a decent man but you take first prize as a pig.'*

'Let me know when the prize is to be collected,' he said sarcastically [280].

У наведеному тексті відбувається розмова між Меггі й чоловіком. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Персонажі використовують ввічливі за формою висловлення, однак контекст виявляє сарказм і приховану критику. Так, висловлення жінки *If I were a man you wouldn't dare do this!* є ввічливим за формою, але з явними саркастичними конотаціями. Незважаючи на збереження ввічливого тону спілкування, персонажі обмінюються завуальованими образами. Коментар чоловіка про те, що він сприймає жінку за чоловіка (*But I thought you were a man*), сформульоване ввічливо, але в ньому наявна імпліцитна образа щодо її зовнішності й поведінки (*Your clothes and your attitude are surely less than feminine*). Обидва персонажі висловлюють зневажливі коментарі один про одного, використовуючи ввічливі висловлення (*You must*

forgive my mistake., Very amusing!, I'm glad you're enjoying this). Персонажі відповідають на коментарі один одного саркастичними репліками, які містять псевдоввічливість у їхній взаємодії. Меггі коментує шовіністичну поведінку чоловіка ввічливо, але з тоном презирства (*I never expect to meet a decent man but you take first prize as a pig*). Відповідь чоловіка *Let me know when the prize is to be collected* є псевдоввічливою, вказуючи на те, що він не сприймає критику жінки серйозно.

Отже, стратегія сардонічної згоди полягає в іронічному або саркастичному вираженні згоди чи підтримки, приховуючи справжні переконання мовця задля збереження гармонії в спілкуванні й уникнення конфлікту. Цю стратегію реалізують за допомогою ввічливих висловлень, які приховують справжні комунікативно-прагматичні інтенції персонажів. Комуніканти виражають своє роздратування, скептицизм, сарказм або критику, використовуючи тактики перебільшення, уникнення конфронтації й непрямих висловлень, задля збереження офіційного стилю спілкування й професіоналізму, уникнення відкритих конфліктів і конфронтації.

3.2.2. Стратегія прихованої незгоди

Стратегія прихованої незгоди спрямована на вираження сумніву, незгоди або критики, приховуючи свої справжні інтенції за ввічливою манерою спілкування. Цю стратегію використовують у комунікативних ситуаціях, коли особа має суттєві зауваження, але прагне уникнути конфронтації або конфлікту. Мовець виражає свою незгоду чи сумніви, зберігаючи водночас ввічливу атмосферу спілкування, що сприяє збереженню гармонії взаємин і виключає виникнення напруженості.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої незгоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні емоції й ставлення до ситуації за допомогою тактик прихованої критики, звернення до авторитету й перебільшення задля уникнення прямого конфлікту.

'Doyle's taken a downward turn. That strength of will you say he has... well, it doesn't seem to be working.'

'It will,' said Bodie, praying that he was right.

'The surgeon doesn't think he's trying.'

Bodie laughed ironically.

'I know what he means. Give Ray half a chance and he'd blame himself for the invention of gunpowder' [247].

У наведеному тексті відбувається розмова між Коулі й Боді стосовно стану Дойла, який перебуває у лікарні. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Doyle's taken a downward turn* Коулі стверджує, що стан Дойла погіршується. Використання паузи перед словом *well* створює відчуття, що персонаж не вірить у ефективність сили волі Дойла. Боді відповідає впевнено (*It will*), однак фраза *praying that he was right* підкреслює тривогу й неспокій Боді стосовно майбутнього Дойла й вказує на його бажання вірити в покращення. Така тактика спрямована на підтримання морального духу або відвернення уваги від сумнівів. У висловленні *The surgeon doesn't think he's trying* Коулі використовує авторитет хірурга як аргумент для підтвердження своєї точки зору. Використання думки хірурга як авторитетного джерела для підтвердження своїх сумнівів (*The surgeon doesn't think he's trying*) дозволяє Коулі уникнути прямого вираження своїх сумнівів стосовно Дойла. Іронічний сміх і саркастичний коментар у висловленні *I know what he means* підкреслюють недовіру Боді до ситуації. Він використовує тактику перебільшення (*blame himself for the invention of gunpowder*), щоб показати своє ставлення до самокритичності Дойла.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої незгоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції за допомогою тактик патронації, непрямой критики й психологічного впливу задля збереження обличчя й уникнення ескалації конфлікту.

'Is it to do with the bomb that was thrown at the governor general?'

'You know I can't discuss my work for the Surete with you,' replied his father brusquely.

Then he turned his head and eyed his son coldly.

'But perhaps holding the views you do makes you feel no action should be taken against the enemies of France.'

A faint flush rose to the French boy's face.

'I'm as proud of our country as you are, Papa,' he said softly. 'But if we did things differently here there wouldn't be any need for resistance movements. And the Surete wouldn't need to spy on anybody.'

'Life is not that simple,' replied the older man sarcastically. 'There are outside forces in Russia and China trying to stir up trouble for us here' [260].

У наведеному тексті відбувається розмова між батьком і сином. Розглянемо текст із погляду псевдовічливості більш детально. Син цікавиться конкретною подією (*the bomb that was thrown at the governor general?*), демонструючи щирий інтерес і занепокоєння водночас. Відповідь батька *You know I can't discuss my work for the Surete with you* різка й спрямована на припинення будь-якої подальшої дискусії. Далі батько холодно натякає, що погляди сина передбачають відсутність дій проти ворогів Франції. Фраза *holding the views you do* є завуальованою критикою, яка вказує на те, що батько вважає думки сина наївними або хибними. Натякаючи на співчутливе ставлення сина до ворогів Франції (*no action should be taken against the enemies of France*), батько непрямо критикує його позицію, зберігаючи водночас видимість турботи. Син продовжує розмову *I'm as proud of our country as you are, Papa*, висловлюючи свою точку зору, відмінну від думки батька (*if we did things differently here*), без сарказму. Такий підхід контрастує з саркастичним тоном батька. Висловлення батька *Life is not that simple* є прихованою незгодою з аргументами сина. Батько вважає, що погляди сина є надто спрощеними й нереалістичними. Батько продовжує аргументувати свою точку зору (*There are outside forces in Russia and China*), натякаючи, що синові не вистачає розуміння реальних складностей. Такий підхід створює динаміку влади,

де батько демонструє свою інтелектуальну перевагу над сином, відхиляючи його аргументи без їх суттєвого обговорення.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої незгоди в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні думки й почуття за допомогою тактик непрямой критики, двозначності, нещирої подяки й обіцянки задля уникнення прямої відмови й відкритого конфлікту.

'I want to clothe you.' I thought the best thing to be, before this went any further, was brisk.

'Oliver,' I said trying to sound like his mother (or at least like mine), 'Oliver, don't be ridiculous. You haven't even got a job.'

'Oh I know I can't afford to pay,' he said sarcastically. 'I know I haven't got any money, like Stuart.' Then there was a pause, and his tone changed. 'I just want to clothe you, that's all. I could help. I want to take you shopping.'

'Oliver, that's very sweet of you,' I said. Then, brisk again, 'I'll bear it in mind' [243].

У наведеному тексті відбувається розмова між Олівером і дівчиною, в яку він закоханий. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Розмова розпочинається з пропозиції піти за покупками (*I want to clothe you*). Використання фрази *don't be ridiculous* у висловленні є формою непрямой критики. Дівчина намагається надати своїм словам більше ваги й авторитету (*trying to sound like his mother (or at least like mine)*), сумніваючись у раціональності пропозиції Олівера через його фінансову неспроможність. Олівер продовжує розмову, використовуючи фрази *Oh I know I can't afford to pay* і *I know I haven't got any money*, які начебто вказують на те, що він погоджується з думкою дівчини, але насправді він приховано висловлює почуття меншовартості й образи, натякаючи на своє обурення й невдоволення, що його фінансове становище є предметом глузування. Висловлення Олівера *I just want to clothe you, that's all* начебто є проявом турботи й щирим наміром допомогти (*I could help*), але насправді він намагається відновити свою гідність після саркастичного

коментаря, зняти напругу й показати свою добру волю. Використання нещирої подяки *that's very sweet of you* і нещирої обіцянки *I'll bear it in mind* є ввічливим за формою, однак контекст вказує на те, що дівчина не збирається приймати пропозицію Олівера. Вона намагається зберегти ввічливу атмосферу спілкування, але водночас змінює тон на більш рішучий (*Then, brisk again*), щоб завершити розмову.

Отже, стратегія прихованої незгоди полягає у вираженні сумніву, критики або незгоди у ввічливій манері, що дозволяє уникнути конфронтації й зберегти гармонію у взаєминах. Цю стратегію використовують у ситуаціях, коли комуніканти мають суттєві зауваження, але прагнуть уникнути прямого конфлікту. Використовуючи тактики прихованої критики, звернення до авторитету, перебільшення, патронації, двозначності, нещирої подяки, вони прагнуть приховати свої справжні інтенції задля збереження обличчя й запобігання ескалації конфлікту.

3.2.3. Стратегія конверсаційних імплікатур

Стратегія конверсаційних імплікатур спрямована на розуміння й аналіз підтекстових імплікатур, які виникають під час спілкування й взаємодії між учасниками комунікації, і є важливим інструментом у спілкуванні, оскільки дозволяє виразити нюанси мовленнєвої комунікації й досягти бажаних комунікативних інтенцій. Цю стратегію використовують для досягнення різних цілей, таких як уникнення конфлікту, маніпуляція й підвищення ефективності спілкування.

Розглянемо приклад реалізації стратегії конверсаційних імплікатур в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції, думки й почуття за допомогою тактик мінімізації, надання селективної інформації й прихованого вираження сумніву.

'Have you been to the hospital?' asked Jenny.

'Don't fuss, Jen,' Cassie said. 'It's perfectly O.K. It just aches a bit, that's all. And I didn't knock myself out, you know. Just bashed my cheek a bit.'

'A bit?' retorted Jenny ironically. 'Let me know when you really hurt yourself, won't you?' [270].

У наведеному тексті Кессі й Дженні обговорюють травму Кессі. Під час розмови виникає напруга, оскільки Кессі намагається применшити серйозність травми, а Дженні навпаки є дуже стурбованою й висловлює деякі сумніви. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Have you been to the hospital?* Дженні виражає справжню стурбованість щодо самопочуття Кессі. Зважаючи на контекст й відносини між персонажами, варто зазначити, що Дженні вважає, що Кессі не розповіла їй правду про свою травму. Використання фрази *Don't fuss* вказує на те, що Кессі намагається уникнути надмірної стурбованості Дженні. Описуючи свою травму як *It just aches* і *I didn't knock myself out*, а також повторюючи фразу *a bit*, Кессі мінімізує серйозність ситуації. Повторення фрази *a bit* у вигляді запитання демонструє неприйняття Дженні версії Кессі і, таким чином, Дженні намагається дізнатися правду. Висловлення *Let me know when you really hurt yourself, won't you?* на перший погляд є ввічливим проханням надати інформацію, але воно містить скептицизм і недовіру. Дженні намагається натякнути на свою справжню інтенцію – бажання, щоб Кессі була з нею відвертою.

Розглянемо приклад реалізації стратегії конверсаційних імплікатур у діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції й почуття за допомогою тактик прихованих інсинуацій, спрямованої на непряме вираження невдоволення, критики чи образи задля уникнення відкритого конфлікту.

'It leaves me wondering why you should have been chosen for this very tame assignment. Perhaps they are giving you a rest?'

'I really don't know,' Maggie lied swiftly.

'I am to believe that they dare to send you on an assignment without discussing it with you, seorita? How brave they must be.'

He said nothing else and Maggie quite understood the subtle insult [280].

У наведеному тексті чоловік цікавиться справжньою причиною призначення Меггі. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Чоловік розпочинає розмову із запитання, чому Меггі доручили, здавалося б, таке буденне завдання (*why you should have been chosen for this very tame assignment*), імплікуючи, що вона не здатна впоратися або не заслуговує на важливіші завдання (*Perhaps they are giving you a rest*). Висловлення *I really don't know* вказує на те, що Меггі вдає, що не знає, чому її обрали для цього завдання (*Maggie lied swiftly*), задля підтримання ввічливого тону спілкування й уникнення прямої конфронтації. Чоловік продовжує, здавалося б, ввічливу розмову, висловлюючи недовіру (*I am to believe that they dare to send you on an assignment without discussing it with you, seorita?*) до того, що Меггі відправили на завдання без попереднього обговорення, однак його тон засвідчує наявність сарказму й зневаги, а фраза *How brave they must be* тонко висміює процес прийняття рішення про призначення Меггі. Незважаючи на ввічливі за формою висловлення чоловіка *Perhaps they are giving you a rest?* і *I am to believe that they dare to send you on an assignment without discussing it with you, seorita?*, жінка розпізнає приховану ворожість (*Maggie quite understood the subtle insult*).

Розглянемо приклад реалізації стратегії конверсаційних імплікатур у діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої негативні емоції й почуття невдоволення й роздратування за допомогою тактик перебільшення, заперечення й ухилення, спрямованих на приховане вираження критики й розчарування задля уникнення прямої конфронтації.

'Monsieur, you were attacked?'

'Oh, no,' I sarcastically retorted, 'just some French bravos welcoming me to this Godforsaken city!' I got up. 'I must go to my chamber' [250].

У наведеному тексті лендлорд стурбований зовнішнім виглядом головного героя. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *Monsieur, you were attacked?* є прямим запитанням про те, що

сталось. Однак замість підтвердження або спростування нападу, головний герой відповідає лендлорду саркастично (*Oh, no*), ухиляючись від прямої відповіді. Персонаж зміщує фокус із реальної події на свій саркастичний коментар, і, таким чином, висловлює своє невдоволення більш контрольованим і непрямим способом. Фраза *just some French bravos welcoming me* є іронічним способом описати те, що насправді було нападом. Головний герой інтерпретує напад як дружній прийом, глузливо применшуючи серйозність ситуації. Сформулювавши напад як *welcoming*, він підкреслює абсурдність і небезпеку міста, даючи зрозуміти, що вважає ситуацію далеко не привітною. Така тактика дозволяє йому висловити своє розчарування, не вступаючи в пряму конфронтацію. Використовуючи фразу *Godforsaken city* головний герой імпліцитно критикує місце, де на нього напали, виражає свою негативну думку про місто, зберігаючи ввічливий тон розмови.

Отже, стратегія конверсаційних імплікатур є ключовим інструментом у спілкуванні, який дозволяє учасникам комунікації виражати приховані інтенції, думки й почуття за допомогою підтекстових імплікатур. Використання цієї стратегії сприяє досягненню різних комунікативно-прагматичних цілей, таких як уникнення конфліктів, маніпуляція й підвищення ефективності спілкування. Персонажі використовують тактики мінімізації, селективної інформації, прихованих інсинуацій, перебільшення, заперечення й ухилення для вираження своїх справжніх емоцій й ставлення до ситуації, зберігаючи зовнішню гармонію й уникаючи відкритої конфронтації.

3.2.4. Стратегія фейкового ентузіазму

Стратегія фейкового ентузіазму в комунікації полягає у вираженні інтенсивного зацікавлення, позитивного ставлення або ентузіазму щодо чогось, навіть якщо це не відповідає справжнім почуттям мовця. Цю стратегію використовують із метою підтримки ввічливого тону під час спілкування, створення позитивного враження або посилення позитивної динаміки в розмові, а

також задля збереження гармонії в спілкуванні чи досягнення деяких комунікативно-прагматичних інтенцій.

Розглянемо приклад реалізації стратегії фейкового ентузіазму в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи своє справжнє ставлення до ситуації за допомогою тактики перебільшення й перекручення значення слів.

Alex Household gave a twisted smile and announced ironically, 'Right, here we go. Tonight will be the climax of my career. Twenty-three years in the business has all been the build-up for this, as I take on my most challenging role ever – bloody prompter!'

'Come on, Alex. It's not so bad, it's –'

'Isn't it? What do you know about how bad it is?'

Charles retreated under this assault.

'I just meant... Never mind. Back to what I said first – break a leg.'

'I should think that will be the very least I will break,' said Alex Household, and walked towards the stage [246].

У наведеному тексті відбувається розмова між Алексом і Чарльзом. Алекс дещо розчарований своєю роллю на заході, а Чарльз намагається його заспокоїти. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Tonight will be the climax of my career. Twenty-three years in the business has all been the build-up for this, as I take on my most challenging role ever* Алекс проявляє досить позитивне (*gave a twisted smile*) й захопливе ставлення до майбутнього виступу, використовуючи фрази *climax of my career* і *the most challenging role ever*. Він використовує тактику перебільшення, щоб зазначити важливість заходу. Однак, використання фрази *bloody prompter* протиставляється з проявом ентузіазму, викриваючи справжні почуття Алекса – він засмучений. У висловленні *Come on, Alex. It's not so bad* Чарльз намагається ввічливо зменшити негативізм Алекса, зазначаючи що це не так вже й погано. У висловленні *What do you know about how bad it is?* Алекс надмірно акцентує на негативних аспектах ситуації за допомогою риторичного запитання *Isn't it?*, проявляє свій скептицизм і

знівельовує спроби Чарльза підбадьорити його. У висловленні *I just meant... Never mind. Back to what I said first – break a leg* використання фрази *never mind* й ідіоми *break a leg* вказує на те, що Чарльз продовжує підтримувати Алекса. Відповідь Алекса *that will be the very least I will break* демонструє його очікування, що має трапитися щось гірше.

Розглянемо приклад реалізації стратегії фейкового ентузіазму в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття неприязні, зневаги й роздратування за допомогою тактик імітації шанобливості, непрямого звинувачення, уникнення прямої відповіді й емоційного впливу задля збереження контролю над ситуацією й уникнення прямої конфронтації.

‘Did you,’ Markby asked patiently for about the third or fourth time, ‘intend to make her fall?’

‘No, of course not!’

‘Was your action pure stupidity –’ He saw Simon’s eyes gleam with hatred at him. ‘– stupidity, as I say, or did you act hoping to make her fall off?’

‘Oh great,’ said Simon sarcastically. ‘Either I agree with you that I’m thick – which I’m not, incidentally. Or I say, yes, Chief Inspector –’ His voice took on a mincing mimicking tone. Markby hoped it wasn’t intended to imitate him. ‘I intended her to fall, and if I said that, where would it leave me? Facing a murder charge, I suppose’ [257].

У наведеному тексті відбувається розмова між Саймоном і Маркбі (головним інспектором) щодо вбивства жінки. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Маркбі ставить питання *Did you intend to make her fall?* і *Was your action pure stupidity, as I say, or did you act hoping to make her fall off?* таким чином, щоб створити неясність у відповідях Саймона. Інспектор використовує фрази *pure stupidity* і *hoping to make her fall off*, ставлячи Саймона в складне становище. Саймон змушений обирати між визнанням своєї дурості або злого наміру, обидва варіанти призведуть до негативних наслідків. Маркбі використовує ввічливі висловлення, але насправді він усвідомлює, що його

запитання викличуть роздратування в Саймона (*He saw Simon's eyes gleam with hatred at him*). Така тактика підкреслює його зверхність і бажання спровокувати емоційну реакцію. Саймон використовує офіційне звертання *Chief Inspector* у висловленні *I say, yes, Chief Inspector, I intended her to fall, and if I said that, where would it leave me?*, щоб підкреслити свою зневагу до Маркбі. Така тактика засвідчує його небажання визнавати авторитет інспектора й насмішку над його званням. Водночас Саймон використовує зневажливий тон, імітуючи Маркбі (*His voice took on a mincing mimicking tone. Markby hoped it wasn't intended to imitate him*). Це додає висловленню додаткової конотації насмішки й демонструє його презирство. Саймон саркастично звертає увагу на потенційні серйозні наслідки своїх дій (*Facing a murder charge*), висміюючи серйозність звинувачень і підкреслюючи абсурдність ситуації.

Розглянемо приклад реалізації стратегії фейкового ентузіазму в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття образи й гніву за допомогою тактик риторичних запитань, перебільшення й непрямой критики задля збереження контролю над ситуацією й захисту власної позиції під час спілкування.

Rain murmured to her an unconvincing: 'It's all right.'

Joseph retorted: 'It's not all right if she's going around saying that.'

Rain glared at him over Barbara Coleman's head. 'Somebody killed her friend.'

He said: 'And I suppose she's been trying to convince you it was me.'

Rain met his gaze. She felt again the fear she had known when she walked into him in the dark passage.

He said sarcastically: 'Oh, that's just fine. She's convinced you, has she?' [258].

У наведеному тексті відбувається розмова між Рейн і Джозефом щодо вбивства Сабіни, подруги Барбари Коулмен. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Рейн намагається заспокоїти Барбару, але її висловлення *It's all right* звучить невпевнено й нещиро, демонструючи таким чином фальшивий прояв турботи, оскільки її слова не відповідають справжнім почуттям або реальності ситуації. Джозеф різко відповідає на зауваження Рейн.

Його відповідь *It's not all right if she's going around saying that* підкреслює, що ситуація набагато серйозніша, ніж може здатися з її слів. Він використовує різкий тон, щоб поставити під сумнів легковажність Рейн. Джозеф саркастично коментує, що Барбара намагається переконати Rain, що він є вбивцею (*And I suppose she's been trying to convince you it was me*), виражаючи свою зневагу до звинувачень і показуючи, що він вважає їх безпідставними. Джозеф використовує ввічливі за формою висловлення *Oh, that's just fine* і *She's convinced you, has she?*, які містять явний сарказм, щоб показати своє незадоволення тим, що Рейн вірить Барбарі. Він навмисно робить вигляд, що ситуація його влаштовує, хоча насправді він глибоко обурений.

Отже, стратегія фейкового ентузіазму полягає у вираженні інтенсивного зацікавлення чи позитивного ставлення, яке не відповідає справжнім почуттям мовця. Цю стратегію використовують для підтримки ввічливого тону, створення позитивного враження, посилення позитивної динаміки в розмові. Її реалізують за допомогою тактик перебільшення, перекручення значення слів, імітації шанобливості, уникання прямої відповіді, риторичних запитань і непрямой критики, зберігаючи гармонію в спілкуванні й уникаючи прямої конфронтації.

3.2.5. Стратегія надмірної офіційності

Стратегія надмірної офіційності передбачає використання надмірно офіційного мовлення чи стилю, які виходять за межі стандартних норм ввічливого спілкування. Цю стратегію використовують із метою збереження «обличчя», збереження дистанції між співрозмовниками, уникнення особистих чи неприємних тем. Використання офіційного стилю мовлення й ввічливих висловлень створює комунікацію, наповнену напругою й прихованими емоціями.

Розглянемо приклад реалізації стратегії надмірної офіційності в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції й почуття за допомогою тактик перебільшення, нещирої подяки й офіційного звертання.

'Confound you, Theda! Very well, then, you shall have it plain. Keep that head of yours well hidden, or I shall not be answerable for the consequences!'

'I thank you for the warning, sir,' Theda said demurely, 'and will hope to be forgiven for so wantonly playing the temptress.'

'What you're tempting me to at this moment, my good girl, has very little to do with passion!' declared Benedict roundly.

Theda gurgled. 'Very well, I shall desist, and thank you instead. For you have raised my spirits immeasurably.'

'I am happy to have afforded you amusement, ma'am,' he said ironically, and turned in at the gates of the Lodge' [240].

У наведеному тексті відбувається розмова між Тедою і Бенедиктом, яка містить елементи погрози й іронії. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Confound you, Theda! Very well, then, you shall have it plain. Keep that head of yours well hidden, or I shall not be answerable for the consequences!* фрази *Confound you* вказує на те, що мовець дещо роздратований, а фраза *Keep that head of yours well hidden* містить завуальовану погрозу. Мовець говорить, що можуть настати негативні наслідки для адресата, однак очевидно, що Бенедикт насправді не стурбований добробутом Теди. У висловленні *I thank you for the warning, sir, and will hope to be forgiven for so wantonly playing the temptress* Теда ввічливо звертається до Бенедикта *sir* і дякує. Однак використання слів *wantonly* і *temptress* вказує на те, що, ймовірно, вона не цілком серйозно сприймає погрозу. У висловленні *What you're tempting me to at this moment, my good girl, has very little to do with passion!* звертання *my good girl* на перший погляд ввічливе, однак воно імплікує роздратування й незадоволення мовця діями адресата. Висловлення *Very well, I shall desist, and thank you instead. For you have raised my spirits immeasurably* містить надмірну подяку, вказуючи на її нещирість, а фраза *I shall desist, and thank you instead* зберігає формальність діалогу. У висловленні *I am happy to have afforded you amusement, ma'am* мовець іронічно використовує слово *happy*, що вказує на те, що насправді він зовсім

незадоволений результатом розмови. Однак звертання *ta'am* зберігає офіційний стиль комунікації.

Розглянемо приклад реалізації стратегії надмірної офіційності в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття невдоволення, роздратування й пригнічення за допомогою тактик непрямой критики, ухилення й формальних відповідей задля збереження ввічливого тону спілкування й уникнення конфліктів.

Diffidently, she stopped Matthew one morning when he was on his way out.

'Have you heard anything more about the Fairfax business?' she asked. 'Mrs. Mott thought things might be patched up.'

Matthew looked down at her, his expression unfriendly. 'No,' he said. 'How kind of you to be interested,' he added sarcastically.

From the doorstep, she watched him get into his car and drive off. She felt as if someone had squeezed her heart hard and painfully. Horrid man.

'Lovely day,' said Mrs. Hargreaves from the antique shop next door.

She was busy opening up her shutters.

'Lovely,' said Sara mechanically [272].

У наведеному тексті відбувається розмова між Метью й Сарою, пізніше між Сарою й місіс Харгрівс. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Сара зупиняє Метью, щоб запитати про справу. Її несміливість (*Diffidently, she stopped Matthew one morning when he was on his way out*) вказує на те, що вона відчуває себе невпевнено або незручно. Метью поспішає й не налаштований на розмову з Сарою. Його неприязнь і невдоволення виражені за допомогою ввічливого за формою висловлення *How kind of you to be interested*, що сприяє збереженню контролю над розмовою. Після саркастичного коментаря Метью, Сара відчуває себе приниженою й болісно реагує на його слова. Висловлення місіс Харгрівс *Lovely day* є прикладом формальної бесіди, яка не вимагає глибокої емоційної залученості. Відповідь Сари *Lovely* на коментар знайомої з антикварної крамниці є механічною і автоматичною, що свідчить про відсутність щирості в її словах. Це типовий приклад псевдоввічливості, яку

використовують для підтримки соціально прийняттого рівня спілкування. Механічна відповідь демонструє бажання уникнути справжньої взаємодії або обговорення, залишаючи розмову поверхневою.

Отже, стратегія надмірної офіційності передбачає використання надмірно офіційного мовлення чи стилю для збереження «обличчя», підтримки дистанції між співрозмовниками й уникнення особистих чи неприємних тем. Цю стратегію реалізують за допомогою тактик перебільшення, нещирої подяки, офіційного звертання, ухилення й формальних відповідей, приховуючи справжні комунікативно-прагматичні інтенції мовця й почуття невдоволення, роздратування й пригнічення, створюючи комунікацію, наповнену напругою й прихованими почуттями.

3.2.6. Стратегія нещирих компліментів

Стратегія нещирих компліментів передбачає використання ввічливих висловлень, які містять приховану критику або негативний підтекст. Цю стратегію використовують для вираження сарказму, висловлення несхвалення або прихованого приниження співрозмовника, дотримуючись формальних норм ввічливості. Такі висловлення є ввічливими за формою компліментами, але їхній справжній зміст є протилежним. Ця стратегія є ефективним способом висловлення своєї думки або емоцій, не порушуючи соціальних норм і не викликаючи конфлікту.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирих компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні інтенції й негативні почуття за допомогою тактик перебільшення, прихованого сумніву й непрямой критики задля уникнення відритої конфронтації.

Cobalt looked in his rear view mirror and reported that the Josephs' car and Maurin's were not far behind. Oliver asked whether they should go after Barbara Coleman or wait for the others.

Rain said: 'I'm not sure why I'm here, except that Barbara is very frightened and might need someone on her side.'

'How very noble,' Oliver said ironically as he opened the car door and stepped down into a puddle [258].

У наведеному тексті розмова відбувається між Олівером і Рейном, які обговорюють чи варто їхати за Барбарою Коулман. Висловлення *I'm not sure why I'm here, except that Barbara is very frightened and might need someone on her side* є щирим, виражаючи невпевненість Рейна щодо їхньої присутності й турботу про благополуччя Барбари. Висловлення *How very noble* є нещирим компліментом, оскільки воно нібито визнає шляхетність Рейна, водночас натякаючи на його нещирість і висміюючи очевидне благородство Рейна. Незважаючи на формальне визнання шляхетності Рейна, використання фрази *Oliver said ironically* вказує на те, що Олівер насправді має на увазі, що Рейн намагається здатися добродішним або благородним із якоїсь прихованої мотивації. Вибір слів і контекст (*he opened the car door and stepped down into a puddle*) додає висловленню саркастичних конотацій. Використання такої тактики додає складності стосункам і взаємодії між персонажами, додаючи елемент напруги в діалог і висвітлюючи глибинні конфлікти між персонажами.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирих компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи своє справжнє почуття зневаги за допомогою тактик непрямой критики й пасивно-агресивних коментарів задля уникнення відкритого конфлікту.

'What's that?' he said.

'That long hill?' Doyle smiled, with sneering triumph, thinking he had given up. 'That's Ashdale Great Edge. The famous local feature that families come miles to gawp at. On their lovely family holidays. And the lump at the far end is the Castle Rock.' Tug took a calm, deep breath.

'I can tell you what I'd do on the last day of my life,' he said. 'I'd run.' He could almost feel the hard unevenness of the ground under his feet as he spoke. 'I'd run the length of Ashdale Great Edge, from this end to the Castle Rock, as fast as I could.'

'Another idyllic, bourgeois idea,' Doyle said sarcastically.

Tug shook his head [251].

У наведеному тексті відбувається розмова між Дойлом і Тагом. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Запитання *What's that?* вказує на зацікавленість Тага місцем, де вони перебувають із Дойлом. Відповідь Дойла *That long hill? That's Ashdale Great Edge. The famous local feature that families come miles to gawp at. On their lovely family holidays. And the lump at the far end is the Castle Rock* сповнена іронії й сарказму (*Doyle smiled, with sneering triumph*). Використання слова *gawp* у висловленні *The famous local feature that families come miles to gawp at*, а також саркастичний коментар *On their lovely family holidays* вказують на зневажливий тон Дойла, на його справжнє ставлення до місця, яке він описує, як щось банальне й не варте уваги. Опис того, що Таг робив би в останній день свого життя (*I'd run the length of Ashdale Great Edge, from this end to the Castle Rock, as fast as I could*), створює драматичний і емоційний ефект. На фоні сарказму й зневаги з боку Дойла, слова Тага виглядають серйозно й натхненно. Використання слова *idyllic* у поєднанні з *bourgeois* у висловленні *Another idyllic, bourgeois idea* має на меті зневажливо висміяти ідею Тага про те, щоб пробігти по краю Ашдейла, й підкреслити її нереалістичність і поверхневність. Дойл висловлює своє зневажливе ставлення, але робить це у вигляді компліменту, який є ввічливим за формою, але насправді є глузуванням.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирих компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи своє недоброзичливе ставлення один до одного за допомогою тактик непрямой критики, ухилення й прихованого сумніву задля уникнення прямого конфлікту й збереження видимості соціально прийнятної поведінки.

*Her hands brushed the keys, her head began to nod, then her body to tremble.
Her lips shaped barely audible words.*

'Is she ill?' asked Tavett.

'No, it's her mysterious processes,' Rain explained.

'What's she saying?' asked Harbury.

'She says she can feel keys,' said Holly with a smirk.

'Oh, very clever of her,' said Riley sarcastically.

Ruby raised the level of her voice.

'A man,' she was saying. 'A man's keys.'

'Her processes are too mysterious for me,' said Tavett and moved away [259].

У наведеному тексті відбувається розмова між друзями (Холі, Рейном, Райлі, Харбері і Таветом) щодо самопочуття Рубі. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Запитання Тавета *Is she ill?* про стан здоров'я Рубі може мати подвійний зміст: з одного боку, це може бути звичайне запитання з проявом турботи, але з іншого боку, може бути натяком на те, що щось із нею не так. Відповідь Рейна *No, it's her mysterious processes* є ввічливою за формою, але фраза *mysterious processes* містить іронію, натякаючи на дивність і непередбачуваність дій Рубі. Запитання Харбері *What's she saying?* є нейтральним. Висловлення Холі *She says she can feel keys*, і її манера поведінки (*said Holly with a smirk*) засвідчують, що вона не сприймає серйозно слова Рубі й, імовірно, насміхається над нею. Висловлення *Oh, very clever of her* є ввічливим за формою компліментом, однак саркастичний тон Райлі й контекст вказують на те, що насправді вона висміює Рубі. У висловленні *A man, a man's keys* Рубі намагається донести свою думку, підвищуючи голос. Це підкреслює її серйозність, що контрастує з реакціями інших персонажів. Висловлення Тавета *Her processes are too mysterious for me* є ввічливим за формою, однак насправді в ньому наявна критика, натякаючи на те, що дії Рубі надто дивні й незрозумілі для Таветта, тому він вирішує відступити й не продовжувати розмову.

Отже, стратегія нещирих компліментів полягає у використанні ввічливих висловлень, які містять приховану критику або негативний підтекст. Цю стратегію використовують для висловлення сарказму, несхвалення або приниження співрозмовника, дотримуючись формальних норм ввічливості й уникаючи відкритого конфлікту. Її реалізують за допомогою тактик перебільшення, прихованого сумніву, непрямой критики й пасивно-агресивних

коментарів, що допомагає зберегти видимість соціально прийнятної поведінки, приховуючи справжні інтенції й негативні почуття персонажів.

3.2.7. Стратегія прихованої критики

Стратегія прихованої критики передбачає непряме вираження незгоди, несхвалення чи критики за допомогою специфічних фраз чи слів, інтонації, міміки або контекстуальних зв'язків, які допомагають зрозуміти прихований зміст висловлення. Цю стратегію використовують з метою уникнення конфліктів або напружених ситуацій у спілкуванні.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні емоції, критику й ставлення до ситуації, за допомогою тактик непрямих висловлень і контекстуальних зв'язків, підкреслюючи складність міжособистісного спілкування.

'I'm reminding you of what family life is really like,' Doyle said. His eyes did not waver from her face. 'Before you get too sentimental about it. Sunday dinners were hell in my family. My father grilled us about what we had been doing all week. Worked himself into a frenzy and gave himself indigestion. We were dead lucky to get to bed without a belting on a Sunday.'

'Great,' the Woman said sarcastically. 'I really enjoy your happy childhood memories, Doyle.' [251].

У наведеному тексті відбувається розмова між Дойлом і його дружиною. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *I'm reminding you of what family life is really like* є ввічливим за формою, однак містить приховану критику точки зору його дружини на сімейне життя. Дойл розповідає історію зі свого дитинства (*Sunday dinners were hell in my family. My father grilled us about what we had been doing all week. Worked himself into a frenzy and gave himself indigestion. We were dead lucky to get to bed without a belting on a Sunday*). Використання фрази *Before you get too sentimental about it* свідчить про те, що він

передбачає реакцію дружини й завчасно відкидає будь-яку потенційну сентиментальність. Крім того, його опис недільних вечерь як *hell* й згадування поведінки свого батька такими фразами, як *Worked himself into a frenzy* й *gave himself indigestion* демонструє негативні аспекти його дитинства дещо відсторонено. Фраза *We were dead lucky to get to bed without a belting on a Sunday* підкреслює негативне ставлення Дойла, акцентуючи, що фізичні покарання не були рідкістю в його родині. Дружина відповідає саркастично, використовуючи псевдоввічливість, щоб висловити свій скептицизм і незацікавленість (*I really enjoy your happy childhood memories, Doyle*). Використання фрази *Great* вказує на те, що вона насправді вважає історію Дойла неприємною, а вживаючи фразу *happy childhood memories*, вона приховано критикує Дойла за спроби применшити негативні аспекти його власного сімейного життя.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи своє несхвалення чи критичне ставлення до дій адресата за допомогою тактик непрямих запитань, прихованої конфронтації й імпліцитної погрози з метою уникнення відкритого конфлікту.

'Good morrow, Mistress,' I said, leaning against a bedpost. I glanced at my purse in her lap and the coins scattered on the bed beside her.

'Do I owe you something?'

The young woman just stared back like a frightened rabbit. I caught a glimpse of auburn hair and large blue eyes in a suntanned face. She seemed to be about seventeen or eighteen years old.

'I asked you a question, Mistress. Do I owe you some money? If not,' I continued sarcastically, 'can you tell me why my purse is in your hand?' I stepped closer and the young woman rose and made to flee but I seized her by the wrist. She struggled.

'I am sorry,' she pleaded, her voice betraying a thick country burr. 'Oh, sir, I am sorry but I saw it lying there and the temptation was too much for me.' [249].

У наведеному тексті розмова відбувається між головним героєм і дівчиною, яка намагалася поцупити гаманець. Розглянемо текст із погляду

псевдоввічливості більш детально. Мовець розпочинає розмову з привітання *Good morrow, Mistress*, яке створює ввічливу атмосферу спілкування. Однак, його дії, такі як погляд на свій гаманець (*I glanced at my purse in her lap and the coins scattered on the bed beside her*) і розпитування молодої жінки, засвідчують наявність прихованої підозри чи несхвалення. Запитання мовця *Do I owe you something?* є ввічливим за формою, але сарказм у його тоні й натяк, що дівчина взяла щось без дозволу, виявляють критичне ставлення. Використання мовцем фрази *I asked you a question, Mistress*, повтор запитання *Do I owe you some money?*, а також запитання *can you tell me why my purse is in your hand?* ще більше підкреслюють його несхвалення ситуації. Незважаючи на вибачення молодої жінки (*I am sorry; Oh, sir, I am sorry but I saw it lying there and the temptation was too much for me*), дії мовця, такі як схоплення її за зап'ястя, вказують на конфронтаційну позицію. Хоча вибачення дівчини могли б викликати співчуття в іншому контексті, незмінний скептицизм мовця засвідчує використання ним псевдоввічливості задля уникнення конфлікту.

Розглянемо приклад реалізації стратегії прихованої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні негативні емоції й почуття роздратування за допомогою тактик перебільшення, риторичних запитань, повторення й зниження значущості слів співрозмовника задля уникнення прямого конфлікту.

'Some sort of joke, is it?' demanded Mounce bitterly.

'I'm afraid I don't know. It looks as if it's from the Editor.

'Oh, it looks as if it's from the Editor,' said Mounce ironically.

'It says it's from the Editor.'

'Oh, it says it's from the Editor. The last one said it was from the Editor. But it wasn't. It was just a load of crap that some joker had sent. All this crap about other arrangement's! It's just crap.'

'Is it?' said Tessa, wondering if perhaps it was [255)].

У наведеному тексті розмова відбувається між Маунсом і Тесою стосовно отриманого листа. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально.

Висловлення *It looks as if it's from the Editor* є ввічливим і стриманим, проте воно приховує розгубленість і, можливо, недовіру до ситуації. Теса використовує фразу *I'm afraid I don't know* для уникнення прямої відповіді й вираження невизначеності. Використання сарказму Маунсом у висловленні *Oh, it looks as if it's from the Editor* посилює його недовіру й критичне ставлення до повідомлення. Повторення фрази *it looks as if it's from the Editor* засвідчує його недовіру до слів Теси. Далі Маунс знову повторює слова Теси *it says it's from the Editor*, виражаючи своє невдоволення й недовіру. Водночас фрази *It was just a load of crap* і *It's just crap* засвідчують його ворожий тон і критичне ставлення до ситуації.

Отже, стратегія прихованої критики передбачає непряме вираження незгоди, несхвалення чи критики за допомогою специфічних фраз, інтонації, міміки або контекстуальних зв'язків, щоб уникнути конфліктів або напружених ситуацій під час спілкування. Цю стратегію реалізують за допомогою ввічливих висловлень, які приховують справжні емоції, критику й ставлення до ситуації, використовуючи тактики непрямих висловлень, непрямих запитань, прихованої конфронтації, імпліцитних погроз, перебільшення, риторичних запитань, повторення й зниження значущості слів співрозмовника задля збереження гармонії під час спілкування й уникнення відкритих конфліктів.

3.2.8. Стратегія нещирої подяки

Стратегія нещирої подяки передбачає вираження вдячності способом, який не вважають таким, що відповідає наявним нормам або очікуванням, і який спрямований на вираження сарказму, нещирості чи насмішки. Цю стратегію використовують як форму пасивно-агресивної поведінки з метою непрямой критики дій чи заяв комуніканта.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої подяки в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої

справжні почуття роздратування або зневаги до критики мовця за допомогою тактик перебільшення, риторичних запитань і емпатичних висловлень.

'I don't need to be Plato to see the obvious,' he said coldly. 'You've had everything and everyone your way from much too young, and it hasn't prepared you for the big, wide world. But you can't spend your life only mixing with people who flatter your ego. Sooner or later you're going to find out that life just doesn't work that way.'

'Well, thank you so much for that valuable insight,' she said sarcastically. 'Any more profound truths to impart before I go upstairs and have a bath?' [279].

У наведеному тексті Пірс розмовляє з Алісією, ретельно оцінюючи її вчинки й погляди на життя. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Незважаючи на те, що висловлення Пірса не є явно саркастичним, тон висловлення, зокрема фраза *I don't need to be Plato to see the obvious*, вказує на наявність деякого презирства. Висловлення Пірса (*Sooner or later you're going to find out that life just doesn't work that way*) щодо миттєвого вибору адресата можна інтерпретувати як форму неввічливості. Алісія використовує ввічливу за формою подяку (*Well, thank you so much for that valuable insight*), але насправді вона незадоволена коментарем Пірса (*it hasn't prepared you for the big, wide world*). Висловлення *thank you so much for that valuable insight* містить псевдоввічливість, що свідчить про те, що вона насправді невдячна. Саркастичний тон відповіді посилений риторичним запитанням про глибокі істини (*profound truths*), які потрібно повідомити перед тим, як вони підуть. Хоча Алісія використовує висловлення, які ввічливі за формою, однак наявний у них сарказм розкриває її справжні почуття роздратування чи зневаги до критики Пірса.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої подяки в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття невдоволення й зневаги за допомогою тактик непрямой критики, перебільшення й конкретизації задля уникнення прямої конфронтації.

'Although I think your idea of success, Melissa, is quite obviously very different from mine.'

'And just what do you mean by that?' Melissa retorted archly. *'I'm a well-known actress.'*

Robyn threw her napkin on to her plate, scraped back her chair and stood up.

'You're in that early-evening soap opera, aren't you – the one set in a hospital?' Robyn asked. *Melissa's nod showed her satisfaction. 'And you class that as success?'* Robyn made her voice sound particularly scathing. *'I'd rather grub around in the earth any day!'*

She turned to Luke.

'Thank you so much,' she said sarcastically, 'for allowing me to eat with such revered company, but I'm tired now. I've had enough. I'm going to bed' [267].

У наведеному тексті розмова відбувається між Мелісою й Робін. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Although I think your idea of success, Melissa, is quite obviously very different from mine* Робін висловлює свою думку про успіх, натякаючи на те, що вона не вважає досягнення Меліси справжнім успіхом. Використання фрази *quite obviously* підкреслює розбіжність у поглядах із конотацією зверхності. Меліса реагує з обуренням і захищає свою позицію, натякаючи у висловленні *I'm a well-known actress* на те, що її статус відомої акторки має бути визнаний як успіх. Фраза *retorted archly* вказує на її саркастичний тон. Робін продовжує використовувати зневажливий тон у висловленні *You're in that early-evening soap opera, aren't you – the one set in a hospital?*, промовляючи фразу *that early-evening soap opera*, що знівельовує досягнення Меліси. Далі Робін відкрито критикує успіх Меліси, використовуючи риторичне запитання *And you class that as success?* й порівнюючи акторську кар'єру Меліси із землеробством (*I'd rather grub around in the earth any day!*). У висловленні *Thank you so much for allowing me to eat with such revered company* Робін звертається до Люка. Фраза *Thank you so much* є ввічливою за формою, але тон і контекст вказують на її справжнє почуття невдоволення. Використання фрази *so much* посилюють сарказм, що є прямим натяком на її справжні почуття. Водночас Робін іронічно називає компанію *revered* для створення ілюзії поваги, хоча насправді її слова мають протилежне значення. Хоча Робін стверджує, що

причина її відходу – втома, однак контекст засвідчує, що фразами *I'm tired now, I've had enough* вона замасковує свою справжню інтенцію – уникнення неприємної для неї компанії. Водночас фраза *I'm going to bed* є демонстрацією її незадоволення й небажання продовжувати розмову.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої подяки в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття невдоволення, роздратування або зневаги за допомогою тактик непрямой критики, применшення серйозності ситуації й збереження об'єктивності задля уникнення відкритого конфлікту між персонажами під час спілкування.

[..] Your father and I have talked to Lewis and he's said they aren't going to actually rush into anything, but they just feel so... right together that it's... just come up, you know? Arisen naturally between them.'

I couldn't help it. My obsessed, starveling brain was conjuring up all sorts of ghastly images to accompany this sort of talk; things arising, coming up... Oh God...

'They've talked about it,' mother said, in tones of utmost reason, with a small shrug. 'And I just thought you ought to know.'

'Oh, thanks,' I said, sarcastically.

I felt like I'd been kicked by a camel but I still needed food, so I polished off the eclair, belched with all the decorum I could, and started eyeing up a Danish pastry' [241].

У наведеному тексті розмова відбувається між матір'ю й дочкою. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. У висловленні *Your father and I have talked to Lewis and he's said they aren't going to actually rush into anything* мати намагається передати інформацію таким чином, щоб не викликати надмірного занепокоєння чи негативних емоцій у дочки. Вона робить вигляд, що ділиться важливою інформацією з турботою й увагою. Фраза *they just feel so... right together i just come up, you know?* викликає роздратування в дочки, що засвідчує авторський опис її думок (*My obsessed, starveling brain was conjuring up all sorts of ghastly images to accompany this sort of talk*), підкреслюючи її роздратування й відразу до теми розмови. Це показує її внутрішній конфлікт і

неприйняття ситуації. Мати використовує формальні ввічливі фрази, щоб зберегти видимість турботи й уваги (*They've talked about it; And I just thought you ought to know*). Мати робить вигляд, що дбає про почуття дочки, проте, тон її голосу й жест знизування плечима засвідчують формальність розмови. Відповідь дочки *Oh, thanks* є ввічливою за формою, однак висловлена з сарказмом, що підкреслює її незадоволення і роздратування. Справжні негативні емоції дочки замасковані під формальну вдячність. Водночас опис того, як дочка відчуває себе (*I felt like I'd been kicked by a camel*), створює іронічний ефект. Незважаючи на внутрішній конфлікт і негативні емоції, вона намагається зберегти зовнішню ввічливість, приховуючи свої негативні почуття.

Отже, стратегія нещирої подяки передбачає вираження вдячності саркастичним або насмішливим тоном, що не відповідає наявним нормам або очікуванням. Її використовують для прихованої критики дій чи заяв комуніканта, щоб уникнути прямого конфлікту. Цю стратегію реалізують за допомогою ввічливих висловлень, які приховують справжні почуття роздратування, невдоволення або зневаги, використовуючи тактики перебільшення, риторичних запитань, непрямой критики, применшення серйозності ситуації, збереження об'єктивності задля уникнення відкритого конфлікту під час спілкування.

3.2.9. Стратегія нещирого вибачення

Стратегія нещирого вибачення передбачає вибачення, яке на перший погляд є щирим, але насправді має на меті висміяти або критикувати співрозмовника. Ця стратегія передбачає використання сарказму чи іронії, виявляючи справжні почуття зневаги чи роздратування мовця. За допомогою ввічливих за формою висловлень, які містять вибачення, мовець завуальовує свої справжні комунікативно-прагматичні інтенції.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирого вибачення в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття роздратування поведінкою співрозмовника за допомогою

тактик удавання незнання, мінімізації й непрямой критики з метою уникнення конфронтації.

'Is it all mountains?' she asked rather worriedly.

She knew perfectly well that it was not, but to her surprise nerves were getting the better of her.

'You are speaking of Andaluca?' He glanced at her with a great deal of arrogance. 'There are thirty-four thousand square miles of Andaluca, seorita. It stretches from the endless beaches of the Costa del Sol and the Costa de la Luz, to the snowy peaks of the sierras and great plains where the fierce black bulls graze. Andaluca has everything, is everything. It has been called the flower of Spain.'

'Forgive me for not knowing,' Maggie murmured sarcastically, annoyed at this haughty lecture [280].

У наведеному тексті відбувається розмова між Меггі й чоловіком. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Меггі запитує про Андалуку (*Is it all mountains?*), однак вона вже знає відповідь (*She knew perfectly well that it was not*), що вказує на те, що її запитання здебільшого спрямоване на підтримання розмови, аніж на пошук інформації. Жінка намагається приховати таким чином свої переживання й знервованість. Відповідь чоловіка *There are thirty-four thousand square miles of Andaluca, seorita. It stretches from the endless beaches of the Costa del Sol and the Costa de la Luz, to the snowy peaks of the sierras and great plains where the fierce black bulls graze. Andaluca has everything, is everything. It has been called the flower of Spain* містить надто докладний опис Андалуки, а його тон і манера поведінки (*He glanced at her with a great deal of arrogance*) вказують на його зарозумілість і зверхність. Висловлення *Forgive me for not knowing* є ввічливим за формою, однак саркастичний тон і контекст засвідчують роздратування Меггі й зневагу до зарозумілої лекції чоловіка (*annoyed at this haughty lecture*). Прикидаючись необізнаною й вибачаючись за це, Меггі опосередковано критикує зверхнє ставлення чоловіка. Ця тактика дозволяє їй висловити своє роздратування, зберігаючи ввічливий тон спілкування. Фраза *Forgive me* є завісою, щоб приховати її справжнє почуття невдоволення. Це

дозволяє їй висловлювати критику в соціально прийнятній формі. Манера розмови Меггі (*Maggie murmured sarcastically*) вказує на стриману форму критики, що мінімізує конфронтацію, водночас передаючи незадоволення Меггі поведінкою чоловіка.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирого вибачення в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні почуття невдоволення, роздратування, непокори за допомогою тактик мінімізації, непрямих висловлень і ухилення задля уникнення конфлікту й збереження контролю над ситуацією.

'Oh, it's you. For a moment I thought...'

Fen released her. He swept back the curtain above his bunk. His tousled hair gave him an appealingly boyish appearance, and Robbie found herself aching to smooth it for him, to run her fingers over the dark stubble on his cheeks.

'What are you doing up so early?' he demanded.

'It's not early. I...'

'It damn well is! He extended his wrist. 'See? Half-five.'

'Oh! I... I thought it was later.'

He surveyed her suspiciously.

'Sure you weren't doing a moonlight?'

'No... sorry to disappoint you,' Robbie said sarcastically. Then, fiercely, 'But if I had anywhere else to go, I would.' [269].

У наведеному тексті відбувається розмова між Феном і Робі. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Фен розпочинає розмову фразою *Oh, it's you*, яка засвідчує почуття розчарування або здивування, створюючи дещо напружену атмосферу. Запитання Фена *What the hell are you doing up so early?* є прямолінійним, і містить конотації роздратування чи нетерпіння, що вказує на те, що він очікує виправдання присутності Робі в цей час. Відповідь Робі *It's not early* можна розглядати як форму непокори чи незгоди, однак жінка одразу починає виправдовувати себе (*I thought it was later*), імплікуючи почуття невинності й непорозуміння. Висловлення *Oh! I... I thought it*

was later мінімізує вплив скарги чоловіка, роблячи її незначною. Фраза *sorry to disappoint you* є ввічливою за формою, однак тон і контекст вказує на те, що насправді Робі зовсім не шкодує. Жінка намагається таким чином приховати свої справжні почуття роздратування питаннями й претензіями чоловіка. Фраза *But if I had anywhere else to go, I would* імплікує непокору, жінка таким чином вказує на свою незалежність й натякає, що їй не потрібне схвалення Фена.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирого вибачення в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні емоції, внутрішнє роздратування або незадоволення за допомогою тактик непрямой критики, пасивно-агресивних коментарів і позитивної реінтерпретації задля уникнення відкритого конфлікту.

'I think you may be misunderstanding me, Antony,' he said. 'I don't live down memory lane. What this photograph says to me is not that happiness is gone for ever, but that it's repeatable. I've often felt like this since, mostly on occasions connected with Jenny. The picture reminds me of what's possible again, that's all, not of what's gone for ever.'

'I'm sorry,' said Antony, rather shame-faced. 'I didn't mean to... you're very lucky. I'll go and set the table.'

He left the room with the cloth cast loosely over his shoulder like the end of a toga [261].

У наведеному тексті відбувається розмова між Ентоні й Кононом. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Конон використовує фрази *I think i may be* у висловленні *I think you may be misunderstanding me, Antony* для пом'якшенні критики з метою підкреслити те, що Ентоні не зовсім розуміє, що Конон має на увазі. Використання припущення, що Ентоні міг не зрозуміти, замість прямого твердження, є ввічливою формою вираження невдоволення або роздратування. Висловлення *I'm sorry* є нещирим або формальним, щоб уникнути конфлікту. Водночас Ентоні залишає висловлення незавершеним (*I didn't mean to...*), що свідчить про його небажання продовжувати дискусію. Фразу *you're very lucky* можна сприйняти як нещирий комплімент, оскільки Ентоні міг би відчувати заздрість або роздратування, але намагається приховати це під маскою ввічливості. Поведінка Ентоні після його розмови з Кононом (*He left the room with the cloth cast loosely over his shoulder like the end of a toga*) засвідчує його роздратування або спробу показати свою відстороненість від ситуації.

Отже, стратегія нещирого вибачення передбачає вираження вибачення, яке зовні виглядає щирим, але насправді містить елементи сарказму чи іронії, щоб висміяти або критикувати співрозмовника. Цю стратегію реалізують за допомогою ввічливих висловлень, які приховують справжні почуття зневаги або роздратування, використовуючи тактики удавання незнання, мінімізації, непрямой критики, пасивно-агресивних коментарів і ухилення задля уникнення відкритого конфлікту й збереження контролю над ситуацією.

3.2.10. Стратегія маніфестації турботи

Стратегія маніфестації турботи спрямована на вираження турботи або занепокоєння про іншу людину за допомогою доброзичливих і ввічливих висловлень. Цю стратегію використовують для створення атмосфери підтримки й демонстрації турботи для приховування критики або незгоди. Мовець маскує свої справжні інтенції, створюючи враження доброзичливості, але насправді його комунікативно-прагматичною інтенцією є вираження сумніву, критики або невдоволення.

Розглянемо приклад реалізації стратегії маніфестації турботи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої справжні емоції й ставлення один до одного за допомогою тактик перебільшення, деталізації й прихованого сумніву, створюючи багатогранну комунікативну взаємодію.

'What happened? What did you talk about?'

'O.K.' He gave them an incredulous glance and said sarcastically, 'stop me if I'm boring you. Charlie come into the Dragon at about half nine, maybe a quarter to ten. We was drinking beer so, of course, Charlie has to make us all feel small by paying for whiskies all round. A crack hand at that was Charlie Hatton. I made some comment and he bit my head off. This the sort of thing you want to know?'

'Exactly the sort of thing, Mr. Carter' [273].

У наведеному тексті відбувається розмова між двома друзями стосовно ситуації, яка трапилася напередодні. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Висловлення *What happened? What did you talk about?* є проявом справжнього інтересу й турботи. Співрозмовник цікавиться деталями події, що створює враження уваги й турботи про свого друга. Відповідь персонажа *O.K., stop me if I'm boring you* сповнена сарказму, що вказує на те, що він не вірить у справжню турботу й інтерес співрозмовника. Його саркастичний тон підкреслює його сумніви щодо щирості запитання. Фраза *stop me if I'm boring you* є ввічливою за формою, однак насправді персонаж іронізує з приводу того, що його розповідь може бути нецікавою, й, імовірно, вважає її важливою. Персонаж детально описує подію (*Charlie come into the Dragon, We was drinking beer, Charlie has to make us all feel small by paying for whiskies all round, I made some comment and he bit my head off*), однак його тон і фраза *This the sort of thing you want to know?* свідчать про те, що він не вважає ці деталі такими, що заслуговують уваги співрозмовників. У висловленні *Exactly the sort of thing, Mr. Carter* наявний формальний тон, що створює видимість ввічливості й інтересу. Використання формального звернення *Mr. Carter* підкреслює прагнення до підтримки офіційної атмосфери розмови, а повтор фрази *Exactly the sort of thing* вказує на те, що співрозмовник справді цікавиться деталями події й прагне отримати всі необхідні відомості.

Розглянемо приклад реалізації стратегії маніфестації турботи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують ввічливі висловлення, приховуючи свої негативні почуття без відкритої агресії за допомогою тактик непрямой критики, фальшивого занепокоєння й емоційного впливу задля уникнення прямого конфлікту й збереження відчуття контролю й переваги в розмові.

'Why do you do that with your hair?' He suddenly snapped the question at her, taking her by surprise.

'None of your business!' Maggie spun round and glared at him wide-eyed. 'If you understand me so well you'll know what I think of a man's opinions.'

He stood and looked at her for a moment longer, his eyes running over her scathingly, taking in the beautiful, angry face, the wide and annoyed grey eyes and the tall, slender figure concealed in such efficient garments. He strode to the door and then slanted a look at her that was all sardonic speculation.

'You have a problem of your own, seorita,' he murmured ironically. 'Perhaps before you help my sister you should help yourself.'

Maggie was left staring at a closed door, lost for words [280].

У наведеному тексті відбувається розмова між Меггі й Феліпе. Розглянемо текст із погляду псевдоввічливості більш детально. Раптове питання *Why do you do that with your hair?*, що застає персонажа зненацька, Феліпе використовує, щоб установити контроль над розмовою й викликати деяку емоційну реакцію в Меггі. Феліпе таким чином прагне маніпулювати ситуацією й домінувати в розмові. Опис зовнішності (*his eyes running over her scathingly, taking in the beautiful, angry face, the wide and annoyed grey eyes and the tall, slender figure concealed in such efficient garments*) і коментарі про те, як вона виглядає й що носить, спрямовані на знецінення зовнішності Меггі і її особистості, водночас зберігаючи нейтральний або навіть компліментарний тон. Висловлення *You have a problem of your own, seorita* використовують для знецінення й висміювання співрозмовника, підкреслюючи його недоліки чи проблеми під виглядом турботи чи поради. Це псевдоввічливий спосіб вказати на те, що Меггі має власні проблеми, які слід вирішити перед тим, як допомагати іншим. Висловлення *Perhaps before you help my sister you should help yourself* виглядає як порада, але насправді в ньому наявна непряма критика, яку замаскували під турботу. Це дає можливість персонажу висловити свою зневагу або недовіру до свого співрозмовника під виглядом ввічливої поради.

Отже, стратегія маніфестації турботи полягає у вираженні турботи або занепокоєння за допомогою доброзичливих і ввічливих висловлень, які приховують справжні інтенції мовця, такі як критика або невдоволення. Цю стратегію реалізують за допомогою тактик перебільшення, прихованого сумніву,

непрямої критики, деталізації, фальшивого занепокоєння й емоційного впливу, що сприяє уникненню конфлікту й збереженню контролю над ситуацією.

3.3. Функціонально-прагматична система засобів вираження псевдоввічливості в британській постмодерністській прозі

Фактичний матеріал засвідчив, що для вираження псевдоввічливості використовують такі засоби (див. Додаток Е):

1. *Інтонація* є потужним засобом вираження псевдоввічливості, оскільки вона може кардинально змінити значення сказаного без зміни власне слів. Інтонація створює складний емоційний фон, що відображає складність і неоднозначність відносин між персонажами, підкреслюючи їхні внутрішні переживання й ставлення до подій.

'They're rather sweet, aren't they?' 'Oh yes,' said Rosheen sarcastically. 'We could take them home and sell them as pets. Psychotic tortoises would have gone down well on the North Gate.' [275].

У наведеному тексті висловлення *Oh yes* містить саркастичний тон, який вказує на те, що Рошін не погоджується з попередньою реплікою *They're rather sweet, aren't they?* і насправді вважає її абсурдною. Її подальші слова також можуть бути вимовлені з інтонаційним підйомом на ключових словах, таких як *pets* і *psychotic tortoises*, щоб підкреслити їхню абсурдність.

'Our conversation did not end to my satisfaction,' he informed her tightly, coming in and closing the door [...] 'Naturally,' Maggie agreed ironically [280].

У наведеному тексті використання слів *tightly* і *ironically* засвідчують емоційне підґрунтя й відносини між персонажами. Слово *tightly* засвідчує наявність напруженої атмосфери, зокрема внутрішніх конфліктів, які впливають на поведінку персонажів. Слово *ironically* засвідчує невдоволення, критичність або несприйняття ситуації персонажем.

'Your clothes and your attitude are surely less than feminine. You must forgive my mistake.' *'Very amusing!'* *Maggie raged. 'I'm glad you're enjoying this'* [280].

У наведеному тексті висловлення *Very amusing!* містить іронічний або саркастичний тон, підкреслюючи невдоволення й гнів Меггі (*Maggie raged*). Висловлення *I'm glad you're enjoying this* також підкреслює емоційний стан Меггі. Насправді вона не рада ситуації, а її слова спрямовані на вираження критики, невдоволення й зневаги, що є важливим для розуміння контексту й емоційних нюансів діалогічного мовлення.

'They've talked about it,' mother said, in tones of utmost reason, with a small shrug. 'And I just thought you ought to know.' 'Oh, thanks,' I said, sarcastically [241].

У наведеному тексті інтонація у висловленні *Oh, thanks* передає емоційний стан мовця. Саркастичний тон перетворює ввічливе за формою висловлення *Oh, thanks* в іронічне чи критичне зауваження, створюючи розрив між буквальним змістом фрази й наміром мовця. Інтонація в цьому контексті вказує на деякий рівень напруженості або конфлікту між співрозмовниками, сигналізуючи, що дочка незадоволена чи роздратована ситуацією, яка склалася.

'Thank you so much,' she said sarcastically, 'for allowing me to eat with such revered company, but I'm tired now. I've had enough. I'm going to bed' [267].

У наведеному тексті використання фрази *Thank you so much* створює контраст між ввічливим за формою висловленням і реальними особистими почуттями персонажа. Це робить фразу більш іронічною, оскільки за формальною вдячністю ховається роздратування або зневажливе ставлення. Водночас інтонація у висловленні *Thank you so much for allowing me to eat with such revered company, but I'm tired now* посилює драматичний ефект, вказуючи на те, що персонаж завершив розмову й бажає піти, оскільки його терпіння вичерпалося.

Well, Buckmaster gave the order. Check with airports, seaports. Show his photograph. Only to top security personnel, of course.' 'Of course!' Newman interjected ironically [252].

У наведеному тексті висловлення *Of course!* виражає емоційний стан персонажа, зокрема почуття роздратування або зневаги до ситуації або особи, яка дала інструкції. Іронічне використання фрази *Of course!* підкреслює, що персонаж вважає інструкцію або ситуацію очевидною чи банальною, і тому таке

висловлення набуває негативного підтексту. Це створює відчуття, що насправді персонаж не погоджується з вказівками або вважає їх непотрібними.

'Before you get too sentimental about it. Sunday dinners were hell in my family. My father grilled us about what we had been doing all week. Worked himself into a frenzy and gave himself indigestion. We were dead lucky to get to bed without a belting on a Sunday.' **'Great,' the Woman said sarcastically. 'I really enjoy your happy childhood memories, Doyle'** [251].

У наведеному тексті висловлення *Great, I really enjoy your happy childhood memories, Doyle* передає емоційний стан жінки, яка відчуває відразу або роздратування від обговорюваної теми. Використання іронічного тону засвідчує, що персонаж не вважає ситуацію або спогади позитивними, а навпаки – негативними й неприємними. Інтонація створює контраст між детальним описом жахливих спогадів (*Sunday dinners were hell, We were dead lucky to get to bed without a belting on a Sunday*) і формальною, але іронічною реакцією жінки (*Great, I really enjoy your happy childhood memories, Doyle*). Це підкреслює непорозуміння або розрив між сприйняттям особистого досвіду мовця й реакцією його співрозмовника.

2. *Формальні звертання* використовують для надання висловленню іронічного або саркастичного тону, приховуючи справжні емоції або наміри під виглядом надмірної *ввічливості*. Це створює складний і багатогранний комунікативний контекст, де справжні емоції й наміри приховані за проявом формальної поваги.

'[...] Keep that head of yours well hidden, or I shall not be answerable for the consequences!' *'I thank you for the warning, sir,' Theda said demurely, 'and will hope to be forgiven for so wantonly playing the temptress'* [240].

У наведеному тексті звертання *sir* у висловленні *I thank you for the warning, sir* підкреслює формальність і соціальну дистанцію між персонажами, водночас контекст і інтонація висловлення засвідчують наявність саркастичного або іронічного підтексту. Висловлення *I thank you for the warning, sir* є формальною подякою, яку використовують для підкреслення абсурдності або непотрібності

попередження. Формальне звертання *sir* маскує справжнє ставлення мовця до ситуації й підкреслює, що мовець дотримується соціальних умовностей, але насправді відчуває невдоволення й зневагу.

He strode to the door and then slanted a look at her that was all sardonic speculation. 'You have a problem of your own, seorita,' he murmured ironically. 'Perhaps before you help my sister you should help yourself.' [280].

У наведеному тексті використання формального звертання *seorita* у поєднанні з іронічним тоном висловлення *You have a problem of your own, seorita* створює контраст між ввічливою формою висловлення і його саркастичним змістом. Мовець таким чином передає своє справжнє ставлення до ситуації – він насправді не проявляє повагу, а швидше висміює або критикує адресата.

Theda gurgled. 'Very well, I shall desist, and thank you instead. For you have raised my spirits immeasurably.' 'I am happy to have afforded you amusement, ma'am,' he said ironically, and turned in at the gates of the Lodge' [240].

У наведеному тексті формальне звернення *ma'am* у контексті іронічного коментаря *I am happy to have afforded you amusement, ma'am* є засобом для підтримки ввічливого тону спілкування, однак зміст висловлення відображає справжні емоції або ставлення мовця. Це створює додатковий рівень складності в комунікації, де форма й зміст можуть суперечити один одному, підкреслюючи соціальні й емоційні динаміки між учасниками розмови.

3. Імперативні конструкції використовують для вираження псевдоввічливості, оскільки вони набувають додаткових конотацій залежно від контексту й інтонації.

'Your chauvinistic behaviour has made me late. I never expect to meet a decent man but you take first prize as a pig.' 'Let me know when the prize is to be collected,' he said sarcastically [280].

У наведеному тексті фраза *Let me know* є формальним проханням або запитом, однак саркастичний тон змінює сприйняття цього імператива. Висловлення *Your chauvinistic behaviour has made me late* підкреслює зневажливе ставлення персонажа до попередньої репліки *I never expect to meet a decent man*

but you take first prize as a pig, створюючи контраст між ввічливою формою і його фактичним наміром виразити своє негативне ставлення до співрозмовника.

'Is it all mountains?' she asked rather worriedly. She knew perfectly well that it was not, but to her surprise nerves were getting the better of her. 'You are speaking of Andaluca?' He glanced at her with a great deal of arrogance. 'There are thirty-four thousand square miles of Andaluca, seorita. [...]' 'Forgive me for not knowing,' Maggie murmured sarcastically, annoyed at this haughty lecture [274].

У наведеному тексті імператив *Forgive* у висловленні *Forgive me for not knowing* використовують для підкреслення незадоволення й роздратування Меггі через зверхність і повчальний тон чоловіка. Це підкреслює напруженість у спілкуванні, оскільки висловлення *Forgive me for not knowing* є ввічливим за формою, однак виражає негативне ставлення до ситуації й співрозмовника.

4. *Питальні конструкції, й риторичні запитання* зокрема, є ефективним засобом вираження псевдоввічливості, особливо коли їх використовують у іронічному або саркастичному контексті. У контексті псевдоввічливості їх використовують для посилення аргументації, вираження емоцій або створення драматичного ефекту, підкреслення іронічного або саркастичного тону.

'We're both on the same side. Trying to find Tweed and Paula, to protect them.' 'Well, that's reassuring, isn't it?' Newman suggested ironically [252].

У наведеному тексті висловлення *Well, that's reassuring, isn't it?* використовують для вираження псевдоввічливості, яке виглядає як ввічливий коментар, але насправді містить іронію, недовіру й сумнів. Ньюман використовує риторичне запитання, щоб критично оцінити ситуацію й підкреслити своє скептичне ставлення до сказаного, залишаючись формально ввічливим. Риторичні запитання в цьому контексті підкреслюють напруженість і конфлікт між персонажами, додаючи глибини й багатозначності діалогічному мовленню.

'It's perfectly O.K. It just aches a bit, that's all. And I didn't knock myself out, you know. Just bashed my cheek a bit.' 'A bit?' retorted Jenny ironically. 'Let me know when you really hurt yourself, won't you?' [270].

У наведеному тексті риторичне питання *A bit?* Дженні використовує, щоб саркастично підкреслити, що травма не є настільки незначною, як стверджує Кессі. Висловлення *Let me know when you really hurt yourself, won't you?*, ускладнене імперативною конструкцією *Let me know*, є ввічливим за формою, але насправді воно підкреслює критичне ставлення Дженні до ситуації.

'It leaves me wondering why you should have been chosen for this very tame assignment. Perhaps they are giving you a rest?' 'I really don't know,' Maggie lied swiftly [280].

У наведеному тексті непряме запитання *It leaves me wondering why you should have been chosen for this very tame assignment* містить іронію, оскільки співрозмовник насправді натякає на те, що Меггі могла отримати таке легке завдання лише через невміння виконувати більш складні. Водночас запитання *Perhaps they are giving you a rest?* Також натякає на те, що Меггі не здатна впоратися з більш складним завданням. Персонаж таким чином приховано критикує її професійні здібності.

'Somebody killed her friend.' He said: 'And I suppose she's been trying to convince you it was me.' Rain met his gaze. [...] He said sarcastically: 'Oh, that's just fine. She's convinced you, has she?' [258].

У наведеному тексті висловлення *Oh, that's just fine. She's convinced you, has she?* використовують для висміювання ситуації, показуючи, що мовець вважає її абсурдною. Риторичне запитання *She's convinced you, has she?* створює враження, що мовець намагається підтвердити очевидний факт, хоча насправді він не очікує відповіді. Він таким чином висміює ситуацію й показує своє невдоволення або обурення.

'[...] Sooner or later you're going to find out that life just doesn't work that way.' 'Well, thank you so much for that valuable insight,' she said sarcastically. 'Any more profound truths to impart before I go upstairs and have a bath?' [279].

У наведеному тексті риторичне запитання *Any more profound truths to impart before I go upstairs and have a bath?* виражає справжнє ставлення мовця до ситуації або до висловлення співрозмовника. Використання саркастичної подяки *thank you*

so much for that valuable insight і риторичного запитання *Any more profound truths to impart before I go upstairs and have a bath?* підкреслює, що порада або коментар співрозмовника були очевидними, тривіальними або непотрібними. Мовець таким чином показує свою недовіру, зневагу або роздратування.

'Consider yourself lucky that I'm offering to get your things.' ***'Helpful sort of a swine, aren't you?'*** *Robyn snapped sarcastically* [267].

У наведеному тексті риторичне запитання *Helpful sort of a swine, aren't you?* підкреслює негативне ставлення мовця до свого співрозмовника. Хоча риторичне запитання є гострим і саркастичним, його використовують для того, щоб висловити неприязнь і незадоволення без відкритого прояву агресії. Замість прямого обвинувачення або критики, мовець використовує риторичне запитання для вираження свого ставлення, зберігаючи водночас ввічливий тон спілкування.

'I'm just checking on dinner,' he said, as she stalked in. 'It's almost ready.' ***'Dinner?'*** *she repeated, her eyebrows shooting up. 'I didn't know you'd taken up cookery! And what exactly are we going to eat?'* *she went on sarcastically. 'Something you threw together while I was unpacking?'* [265].

У наведеному тексті риторичні запитання *Dinner?, And what exactly are we going to eat?* і *Something you threw together while I was unpacking?* виражають здивування й недовіру персонажа до кулінарних здібностей свого співрозмовника. За допомогою риторичних запитань мовець імпліцитно виражає свою зневагу й скептицизм щодо якості приготовленої їжі, а також підкреслює неочікуваність щодо нової діяльності свого співрозмовника. Риторичні запитання використовують для створення напруженої атмосфери й вираження критики.

5. *Умовні конструкції* використовують для створення дихотомії, підкреслення сарказму й вираження скептицизму. У контексті псевдоввічливості вони сприяють збереженню ввічливості, створюють напруженість між персонажами й виражають приховане незадоволення. Використання умовних конструкцій робить спілкування більш багатошаровим і виразним, підкреслюючи емоційний стан персонажів.

'Oh great,' said Simon sarcastically. 'Either I agree with you that I'm thick – which I'm not, incidentally. Or I say, yes, Chief Inspector –' His voice took on a mincing mimicking tone. Markby hoped it wasn't intended to imitate him. *'I intended her to fall, and if I said that, where would it leave me? Facing a murder charge, I suppose'* [257].

У наведеному тексті висловлення *Either I agree with you that I'm thick – which I'm not, incidentally. Or I say, yes, Chief Inspector...* створює чітку дихотомію, змушуючи Саймона обирати між двома неприйнятними варіантами. Це підкреслює безвихідь його ситуації й викликає саркастичну реакцію. У виловленні *I intended her to fall, and if I said that, where would it leave me? Facing a murder charge, I suppose* Саймон виражає своє незадоволення завуальовано, показуючи, що незалежно від відповіді, ситуація буде негативною для нього, й такими чином підкреслює своє обурення.

'I asked you a question, Mistress. Do I owe you some money? If not,' I continued sarcastically, 'can you tell me why my purse is in your hand?' [...]. 'I am sorry,' she pleaded, her voice betraying a thick country burr [249].

У наведеному тексті використовуючи питання *Do I owe you some money?*, мовець імпліцитно виражає підозру в крадіжці. Використання умовної конструкції посилює емоційний вплив на співрозмовника, зокрема питання *If not, can you tell me why my purse is in your hand?* викликає почуття провини й сорому в адресата. За допомогою умовної конструкції мовець маніпулює співрозмовником, ставлячи його в незручне становище, оскільки питання *If not, can you tell me why my purse is in your hand?* примушує адресата виправдовуватися й пояснювати свої дії. Незважаючи на сарказм і підозри, умовні конструкції пом'якшують висловлення, сприяючи збереженню ввічливого тону спілкування.

He surveyed her suspiciously. 'Sure you weren't doing a moonlight?' 'No... sorry to disappoint you,' Robbie said sarcastically. Then, fiercely, 'But if I had anywhere else to go, I would' [269].

У наведеному тексті висловлення *But if I had anywhere else to go, I would* використовують для вираження розчарування або незадоволення ситуацією.

Використання умовної конструкції в поєднанні з сарказмом додає висловленню глибини. Робі саркастично підкреслює, що в неї немає іншого вибору, хоч вона й хотіла б мати альтернативу. Використання умовної конструкції *But if I had anywhere else to go, I would* посилює емоційний вплив і створює контраст між реальністю й бажаною ситуацією, зберігаючи водночас ввічливий тон спілкування.

'Why do you do that with your hair?' He suddenly snapped the question at her, taking her by surprise. 'None of your business!' Maggie spun round and glared at him wide-eyed. 'If you understand me so well you'll know what I think of a man's opinions' [280].

У наведеному тексті висловлення *If you understand me so well you'll know what I think of a man's opinions* спрямоване на вираження роздратування мовця і його негативне ставлення до думки співрозмовника. Використання умовної конструкції створює ситуацію, де адресат може відчутися винним, що може змусити його переглянути свою позицію. Мовець використовує ввічливу за формою висловлення, але насправді він висловлює свою зневагу. Використання умовної конструкції *If you understand me so well you'll know what I think of a man's opinions* додає глибини висловленню й дозволяє маніпулювати емоціями співрозмовника.

'What happened? What did you talk about?' 'O.K.' He gave them an incredulous glance and said sarcastically, 'stop me if I'm boring you. Charlie come into the Dragon at about half nine, maybe a quarter to ten. [...]' [273].

У наведеному тексті висловлення *stop me if I'm boring you* є іронічним, адже насправді мовець не очікує, що його зупинять. Використовуючи умовну конструкцію *if I'm boring you* мовець передбачає деяку реакцію адресата й ніби дає йому вибір, хоча насправді очікує зовсім іншого. Це створює деякий дисонанс між буквальним значенням висловлення й справжньою інтенцією мовця.

6. Конструкції з модальними дієсловами використовують для вираження можливості, ймовірності, дозволу, обов'язку тощо. У контексті псевдоввічливості їх використовують для посилення сарказму, іронії або висловлення сумніву.

'I am to believe that they dare to send you on an assignment without discussing it with you, seorita? How brave they must be.' [280].

У наведеному тексті фраза *I am to believe* виражає сумнів у тому, що сказане є правдою, персонаж не вірить у те, що йому повідомляють. Модальне дієслово *dare* підкреслює сміливість або нахабство інших персонажів, а модальне дієслово *must* у висловленні *How brave they must be* використовують для вираження іронії й сарказму щодо дій інших персонажів. Конструкції з модальними дієслова підкреслюють емоційне навантаження висловлення, зберігаючи формальну ввічливість і водночас виражаючи приховану критику або недовіру.

'Confound you, Theda! Very well, then, you shall have it plain. Keep that head of yours well hidden, or I shall not be answerable for the consequences!' [240].

У наведеному тексті за допомогою модального дієслова *shall* у висловленні *Very well, then, you shall have it plain* мовець виражає свою владу й контроль над ситуацією. Він чітко заявляє про свої наміри й ставить вимоги, підкреслюючи свою домінантну позицію. Використовуючи модальне дієслово *shall* у висловленні *I shall not be answerable for the consequences!* мовець підкреслює, що наслідки будуть неминучими, якщо його попередження не буде враховано. Водночас зазначене висловлення ускладнене імперативом *Keep that head of yours well hidden*, підкреслюючи серйозність і важливість сказаного. Мовець формулює свої вимоги у ввічливій формі, хоча насправді вони є досить категоричними.

'I think you may be misunderstanding me, Antony,' he said. 'I don't live down memory lane. What this photograph says to me is not that happiness is gone for ever, but that it's repeatable. I've often felt like this since, mostly on occasions connected with Jenny. The picture reminds me of what's possible again, that's all, not of what's gone for ever.' [261].

У наведеному тексті використання модального дієслова *may* у висловленні *I think you may be misunderstanding me, Antony* дозволяє мовцю висловити свою думку або припущення без категоричних тверджень, зберігаючи відкритість для різних інтерпретацій. Модальне дієслово *may* пом'якшує можливе непорозуміння, роблячи його менш категоричним. Мовець визнає можливість помилки або

непорозуміння, але не стверджує це однозначно, зберігаючи ввічливий тон спілкування.

'I just meant... Never mind. Back to what I said first – break a leg.' *'I should think that will be the very least I will break,'* said Alex Household, and walked towards the stage [246].

У наведеному тексті модальне дієслово *should* додає емоційної інтенсивності до відповіді персонажа, підкреслюючи його тривогу або невдоволення. Фразу *break a leg* використовують для побажанням успіху, але відповідь персонажа *I should think that will be the very least I will break* знижує щирість цього побажання, показуючи, що він налаштований на негативний результат або має скептичне ставлення до ситуації.

7. Конструкції з фразеологізмами використовують у контексті псевдоввічливості, оскільки вони мають нейтральний або формальний тон, який може приховувати справжні наміри або ставлення мовця. Фразеологізми пом'якшують гостроту висловлень і зберігають ввічливий тон спілкування, водночас дозволяючи виразити незадоволення або критику.

'You're in that early-evening soap opera, aren't you – the one set in a hospital?' Robyn asked. *Melissa's nod showed her satisfaction.* *'And you class that as success?'* Robyn made her voice sound particularly scathing. *'I'd rather **grub around in the earth** any day!'* [267].

У наведеному тексті фразеологізм *grub around in the earth* у висловленні *I'd rather grub around in the earth any day!* використовують для вираження зневаги, створення контрасту між різними уявленнями про успіх і посилення емоційного впливу висловлення. Використання фразеологізму *grub around in the earth* у саркастичному контексті посилює іронічний ефект висловлення. Персонаж уживає цей фразеологізм, щоб знецінити точку зору іншого персонажа.

'I wish to impress on you that the rules I made in London still stand. You are here to write about the Hacienda de Nieve, the countryside around and the horses. That I need assistance does not mean that I will be more lenient or less vigilant.' *'Naturally,'*

Maggie agreed ironically. 'I never expected anything else. You want both the biscuit and the bun.' [280].

У наведеному тексті висловлення *You want both the biscuit and the bun* спрямоване на вираження сарказму, обурення персонажа й підкреслення іронічного контрасту між її очікуваннями й вимогами чоловіка. Фразеологізм *both the biscuit and the bun* посилює іронічний ефект висловлення. Використовуючи конструкцію з фразеологізмом Меггі виражає своє обурення й іронічне ставлення до ситуації, імпліцитно висміюючи вимоги чоловіка й показуючи, що вона не очікує від нього нічого іншого, окрім жадібності й меркантильності.

'I'll give the carving to Ana after dinner, seor,' she said in a rush, trying to get her mind to other things and seeking strict convention like a suit of armour. 'That will be nice,' he murmured ironically. 'Do you think you could also play by your own rules and drop the formality? My name is Felipe.' *'But you're a count!'* [280].

У наведеному тексті фразеологізм *to play by one's own rules* у висловленні *Do you think you could also play by your own rules and drop the formality?* виражає сарказм і іронію, підкреслюючи неприродність і надмірність формального спілкування персонажа. Персонаж використовує конструкцію з фразеологізмом для вираження свого невдоволення співрозмовника й бажання змінити ситуацію – змусити свого співрозмовника змінити свою поведінку й перейти до більш неформального спілкування. Фразеологізм *to play by one's own rules* ефективно передає емоційний стан мовця й посилює комунікативний вплив висловлення.

8. *Еліптичні конструкції* відображають емоційний стан мовця (нетерпіння, невдоволення, сарказм). Їх використовують для того, щоб уникнути повторення або надмірної деталізації, залишаючи деякі частини висловлення зрозумілими з контексту.

'Jim Corcoran at London Airport made discreet enquiries. Found a girl with a good memory who remembered him checking in early this morning for a flight to Brussels. Appeared to have a girl with him. From the description Corcoran obtained I'm afraid it could be Paula Grey...' *'Makes sense,' Newman commented. 'Makes sense!'* [252].

У наведеному тексті еліптичні конструкції сприяють вираженню сарказму й недовіри. Пропуск підмета у висловленнях *Found a girl with a good memory...*, *Appeared to have a girl with him* створює враження неформальності, що засвідчує бажання передати інформацію без зайвої деталізації. Фраза Ньюмана *Makes sense* звучить іронічно, вказуючи на його скептицизм щодо інформації, яка була надана. Використання таких конструкцій підкреслює емоційне напруження, невдоволення або нетерпіння персонажів, а також можливий конфлікт між ними.

'I can tell you what I'd do on the last day of my life,' he said. 'I'd run.' [...] 'I'd run the length of Ashdale Great Edge, from this end to the Castle Rock, as fast as I could.' **'Another idyllic, bourgeois idea,'** Doyle said sarcastically [251].

У наведеному тексті висловлення Дойла *Another idyllic, bourgeois idea* звучить більш різко й критично завдяки його стислій формі. Еліптичні конструкції створюють стилістичний контраст між деталізованим описом *I'd run the length of Ashdale Great Edge, from this end to the Castle Rock, as fast as I could* і коротким, гострим коментарем *Another idyllic, bourgeois idea*, підкреслюючи різницю в мисленні й ставленні персонажів. Еліптичні конструкції сприяють посиленню емоційного впливу висловлення й роблять саркастичний тон більш виразним.

'What's she saying?' asked Harbury. *'She says she can feel keys,'* said Holly with a smirk. ***'Oh, very clever of her,'*** said Riley sarcastically [259].

У наведеному тексті еліптична конструкція *Oh, very clever of her* створює контраст між нейтральними й саркастичними висловленнями, підкреслюючи різницю в настрої персонажів. Використання еліптичних конструкцій сприяє розкриттю характерів персонажів. Харбері задає пряме запитання *What's she saying?*, Холі відповідає з посмішкою *She says she can feel keys*, а Райлі саркастично коментує *Oh, very clever of her*, що демонструє її критичне й зневажливе ставлення. Еліптичні конструкції дозволяють персонажам швидко обмінюватися репліками, що посилює динаміку діалогічного мовлення.

9. *Експресивні синтаксичні структури* використовують для вираження емоцій, почуттів або сильних вражень. Вони можуть містити вигук або інші

виразні засоби, що підкреслюють емоційне навантаження висловлення. У контексті псевдоввічливості експресивні синтаксичні структури використовують для вираження емоційного стану персонажів, привернення уваги співрозмовника й створення сильного емоційного впливу.

Rain said: 'I'm not sure why I'm here, except that Barbara is very frightened and might need someone on her side.' **'How very noble,'** *Oliver said ironically as he opened the car door and stepped down into a puddle* [258].

У наведеному тексті висловлення *How very noble* передає емоції й почуття мовця й спрямоване на висміювання або критику ситуації. Зазначена експресивна структура має сильний емоційний вплив, що дозволяє маніпулювати емоціями співрозмовника. Слово *How* вказує на високий ступінь емоційної виразності, а використання слова *very* посилює емоційність висловлення. Незважаючи на зовнішню ввічливу форму, висловлення *How very noble* має саркастичний характер, виражаючи сумнів або критичне ставлення до дій чи характеристик іншої особи.

'Have you heard anything more about the Fairfax business?' *she asked. 'Mrs. Mott thought things might be patched up.'* *Matthew looked down at her, his expression unfriendly. 'No,' he said. 'How kind of you to be interested,' he added sarcastically* [272].

У наведеному тексті висловлення *How kind of you to be interested* виражає своє роздратування або неповагу до співрозмовника. Використання формальної ввічливої фрази підкреслює контраст між зовнішньою формою і внутрішнім змістом висловлення, завдяки чому мовець ефективніше доносить свою негативну оцінку або критику. Використовуючи експресивну синтаксичну конструкцію *How kind of you to be interested*, мовець може спровокувати співрозмовника на емоційну реакцію, зберігаючи таким чином контроль і перевагу в розмові

10. *Стилістичні засоби* вираження псевдоввічливості використовують для надання висловленням іронічних або саркастичних конотацій, маскуючи справжні комунікативно-прагматичні наміри чи емоції мовця під виглядом ввічливості.

Використання *гіперболи* полягає у свідомому перебільшенні для створення іронічного або саркастичного тону, щоб приховати справжні наміри чи емоції під виглядом ввічливості.

'The surgeon doesn't think he's trying.' Bodie laughed ironically. *'I know what he means. Give Ray half a chance and he'd blame himself for the invention of gunpowder'* [247].

У наведеному тексті перебільшення у фразі *blame himself for the invention of gunpowder* використовують для того, щоб продемонструвати, наскільки Рей може бути самокритичним. Боді використовує перебільшення, щоб висловити свій скептицизм і недовіру. Це допомагає передати фрустрацію, яка може бути не лише з приводу стану Дойла, але й з приводу того, як ситуацію сприймають загалом.

Alex Household gave a twisted smile and announced ironically, 'Right, here we go. Tonight will be the climax of my career. Twenty-three years in the business has all been the build-up for this, as I take on my most challenging role ever – bloody prompter!' [246].

У наведеному тексті висловлення *Tonight will be the climax of my career* і *I take on my most challenging role ever* містять перебільшення значення події, підкреслюючи емоційний стан персонажа. Використання гіперболи дозволяє Алексу приховати своє розчарування, злість і незадоволення щодо свого професійного становища за формально ввічливими висловленнями. Перебільшення посилює критику, виражає приховане незадоволення, привертає увагу співрозмовника й підкреслює абсурдність ситуації.

'So what was so pressing you couldn't be here on time?' he enquired sarcastically. *'An earthquake, invasion of hostile forces, or did the jeep just break down again?'* [267].

У наведеному тексті висловлення *An earthquake, invasion of hostile forces, or did the jeep just break down again?* містить перебільшення, підкреслюючи абсурдність і незначущість справжньої причини запізнення. Використання гіперболи має на меті викликати реакцію у співрозмовника, зокрема викликати

почуття вини. Перебільшення додає висловленню емоційної напруги й ефективно передає емоційний стан мовця, посилюючи комунікативний вплив висловлення.

Використання *літоти* полягає у свідомому применшенні значення деякого явища або події з метою досягнення деякого комунікативного ефекту. У контексті псевдоввічливості літоту використовують для пом'якшення висловлення, яке насправді має критичне або негативне значення.

'I'm as proud of our country as you are, Papa,' he said softly. 'But if we did things differently here there wouldn't be any need for resistance movements. And the Surete wouldn't need to spy on anybody.' ***Life is not that simple,*** replied the older man sarcastically. *'There are outside forces in Russia and China trying to stir up trouble for us here'* [260].

У наведеному тексті висловлення *Life is not that simple* применшує реальну складність ситуації. Замінюючи пряму заяву про те, що життя дуже складне, на м'якшу фразу *not that simple*, батько пом'якшує критику, роблячи її менш агресивною й більш прийнятною в соціальному контексті. Це дозволяє висловити незгоду або критику, зберігаючи водночас формальну ввічливість.

'Monsieur, you were attacked?' *'Oh, no,' I sarcastically retorted, 'just some French bravos welcoming me to this Godforsaken city!'* [250].

У наведеному тексті фраза *Oh, no* у відповідь на запитання про напад (*Monsieur, you were attacked?*) є применшення серйозності події. Персонаж саркастично заперечує те, що на нього напали (*just some French bravos welcoming me to this Godforsaken city*), хоча це насправді відбулося. Використовуючи літоту, персонаж виражає своє роздратування й невдоволення ситуацією. Замість того, щоб прямо визнати факт нападу, він знижує його значущість, підкреслюючи своє негативне ставлення до події.

Використання *анафори* полягає в повторенні одного й того самого слова або фрази на початку декількох послідовних речень. У контексті псевдоввічливості анафору використовують для посилення сарказму, вираження емоцій, створення контрасту й підкреслення важливості висловлення.

'Oh I know I can't afford to pay,' he said sarcastically. 'I know I haven't got any money, like Stuart.' Then there was a pause, and his tone changed. 'I just want to clothe you, that's all. I could help. I want to take you shopping' [243].

У наведеному тексті повторення фрази *I know* підкреслює саркастичний тон висловлення. Насправді персонаж виражає свою зневагу до ситуації й до того, що його порівнюють із кимось більш заможним. Водночас, повторюючи фразу *I know*, персонаж критикує не лише своє фінансове становище, але й ставлення інших до нього. Після анафоричного повторення саркастичних фраз персонаж змінює тон, що створює різкий контраст між сарказмом і справжнім наміром допомогти (*I just want to clothe you, that's all. I could help. I want to take you shopping*).

Отже, для вираження псевдоввічливості використовують такі засоби, як інтонація, формальні звертання, імперативні конструкції, питальні конструкції, риторичні запитання, умовні конструкції, модальні дієслова, фразеологізми, еліптичні конструкції, експресивні синтаксичні структури, стилістичні засоби. Інтонація кардинально змінює значення висловлення, створюючи емоційний фон, а формальні звертання додають іронічного або саркастичного тону. Імперативні конструкції й риторичні запитання посилюють аргументацію й створюють драматичний ефект. Умовні конструкції виражають скептицизм, а модальні дієслова посилюють сарказм або сумнів. Фразеологізми, еліптичні конструкції й стилістичні засоби пом'якшують висловлення, а експресивні синтаксичні структури підкреслюють емоційний стан персонажів. Усі ці засоби підкреслюють складність і багатогранність комунікативної взаємодії, дозволяючи виражати приховане незадоволення або критику, зберігаючи ввічливий тон спілкування.

РОЗДІЛ 4. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСЕВДОНЕВВІЧЛИВОСТІ У БРИТАНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ

4.1. Диференційні ознаки псевдонеєввічливості

Псевдоневвічливість виникає тоді, коли нібито «неввічлива» позиція, яку в деяких ситуаціях асоціювали б із неввічливим ставленням, фактично маскує «ввічливу» позицію. Псевдоввічливість є прихованою ввічливістю, яку реалізують завдяки використанню різноманітних комунікативно-прагматичних стратегій, таких як добродушне кепкування, глузування, насмішки, жартівливе глузування, жартівливі образи й гумор. Ці комунікативно-прагматичні стратегії дозволяють зберігати позитивні стосунки між комунікантами, незважаючи на зовнішні прояви неввічливості.

Таке маскування справжнього ввічливого наміру може виконувати декілька функцій. По-перше, псевдоневвічливість сприяє зміцненню соціальних зв'язків, дозволяючи учасникам комунікації висловлювати критичні або навіть образливі зауваження в жартівливій формі, що зменшує їх негативний вплив. По-друге, псевдоневвічливість сприяє уникненню конфліктів, оскільки вона дозволяє виразити незгоду або негативне ставлення менш прямолінійним способом. По-третє, псевдоневвічливі стратегії є засобом встановлення й підтримання групової ідентичності, де використання псевдоневвічливих висловлень стає ознакою близькості й довіри між учасниками комунікації. Водночас, псевдоневвічливість виконує роль соціального регулятора, дозволяючи висміювати небажану поведінку або висловлювати соціальне несхвалення. Вона також є засобом випробування меж допустимого в комунікативному процесі, тестуючи готовність співрозмовників приймати й розуміти приховані інтенції. Ці функції засвідчують багатогранність і складність псевдоневвічливості як комунікативно-прагматичного явища, підкреслюючи її значущість у міжособистісній і соціальній комунікації.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневвічливості засвідчує наявність диференційних сем, що містять базові семантичні компоненти або ознаки, які сприяють розумінню псевдоневвічливості.

Розглянемо приклад:

And Anne said scornfully, 'Get up, you fool.'

'He that calls his brother a fool shall be damned,' Terry said, and laughing and teasing they left the house and took a tramcar to Lime Street Station [268].

У наведеному тексті відбувається розмова між братом і сестрою. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Фраза Анни *Get up, you fool* є невічливою за формою, оскільки вона використовує зневажливий тон і слово *fool*. Однак, враховуючи контекст (*Anne said scornfully*), ця фраза може мати іронічну або жартівливу конотацію, яку близькі люди сприймають як дружню. Відповідь Тері *He that calls his brother a fool shall be damned*, покликаючись на біблійний текст, теж може мати жартівливий характер. Він використовує цитату, яка в іншому контексті була б серйозним застереженням, але тут її сприймають як частину їхнього жартівливого діалогу. Фраза *laughing and teasing* вказує, що обидві репліки були частиною дружнього жартівливого обміну. Це засвідчує, що зовні невічливі висловлення насправді маскують дружнє ставлення. Наведений текст містить псевдоневвічливість, оскільки невічливі за формою висловлення використовують у дружньому контексті й вони спрямовані на підтримання позитивних стосунків між Анною й Тері. Їхні слова можуть бути сприйняті як жарти, які підкреслюють близькість і взаєморозуміння між ними.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневвічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *відверта невічливість* стосується відкритого використання висловлень або поведінки, які на перший погляд є невічливими, оскільки не відповідають суспільним нормам ввічливості й можуть містити грубість, агресію чи інші форми невічливості. Відверта невічливість є основою для псевдоневвічливості, оскільки передбачає навмисне порушення соціальних норм без наміру образити;

– *жарт чи глузування* передбачають наявність елементів гумору чи грайливого кепкування в невічливих висловленнях, які характеризуємо легковажністю, дотепністю й почуттям гумору, і які спрямовані на те, щоб викликати сміх або веселощі в комунікантів. Основна роль жарту чи глузування в невічливих висловленнях полягає в тому, щоб додати до спілкування легковажні

або грайливі конотації. Додаючи гумору в невічливі висловлення, жарт або глузування сигналізують учасникам комунікації, що невічливість не слід сприймати серйозно. У контексті псевдоневічливості вони створюють атмосферу легковажності й товарищкості, сприяючи взаєморозумінню між комунікантами.

Розглянемо приклад:

'Well?' he asked lightly. 'And how is my little horse-thief?' Topaz knew that he was teasing her and her first nervousness was gone [244].

У наведеному тексті відбувається розмова між Ендрю й Топаз. Розглянемо текст із погляду псевдоневічливості більш детально. Фраза *my little horse-thief* могла би бути сприйнята як образлива або невічлива, але в цьому контексті (*he asked lightly*) вона має жартівливий характер. Це вказує на те, що висловлення Ендрю містить гумор або дружній жарт, а не справжню образу. Фраза *he was teasing her* підкреслює, що висловлення *And how is my little horse-thief?* було використане з метою жарту або дражніння. Реакція Топаз, яка вказує на те, що вона розуміла, що це був жарт, також підтверджує відсутність негативного сприйняття. Хоча фраза *my little horse-thief* є невічливою за формою, однак контекст і тон висловлення засвідчують, що це був дружній жарт, а не справжня образа. Таким чином, у наведеному тексті псевдоневічливість виявляється через використання мовленнєвих засобів гумору й дружнього ставлення.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *несерйозні інтенції* передбачають відсутність справжнього бажання чи наміру образити, використовуючи невічливі висловлення чи поведінку, і вказує на те, що псевдоневічливість викликана не ворожнечею, а радше грайливим чи легковажним ставленням. Роль несерйозних інтенцій полягає в тому, щоб відрізнити псевдоневічливість від справжньої невічливості, наголошуючи на тому, що висловлення мають бути жартівливими, а не образливими. Підкреслюючи несерйозний характер намірів, мовець сигналізує адресату, що в нього немає негативних почуттів чи намірів, сприяючи взаєморозумінню й товарищкості;

– *грайливий тон* передбачає використання інтонації, поведінки чи висловлень, які передають відчуття жартівливості чи легковажності. Роль грайливого тону полягає в тому, щоб підкреслити думку про те, що невічливість є частиною комунікативної гри, а не справжнім виявом ворожості чи негативу. Використовуючи грайливий тон, комуніканти сигналізують один одному, що невічливі висловлення не потрібно сприймати серйозно, сприяючи загальній позитивній і неворожій атмосфері під час спілкування.

Розглянемо приклад:

'Which word is that?' asked Jenny.

'If you don't know it, then I shall not teach you it. Good. I'm glad that's out of the way.'

'I didn't know it was.'

'Well, isn't it?'

'Of course, you fool. Didn't you get a good look at him? I was after information, that's all.'

'Information?' Quickly Jenny explained about Ted Morgan [261].

У наведеному тексті відбувається розмова між Ентоні й Джені. Розглянемо текст із погляду псевдоневічливості більш детально. Висловлення *If you don't know it, then I shall not teach you it; Of course, you fool; Didn't you get a good look at him?* на перший погляд є невічливими через використання фраз *shall not teach, fool, Didn't you get*, але вони є частиною діалогу, де персонажі обмінюються жартами або виражають свої думки з деякою емоційною забарвленістю. Реакції персонажів *I'm glad that's out of the way; Well, isn't it?* також вказують на те, що їхня взаємодія здебільшого побудована на гуморі або на жартівливому тоні, аніж на справжній невічливості. Хоча висловлення є невічливими за формою, контекст і тон засвідчують, що вони є частиною діалогу, де використовують гумор або дружній тон, а не справжню невічливість. У наведеному тексті псевдоневічливість виявляється через використання мовленнєвих засобів гумору й дружнього ставлення між персонажами.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневвічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *спільне розуміння* стосується взаємного усвідомлення комунікантами, що невічливість не слід сприймати серйозно, й передбачає колективне визнання того, що невічливі висловлення є частиною стилю спілкування чи соціальної взаємодії, акцентуючи на відсутність негативного ставлення чи намірів. Роль спільного розуміння полягає у встановленні згоди між учасниками спілкування щодо того, що невічливість використовують в безтурботній або грайливій манері, сигналізуючи один одному, що невічливі висловлення не мають на меті образити, а їх використання спрямоване на досягнення комічного ефекту для встановлення соціального зв'язку.

Розглянемо приклад:

'I wanted you to let him go because I didn't in the least fancy the idea of visiting you in jail! Holding hands through the bars is not my idea of fun!'

'Oh, you would have come to visit me, then?'

'Will you stop it? Of course I'd have come to visit you, you fool. You know how I feel about you, don't you?'

'Do I?' he asked on a sigh [274].

У наведеному тексті відбувається розмова між чоловіком і жінкою. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. У висловленні *Holding hands through the bars is not my idea of fun!* наявний помітно іронічний тон. Фраза *not my idea of fun* може виражати несподобання або небажання, але контекст засвідчує, що її використовують, імовірно, як частину жартівливої репліки, що має забезпечити легкість взаємодії між персонажами. Використання слова *fool* є невічливим за формою, але у висловленні *Of course I'd have come to visit you, you fool* його використовують із гумористичною метою або як частину жарту, а не як справжню образу. Реакція персонажа *Do I?* підкреслює його насмішку або нещирість, враховуючи контекст, що вказує на те, що він розуміє, що попереднє висловлення виражає гумор. Хоча окремі висловлення є невічливими за формою, їхній контекст і тон засвідчують, що вони є частиною

діалогу, де персонажі використовують гумор або дружній тон. У наведеному тексті псевдоневвічливість виявляється через використання мовленнєвих засобів гумору й дружнього ставлення між персонажами.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневвічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *іронія* передбачає використання висловлень, які мають значення протилежне їхньому буквальному. Ми характеризуємо іронію як розбіжність між тим, що сказано, і тим, що насправді мається на увазі, що часто призводить до гумористичного або сатиричного ефекту. У контексті псевдоневвічливості іронія додає складності, передаючи неввічливі повідомлення з конотаціями сарказму чи дотепності. Використання іронії як засобу вираження псевдоневвічливості вказує на те, що мовець не має на меті образити адресата, а лише підкреслює абсурдність або невідповідність ситуації, сигналізуючи адресату, що неввічливі висловлення не слід сприймати буквально;

– *контекстуальна відповідність* передбачає врахування соціального контексту, у якому використовують псевдоневвічливість, оцінюючи такі чинники, як характер стосунків між учасниками комунікації, культурні норми, динаміка ситуації й загальна атмосфера спілкування. Роль контекстуальної відповідності полягає у визнанні того, що прийнятність і ефективність псевдоневвічливості варіюється залежно від конкретного контексту, в якому відбувається спілкування. Беручи до уваги нюанси соціального середовища, комуніканти можуть оцінити доречність використання неввічливих висловлень і, відповідно, скоригувати своє спілкування. Контекстуальна відповідність гарантує, що псевдоневвічливість узгоджена з наявними нормами, очікуваннями й динамікою взаємодії, підвищуючи її ефективність і мінімізуючи ризик образи.

Розглянемо приклад:

'I think you use me, Harriet,' he had said once, mock-serious.

'Well of course I do!' she had teased. 'Isn't that what friends are for?'

'Friends!' he'd echoed, his soft Scottish burr making it sound almost mournful, and Harriet had experienced a moment's sharp guilt [277].

У наведеному тексті відбувається розмова між Гарієт і Ніком. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення *I think you use me, Harriet* можна сприйняти як звинувачення, що в іншому контексті було б неввічливим. Однак фраза *mock-serious* вказує на те, що він не цілком серйозний, і скоріше жартує. Ця грайливість пом'якшує потенційну грубість висловлення. Відповідь Гарієт *Well of course I do!* продовжує жартівливу манеру розмови. Згода з таким звинуваченням є неввічливою за формою, але її дражливий тон вказує на те, що вона жартує, підтримуючи легкість бесіди. Риторичне питання *Isn't that what friends are for?* можна розглядати як виправдання використання людини, що в іншому контексті могло би бути грубим або маніпулятивним. Проте тут це частина жартівливого обміну, що натякає на те, що така поведінка прийнятна між друзями, підкреслюючи грайливий тон. Повторення фрази *Friends!* ніби жартівливо оплакує природу їхніх стосунків, продовжуючи грайливий обмін. Відчуття провини Гарієт свідчить про те, що під жартами може бути частка правди або справжніх почуттів. Ця провина натякає на те, що, хоча розмова подана у формі псевдоневвічливості, вона торкається реальної проблеми в їхніх стосунках. Наведений текст демонструє псевдоневвічливість через жартівливі звинувачення й дражливі відповіді. Персонажі ведуть гру, що дозволяє їм обговорювати потенційно чутливі теми, уникаючи прямого конфлікту. Таке використання псевдоневвічливості створює динаміку, де під жартами приховані справжні почуття й натяки на реальні проблеми у взаєминах персонажів.

Аналіз функціонально-семантичної специфіки псевдоневвічливості в наведеному тексті дозволяє виокремити такі ознаки:

– *соціальний зв'язок* передбачає навмисне використання неввічливих висловлень або поведінки в грайливій манері під час соціальних взаємодій для встановлення чи зміцнення соціальних зв'язків між комунікантами. Роль соціальних зв'язків у контексті псевдоневвічливості полягає в тому, щоб вказати, що неввічливі висловлення використовують не для того, щоб образити, а радше для сприяння почуття товарищескості й прихильності серед учасників комунікації. Використовуючи псевдоневвічливі висловлення, люди сигналізують один одному

про взаєморозуміння, що дозволяє їм вільно спілкуватися в межах своєї соціальної групи;

– *перебільшення* передбачає навмисне використання гіперболічного мовлення або поведінки для інтенсифікації невічливих висловлень, виходячи за межі їхнього буквального значення, з метою створення комедійного чи драматичного ефекту. Роль перебільшення полягає в інтенсифікації комічного характеру псевдоневічливості, викликаючи сміх у комунікантів. У контексті псевдоневічливості перебільшення підкреслює абсурдність або надмірність невічливого повідомлення, сигналізуючи адресату, що його не слід сприймати серйозно.

Отже, функціонально-семантичний простір псевдоневічливості визначаємо наявністю таких ознак, як відверта невічливість, жарт чи глузування, іронія, соціальний зв'язок, несерйозні інтенції, перебільшення, контекстуальна відповідність, спільне розуміння й грайливий тон. Кожна з цих ознак відіграє важливу функціональну роль у формуванні поняття псевдоневічливості, яке враховує не лише поверхневе вираження невічливості, але й глибинні позиції, соціальний контекст, інтенційність і інші аспекти, що визначають міжособистісне спілкування.

4.2. Реалізація псевдоневічливих стратегій у діалогічному мовленні персонажів

Для вираження псевдоневічливості персонажі британської постмодерністської прози використовують у своєму діалогічному мовленні стратегію фейкового обурення, стратегію грайливої погрози, стратегію відвертої критики, стратегію нещирої образи, стратегію двозначних компліментів, стратегію сардонічної похвали, стратегію маніфестації покори (див. Додаток З) і 29 тактик у межах цих стратегій (див. Додаток Є).

4.2.1. Стратегія фейкового обурення

Стратегія фейкового обурення спрямована на вираження незадоволення за допомогою гіперболічних і драматичних висловлень і дружнього тону, що робить очевидним жартівливий характер обурення. Цю стратегію використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли мовець хоче пожартувати або створити веселу атмосферу, не викликаючи образи чи незадоволення у співрозмовників. Це сприяє створенню легкої й грайливої атмосфери спілкування, зберігаючи водночас доброзичливі взаємини й уникаючи конфронтації або напруженості під час комунікації.

Розглянемо приклад реалізації стратегії фейкового обурення в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення дружньої й веселої атмосфери спілкування за допомогою тактик жартівливого докору, применшення значущості й емоційного впливу.

'There is a green island in lone Gougane Barra. Where an allua of song rushes forth as an arrow.'

'What's that?' Deirdre asked.'

'A poem. Called 'Gougane Barra', by Jeremiah John Callanan.'

'Who's he when he's at home?'

'Shame on you,' came the bantering reply, 'not to know one of your own local poets. Admittedly he is rather obscure and it's nearly a hundred years since he died. But you wouldn't approve of him anyway' [266].

У наведеному тексті відбувається розмова між друзями стосовно того, куди поїхати відпочити. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. У висловленні *There is a green island in lone Gougane Barra* один із друзів описує місце для можливого відпочинку, використовуючи фразу з вірша *an allua of song rushes forth as an arrow*. Висловлення *What's that?* вказує на те, що Дейдрре не знає цього вірша. У висловленні *A poem. Called 'Gougane Barra'* їй ввічливо зазначають назву й автора вірша (*'Gougane Barra', by Jeremiah John Callanan*). Водночас її запитання *Who's he when he's at home?* у висловленні *Who's he when he's at home?* демонструє не лише незнання, але й деяку зневагу або

байдужість до поета. Таку форму питання використовують для знецінення значущості когось або чогось. У висловленні *Shame on you not to know one of your own local poets* співрозмовник використовує псевдоневвічливість у відповідь на коментарі Дейдрре. Фраза *Shame on you* формально виглядає як осуд, але в цьому контексті є жартівливою або насмішливою, а фраза *not to know one of your own local poets* посилюють обурення, створюючи враження, що співрозмовник дійсно засмучений, хоча насправді це лише гра слів і жартівливий докір. Використання фрази *Admittedly he is rather obscure* деякою мірою пом'якшує осуд у висловленні *Shame on you not to know one of your own local poets*, а припущення щодо смаків Дейдрре (*But you wouldn't approve of him anyway*) має саркастичний підтекст, вказуючи на те, що її думка про поета все одно була б негативною. Наведений текст містить елементи псевдоневвічливості у формі саркастичних зауважень і коментарів, які формально виглядають невічливо, але насправді вони мають на меті підтримати легку й веселу атмосферу спілкування друзів.

Розглянемо приклад реалізації стратегії фейкового обурення в діалогічному мовленні персонажів, які використовують невічливі висловлення в грайливій, несерйозній формі для побудови товариських стосунків і близькості за допомогою тактик перебільшення, ласкавих жестів і імітації серйозності.

'You'll like this one,' he said firmly, 'partly because of the water; it all flows downwards, the whole garden works its way downwards. And also you'll like it because the house had to be split into two separate halves – the garden takes priority over domestic comfort. And also you'll like it because the cardinal who designed it was a practical joker and built in all sorts of extremely infantile jokes so that he could spray water onto his innocent friends while they were eating their dinner or trying to watch little masques. You will like it very much.'

'Is that an order?' she teased him, but indicated her consent by beginning to search for her shoes.

'No,' he said, hugging her, 'It's a present.'

She laughed and accepted his gift [264].

У наведеному тексті відбувається розмова про сад, який чоловік подарував жінці. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Чоловік розпочинає розмову, неодноразово стверджуючи, що сад сподобається жінці (*You'll like this one, And also you'll like it because..., You will like it very much*). Використання категоричного тону (*he said firmly*) виражає владність, але, враховуючи контекст їхніх стосунків, то це грайлива наполегливість, а не справжній примус. Відповідь жінки *Is that an order?* є класичним прикладом псевдоневвічливості. Вона грайливо перебільшує його категоричний тон, перетворюючи на жарт. Таке кепкування вказує на привітні й товариські стосунки. Відповідь чоловіка *No. It's a present i* фізичний жест обіймів (*he said, hugging her*) пом'якшують попередні категоричні висловлення й підкреслюють грайливий характер взаємодії. Обійми вказують на прихильність, підкреслюючи, що його наполегливість не слід сприймати серйозно. Водночас опис саду також відображає жартівливий тон їхньої розмови (*the cardinal who designed it was a practical joker and built in all sorts of extremely infantile jokes...*) й вказує на спільне почуття гумору й насолоду від кепкування. Сміх жінки *She laughed and accepted his gift* означає, що вона розуміє й цінує грайливий намір висловлень чоловіка. Прийняття нею подарунка також вказує на те, що вона не образилася. Взаємодія між персонажами демонструє глибокий рівень розуміння й комфорту, де невічливі за формою висловлення насправді є вираженням близькості й прихильності.

Отже, стратегія фейкового обурення є ефективним комунікативним інструментом, який дозволяє виражати незадоволення в жартівливій формі, створюючи легку й грайливу атмосферу спілкування. Використання гіперболічних і драматичних висловлень у дружньому тоні сприяє уникненню конфронтацій і напруженості, зберігаючи доброзичливі взаємини між співрозмовниками. За допомогою тактик жартівливого докору, перебільшення, імітації серйозності й ласкавих жестів персонажі вибудовують товариські стосунки й створюють веселу й невимушену атмосферу спілкування.

4.2.2. Стратегія грайливої погрози

Стратегія грайливої погрози поєднує елементи погрози з гумором чи жартом. Цю стратегію використовують для пом'якшення серйозного повідомлення або для створення позитивної атмосфери під час конфліктної чи напруженої ситуації. У цьому контексті погрози зазвичай супроводжують жартами, які роблять їх менш серйозними й загрозливими. Грайливі погрози використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, де обидві сторони добре розуміють один одного й мають дружні або принаймні неворожі стосунки. Це сприяє уникненню ескалації напруженості й підтримці позитивних стосунків між комунікантами.

Розглянемо приклад реалізації стратегії грайливої погрози в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення динамічної й грайливої взаємодії, зміцнення зв'язку й підкреслення близькості в стосунках за допомогою тактик ультиматуму, протиставлення, імітації серйозності й підкреслення негативних наслідків.

He agreed that a mother's censorship would be very limiting, and, after consulting Isobel, who was enchanted with the idea, he said that the furniture could be brought in.

'You had better change the lock on the door,' she had teased, 'because I might be tempted to peep at the manuscript.'

He had gravely changed the lock and kept both keys [253].

У наведеному тексті розмова відбувається в сімейному колі. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Авторський коментар *He agreed that a mother's censorship would be very limiting, and, after consulting Isobel, who was enchanted with the idea, he said that the furniture could be brought in* встановлює контекст взаємної згоди й співпраці між персонажами, задаючи спільну й позитивну тональність. Висловлення *You had better change the lock on the door* є жартівливою погрозою, яку не слід сприймати серйозно. Натомість жінка грайливо закликає його діяти, підкреслюючи близькі й товариські стосунки.

Натякаючи на власну цікавість, персонаж опосередковано хвалить рукопис і провокує грайливу реакцію. Заміна замка (*He had gravely changed the lock and kept both keys*) додає іронічної конотації, оскільки це демонструє розуміння чоловіка грайливої природи погрози жінки, водночас вдаючи, що сприймає її буквально. Взаємодія насичена іронією й сарказмом, оскільки обидва персонажі беруть участь у кепкуванні. Підтекст грайливої погрози й серйозної відповіді передбачає глибший зв'язок і взаєморозуміння, де обидва персонажі насолоджуються гумором під час взаємодії.

Розглянемо приклад реалізації стратегії грайливої погрози в діалогічному мовленні персонажів, які використовують невічливі висловлення для збереження легкої й приємної атмосфери за допомогою тактик імітації серйозності, применшення значущості, протиставлення й надмірного попередження.

'Where do you live?' he asked.

'Dennistoun.' She named the street.

'That's not all that far from me.'

'Oh?' She tried not to sound excited.

'Would you like me to walk you home?'

She acted surprised, as if the idea had never crossed her mind.

'Walk me home? You mean in case the bogeyman gets me?' she teased.

He smiled. 'Maybe I'm the bogeyman.'

Maybe you are, she thought. But if he were she was all in favour of bogeymen.

'That would be nice,' she replied, her tone earnest [245].

У наведеному тексті відбувається розмова відбувається між Меггі й Невілом. Розглянемо текст із погляду псевдоневічливості більш детально. Просте й пряме запитання Невіла *Where do you live?* задає тон подальшої взаємодії з Меггі. Відповідь Меггі *Dennistoun* вказує на легкість їхньої комунікації. Пропозиція Невіла *Would you like me to walk you home?* вказує на його бажання проводити з Меггі більше часу. У відповіді Меггі *Walk me home?* наявне здивування, а висловлення *You mean in case the bogeyman gets me?* містить жартівливий, перебільшений контекст, щоб применшити будь-яку потенційну

незручність. Фраза *in case the bogeyman gets me* задає грайливий тон взаємодії. Відповідь Невіла *Maybe I'm the bogeyman* містить грайливу погрозу, що посилює безтурботність і флірт у їхній взаємодії, зберігаючи жартівливий тон. Внутрішній монолог Меггі *Maybe you are, she thought. But if he were she was all in favour of bogeymen* продовжує грайливу взаємодію й вказує на її зацікавленість. Відповідь Меггі *That would be nice* серйозна й щира, що контрастує з попереднім кепкуванням, додаючи глибини їхній взаємодії й демонструючи щире вдячність і зацікавленість. Обидва персонажі підтримують жартівливий і грайливий тон, додаючи кокетності й флірту до розмови.

Отже, стратегія грайливої погрози поєднує в собі елементи погрози й гумору, що сприяє пом'якшенню серйозності повідомлення й створенню позитивної атмосфери. Використовуючи жартівливі погрози, персонажі підтримують позитивні стосунки, оскільки обидві сторони добре розуміють один одного й мають дружні або принаймні неворожі стосунки. За допомогою тактик ультиматуму, протиставлення, імітації серйозності, підкреслення негативних наслідків, применшення значущості й надмірного попередження персонажі створюють динамічну й грайливу взаємодію, зміцнюють зв'язок і підкреслюють близькість у стосунках, зберігають легку й приємну атмосферу.

4.2.3. Стратегія відвертої критики

Стратегія відвертої критики передбачає пряме висловлення негативної думки або зауваження, які в інших ситуаціях могли б сприйматися як образливі, але завдяки відповідній інтонації й контексту стають частиною дружнього спілкування. Цю стратегію використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли мовець хоче підкреслити свою щирість або висловити конструктивну критику, зберігаючи водночас позитивну атмосферу й доброзичливі стосунки. Це сприяє зміцненню соціальних зв'язків й підкреслює близькість між людьми.

Розглянемо приклад реалізації стратегії відвертої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують невічливі висловлення в грайливій і жартівливій манері, створюючи безтурботну й ніжну взаємодію за допомогою тактик перебільшення, уникнення прямої відповіді, протиставлення й повторення слів співрозмовника.

'It's a view I never tire of looking at. I think it must be one of the most beautiful in the world,' Charlie sighed.

'Do you think you might be biased, Dad?' Maggie teased.

'Of course I'm biased! But I also believe it to be true. As far as I'm concerned what we're looking at could be Paradise itself.'

'Paradise itself! Even in this gloom and with the rain pelting down?'

'Even in this gloom with the rain pelting down,' he confirmed defiantly.

Leaning across she kissed him on the cheek. 'You're lovely, Dad. A 100 per cent gold-plated smasher. I think comparing it to Paradise is a bit strong, but I know what you mean.'

'Does that mean you agree or disagree with me?'

She smiled. 'It means I know what you mean. Now we'd better get on if Mr. Lawler is to get those grouse in time' [245].

У наведеному тексті батько й дочка обговорюють красиві краєвиди селища Геймут. Розглянемо текст із погляду псевдоневічливості більш детально. Запитання Меггі *Do you think you might be biased, Dad?* грайливе й злегка висміює сильне захоплення її батька видом (*It's a view I never tire of looking at. I think it must be one of the most beautiful in the world*), натякаючи, що його думка може бути не зовсім об'єктивною. Гіперболічне твердження Чарлі про те, що цей вид є раєм (*As far as I'm concerned what we're looking at could be Paradise itself*) контрастує з саркастичною й відвертою критикою Меггі. Вказуючи на похмуру погоду й дощ (*Even in this gloom and with the rain pelting down?*), вона з гумором критикує його ідеалізований опис, підкреслюючи контраст між його романтичним поглядом і реальними умовами. Зухвале висловлення Чарлі *Even in this gloom with the rain pelting down*, незважаючи на очевидні недоліки, на які вказала Меггі, продовжує

грайливий обмін. Ласкавий жест Меггі, коли вона поцілувала свого батька в щоку (*Leaning across she kissed him on the cheek*) і висловлення *You're lovely, Dad. A 100 per cent gold-plated smasher* демонструють її розуміння й прихильність. Відповідь Меггі *It means I know what you mean* на запитання батька чи вона з ним погоджується (*Does that mean you agree or disagree with me?*) зберігає грайливий і ласкавий тон. Її посмішка (*She smiled*) й перехід до повсякденних речей (*Now we'd better get on if Mr. Lawler is to get those grouse in time*) посилюють безтурботний характер їхньої взаємодії. Саркастичні коментарі й ласкаві глузування Меггі підкреслюють близькі стосунки між нею і її батьком Чарлі.

Розглянемо приклад реалізації стратегії відвертої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неvwічливі висловлення в грайливій манері для вираження товариськості й створення жартівливої й ніжної взаємодії за допомогою тактик перебільшення й риторичних запитань.

'Just as soon as you are better' – and she meant both of them – 'we'll get out the carriage and go down to that sweet little shop of Miss Adeane's to buy bonnets and shawls and order new dresses. And then we'll just run across the street to Miss Baker's and order some more, so that the dear old thing will not feel left out. Shall we do that?'

She meant well. Very well indeed.

'Yes, mamma,' said Gemma.

'Oh yes, Aunt Amabel – do let's,' said Linnet.

'Can I come too?' asked Tristan, playing his part.

'To make eyes at Miss Adeane?' enquired Gemma, playing hers.

'Oh, absolutely not, my darling. Since it is Miss Ernestine Baker who has my heart.'

'Incorrigible flirt,' teased his sister.

'Heartbreaker,' teased his wife.

'Really, girls – how can you?' protested Amabel, dimpling with smiles [262].

У наведеному тексті розмова відбувається в сімейному колі. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Розмова розпочинається з опису планів Амабель (*we'll get out the carriage and go down to that sweet little shop*

of Miss Adeane's to buy bonnets and shawls and order new dresses. And then we'll just run across the street to Miss Baker's and order some more), які вона обговорює зі своїми дітьми й племінницею. Використання фрази *so that the dear old thing will not feel left out* задає грайливий тон розмови. Відповіді Джеми й Лінет *Yes, mamma* і *Oh yes, Aunt Amabel – do let's* свідчать про те, що вони беруть участь у розмові в грайливій формі. Висловлення Трістана *Can I come too?* додає елемент легковажності, оскільки покупка капелюшків і шалей зазвичай не є чоловічим захопленням. У висловленні *To make eyes at Miss Adeane?* Джема грайливо звинувачує Трістана в романтичних намірах щодо міс Адін. Відповідь Трістана *Oh, absolutely not, my darling. Since it is Miss Ernestine Baker who has my heart,* зокрема використання грайливого звернення до сестри *my darling*, а також фраза сестри *Incorrigible flirt* і фраза дружини *Heartbreaker* посилюють грайливий, перебільшений характер критики. Фрази *Incorrigible flirt* і *Heartbreaker* є гіперболічними й вказують на близькість між персонажами. Висловлення Амабель *Really, girls – how can you?*, вимовлене з посмішкою (*dimpling with smiles*), свідчить про те, що вона говорить це несерйозно. Використання ласкавих образ і кепкувань підкреслює близькі стосунки між персонажами, а взаємне розуміння того, що ці зауваження несерйозні, дозволяє спільно посміятися й зміцнити цей зв'язок.

Розглянемо приклад реалізації стратегії відвертої критики в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення динамічної й жартівливої взаємодії, підкреслюючи близькі й товариські стосунки між ними, за допомогою тактик перебільшення, позитивної реінтерпретації, саморефлексії.

After a time I said, 'I'm sorry. My flippancy... habit of a lifetime.'

'Not a lifetime. Merely a trick you learned in college. As a child you would have known better.'

'Before my star-fire dimmed?' Edward saw that he was teased, and smiled.

'Only your brain is dim. But I imagine even that is bright enough to recognize an extraordinary woman when it sees one.'

'No argument. Tell me about her.'

'Laura can speak for herself.'

'Except that I don't get to see much of her.' *The web of lines around Edward's eyes wrinkled in a frown* [248].

У наведеному тексті розмова відбувається між двома друзями, Ральфом і Едвардом. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення Едварда *My flippancy... habit of a lifetime* містить самокритику, описуючи свою легковажність як *habit of a lifetime*. Висловлення Ральфа *Not a lifetime. Merely a trick you learned in college* містить грайливу критику, яка створює динаміку інтелектуального стьобу. Саморефлексивний коментар Едварда щодо свого віку *Before my star-fire dimmed?*, а також коментар Ральфа *Only your brain is dim* є відвертою критикою, яку не сприймають як образу, про що свідчить усмішка Едварда (*Edward saw that he was teased, and smiled*). За саркастичним коментарем одразу слідує комплімент Ральфа щодо вміння Едварда розпізнати незвичайну жінку (*But I imagine even that is bright enough to recognize an extraordinary woman when it sees one*). Відповідь Едварда *No argument* свідчить про прийняття грайливої критики Ральфа без образи. Перехід до обговорення Лаури (*Tell me about her*) зміщує фокус, але зберігає атмосферу грайливого жарту. Висловлення Едвард *Except that I don't get to see much of her*, а також опис його емоцій (*The web of lines around Edward's eyes wrinkled in a frown*) додає серйозності розмові, натякаючи на глибше занепокоєння Едварда. Посмішка й відсутність захисної позиції вказують на те, що Едвард сприймає критику Ральфа несерйозно, що посилює безтурботний характер взаємодії.

Отже, стратегія відвертої критики передбачає пряме висловлення негативної думки або зауваження, які завдяки відповідній інтонації й контексту стають частиною дружнього спілкування. Цю стратегію використовують у ситуаціях, коли мовець бажає висловити конструктивну критику, зберігаючи позитивну атмосферу й доброзичливі стосунки. Використовуючи тактики перебільшення, уникнення прямої відповіді, протиставлення, повторення слів співрозмовника, риторичних запитань, позитивної реінтерпретації й саморефлексії, персонажі

створюють динамічну й безтурботну взаємодію, підкреслюючи близькі й товариські стосунки між ними.

4.2.4. Стратегія нещирої образи

Стратегія нещирої образи спрямована на висловлення образ за допомогою гіперболічних і драматичних висловлень, використовуючи грайливий тон, що засвідчує очевидний жартівливий характер такої образи. Цю стратегію використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли мовець хоче пожартувати або створити веселу атмосферу, не викликаючи реальної образи чи незадоволення у співрозмовників. Це сприяє створенню легкої й грайливої атмосфери спілкування, зберігаючи водночас доброзичливі взаємини й уникаючи напруженості під час взаємодії.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої образи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неvvічливі висловлення в гумористичному контексті, створюючи грайливу й ніжну динаміку за допомогою тактик перебільшення, звернення до авторитету й імітації нешанобливості.

[...] Do come – . I see so little of you these days,’ he said, and added craftily: ‘There are soda scones and potato cakes.’

‘Well – but my nose is red,’ she said ruefully, ready as always to poke fun at herself. ‘Don't say it isn't, because I know.’

‘All right, then. It is! Like a cherry. But it suits you,’ he teased her, as he started the car again.

‘Roger, you are an idiot. As if a red nose could suit anyone. I often wonder how Niobe managed,’ she said reflectively; and then, struck by the ridiculous nature of the conversation, they both burst out laughing [256].

У наведеному тексті розмова відбувається між Роджером і Бріз стосовно її зовнішнього вигляду. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. У своєму висловленні *Do come. I see so little of you these days* Роджер згадує про їжу (*There are soda scones and potato cakes*), задаючи розмові жартівлий

тон. Слово *craftily* натякає на грайливий намір його запрошенням. Коментар жінки про її червоний ніс (*but my nose is red*) є самокритикою, що вказує на те, що вона готова до грайливих жартів. Водночас вона превентивно наполягає на тому, щоб він не заперечував це (*Don't say it isn't, because I know*). Готовність жінки кепкувати над собою спонукає Роджера приєднатися до грайливих жартів. Висловлення Роджера *Like a cherry!* є невічливим за формою, однак він пом'якшує його, кажучи, що такий ніс личить жінці (*But it suits you*), перетворюючи образу на грайливий комплімент. Висловлення Бріз *Roger, you are an idiot* також є невічливим за формою, але її коментар про Ніобу (посилання на фігуру з грецької міфології, відому своєю трагічною скорботою) додає розмові гумористичного ефекту. Абсурдність обговорення того, як Ніоба впоралася з червоним носом (*I often wonder how Niobe managed*), підкреслює грайливий і жартівливий характер їхньої розмови. Розмова завершується спільним сміхом (*they both burst out laughing*), що посилює ніжний і безтурботний характер їхньої взаємодії. Використовуючи нещирі образи персонажі демонструють близькі стосунки й створюють приємну взаємодію.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої образи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують невічливі висловлення в жартівливому контексті для зміцнення зв'язку й створення грайливої взаємодії за допомогою тактик емпатичних висловлень, протиставлення, мінімізації й прихованого скептицизму.

'I've got a confession to make,' I said. 'When you went away I came down here and read.'

'What!' He jerked away from me.

'Only one page,' I said soothingly. 'I thought it was terribly good.'

He stared at me for a moment, and I thought he was going to be angry. Then he said, 'If you thought it was so bloody good, why did you only read one page?'

We laughed, and then he grew serious again and said, 'But don't praise me. It dries things up somehow.'

'A lot of things seem to dry you up,' I teased.

'It's the truth,' he said gloomily [242].

У наведеному тексті розмова відбувається між чоловіком і жінкою. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення *I've got a confession to make* передбачає пояснення деякої ситуації, що може викликати негативну реакцію з боку адресата. Однак висловлення *When you went away I came down here and read* задає грайливий тон взаємодії. Реакція чоловіка дещо перебільшена. Висловлення *What!* виражає удавану тривогу чи шок, драматизуючи ситуацію. Використання фрази *Only one page* продовжує жартівливу взаємодію. Висловлення *I thought it was terribly good* є справжнім компліментом, метою якого є пом'якшення будь-якого потенційного роздратування (*I thought he was going to be angry*). Висловлення *If you thought it was so bloody good, why did you only read one page?* містить прихований скептицизм щодо щирості компліменту, однак тон і контекст засвідчують його гумористичний характер, розряджаючи потенційну напругу й спонукаючи до спільного сміху (*We laughed*), що вказує на взаємне розуміння й прийняття нещирої образи. Висловлення *But don't praise me. It dries things up somehow* контрастує з попередніми грайливими коментарями, виражаючи особистий дискомфорт чоловіка, що додає глибини взаємодії, демонструючи складну динаміку. Однак жінка продовжує жартівливу взаємодію, використовуючи висловлення *A lot of things seem to dry you up*, яке містить жартівливу образу й спрямоване на перебільшення чутливості чоловіка до похвали й критики. Висловлення чоловіка *It's the truth* вказує на те, що він деякою мірою погоджується з коментарем жінки. Висловлення персонажів вказують на взаєморозуміння й прихильність, припускаючи, що ці образи мають на меті не завдати шкоди, а розважити.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої образи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення грайливої й ніжної взаємодії, демонструючи тісний зв'язок і здатність до дружнього кепкування за допомогою тактик перебільшення, повторення слів, імітації образи й протиставлення.

'Tell your Dad from me he's a gloomy old moaner.'

Ruth smiled at her son who skipped along beside them, swinging on Connor's hand, while Ruth pushed the new baby in her shiny new perambulator.

'Gloomy old moaner!' repeated Danny gleefully. 'Dad's a gloomy old moaner.'

Of course, Connor was not Danny's father, but since the wedding a year ago the lad had taken to calling him 'Dad', and seemed to have forgotten Sean altogether.

'Fine thing, encouraging the children to poke fun at me,' Connor grumbled.

'Ah, why not crack your face and give us a smile?' Ruth teased him. 'You should be feeling cheerful – Easter Sunday's a special day' [263].

У наведеному тексті розмова відбувається у сімейному колі. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення *Tell your Dad from me he's a gloomy old moaner* є неввічливим за формою, однак жартівлий тон матері й контекст засвідчують його використання для створення веселої атмосфери, а не вираження критики щодо батька. Радісне повторення Денні фрази *Gloomy old moaner* підкреслює гумористичний характер образи й вказує на те, що її сприйняли не серйозно, а як жарт. Висловлення батька *Fine thing, encouraging the children to poke fun at me* імітує скаргу, але в контексті жартівливої взаємодії воно натякає на те, що Конор насправді не засмучений, він розуміє й приймає гумор, підтримуючи веселу атмосферу. Використання фрази *crack your face* у висловленні *Ah, why not crack your face and give us a smile?* додає гумору, заохочуючи батька приєднатися до жартівливої й добродушної взаємодії. Висловлення персонажів підкреслюють ніжні стосунки в сім'ї, коли всі безтурботно кепкують один над одним, не сприймаючи таке глузування серйозно. Висловлення Рут *You should be feeling cheerful – Easter Sunday's a special day* контрастує з попередніми коментарями, підкреслюючи щирю теплоту й радість від свята.

Розглянемо приклад реалізації стратегії нещирої образи в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення грайливої й жартівливої взаємодії, підкреслення близьких і дружніх стосунків за допомогою тактик перебільшення, протиставлення й прихованого скептицизму.

'Rosemary hasn't left her husband.'

She spoke only the truth. She might well have owned that it was the other way round and that Rosemary's husband had been the one to do the leaving, Leith realised, when her mother retorted, 'Well, she's not living at her flat, is she? She's back home!'

'Her mother's not well.'

'She looked well enough to me when I saw her on the cake section of the WI stall yesterday morning!' There was nothing for it.

'I never knew you were such a gossip, Mother,' Leith teased.

'I'm not!' her mother denied. 'I only...' [276].

У наведеному тексті розмова відбувається між Лейт і її матір'ю. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення *Rosemary hasn't left her husband* є нейтральним і підкреслює поточну життєву ситуацію Розмарі. Висловлення матері *Well, she's not living at her flat, is she?* містить прихований сумнів щодо причини повернення Розмарі додому. У висловленні *Her mother's not well* Лейт намагається захистити Розмарі, вказуючи ймовірну причину відсутності. Однак висловлення *She looked well enough to me when I saw her on the cake section of the WI stall yesterday morning!* свідчить про скептицизм щодо хвороби, висміюючи виправдання, надане Лейт. Висловлення *I never knew you were such a gossip, Mother*, у якому вона жартівливо називає свою матір пліткаркою, й грайливий тон Лейт вказують на те, що вона жартівливо кепкує над матір'ю, а не критикує за те, що та поширює чутки. Негайне заперечення матері *I'm not! I only...* контрастує з попередніми висловленнями й підкреслює її чутливість до такого грайливого звинувачення, демонструючи поєднання гумору й щирості в їхній взаємодії.

Отже, стратегія нещирої образи, яка полягає у використанні гіперболічних і драматичних висловлень із грайливим тоном, дозволяє мовцю висловлювати образи в очевидно жартівливій формі. Це сприяє створенню веселого й невимушеного спілкування, не викликаючи реальної образи чи незадоволення у співрозмовників. Використовуючи цю стратегію, комуніканти можуть підтримувати доброзичливі взаємини й уникати напруженості під час взаємодії за

допомогою тактик перебільшення, звернення до авторитету, імітації нешанобливості, емпатичних висловлень, протиставлення, мінімізації, прихованого скептицизму й сумніву, імітації образи й повторення слів.

4.2.5. Стратегія двозначних компліментів

Стратегія двозначних компліментів передбачає висловлення позитивних відгуків або похвали з іронічним або саркастичним підтекстом, які мають суперечливий характер. Цю стратегію використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли мовець, з одного боку, висловлює позитивну думку, але, з іншого боку, її сприймають як нещирю або навіть зневажливу. Двозначні компліменти використовують у неформальній обстановці, де існує довіра й розуміння між співрозмовниками, для підкреслення почуття гумору, вираження дружньої насмішки або навіть для м'якої критики. Водночас, така стратегія сприяє зміцненню соціальних зв'язків, підкреслення близькості й взаєморозуміння між людьми, уникненню образ і збереженню позитивної атмосфери.

Розглянемо приклад реалізації стратегії двозначних компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для побудови товариських стосунків і близькості за допомогою гумору, використовуючи тактики непрямих відповідей, ухилення, непрямого звинувачення й двозначності.

'What about you? Do you pretend to be someone you're not?'

She felt the muscles in the arm around her swell as he flexed them, and looked up at him, forgetting he was masked.

'I've worn costume at Carnival time,' he said smoothly, ducking the question.

'You ought to dress up as a Venetian noble,' she mused. 'You'd look fantastic in a wig and brocade jacket. You already stalk around like a haughty prince,' she teased.

'Looks can be deceptive,' he murmured [281].

У наведеному тексті розмова відбувається між Лученцо й Мередіт під час карнавалу. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Запитання Мередіт *What about you? Do you pretend to be someone you're not?* є прямими й задають грайливу атмосферу комунікації. Водночас невербальним способом залучення до жартівливої взаємодії є поведінка Лученцо (*She felt the muscles in the arm around her swell as he flexed them*), спрямована на утвердження впевненості чи домінування. Замість прямої відповіді на запитання Мередіт, Лученцо використовує висловлення *I've worn costume at Carnival time*, спрямоване на підтримання грайливої атмосфери розмови. Мередіт хвалить зовнішній вигляд Лученцо (*You ought to dress up as a Venetian noble, You'd look fantastic in a wig and brocade jacket*), але додає грайливої образи, називаючи його *haughty prince*. Слово *haughty* має негативну конотацію, але в контексті діалогу воно набуває значення добродушного кепкування. Відповідь Лученцо *Looks can be deceptive* неоднозначна й може бути інтерпретована різними способами. Контекст діалогу засвідчує, що висловлення *Looks can be deceptive* є продовженням грайливої взаємодії. Використання глузливих компліментів і двозначних відповідей врівноважує межу між справжнім компліментом і грайливою образою, створюючи динамічну й приємну взаємодію.

Розглянемо приклад реалізації стратегії двозначних компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують невічливі висловлення для створення динамічної й багатопластової взаємодії за допомогою тактик саморефлексії, применшення значущості й двозначності.

'[...] As far as I can make out, Deanes doesn't believe that young people should be expected to know the difference between right and wrong. Expecting people to know it's wrong to mug old ladies doesn't seem unreasonable to me, but I'm just a copper. Deanes says it's a cry for help.'

Chief Inspector was slightly more than just a copper, Meredith thought wryly, amused at his apparent self abasement. From her experience of him he certainly wasn't unaware of his own competence!

'Such modesty!' she teased him gently.

'A public servant, that's me. So are you. You should know as well as I do the public can be a very difficult master!' [257].

У наведеному тексті розмова відбувається між Мередіт і головним інспектором. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Головний інспектор розпочинає розмову з порівняння своєї точки зору з думкою Дінса (*Deanes doesn't believe that young people should be expected to know the difference between right and wrong. Expecting people to know it's wrong to mug old ladies doesn't seem unreasonable to me*). Використовуючи фразу *I'm just a copper*, він применшує свій авторитет і досвід. Висловлення Мередіт *Such modesty!* вказує на те, що вона вважає його саморефлексію кумедною, визнаючи його справжній статус і компетентність. Її внутрішня реакція (*she teased him gently*) засвідчує, що вона знає, що головний інспектор усвідомлює свої власні здібності й статус, й підкреслює іронічний характер його коментаря, додаючи глибини взаємодії й підтримуючи грайливий тон розмови. Використання двозначного компліменту *Such modesty!* і ніжного тону вказує на дружні й фамільярні стосунки, де така поведінка є прийнятною й зрозумілою. Використовуючи висловлення *A public servant, that's me*, головний інспектор продовжує тему скромності, описуючи себе як *A public servant* і знову применшуючи свою роль і повноваження. Фраза *So are you* вказує на їхній спільний досвід і труднощі, а коментар *You should know as well as I do the public can be a very difficult master!* змінює грайливий тон розмови на більш серйозний.

Розглянемо приклад реалізації стратегії двозначних компліментів у діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для налагодження стосунків, створюючи відчуття близькості й знайомства, послаблення напруги в потенційно незручних або серйозних ситуаціях за допомогою тактик непрямих звинувачень, прихованого скептицизму, применшення значущості, протиставлення й двозначності.

'You're good with people from all walks of life,' commented Lucenzo thoughtfully. 'People love working for you. Your orders are clear and sensible and without arrogance, and you have a great enthusiasm for everything you do.'

'You're a flatterer,' she teased, a little rueful that he didn't entirely mean what he said. It was expansive talk, nothing more. 'Now out of my way,' she scolded. 'Go and hack down some brambles.'

'Will I be able to kiss the Sleeping Beauty if I do? I think that's what princes do for a living,' he said hopefully.

'Why not?' she laughed. 'When I've learnt your dark secrets.'

He stared at her bleakly for a moment then turned on his heel [281].

У наведеному тексті розмова відбувається між Лученцо й Мередіт. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення Лученцо *You're good with people from all walks of life, People love working for you, Your orders are clear and sensible and without arrogance, and you have a great enthusiasm for everything you do* виражають його захоплення Мередіт. Незважаючи на те, що компліменти позитивні, вони дещо надмірні, натякаючи на можливу нещирість. Висловлення Мередіт *You're a flatterer* містить непряме звинувачення Лученцо в нещирості, визнаючи надмірний характер його компліментів. Її тон вказує на те, що вона не повністю вірить його компліментам, додаючи пласту грайливого скептицизму до спілкування. Висловлення *Now out of my way* є прямим категоричним наказом, однак в контексті діалогу його сприймають як грайливий. Манера поведінки й тон Мередіт (*she scolded*) додає її висловленням глузливо-авторитетної конотації. Використання висловлення *Go and hack down some brambles*, яке контрастує з компліментами Лученцо, применшує його лестощі в жартівливій формі. Лученцо продовжує грайливу взаємодію, використовуючи висловлення *Will I be able to kiss the Sleeping Beauty if I do?* й називаючи себе принцом (*I think that's what princes do for a living*), й таким чином опосередковано підвищує свій власний статус. Відповідь Мередіт *Why not? When I've learnt your dark secrets* вказує на те, що вона сумнівається, передбачаючи наявність деяких прихованих глибин чи потенційно негативних аспектів.

Отже, стратегія двозначних компліментів поєднує позитивні відгуки з іронічним або саркастичним підтекстом. Використання цієї стратегії в неформальній обстановці сприяє зміцненню соціальних зв'язків, підкреслює

близькість і взаєморозуміння між співрозмовниками, а також зберігає позитивну атмосферу завдяки гумору й дружньому кепкуванню. Двозначні компліменти допомагають уникнути образ і напруги, дозволяючи м'яко критикувати за допомогою тактик саморефлексії, применшення значущості, двозначності, непрямих звинувачень, скептицизму, применшення, протиставлення й непрямих відповідей, і створюючи динамічну й багатопластову взаємодію.

4.2.6. Стратегія сардонічної похвали

Стратегія сардонічної похвали передбачає вираження іронічної або саркастичної похвали, що, на перший погляд, може звучати як критика або висміювання. Цю стратегію використовують у контекстах, коли мовець хоче підкреслити деякий аспект або поведінку співрозмовника через сарказм, іронію чи гумор, створюючи більш жваву й цікаву комунікацію. Ефективність цієї стратегії залежить від контексту й інтонації. Якщо співрозмовники розуміють, що похвала є саркастичною, її сприймають як жарт, а не як критику. Сардонічну похвалу використовують для створення веселої й невимушеної атмосфери під час спілкування, особливо коли між співрозмовниками є деякий рівень близькості й довіри.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної похвали в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення грайливої й ніжної взаємодії, демонструючи тісний зв'язок і взаєморозуміння за допомогою тактик перебільшення, протиставлення, філософського обґрунтування й жартівливого докору.

'Even so, if the rabbit died, I think you could take it as fate's plan for you. I really do.'

'Thank you, Mandy, that would certainly help me come to terms with all my shattered dreams. Could you get out of my bed now? I'd like to go to sleep.'

'Who knows? Mandy got off the bed, and stretched. 'Maybe you were dreaming the wrong dreams for you. Maybe fate had to give you a shove on to the right path.'

'That's a deep thought, coming from someone with a bright green face,' Charity teased. She found her pyjamas. 'You know, Mandy, I think you could find a bright spot in the middle of a black hole.'

'I'd certainly try,' Mandy agreed, hopping into her own bed, and pulling the covers up around her green chin [278].

У наведеному тексті розмова відбувається між подружками, Черіті й Менді, стосовно закоханості Черіті. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення Менді *Even so, if the rabbit died, I think you could take it as fate's plan for you* на перший погляд є дещо категоричним, однак контекст засвідчує, що таке висловлення задає грайливий тон взаємодії. Відповідь Черіті *Thank you, Mandy, that would certainly help me come to terms with all my shattered dreams* є гіперболічною подякою Менді за спробу втішити її. Використання фрази *with all my shattered dreams* підкреслює, на думку Черіті, недоречність розради Менді. Менді продовжує жартівливу взаємодію, пропонуючи більш позитивний погляд на ситуацію (*Maybe you were dreaming the wrong dreams for you. Maybe fate had to give you a shove on to the right path*). Відповідь Черіті *That's a deep thought, coming from someone with a bright green face* містить сардонічну похвалу для дружнього висміювання серйозності коментаря Менді. Порівняння серйозного філософського висловлення Менді *Maybe fate had to give you a shove on to the right path* із її смішним виглядом (*someone with a bright green face*) засвідчує жартівливий характер їхньої розмови. Висловлення Черіті *You know, Mandy, I think you could find a bright spot in the middle of a black hole* також містить сардонічну похвалу Менді за її оптимізм, жартівливо підкреслюючи її невинну позитивність. Висловлення Менді *I'd certainly try* вказує на те, що вона не ображається й приймає грайливі кепкування, зберігаючи безтурботну й ніжну динаміку. Незважаючи на саркастичні коментарі, взаємодія Черіті й Менді пронизана прихильністю й взаєморозумінням, про що засвідчує грайлива й жартівлива манера їхнього спілкування.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної похвали в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення

грайливої й ніжної взаємодії, зміцнення зв'язку, демонструючи прихильність і взаєморозуміння за допомогою тактик саморефлексії, перебільшення й емоційного впливу.

'I suppose the war worry took people different ways,' she said. 'Me and Sarah just feel that life is twice as sweet. Sarah says it's like being in the condemned cell and being let out. The grass is greener and the flowers more beautiful just because we nearly lost them.'

Maureen laughed. 'Very dramatic and poetical,' she teased.

Anne giggled. 'I suppose we are,' she admitted, but it was true that life felt sweet to them [268].

У наведеному тексті розмова відбувається між подружками, Енн і Морін. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Висловлення Енн *I suppose the war worry took people different ways* є драматичним, а фраза *it's like being in the condemned cell and being let out* підкреслює загострене почуття вдячності за життя. Відповідь Морін *Very dramatic and poetical* є формою сардонічної похвали. Наголошуючи на словах *dramatic* і *poetical*, а також використовуючи слово *Very*, Морін насмішкувато визнає підвищену емоційність і ліричність висловлення Енн *The grass is greener and the flowers more beautiful just because we nearly lost them*. Сміх Морін (*Maureen laughed*) засвідчує, що похвала несерйозна й має на меті подразнити Енн. Хихикання Енн (*Anne giggled*) і висловлення *I suppose we are* демонструють її прийняття кепкування, вона погоджується з думкою Морін, зберігаючи безтурботний тон. Як сміх Морін, так і хихикання Енн сприяють грайливому тону, вказуючи на те, що кепкування є дружнім і ніжним, а не образливим. Взаємодія демонструє зв'язок між персонажами, де ніжне глузування є частиною їхнього спілкування й додає почуття товарищкості й взаєморозуміння.

Розглянемо приклад реалізації стратегії сардонічної похвали в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення грайливої й ніжної взаємодії, підкреслення тісного зв'язку й зміцнення взаємної

прихильності й розуміння за допомогою тактики логічної аргументації, ласкавих жестів і жартівливого докору.

'Maggie? Why are you here? Is it morning?'

'No. You were having a bad dream. I heard you. Let's get you covered now and back off to sleep. How did you know it was me?'

'Your perfume. It is nice. I would like you to leave the light on.'

Maggie's heart leapt at the request. Could Ana see? Was her sight returning after all?

'How do you know it's on now?' she asked carefully, and Ana turned over comfortably, smiling to herself.

'Because if it were not on you would not be able to see.'

She snuggled under the sheets and Maggie made a wry face, her hopes dying.

'Think you're clever, don't you?' she teased, stifling her bitter disappointment. Ana gave a small, gurgling laugh and Maggie leaned forward and kissed her cheek. She just couldn't help it. 'Back to sleep, smarty,' she said softly [280].

У наведеному тексті розмова відбувається між подружками, Меггі й Аною. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. Турботливе висловлення Меггі *You were having a bad dream. I heard you. Let's get you covered now and back off to sleep* спрямоване на те, щоб заспокоїти Ану. Водночас реакція Меггі (*Maggie's heart leapt at the request*) на висловлення Ани *I would like you to leave the light on* вказує на сподівання, що до Ани може повернутися зір. Висловлення Ани *Because if it were not on you would not be able to see* вказує на те, що її прохання базується на міркуваннях, а не на фактичному покращенні зору. Висловлення Меггі *Think you're clever, don't you?*, яке містить сардонічну похвалу, визнаючи аргумент Ани логічним і маскуючи розчарування Меггі, спрямоване на подолання цієї емоційної зміни Меггі. Ласкавий характер їхньої взаємодії підкреслений сміхом Ани (*Ana gave a small, gurgling laugh*), поцілунком Меггі (*Maggie leaned forward and kissed her cheek*) і використанням Меггі звернення *smarty* у висловленні *Back to sleep, smarty*, вказує на поєднання жартівливого тону й щирої турботи. Щира турбота, яку Меггі демонструє своїми діями,

врівноважує жартівливі, глузливі коментарі, створюючи динамічну взаємодію, наповнену теплом і прихильністю. Використання саркастичної похвали додає глибини їхній взаємодії, демонструючи складність їхніх емоцій і здатність справлятися з негативними емоціями з гумором і любов'ю.

Отже, стратегія сардонічної похвали є ефективним засобом комунікації, що допомагає створювати грайливу й ніжну взаємодію, підкреслюючи тісний зв'язок між персонажами й зміцнюючи взаємну прихильність і розуміння. Використання тактик перебільшення, протиставлення, філософського обґрунтування, жартівливого докору, саморефлексії, емоційного впливу, логічної аргументації й ласкавих жестів, сприяє створенню веселої й невимушеної атмосфери під час спілкування, особливо коли між персонажами є деякий рівень близькості й довіри.

4.2.7. Стратегія маніфестації покори

Стратегія маніфестації покори передбачає демонстрацію слухняності або поступливості, яка може бути інтерпретована як прояв поваги. Завдяки відповідній інтонації й контексту, така стратегія стає частиною дружнього спілкування і її не сприймають як ознаку слабкості або приниження. Цю стратегію використовують у комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли мовець хоче підкреслити свою повагу або визнати авторитет співрозмовника, зберігаючи водночас позитивну атмосферу й доброзичливі стосунки. Стратегія маніфестації покори сприяє зміцненню соціальних зв'язків і підкреслює взаємну повагу й близькість між людьми, сприяючи гармонійному спілкуванню й співпраці.

Розглянемо приклад реалізації стратегії маніфестації покори в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення жартівливої й ніжної взаємодії, підкреслюючи тісний зв'язок і виражаючи прихильність за допомогою тактик перебільшення, імітації серйозності й уникнення прямої відповіді.

'Where to?' he asked, pulling out from the kerb. 'Manacor for a string of pearls, Inca for a pair of shoes, the caves of Drach for a good old-fashioned scare or a romantic drive out to the peninsula of Formentor?'

Ruth grinned, her humour back. 'I'm too young for pearls, she teased, 'and I have shoes enough, but I can never have enough of romance.'

'Your wish is my command,' he teased [254].

У наведеному тексті розмова відбувається між Рут і Фернандо. Розглянемо текст із погляду псевдоневвічливості більш детально. У висловленні *Manacor for a string of pearls, Inca for a pair of shoes, the caves of Drach for a good old-fashioned scare or a romantic drive out to the peninsula of Formentor?* Фернандо пропонує Рут різні варіанти спільного проведення часу. Грайлива відмова від перлів і туфель (*I'm too young for pearls and I have shoes enough*) створює основу для жартівливої й невимушеної взаємодії. Фраза *but I can never have enough of romance*, висловлена в жартівливій і кокетливій манері, спрямована на вираження зацікавленості Рут у Фернандо. Висловлення Фернандо *Your wish is my command* є класичним прикладом надмірної покірності. Перебільшуючи свою готовність виконати будь-яке бажання Рут, він підтримує грайливу й кокетливу атмосферу їхнього спілкування. Висловлення *Your wish is my command* засвідчує бажання Фернандо зробити Рут щасливою. Обидва персонажі фліртують один із одним, зберігаючи збалансовану динаміку взаємодії. Вони не прагнуть домінувати, натомість вони поділяють взаємне розуміння грайливого характеру їхньої комунікації.

Розглянемо приклад реалізації стратегії маніфестації покори в діалогічному мовленні персонажів, які використовують неввічливі висловлення для створення грайливої й жартівливої взаємодії, зміцнення товарищкості й взаєморозуміння за допомогою тактик перебільшення, патронації, імітації серйозності й непрямих висловлень.

'Time for some fresh air girls,' Billy spoke and rose from the table at the same time. Yanto did the same.

Sheila looked up at Yanto, 'Your word is my command, o master,' she said in mock seriousness, then giggled and downed the remains of her drink in one go [271].

У наведеному тексті розмова відбувається в дружньому колі. Розглянемо текст із погляду псевдонеvvічливості більш детально. Висловлення Біллі *Time for some fresh air girls* містить пропозицію подихати свіжим повітрям. Відповідь Шейли *Your word is my command, o master*, а також звертання *o master* вказує на те, що її не слід сприймати серйозно, Шейла таким чином додає гумору до їхньої взаємодії. Водночас поведінка Шейли (*then giggled and downed the remains of her drink in one go*) посилює ласкавий і несерйозний характер її слів, підкреслюючи відсутність справжньої покірності. Висловлення *Your word is my command, o master* має на меті розважити, а не передати справжнє відчуття ієрархії. Грайлива взаємодія Біллі й Шейли передбачає наявність прихильності й товариськості в їхніх взаєминах.

Отже, стратегія маніфестації покори є важливим комунікативним інструментом, що дозволяє демонструвати слухняність або поступливість як прояв поваги, не сприймаючи таку поведінку як ознаку слабкості. Використовуючи відповідну інтонацію й контекст, ця стратегія стає частиною дружнього спілкування, підкреслюючи авторитет співрозмовника й зберігаючи позитивну атмосферу. Вона сприяє зміцненню соціальних зв'язків, підкреслює взаємну повагу й близькість між людьми, що, своєю чергою, сприяє гармонійному спілкуванню й співпраці. Персонажі створюють жартівливу й ніжну атмосферу спілкування, підкреслюючи тісний зв'язок і виражаючи прихильність, товарицькість і взаєморозуміння за допомогою тактик перебільшення, імітації серйозності, уникнення прямої відповіді, патронації й непрямих висловлень.

4.3. Функціонально-прагматична система засобів вираження псевдонеvvічливості в британській постмодерністській прозі

Фактичний матеріал засвідчив, що для вираження псевдонеvvічливості використовують такі засоби (див. Додаток Ж):

1. *Інтонація* є складним і багатогранним аспектом комунікації, який значно впливає на сприйняття висловлення. Використання відповідної інтонації в контексті псевдоневвічливості додає жвавості й гумору під час спілкування. Для правильного розуміння псевдоневвічливості дуже важливий контекст. В одній ситуації така інтонація може бути сприйнята як образа, а в іншій – як жарт. Це залежить від стосунків між співрозмовниками, ситуації, в якій відбувається комунікація, й культурних особливостей.

After a time I said, 'I'm sorry. My flippancy... habit of a lifetime.' 'Not a lifetime. Merely a trick you learned in college. As a child you would have known better.' 'Before my star-fire dimmed?' Edward saw that he was teased, and smiled. 'Only your brain is dim. But I imagine even that is bright enough to recognize an extraordinary woman when it sees one' [248].

У наведеному тексті персонажі вступають у словесну суперечку, яка, хоча й виглядає грубо, насправді є засобом вираження фамільярності й прихильності. Персонажі використовують саркастичні коментарі, щоб покепкувати один із одного. Висловлення *Merely a trick you learned in college* вказує на близькість між персонажами. Висловлення *Before my star-fire dimmed?* містить натяк на розчарування, що контрастує з жартівливим коментарем Едварда *Only your brain is dim*. Незважаючи на саркастичні коментарі, висловлення Едварда *But I imagine even that is bright enough to recognize an extraordinary woman when it sees one* є компліментом, який визнає гідність і розум співрозмовника. Загальний тон діалогу є ключовим. Незважаючи на неввічливі за формою висловлення, знайомство персонажів і прихована прихильність, яку вони відчують один до одного, роблять взаємодію радше грайливою, аніж образливою.

'Her mother's not well.' 'She looked well enough to me when I saw her on the cake section of the WI stall yesterday morning!' There was nothing for it. 'I never knew you were such a gossip, Mother,' Leith teased. 'I'm not!' her mother denied. 'I only...' [276].

У наведеному тексті висловлення *She looked well enough to me when I saw her on the cake section of the WI stall yesterday morning!* персонаж використовує

глузливо-серйозний тон, роблячи псевдосерйозне зауваження, що додає гумористичного ефекту, протиставляючи тривіальність висловлення й серйозності його подачі. Висловлення *I never knew you were such a gossip, Mother* містить грайливий і жартівливий тон, посилюючи слово *such a gossip*, щоб вказати на жарт, а не на звинувачення. Грайлива інтонація забезпечує сприйняття коментаря як жарту. Відповідь матері *I'm not! I only...* містить псевдоображений тон, де фраза *I'm not!* висловлена з перебільшеним обуренням, а замовчування *I only...* вказує на те, що вона насправді не засмучена, а підігрує жартам.

'Would you like me to walk you home?' She acted surprised, as if the idea had never crossed her mind. *'Walk me home? You mean in case the bogeyman gets me?'* she teased. He smiled. *'Maybe I'm the bogeyman'* [245].

У наведеному тексті інтонація має важливе значення для передачі грайливого й жартівливого характеру розмови. У висловленні *Would you like me to walk you home?* персонаж використовує ніжний тон, створюючи грайливу основу для взаємодії, протиставляючи формальність пропозиції невимушеності ситуації. Висловлення *Walk me home?* містить здивування, а у висловленні *You mean in case the bogeyman gets me?* використовують грайливий, перебільшено страхотливий тон. Наголос на *bogeyman* посилює ефект кепкування, вказуючи на те, що дівчина не сприймає пропозицію серйозно. Висловлення *Maybe I'm the bogeyman* містить псевдозагрозливий тон, вказуючи на те, що чоловік жартує. Його посмішка є невербальним сигналом, який посилює грайливий характер його слів, сприяючи тому, що його кепкування сприймають як ласкаве, а не як щирю погрозу.

2. *Зневажливі звертання* використовують у грайливій або саркастичній формі для вираження критики без наміру завдати справжньої шкоди. Інтонація й контекст є ключовими під час інтерпретації висловлень, які містять зневажливі звертання, оскільки наміром комунікантів є створення грайливої й жартівливої взаємодії, а не вираження образи.

'Which word is that?' asked Jenny. *'If you don't know it, then I shall not teach you it. Good. I'm glad that's out of the way.'* *'I didn't know it was.'* *'Well, isn't it?'* *'Of*

course, you fool. Didn't you get a good look at him? I was after information, that's all' [261].

У наведеному тексті персонажі використовують зневажливе звертання *you fool* як частину грайливої взаємодії, підкреслюючи товариські й близькі стосунки. Слово *fool* є образливим, однак контекст засвідчує, що воно не передбачає вираження ворожнечі. Натомість воно вказує на деякий рівень комфорту у взаємодії персонажів. Використання зневажливого звертання *you fool* вказує на те, що в персонажів є взаєморозуміння й вони можуть говорити відверто один із одним. Водночас фраза *you fool* додає взаємодії безтурботний і грайливий тон, зміцнюючи стосунки й демонструючи прихильність і довіру.

'[...] Holding hands through the bars is not my idea of fun!' 'Oh, you would have come to visit me, then?' 'Will you stop it? Of course I'd have come to visit you, you fool. You know how I feel about you, don't you?' [274].

У наведеному тексті персонажі використовують зневажливе звертання *you fool* в жартівливій формі, щоб виразити глибший емоційний зв'язок і відчуття знайомства між ними. Висловлення *Holding hands through the bars is not my idea of fun!* створює невимушену й грайливу атмосферу. Експресивне питання *Oh, you would have come to visit me, then?* продовжує грайливу взаємодію, передбачаючи невеликий сумнів щодо відданості жінки. Використання зневажливого звертання *you fool* у висловленні *Will you stop it? Of course I'd have come to visit you, you fool* спрямоване на пом'якшення попереднього запитання, вказуючи на те, що жінка не засмучена. Водночас висловлення *You know how I feel about you, don't you?* підкреслює почуття турботи й прихильності й вказує на те, що зневажливе звертання є частиною їхньої грайливої взаємодії.

3. *Імперативні конструкції* використовують для вираження наказів у жартівливій чи саркастичній формі в неформальній обстановці, де з контексту стає зрозумілим, що грубість є несерйозною. Тон і контекст є вирішальними під час використання імперативних висловлень, оскільки наказовий спосіб пом'якшений розумінням того, що намір є насправді неворожим.

'You're good with people from all walks of life,' commented Lucenzo thoughtfully. 'You're a flatterer,' she teased, a little rueful that he didn't entirely mean what he said. It was expansive talk, nothing more. 'Now out of my way,' she scolded. 'Go and hack down some brambles' [281].

У наведеному тексті використання імперативних конструкцій демонструє грайливу й жартівливу взаємодію між персонажами. Висловлення *You're good with people from all walks of life* задає позитивний тон заємодії. Висловлення *You're a flatterer* додає кокетливості до їхнього спілкування. Імперативні конструкції *Now out of my way* і *Go and hack down some brambles* є прямими наказами, однак у контексті діалогу вони не є категоричними, а створюють грайливу динаміку. Використання імперативів вказує на те, що персонажам комфортно один із одним. Вони можуть віддавати команди, не завдаючи образи, що свідчить про дружні стосунки. Незважаючи на різкі слова, взаємодія підкріплена взаєморозумінням і прихильністю, сприяючи зміцненню їхніх зв'язків і розкриттю їх особистості.

'What's that?' Deirdre asked. 'A poem. Called 'Gougane Barra', by Jeremiah John Callanan. 'Who's he when he's at home?' 'Shame on you,' came the bantering reply, 'not to know one of your own local poets [...]' [266].

У наведеному тексті імперативні конструкції додають діалогу грайливий тон. Розмову розпочинають із прямого запитання *What's that?*. Використовуючи висловлення *A poem. Called 'Gougane Barra'*, надають необхідну інформацію. Запитання *Who's he when he's at home?* є неформальним способом запитати про поета, використовуючи розмовний вислів *when he's at home*, додаючи гумористичного ефекту. Імперативне висловлення *Shame on you* використовують у жартівливій формі, приховано докоряючи, але в грайливій манері. Продовження висловлення *not to know one of your own local poets* посилює несерйозний характер докору. Використання імперативних конструкцій у цьому контексті підкреслює знайомство й наявність комфорту між персонажами. Вони можуть грайливо докоряти один одному, не завдаючи жодної справжньої образи, що свідчить про близькі й дружні стосунки.

4. *Питальні конструкції*, й *риторичні запитання* зокрема, використовують для того, щоб у саркастичній або гумористичній формі вказати на якусь недосконалість або дивну поведінку співрозмовника. У контексті псевдоневвічливості питання зазвичай не передбачають серйозної відповіді й мають на меті підкреслити помилки, нелогічність або інші негативні риси в поведінці або висловленнях співрозмовника. Такі конструкції супроводжують жартівливим тоном й використовують у контексті, де зрозуміло, що це жарт або дружня критика, а не справжнє обвинувачення.

'You'll like this one,' he said firmly, 'partly because of the water; [...].You will like it very much.' ***Is that an order?*** *'she teased him, but indicated her consent by beginning to search for her shoes [264].*

У наведеному тексті висловлення *You'll like this one* і *You will like it very much* вказують на впевненість персонажа, що жінка буде задоволена. Питання *Is that an order?* є жартівливим і вказує на те, що жінка сприймає слова чоловіка не як накази, а як добродушні висловлення. Використання питальних конструкцій у жартівливому тоні демонструє комфорт і легкість у спілкуванні між персонажами, не викликаючи реальної образи, що вказує на близькі й невимушені стосунки. Використання питальної конструкції *Is that an order?* додає діалогу жвавості й динамічності, розкриваючи нюанси взаємин персонажів.

'I think you use me, Harriet,' he had said once, mock-serious. 'Well of course I do!' *she had teased. **Isn't that what friends are for?** 'Friends!'* *he'd echoed, his soft Scottish burr making it sound almost mournful, and Harriet had experienced a moment's sharp guilt [277].*

У наведеному тексті висловлення *I think you use me, Harriet* містить жартівливий тон. Відповідь *Well of course I do!* підтверджує думку співрозмовника в жартівливій манері, підкреслюючи дружній характер їхнього спілкування. Риторичне запитання *Isn't that what friends are for?* не вимагає відповіді, але підкреслює справжній емоційний зв'язок між персонажами. Використання риторичних запитань у жартівливій манері демонструє легкість і дружність у спілкуванні між персонажами. Вони можуть кепкувати один із одного, не

викликаючи образи, що вказує на глибокий рівень взаєморозуміння й прихильності. Використання риторичного запитання *Isn't that what friends are for?* додає емоційної насиченості спілкуванню персонажів, розкриваючи нюанси їхніх взаємин.

'Tell your Dad from me he's a gloomy old moaner.' [...] *'Gloomy old moaner!'* repeated Danny gleefully. *'Dad's a gloomy old moaner.'* [...] *'Fine thing, encouraging the children to poke fun at me,'* Connor grumbled. ***Ah, why not crack your face and give us a smile?*** Ruth teased him. *'You should be feeling cheerful – Easter Sunday's a special day'* [263].

У наведеному тексті висловлення *Tell your Dad from me he's a gloomy old moaner* містить жартівливий тон, підкреслюючи близькі стосунки між персонажами. Денні вселело підхоплює жарт (*Gloomy old moaner!*, *Dad's a gloomy old moaner*), створюючи грайливу атмосферу. Висловлення батька *Fine thing, encouraging the children to poke fun at me* є жартівливим, продовжуючи веселу взаємодію. Риторичне запитання *Ah, why not crack your face and give us a smile?* використовують для зменшення напруги й створення доброзичливої атмосфери. Використання риторичного запитання *Ah, why not crack your face and give us a smile?* у жартівливій манері підкреслює близькість і невимушеність у стосунках між персонажами, підтримує легкий і веселий настрій розмови, додаючи гумору й тепла до їхньої взаємодії

5. Умовні конструкції є ефективним засобом вираження псевдоневвічливості, оскільки вони дозволяють мовцеві передати потенційно неввічливе значення висловлення, не виражаючи його прямо. Використовуючи умовні конструкції, персонажі грайливо критикують або дражнять один одного, не викликаючи справжньої образи, оскільки гіпотетичний характер висловлення додає пласт гумору й відстороненості.

Then he said, 'If you thought it was so bloody good, why did you only read one page?' We laughed, and then he grew serious again and said, *'But don't praise me. It dries things up somehow.'* *'A lot of things seem to dry you up,'* I teased [242].

У наведеному тексті умовна конструкція *If you thought it was so bloody good, why did you only read one page?* підкреслює саркастичний тон і жартівливий характер взаємодії. Використання оксюмору *bloody good* додає емоційної напруги, що підкреслює саркастичний тон. Використання імперативу *don't praise me*, а також висловлення *It dries things up somehow* підкреслює вразливість персонажа, посилюючи жартівливий тон взаємодії. За допомогою умовної конструкції *If you thought it was so bloody good, why did you only read one page?* персонаж висловлює свої думки й емоції опосередковано, демонструючи комфорт і близькість у стосунках. Вираження саркастичних коментарів за допомогою умовних конструкцій вказує на приховану прихильність і взаєморозуміння, підкреслюючи справжні почуття й переживання персонажів, додаючи емоційної насиченості їхній взаємодії.

'How do you know it's on now?' she asked carefully, and Ana turned over comfortably, smiling to herself. ***'Because if it were not on you would not be able to see.'*** [...] *'Think you're clever, don't you?'* she teased, stifling her bitter disappointment. [...] *'Back to sleep, smarty,'* she said softly [280].

У наведеному тексті умовна конструкція *if it were not on you would not be able to see* містить натяк на очевидність відповіді, який сприймають як дружній докір. Риторичне запитання *Think you're clever, don't you?* додає гумористичного ефекту, водночас виявляючи внутрішні почуття персонажа. Використання звернення *smarty* додає легкості й теплоти до взаємодії. Використання персонажами умовної конструкції *if it were not on you would not be able to see* підтримує невимушену й веселу атмосферу спілкування, водночас додаючи глибини й складності їхній взаємодії. Умовні конструкції вказують на приховану прихильність і взаєморозуміння й підкреслюють справжні почуття й переживання персонажів, додаючи емоційної насиченості їхній взаємодії.

6. Конструкції з модальними дієсловами використовують для підкреслення недоліків чи нелогічності дій співрозмовника, недоречності або абсурдності ситуації, вираження сумнівів у здатності або намірах співрозмовника. Такі конструкції передбачають використання модальних дієслів у саркастичній або

гумористичній формі для вираження критики, сарказму або гумору, які зрозумілі для співрозмовника і їх сприймають як жарт, а не як образу.

[...] *he said that the furniture could be brought in. 'You **had better** change the lock on the door,' she had teased, 'because I **might** be tempted to peep at the manuscript.'* [253].

У наведеному тексті модальне дієслово *might* і модальну конструкцію *had better* використовують для створення жартівливої й доброзичливої атмосфери. Висловлення *You had better change the lock on the door* містить натяк на можливість несанкціонованого доступу, але в жартівливій формі, а висловлення *because I might be tempted to peep at the manuscript* підкреслює потенційну можливість дії, додаючи жартівливого тону до попередньої фрази. Використання модального дієслова *might* і модальної конструкції *had better* у жартівливій манері демонструє комфорт і близькість у стосунках між персонажами й вказує на приховану прихильність і взаєморозуміння. За допомогою модальних дієслів персонажі відкрито виражають свої емоції, оскільки гумор створює своєрідний захисний бар'єр.

*'Even so, if the rabbit died, I think you **could** take it as fate's plan for you. I really do.'* *'Thank you, Mandy, that **would** certainly help me come to terms with all my shattered dreams. **Could** you get out of my bed now? I'd like to go to sleep.'* [278].

У наведеному тексті використання модального дієслова *could* у висловленні *Even so, if the rabbit died, I think you could take it as fate's plan for you* виражає припущення або можливість й спрямоване на втішання персонажа. Таке висловлення вказує на те, що персонаж, не зовсім серйозно ставиться до своєї поради або навіть кепкує з неї. Використання модального дієслова *would* у висловленні *Thank you, Mandy, that would certainly help me come to terms with all my shattered dreams* підкреслює сарказм. Таке висловлення вказує на невдоволення або сміховинний характер поради. Використання модального дієслова *could* у питанні *Could you get out of my bed now?* спрямоване на вираження невдоволення або бажання без прямої агресії. Модальні дієслова *could* і *would* використовують для створення іронічного чи саркастичного тону, що робить невічливі

висловлення менш прямими й більш грайливими, зберігаючи дружню атмосферу, незважаючи на те, що висловлення містять критику або кепкування. Це вказує на деякий рівень близькості й взаєморозуміння, оскільки персонажі використовують саркастичні коментарі, які не сприймають як образливі.

7. Конструкції з фразеологізмами використовують для іронічного або саркастичного підкреслення деякої ситуації чи характеристики співрозмовника в контексті дружнього або неформального піклування, де співрозмовники добре знають один одного й розуміють, що справжнього наміру образити немає. У контексті псевдоневвічливості фразеологізми підкреслюють близькість і взаєморозуміння між співрозмовниками, зміцнюють соціальні зв'язки, знімають напругу під час спілкування й зберігають позитивну атмосферу.

'Maybe you were dreaming the wrong dreams for you. Maybe fate had to give you a shove on to the right path.' *'That's a deep thought, coming from someone with a bright green face,'* Charity teased. She found her pyjamas. *'You know, Mandy, I think you could **find a bright spot in the middle of a black hole.**'* *'I'd certainly try,'* Mandy agreed, hopping into her own bed, and pulling the covers up around her green chin [278].

У наведеному тексті висловлення *That's a deep thought, coming from someone with a bright green face* є дружнім кепкуванням, яке підкреслює контраст між серйозністю висловлення (*That's a deep thought*) і комічним виглядом персонажа (*with a bright green face*). Це висловлення не має на меті образити, а радше створює жартівливий контекст. Висловлення *I think you could find a bright spot in the middle of a black hole* підкреслює оптимізм персонажа. Фразу *a black hole* асоціюють із чимось негативним і безнадійним, а фразеологізм *find a bright spot* вказує на те, що персонаж знаходить щось позитивне навіть у найгірших ситуаціях. Використання конструкцій із фразеологізмами підкреслює дружній зв'язок між персонажами й створює невимушену атмосферу, де критика або кепкування сприймають як частину дружньої гри, а не як справжні образи.

'I'm too young for pearls, she teased, 'and I have shoes enough, but I can never have enough of romance.' *'Your wish is my command,'* he teased [274].

У наведеному тексті висловлення *I'm too young for pearls and I have shoes enough* є жартівливим зауваженням, яке створює дружню атмосферу без наміру образити. Висловлення *but I can never have enough of romance* є грайливою й відкритою декларацією бажань персонажа. Висловлення *Your wish is my command* використовують у казках або романтичних контекстах, щоб підкреслити готовність виконувати бажання іншої людини. У цьому контексті фразеологізм *Your wish is my command* має на меті підкреслити дружні й романтичні стосунки між персонажами, дозволяючи їм відкрито виражати свої почуття й бажання в невимушеній і грайливій формі.

'Time for some fresh air girls,' Billy spoke and rose from the table at the same time. Yanto did the same. Sheila looked up at Yanto, 'Your word is my command, o master,' she said in mock seriousness, then giggled and downed the remains of her drink in one go [271].

У наведеному тексті висловлення *Time for some fresh air girls* створює контекст для подальшої грайливої взаємодії. Висловлення *Your word is my command, o master* містить жартівливий тон, про що говорить поведінка персонажа (*she said in mock seriousness, then giggled*). Звертання *o master* посилює гумористичний ефект і додає легкості й невимушеності взаємодії, де всі комуніканти розуміють жартівливий характер висловлення. Фразеологізм *Your word is my command* не має на меті образити персонажа, а навпаки, вказує на дружню й жартівливу взаємодію, зміцнює соціальні зв'язки й додає гумору до спілкування.

8. *Еліптичні конструкції* відіграють важливу роль у вираженні псевдоневвічливості, коли неввічливість використовують жартома або для створення дружньої атмосфери. У такому контексті еліптичні конструкції сприяють створенню враження ненав'язливості й легкості. Використання еліптичних конструкцій іронічно підкреслює деякі аспекти висловлення, додаючи гумору й створюючи невимушену й жартівливу атмосферу, в якій співрозмовники грайливо підколюють один одного, не завдаючи реальної шкоди чи образи.

'I suppose the war worry took people different ways,' she said. '[...] The grass is greener and the flowers more beautiful just because we nearly lost them.' Maureen laughed. ***'Very dramatic and poetical,'*** she teased [268].

У наведеному тексті еліптичне висловлення *Very dramatic and poetical* вимовлене жартівливим тоном, свідчить про те, що персонаж вважає попереднє висловлення *The grass is greener and the flowers more beautiful just because we nearly lost them* надто сентиментальним або перебільшеним. Це робить висловлення більш гострим і ефективним під час грайливої взаємодії. Використання еліптичної конструкції *Very dramatic and poetical* створює невимушену й доброзичливу атмосферу, по-дружньому висміюючи сентиментальність інших персонажів.

'Can I come too?' asked Tristan, playing his part. ***'To make eyes at Miss Adeane?'*** enquired Gemma, playing hers. *'Oh, absolutely not, my darling. Since it is Miss Ernestine Baker who has my heart.'* ***'Incorrigible flirt,'*** teased his sister. ***'Heartbreaker,'*** teased his wife. *'Really, girls – how can you?'* protested Amabel, *dimpling with smiles* [262].

У наведеному тексті запитання *Can I come too?* задає тон для подальшої грайливої взаємодії. Використовуючи еліптичну конструкцію *To make eyes at Miss Adeane?*, персонаж натякає на романтичні наміри іншого персонажа, використовуючи саркастичний тон. Використовуючи еліптичні конструкції *Incorrigible flirt* і *Heartbreaker*, сестри жартівливо звинувачують Трістана у флірті. Ніжний, жартівливий тон у таких висловленнях підкреслює дружнє кепкування. Еліптичні конструкції в цьому контексті надають взаємодії невимушений і розмовний характер, зосереджуючи увагу на ключових словах, що посилює ефект жарту. Персонажі розуміють, що їхні висловлення є частиною гри, що допомагає уникнути непорозумінь і образ.

9. *Експресивні синтаксичні структури* є потужним засобом вираження псевдоневвічливості. Вони додають діалогічному мовленню жвавості, виразності й гумору, сприяючи створенню невимушеної атмосфери спілкування. Експресивні синтаксичні структури додають емоційності, посилюючи грайливий характер

висловлень і роблячи їх очевидно несерйозними. Вони дозволяють говорити іронічно або саркастично, не ображаючи співрозмовника, а натомість створюючи атмосферу дружнього кепкування.

[...] Expecting people to know it's wrong to mug old ladies doesn't seem unreasonable to me, but I'm just a copper. Deanes says it's a cry for help.' [...] 'Such modesty!' she teased him gently. 'A public servant, that's me. So are you. You should know as well as I do the public can be a very difficult master!' [257].

У наведеному тексті висловлення *Expecting people to know it's wrong to mug old ladies doesn't seem unreasonable to me, but I'm just a copper* містить іронічний тон, про що свідчить фраза *but I'm just a copper*, яка знижує значення професійного статусу персонажа. Експресивна синтаксична структура *Such modesty!* містить жартівливий тон, підкреслюючи, що персонаж насправді вважає попереднє висловлення не зовсім щирим. Використання еліптичних конструкцій *A public servant, that's me. So are you* додає експресивності й ритмічності, посилюючи жартівливу взаємодію. Експресивні синтаксичні структури в цьому контексті створюють атмосферу невимушеного спілкування й підкреслюють, що персонаж ставиться до теми з гумором, визнаючи труднощі своєї роботи.

10. *Стилістичні засоби* є важливими інструментами для вираження псевдоневвічливості, оскільки вони додають діалогічному мовленню деяких нюансів, гумору й іронії. Вони дозволяють виражати критичні або насмішкуваті коментарі в грайливій, дружній манері, сприяючи збереженню позитивної атмосфери.

Використання *гіперболи* передбачає навмисне перебільшення для створення грайливого або гумористичного ефекту. Гіпербола додає висловленню комічності, роблячи його очевидно несерйозним. За допомогою гіперболи акцентують на деякій характеристиці або дії співрозмовника, по-дружньому висміюючи її. Це створює легку й невимушену атмосферу, підкреслюючи, що мовець не має наміру справді образити.

'It's a view I never tire of looking at. I think it must be one of the most beautiful in the world,' Charlie sighed. 'Do you think you might be biased, Dad?' Maggie

teased. *'Of course I'm biased! But I also believe it to be true. As far as I'm concerned what we're looking at could be Paradise itself.'* *'Paradise itself! Even in this gloom and with the rain pelting down?'* *'Even in this gloom with the rain pelting down,'* he confirmed defiantly [245].

У наведеному тексті висловлення *I think it must be one of the most beautiful in the world* містить перебільшення, яке задає жартівливий тон взаємодії. Висловлення *Do you think you might be biased, Dad?* може здатися дещо провокаційним або грубуватим, але в цьому контексті це дружній жарт, що має на меті підкреслити батькову любов до місця. Висловлення *Of course I'm biased!* містить жартівливу самокритику й продовжує грайливу взаємодію. Висловлення *Paradise itself! Even in this gloom and with the rain pelting down?* підкреслює перебільшення, використане у висловленні *As far as I'm concerned what we're looking at could be Paradise itself*, і створює невимушену й доброзичливу атмосферу. У цьому контексті персонажі використовують перебільшення не для того, щоб справді образити, а для підсилення емоційного ефекту й створення жартівливої взаємодії між персонажами.

Використання *порівняння* передбачає встановлення аналогії між двома різними предметами чи явищами, підкреслюючи спільні риси або характеристики. Використовуючи порівняння для опису деяких рис або дій співрозмовника комічними аналогіями сприяє пом'якшенню неввічливого висловлення, перетворюючи його на жарт. Це дозволяє виразити критику чи іронію в грайливій і дружній формі, що знижує потенційний негативний ефект саркастичного висловлення.

'[...] but my nose is red,' she said ruefully, ready as always to poke fun at herself. *'Don't say it isn't, because I know.'* *'All right, then. It is! Like a cherry. But it suits you,'* he teased her, as he started the car again. *'Roger, you are an idiot. As if a red nose could suit anyone [...]'* [256].

У наведеному тексті використовуючи висловлення *but my nose is red*, персонаж свідомо звертає увагу на свій недолік, жартуючи над собою, що створює основу для подальшого дружнього кепкування. Використання порівняння у

висловленні *It is! Like a cherry* має на меті не образити, а розвеселити жінку. Фраза *But it suits you* пом'якшує невічливість попереднього висловлення, підкреслюючи жартівливий характер їхньої взаємодії. У цьому контексті порівняння *Like a cherry* спрямоване на створення жартівливої атмосфери й посилення дружнього зв'язку. Обидва персонажі розуміють гумор ситуації й не сприймають такі висловлення серйозно.

'You ought to dress up as a Venetian noble,' she mused. 'You'd look fantastic in a wig and brocade jacket. You already stalk around like a haughty prince,' she teased. 'Looks can be deceptive,' he murmured [281].

У наведеному тексті використовуючи висловлення *You ought to dress up as a Venetian noble* і *You'd look fantastic in a wig and brocade jacket*, жінка порівнює чоловіка з венеціанським вельможею, жартуючи про те, що йому підійшов би такий образ. Це порівняння дещо перебільшене, що створює жартівливий тон. Використовуючи порівняння *You already stalk around like a haughty prince*, жінка продовжує грайливу взаємодію, порівнюючи чоловіка з пихатим принцом, натякаючи на його дещо гордовиту манеру поведінки з очевидним гумором, без наміру образити. У цьому контексті персонажі використовують порівняння *as a Venetian noble* і *like a haughty prince*, щоб підкреслити деякі риси один одного в доброзичливій, жартівливій формі.

Використання *алюзії* передбачає непряму згадку про відомих осіб, події, літературні твори або культурні явища. У контексті псевдоневічливості, алюзію використовують для жартівливого кепкування над деякими рисами або поведінкою співрозмовника, через асоціації з відомими персонажами чи ситуаціями. Це сприяє створенню невимушеної й грайливої атмосфери, підкреслюючи доброзичливі й дружні стосунки між персонажами.

'Now out of my way,' she scolded. 'Go and hack down some brambles.' 'Will I be able to kiss the Sleeping Beauty if I do? I think that's what princes do for a living,' he said hopefully. 'Why not?' she laughed. 'When I've learnt your dark secrets.' [281].

У наведеному тексті висловлення *Now out of my way* і *Go and hack down some brambles* встановлює жартівливий контекст для подальшої взаємодії. У

висловленні *Will I be able to kiss the Sleeping Beauty if I do?* персонаж використовує алюзію на казкового персонажа *The Sleeping Beauty*, в якій принц прокладає собі шлях через зарості і будить красуню поцілунком. Його висловлення містить елемент жартівливого флірту й легкої іронії, адже він грає роль принца, який очікує на нагороду (*I think that's what princes do for a living*). У цьому контексті використання алюзії *The Sleeping Beauty* створює грайливий і гумористичний тон, що є основою для дружніх жартів і підколювань.

And Anne said scornfully, 'Get up, you fool.' 'He that calls his brother a fool shall be damned,' Terry said, and laughing and teasing they left the house and took a tramcar to Lime Street Station [268].

У наведеному тексті висловлення *Get up, you fool* не має на меті справді образити, а підкреслити дружній і грайливий характер взаємодії між персонажами. У висловленні *He that calls his brother a fool shall be damned* персонаж перефразовує біблійний уривок, де говориться, що той, хто називає свого брата дурнем, підлягає засудженню. Це є алюзією на Святе Письмо, що додає іронічного контексту. У цьому контексті використання алюзії на біблійний текст спрямоване не для осуду, а для підкреслення грайливого характеру їхньої взаємодії. Обидва персонажі розуміють гумор один одного й не сприймають такі висловлення серйозно.

Використання *літоти* передбачає навмисне применшення або стримане вираження для створення гумористичного ефекту. Літота додає висловленню стриманості й грайливості, підкреслюючи жартівливий характер взаємодії. За допомогою літоти створюють контраст між реальною ситуацією і її оцінкою. Це додає висловленню комічності або сарказму, підкреслюючи деякі аспекти ситуації в жартівливій формі, зберігаючи дружній тон спілкування.

'Well?' he asked lightly. 'And how is my little horse-thief?' Topaz knew that he was teasing her and her first nervousness was gone [244].

У наведеному тексті висловлення *And how is my little horse-thief?* містить літоту, яка створює контраст між зменшувальною формою (*little*) і серйозним злочином (*horse-thief*). Применшуючи серйозність злочину, персонаж додає

іронічного й гумористичного тону. У цьому контексті літота *my little horse-thief* створює жартівливу й невимушену атмосферу, пом'якшуючи будь-який можливий негативний ефект від висловлення *And how is my little horse-thief?* й підкреслюючи, що його не слід сприймати буквально. Це сприяє зміцненню дружніх відносин між персонажами, оскільки вони можуть беззастережно обмінюватися такими жартами.

Отже, для вираження псевдоневвічливості використовують такі засоби, як інтонація, зневажливі звертання, імперативні конструкції, питальні конструкції, риторичні запитання, умовні конструкції, модальні дієслова, фразеологізми, еліптичні конструкції, експресивні синтаксичні структури й стилістичні засоби. Інтонація відіграє важливу роль у сприйнятті висловлення, оскільки саме вона визначає, чи буде висловлення сприйняте як жарт чи образа. Зневажливі звертання, імперативні й питальні конструкції використовують для вираження критики або наказу в іронічній формі, де важливими є тон і контекст, що визначають грайливий характер висловлення. Умовні конструкції, модальні дієслова, фразеологізми й еліптичні конструкції надають спілкуванню легкості й невимушеності, дозволяючи мовцям передати потенційно невічливе значення в завуальованій, грайливій формі. Експресивні синтаксичні структури й стилістичні засоби, такі як гіпербола, порівняння, алюзія й літота, додають діалогічному мовленню жвавості, гумору й іронії, сприяючи створенню позитивної атмосфери. Усі ці засоби забезпечують баланс між критикою й жартом, підтримуючи дружні стосунки між співрозмовниками й зміцнюючи соціальні зв'язки.

ВИСНОВКИ

Здійснене комплексне дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення персонажів у британській постмодерністській прозі дало змогу зробити такі висновки й узагальнення.

1. Категорія (не)ввічливості є складним і багатогранним соціокультурним феноменом, що привертає увагу науковців. Вона виконує важливу функцію в міжособистісному спілкуванні, забезпечуючи гармонію й уникнення конфліктів. У дисертаційній роботі поділяємо думку, що ввічливість є інструментом для зменшення напруги у спілкуванні, підтримки соціальної дистанції й досягнення ефективної комунікації. Незважаючи на різноманітність підходів і дефініцій, ключовою залишається роль ввічливості у сприянні успішному обміну інформацією й підтримці позитивних відносин у суспільстві.

У дослідженні категорії (не)ввічливості в сучасній лінгвістиці наявні кілька підходів, які розвивають у межах трьох хвиль досліджень. Перша хвиля ґрунтується на формальних підходах, які розглядають мову як вихідний пункт для дослідження категорії (не)ввічливості. Друга хвиля охоплює дискурсивні підходи, ключовою ідеєю яких було те, що (не)ввічливість виникає через дискурсивне протистояння учасників. А третя хвиля поєднує переваги обох концепцій. Поняття «обличчя», вперше введене І. Гофманом, залишається центральним елементом у розумінні (не)ввічливості, причому різні дослідники пропонують свої інтерпретації цього поняття. У цьому контексті ввічливість вважаємо спосіб мінімізації загрози «обличчю», виконуючи прагматичну функцію збереження соціальної гармонії й уникнення конфліктів. У межах новітніх підходів, ввічливість розглядають як більш гнучку й варіативну категорію, яку адаптують до конкретних умов комунікації й культурних контекстів.

Категорію (не)ввічливості розглядаємо як комунікативно-прагматичну категорію, яка відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної й гармонійної взаємодії між мовцями. Вона функціонує як механізм регулювання соціальних відносин, що дозволяє підтримувати соціальну дистанцію й створювати

позитивний клімат у комунікації. Ввічливість виконує роль посередника між індивідуальними інтенціями мовців і соціальними очікуваннями, що робить її ключовим елементом у прагматичному аналізі мовлення.

2. Псевдоввічливість вважаємо комунікативно-прагматичною категорією, яка полягає у використанні формально ввічливих висловлень для приховування негативних або неввічливих інтенцій. У науковій літературі явище псевдоввічливості розглядають як частину ширшої категорії (не)ввічливості, яка містить різні форми прихованої агресії й неввічливості. Такі терміни, як «неявна неввічливість», «прихована неввічливість», «сарказм» і «іронія», використовують для опису різних аспектів цього явища. Водночас, кожен із цих термінів підкреслює окремі елементи псевдоввічливості, такі як використання гумору або імплікатур для приховування справжніх інтенцій. Ключова риса псевдоввічливості полягає в її нещирості: хоча на перший погляд висловлення виглядає доброзичливим і відповідає соціальним нормам ввічливості, його справжні наміри можуть бути цілком протилежними – передати презирство, несхвалення або незгоду. Псевдоввічливість визначаємо як форму комунікації, яка, хоча й формально дотримується норм ввічливості, насправді виконує функцію прихованої неввічливості, маніпулюючи очікуваннями й емоціями співрозмовника за допомогою мовних і немовних засобів.

Виділяємо такі диференційні ознаки псевдоввічливості, як поверхнева ввічливість (використання мови чи поведінки, яка відповідає встановленим суспільним нормам ввічливості), протиріччя (наявність суперечливих елементів між ввічливим зовнішнім виглядом і основною неввічливою позицією в спілкуванні), нещирість (відсутність справжнього наміру чи справжніх емоцій, що є основою ввічливого мовлення чи поведінки), імплікатура (наявність неявного значення, яке виходить за межі явного змісту висловлення, і передбачає надання додаткової інформації або нюансів), інтенційність (цілеспрямоване й навмисне використання мовлення чи поведінки з конкретною метою передачі деякого повідомлення), гумор (використання елементів, спрямованих на вираження іншого, часто іронічного чи саркастичного значення), соціальний контекст

(ситуативні й культурні чинники, які формують середовище, в якому відбувається спілкування), соціальна грайливість (вираження товарищкості в соціальному контексті, що сприяє створенню загальної позитивної й приємної атмосфери під час комунікації), когнітивний дисонанс (психологічний дискомфорт, який виникає, коли співрозмовник має суперечливі переконання, погляди чи цінності).

Псевдоневвічливість вважаємо комунікативно-прагматичною категорією, що охоплює широкий спектр проявів, таких як добродушне кепкування, глузування, жартівливі образи й гумор. Вона виникає в ситуаціях, коли поверхнево неввічлива поведінка насправді виконує функцію товарищкості й не містить справжньої образи. Це явище перебуває на межі між ввічливістю й неввічливістю й вимагає ретельного контекстуального аналізу, оскільки її значення залежить від соціокультурних умов і може варіюватися залежно від мовного середовища. Псевдоневвічливість відрізняємо від справжньої неввічливості тим, що її основна мета не образити співрозмовника, а навпаки, створити атмосферу грайливості й довіри. Вона функціонує як інструмент соціальної грайливості, де можливі конфлікти й непорозуміння зводяться до мінімуму через використання імплікатур, іронії або гумору. Це явище вимагає від учасників комунікації здатності до правильного тлумачення намірів і контексту ситуації, оскільки її сприйняття може варіюватися залежно від культурних і соціальних норм.

Виділяємо такі диференційні ознаки псевдоневвічливості, як відверта неввічливість (використання неввічливих висловлень або поведінки, які не відповідають суспільним нормам ввічливості), жарт чи глузування (наявність елементів гумору чи грайливого кепкування, які спрямовані на те, щоб викликати сміх або веселощі в комунікантів), несерйозні інтенції (відсутність бажання чи наміру образити), грайливий тон (використання інтонації, поведінки чи висловлень, які передають відчуття жартівливості й легковажності), спільне розуміння (колективне визнання того, що неввічливі висловлення є частиною стилю спілкування чи соціальної взаємодії), іронія (використання висловлень, які мають значення протилежне їхньому буквальному), контекстуальна відповідність

(врахування соціального контексту, в якому відбувається спілкування), соціальний зв'язок (навмисне використання неввічливих висловлень у грайливій манері для встановлення чи зміцнення зв'язку між комунікантами), перебільшення (навмисне використання гіперболічного мовлення або поведінки з метою створення комедійного чи драматичного ефекту).

3. Інтегрована модель псевдоввічливості поєднує два основні підходи: принцип ввічливості Дж. Ліча й теорію управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей. Ми описуємо псевдоввічливість як комунікативно-прагматичну суперстратегію, яку використовують для уникнення конфліктів і підтримання гармонії під час взаємодії. Елементами інтегрованої моделі псевдоввічливості є: зовнішня (поверхнева) ввічливість і внутрішня (глибинна) неввічливість (ввічливі за формою висловлення мають приховану мету вираження невдоволення, критики або сарказму); маніпуляція (використання ввічливих висловлень спрямоване на прихований вплив мовця на думки, поведінку або рішення адресата); контекст і взаємини (псевдоввічливість використовують у ситуаціях, де наявні асиметрія або напружені стосунки); соціальні норми й очікування (використання ввічливих висловлень спрямоване на прагнення відповідати очікуванням суспільства, для збереження соціальних зв'язків, уникнення конфліктів і підтримання позитивного іміджу).

Інтегрована модель псевдоневвічливості поєднує два основні підходи: теорію неввічливості Дж. Калпепера й теорію управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей. Ми описуємо псевдоневвічливість як комунікативно-прагматичну суперстратегію, яку використовують для досягнення деяких комунікативних цілей, таких як покращення взаємин або зміцнення довіри між співрозмовниками. Елементами інтегрованої моделі псевдоневвічливості є: зовнішня (поверхнева) неввічливість і внутрішня (глибинна) ввічливість (неввічливі за формою висловлення мають приховану мету зміцнення дружби або встановлення довіри); контекст і взаємини між учасниками (неввічливі висловлення можуть бути зрозумілі й позитивно сприйняті лише в контексті, де між учасниками комунікації

є довіра й близькість); соціальні наслідки (зміцнення соціальних зв'язків, зниження напруги в комунікації, підтримання неформальної атмосфери).

4. Дослідження псевдоввічливих стратегій діалогічного мовлення дало змогу виокремити 10 комунікативно-прагматичних стратегій, які використовують персонажі британської постмодерністської прози: стратегія сардонічної згоди (10,82%), стратегія прихованої незгоди (16,11%), стратегія конверсаційних імплікатур (7,69%), стратегія фейкового ентузіазму (9,54%), стратегія надмірної офіційності (18,8%), стратегія нещирих компліментів (7,36%), стратегія прихованої критики (10,62%), стратегія нещирої подяки (7,05%), стратегія нещирого вибачення (6,1%), стратегія маніфестації турботи (2,91%).

У межах псевдоввічливих стратегій було виявлено використання таких комунікативно-прагматичних тактик: стратегія сардонічної згоди – тактика прихованого роздратування, тактика прихованого скептицизму, тактика перебільшення, тактика непрямих висловлень, тактика імпліцитної образи, тактика зневажливих коментарів; стратегія прихованої незгоди – тактика звернення до авторитету, тактика перебільшення, тактика патронації, тактика непрямой критики, тактика психологічного впливу, тактика двозначності, тактика нещирої обіцянки; стратегія конверсаційних імплікатур – тактика мінімізації, тактика селективної інформації, тактика прихованого сумніву, тактика прихованих інсинуацій, тактика перебільшення, тактика заперечення, тактика ухилення; стратегія фейкового ентузіазму – тактика перебільшення, тактика перекручення значення слів, тактика імітації шанобливості, тактика непрямой звинувачення, тактика уникнення прямої відповіді, тактика емоційного впливу, тактика риторичних запитань, тактика непрямой критики; стратегія надмірної офіційності – тактика перебільшення, тактика нещирої подяки, тактика офіційного звертання, тактика ухилення, тактика формальних відповідей, тактика непрямой критики; стратегія нещирих компліментів – тактика перебільшення, тактика прихованого сумніву, тактика непрямой критики, тактика пасивно-агресивних коментарів, тактика ухилення; стратегія прихованої критики – тактика непрямих висловлень, тактика контекстуальних зв'язків, тактика непрямих

запитань, тактика прихованої конфронтації, тактика імпліцитної погрози, тактика перебільшення, тактика повторення слів, тактика зниження значущості слів; стратегія нещирої подяки – тактика перебільшення, тактика риторичних запитань, тактика емпатичних висловлень, тактика непрямой критики, тактика конкретизації, тактика применшення серйозності, тактика збереження об'єктивності; стратегія нещирого вибачення – тактика удавання незнання, тактика мінімізації, тактика непрямой критики, тактика непрямих висловлень, тактика ухилення, тактика пасивно-агресивних коментарів, тактика позитивної реінтерпретації; стратегія маніфестації турботи – тактика деталізації, тактика перебільшення, тактика прихованого сумніву, тактика непрямой критики, тактика фальшивого занепокоєння, тактика емоційного впливу.

Дослідження псевдоневвічливих стратегій діалогічного мовлення дало змогу виокремити 7 комунікативно-прагматичних стратегій, які використовують персонажі британської постмодерністської прози: стратегія фейкового обурення (15,69%), стратегія грайливої погрози (11,34%), стратегія відвертої критики (25,7%), стратегія нещирої образи (9,31%), стратегія двозначних компліментів (18,68%), стратегія сардонічної похвали (12,63%), стратегія маніфестації покори (6,65%).

У межах псевдоневвічливих стратегій було виявлено використання таких комунікативно-прагматичних тактик: стратегія фейкового обурення – тактика жартівливого докору, тактика применшення значущості, тактика емоційного впливу, тактика перебільшення, тактика ласкавих жестів, тактика імітації серйозності; стратегія грайливої погрози – тактика ультиматуму, тактика протиставлення, тактика імітації серйозності, тактика підкреслення негативних наслідків, тактика применшення значущості, тактика надмірного попередження; стратегія відвертої критики – тактика перебільшення, тактика уникнення прямої відповіді, тактика протиставлення, тактика повторення слів, тактика риторичних запитань, тактика позитивної реінтерпретації, тактика саморефлексії; стратегія нещирої образи – тактика перебільшення, тактика звернення до авторитету, тактика імітації нешанобливості, тактика емпатичних висловлень, тактика

протиставлення, тактика мінімізації, тактика прихованого скептицизму, тактика повторення слів, тактика імітації образи; стратегія двозначних компліментів – тактика непрямих відповідей, тактика ухилення, тактика непрямих звинувачень, тактика двозначності, тактика саморефлексії, тактика применшення значущості, тактика прихованого скептицизму, тактика протиставлення; стратегія сардонічної похвали – тактика перебільшення, тактика протиставлення, тактика філософського обґрунтування, тактика жартівливого докору, тактика саморефлексії, тактика емоційного впливу, тактика логічної аргументації, тактика ласкавих жестів; стратегія маніфестації покори – тактика перебільшення, тактика імітації серйозності, тактика уникнення прямої відповіді, тактика патронації, тактика непрямих висловлень.

5. З'ясовано, що псевдоввічливі й псевдоввічливі стратегії реалізують за допомогою різнорівневих мовних засобів (фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних). Реалізація псевдоввічливих стратегій передбачає використання таких мовних засобів: інтонації (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії прихованої незгоди, стратегії конверсаційних імплікатур, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії надмірної офіційності, стратегії нещирих компліментів, стратегії прихованої критики, стратегії нещирої подяки, стратегії нещирого вибачення, стратегії маніфестації турботи); формальних звертань (для реалізації стратегії фейкового ентузіазму, стратегії надмірної офіційності, стратегії нещирої подяки, стратегії маніфестації турботи); імперативних конструкцій (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії нещирого вибачення, стратегії маніфестації турботи); питальних конструкцій/риторичних запитань (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії конверсаційних імплікатур, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії нещирих компліментів, стратегії прихованої критики, стратегії нещирої подяки), умовних конструкцій (для реалізації стратегії прихованої незгоди, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії прихованої критики, стратегії нещирого вибачення, стратегії маніфестації турботи); еліптичних конструкцій (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії надмірної офіційності, стратегії нещирих

компліментів, стратегії прихованої критики); експресивних синтаксичних структури (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії надмірної офіційності, стратегії нещирих компліментів, стратегії прихованої критики); модальних дієслів (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії прихованої незгоди, стратегії конверсаційних імплікатур, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії надмірної офіційності, стратегії прихованої критики, стратегії нещирої подяки, стратегії нещирого вибачення, стратегії маніфестації турботи); фразеологізмів (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії прихованої критики, стратегії нещирої подяки); стилістичних засобів (гіперболи, літоти, анафори) (для реалізації стратегії сардонічної згоди, стратегії прихованої незгоди, стратегії конверсаційних імплікатур, стратегії фейкового ентузіазму, стратегії надмірної офіційності, стратегії нещирих компліментів, стратегії прихованої критики, стратегії нещирої подяки).

Реалізація псевдоневвічливих стратегій передбачає використання таких мовних засобів: інтонації (для реалізації стратегії фейкового обурення, стратегії грайливої погрози, стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів, стратегії сардонічної похвали, стратегії маніфестації покори); зневажливі звертання (для реалізації стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи); імперативні конструкції (для реалізації стратегії фейкового обурення, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів, стратегії сардонічної похвали); питальні конструкції/ риторичні запитання (для реалізації стратегії фейкового обурення, стратегії грайливої погрози, стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії сардонічної похвали); умовні конструкції (для реалізації стратегії фейкового обурення, стратегії грайливої погрози, стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів, стратегії сардонічної похвали); еліптичні конструкції (для реалізації стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії сардонічної похвали, стратегії маніфестації покори); експресивні синтаксичні структури (для реалізації стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів, стратегії маніфестації покори); модальні

дієслова (для реалізації стратегії грайливої погрози, стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів, стратегії сардонічної похвали); фразеологізми (для реалізації стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії сардонічної похвали, стратегії маніфестації покори); стилістичних засобів (гіперболи, порівняння, алюзії, літоти) (для реалізації стратегії відвертої критики, стратегії нещирої образи, стратегії двозначних компліментів).

Теоретичні й практичні результати дослідження сприяють глибшому розумінню комунікативно-прагматичних особливостей категорій псевдоввічливості й псевдоневвічливості, стратегій їх реалізації в діалогічному мовленні персонажів, а також засобів їх вираження в британській постмодерністській прозі. Перспективи розвідки полягають у зіставно-типологічному аналізі функціонування псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і засобів їх реалізації в англійській і інших мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексенко С. Ф. Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. 44 с.
2. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2011. 304 с.
3. Бацевич Ф. С. Імпліцитна інформація у висловленнях і дискурсивні слова (на матеріалі часток української мови). *Мовознавство*. 2012. № 5. С. 3–12.
4. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2009. 376 с.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
7. Безноса А. П. Деякі мовні індикатори вираження категорії ввічливості. *Нова філологія: зб. наук. праць*. 2009. № 33. С. 240–245.
8. Безноса А. П. Функціонально-прагматичний потенціал питань як індикаторів категорії ввічливості. *Нова філологія: зб. наук. праць*. 2009. № 33. С. 22–27.
9. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Харків, 2009. 570 с.
10. Бєлова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2004. Вип. 10. С. 11–16.
11. Бирька Н. Постмодерністська концепція двох світів у казках Роальда Дала. *Актуальні проблеми іноземної філології і лінгводидактики*. 2022. Вип. 4. С. 43–46.
12. Бігунов Д. О. Мовленнєва поведінка особистості: комунікативні стратегії та тактики. *Психологія: реальність і перспективи*. 2018. Вип. 10. С. 32–38.

13. Бігунова Н. О. Схвалення як тактика реалізації стратегії пом'якшення висловлювання (на матеріалі англомовного літературного дискурсу). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 23. С. 58–62.

14. Біскуб І., Бегаль О. Реалізація зв'язності діалогу людини та віртуального співрозмовника. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. №2. С.12–18.

15. Бобошко Т. М. Комунікативні стратегії і тактики та оцінні висловлення. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2013. С 51–58.

16. Болотнікова А. П. Граматичні індикатори вираження категорії ввічливості в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Потава–Запоріжжя, 2018. 257 с.

17. Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Іноземна філологія»*. 2002. № 32–33. С. 79–84.

18. Вжещ Я. Л. Принцип ввічливості в теорії і практиці міжкультурної комунікації. Теорія збереження обличчя П. Брауна та С. Левінсона. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 9. Ч. II. С. 251–255.

19. Вітязь А., Биконя О. Суфіксальний спосіб словотворення в англійській мові. *Grail of Science*. 2022. № 18–19. С. 285–288.

20. Войцехівська Н. К. Категорія згоди в українському літературному діалогічному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 22 с.

21. Вострецова В. О., Решетарова І. В. Дисфемізм: status quo ad praesens. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 47. с. 184–187.

22. Вrabель Т. Словотворча прагматика у сучасній англійській мові: монографія. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф. Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2020. 236 с.

23. Габелко О. М. Категорія ввічливості як складова мовного етикету в сучасній англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2012. Вип. 23. С. 39–41.

24. Гедерим М. О., Глінка Н. В. Функціонування еліптичних конструкцій у англомовних науково-технічних текстах. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). С. 416–420.

25. Гладуш Н. Ф. Основи прагматичної таксономії непрямих мовленнєвих актів. *Вісник Сумського державного університету*. 2005. № 5 (77). С. 25–31.

26. Гнатюк Л. Прагматичний аспект ввічливості. *Українознавчі студії*. 2002–2003. Вип. 4/5. С. 294–302.

27. Гнатюк Л. Прагматичні й функціонально-комунікативні аспекти ввічливості (на матеріалі сучасної української мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2007. 18 с.

28. Гнатюк Л. Я., Деревянко Ю. М. Когнітивно-концептуальні аспекти й комунікативно-прагматичні вияви ввічливості в англійських лінгвокультурах (британській, американській, австралійській). *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. 2021. № 55. С. 129–141.

29. Голубенко Н. І. Інтонація як засіб вияву і передачі емоційно-експресивного мовлення в інтерсеміотичному художньому перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 3 С. 181–185.

30. Дзюбак Н. М. Категорія ввічливості як засіб вираження суб'єктивної оцінки в сучасному художньому дискурсі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 40. С. 73–76.

31. Дуброва С. В. Особливості використання лексичних засобів вираження емоційності на матеріалі роману С. Моема «Театр». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 38. Том 2. С. 4–10.

32. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості ХІХ – початку ХХ століття. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 548 с.

33. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.

34. Клак О. Категорія ввічливості та її лексичні репрезентативи (на матеріалі прикметників української мови). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 70. С. 256–262.

35. Кліщевська М. Є. Комунікативна стратегія маніпуляції у маркетинговому дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 28. С. 21–24.

36. Козубська І. Г. Типологія комунікативних стратегій і тактик у межах прагматики тексту (на матеріалі англомовних монографій з інформаційних технологій). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Vol. (37). Issue 137. С. 30–34.

37. Кокнова Т. А., Бледнова О. Г., Овчарова Л. А. Класифікація мовленнєвих кліше в сучасній лінгвістичній теорії (на прикладі європейських мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. № 59. Том 2. С. 36–39.

38. Коляда Е., Шнайдер А. Реалізація комунікативних стратегій негативної ввічливості в британському й американському політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. № 13. С. 63–68.

39. Корольова В. В. Морфемні способи словотворення оцінних апелятивів на позначення осіб у романі Юрія Винничука «Аптекарь». *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26. Том 1. С. 64–69.

40. Культура української мови: довідник / С.Я.Єрмоленко, Н.Я.Дзюбишина-Мельник, К.В.Ленець та ін.; [за ред.. В. М. Русанівського]. Київ: Либідь, 1990. 301 с.

41. Кульчицька О. В. Про деякі критерії та методи визначення пейоративної лексики. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2014. Вип. 4 (76). С. 242–245.

42. Куравська Н. Ю. Комунікативна ситуація волевиявлення в системі її складників: прагмалінгвістичний аспект. *Наукові записки Національного*

університету «Острозька академія», серія «Філологічна». 2017. Вип. 67. С. 178–181.

43. Куранова С. І. Особливості міжпропозитивної семантики текстів інтерв'ю в англійській та українській мовах. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2012. Вип. 6. С. 232–239.

44. Кучерява О. А. Дискурсивний аналіз тексту в системі професійної підготовки студентів-філологів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 1. С. 300–305.

45. Лавріненко І. М. Стратегії і тактики зміни комунікативних ролей у сучасному англomовному кінодискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2011. 21 с.

46. Лазарович Н. Особливості постмодерністських тенденцій в контексті сучасної української культури. *Молодий вчений*. 2021. № 1 (89). С. 282–287.

47. Луценко Л. О. Стратегії позитивної ввічливості в дискурсивній практиці брифінгу. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. № 14. С. 102–109.

48. М'яснянкiна Л. Функції експресивних синтаксичних конструкцій у рекламному тексті. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2012. Вип. 36. С. 400–407.

49. Макар І. С. Риторичні питання в контексті ідіостилю Лонга (на матеріалі роману «Дафніс і Хлоя»). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Philology»*. 2015. № 71 (1127). С. 92–96.

50. Малая О. Ю. Лінгвістичні моделі реалізації стратегій неввічливості у дискурсі. *Записки з романо-германської філології*. 2011. № 27. С. 143–150.

51. Малая О. Ю. Неввічливість, грубість та «робота з обличчям» як об'єкти досліджень першого та другого порядку. *Записки з романо-германської філології*. 2012. № 29. С. 96–103.

52. Малиновська І. В. Філософський дискурс як діалогічна поліфонія. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2013. С. 142–152.

53. Матусевич Л. М. Комунікативна ситуація дозволу в українському діалогічному дискурсі. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2017. Вип. 10. С. 134–143.

54. Мелкумова Т. В. Стан дослідження комунікативно-прагматичних функцій мовних одиниць. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. № 15. С. 63–72.

55. Мельницька О. В., Кудельська О. В. Маркери ввічливості та їх роль в англomовному середовищі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 3. С. 106–111.

56. Миколук О. Функціонування гоноративу в комунікативній культурі британців. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2013. № 18. С. 173–176.

57. Миронюк О. М. Історія українського мовного етикету. Звертання. Київ: Логос, 2006. 168 с.

58. Монастир'ова Л. В. Комунікативні стратегії переконання як одна з характеристик мовної особистості лідера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 1. С. 176–180.

59. Морозова І. І. Комунікативні стратегії ввічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2004. 20 с.

60. Нарожний В. В., Харченко В. С. Метод семантичного аналізу даних для визначення маркерних слів при обробленні результатів оцінки візиторів в інтерактивному мистецтві. *Системи управління, навігації та зв'язку*. 2024. № 1. С. 141–145.

61. Нестеренко О. Вербалізація ввічливості в китайськомовних публічних виступах (на матеріалі промов сі цзіньпіна, присвячених ініціативі «один пояс, один шлях»). *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 70–74.

62. Нікітіна А. В. Просодичні засоби професійного мовлення в педагогічному дискурсі *Педагогічні науки: збірник наукових праць* 2007. № 46. С. 314–318.

63. Ніконова В. Г. Лінгвокогнітивні і комунікативно-когнітивні стратегії формування іміджу «ідеального політичного лідера» в англomовному медіадискурсі. *Нова філологія*. 2016. № 68. С. 22–30.

64. Ніконова В. Г. Мовна прагматика трагедії як типу текста (на матеріалі трагедій Шекспіра). *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 49. Т. 1. С. 45–48.

65. Овсієнко Л. О. Комунікативно-прагматична організація німецькомовного Інтернет-дискурсу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. Вип. 9 (1). С. 186–189.

66. Овсієнко Л. О. Пейоративний аспект семантики фразеологічних одиниць сучасної німецької мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 51. С. 275–277.

67. Овсієнко Л. О. Семантико-прагматичний потенціал оцінки в німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Кременчук: «Novabook», 2020. 211 с.

68. Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1. С. 328–334.

69. Олексій К. Специфіка вираження комунікативної ролі адресата в художній комунікації. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. № 10. С. 135–143.

70. Омелюх І. Поняття нікнейма: сутність, основні функції. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*. 2024. Том 3. № 1. С. 77–88.

71. Пасічна О. В. Лінгвостилістичні особливості офіційно-ділових текстів. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. Том 17. С. 181–191.

72. Передон Н. О. Вербальні та невербальні засоби реалізації стратегій і тактик учасників комунікативної ситуації «примирення» (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2018. 260 с.

73. Петренко О. М. Типологія стратегій неввічливості у дискурсі В. Шекспіра *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2018. № 87. С. 121–128.

74. Петрова Т. Мофологічні способи термінотворення (на матеріалі української фітомеліоративної термінології). *Studia Ukrainica Posnaniensia.* 2018. Vol. VI. P. 121–129.

75. Пилипів М. В., Бялик В. Д. Категорія ввічливості та засоби її актуалізації в англomовних наукових текстах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31 (70). № 1. Ч. 2 С. 170–174.

76. Поліщук Л., Пушкар Т. Мовленнєві тактики і стратегії ввічливості в англomовному політичному дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія».* 2021. № 47. С. 151–157.

77. Приходченко О. О. Мовленнєвий акт у світлі міжкультурної комунікації. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* 2023. № 13. С. 152–158.

78. Приходько Г. І., Приходченко О. О. Прагматика та семантика експресивів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація.* 2023. Вип. 1. С. 65–69.

79. Приходько Г. І. Стратегії і тактики мовленнєвої комунікації: гендерний аспект. *Академічні студії з філології: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф., присв. 25-річчю Нац. ун-ту «Одеська юридична академія».* 2022. С. 56–58.

80. Рогатюк А. Є., Рабійчук І. Л. Непрямі мовленнєві акти як форма реалізації негативної ввічливості у сучасній англійській мові. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Комунікативна лінгвістика.* 2011. № 4. С. 92.

81. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ: Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.

82. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

83. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.

84. Серебрякова В. В. Ввічливість як соціокультурний і мовний феномен. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія.: Філологія.* 2019. № 39. Том 2. С. 86–89.

85. Сидорова М. О. Протиставні синтаксичні конструкції як індикатори імплікатур у сучасному діалогічному дискурсі. *Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури: Матеріали міжнародної науковопрактичної конференції (13–14 травня, 2016).* Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2016. С. 114–115.

86. Скрипник Ю. Д. Комунікативна категорія ввічливості в корейській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13. Київ, 2006. 234 с.

87. Смерчко А. А., Кочмар Д. А., Будз І. Ф. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми успішної комунікації в когнітивному та прагматичному ракурсі. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки».* 2023. Вип. 2. С. 87–95.

88. Соколовська С. Ф. Прагматичний потенціал комунікативної стратегії ввічливості. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка.* 2009. Вип. 46. С. 158–161.

89. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру: монографія. Київ: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2007. 176 с.

90. Томусяк А. О. Інверсія як експресивно-комунікативна модифікація речення у художньому англomовному тексті. *Молодий вчений.* 2020. № 2 (78). С. 167–170.

91. Топчій Л. М. Інтенсифікована виразність парентетичних конструкцій у мові української преси. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство.* 2016. № 6. С. 187–191.

92. Українська мова: енциклопедія / [голова ред. кол. В. М. Русанівський]. 3-тє вид., зі змінами і доп. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 956 с.

93. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та інші. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

94. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоневвічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 4th International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations»* (January 18–20, 2023). Osaka, Japan. CPN Publishing Group. 2023. P. 453–458.

95. Фатуллаєва Н. Я. Іронія як комунікативно-прагматична суперстратегія псевдо ввічливості. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. 2023. Вип. 2 (24). С. 178–186.

96. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоввічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 2th International scientific and practical conference «Modern education using the latest technologies»* (January 17–20, 2023). Lisbon, Portugal. International Science Group. 2023. P. 355–357.

97. Цепенюк Т., Головацька Ю. Лексичні інтенсифікатори в сучасній англomовній художній прозі та шляхи їхнього відтворення українською мовою. *Актуальні питання іноземної філології: науковий журнал*. 2018. № 9. С. 199–206.

98. Чайка Л. В. Питальні висловлювання у комунікативному аспекті (на матеріалі англійської мови): дис. ... кан. філол. наук: 10.02.04. Київ, 1998. 163 с.

99. Червона О. С. Прагматико-комунікативні параметри функціонування дієслівних перифраз (на матеріалі сучасної італійської мови). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2015. Вип. 73. С. 83–86.

100. Човганюк М. М. Вербалізація стратегій і тактик ввічливості в англomовному телевізійному дискурсі ток-шоу (на матеріалі програми Larry King Live): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ–Запоріжжя, 2017. 224 с.

101. Човганюк М. М. Основні концепції теорії ввічливості. *Науковий часопис педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2013. Вип. 10. С. 277–282.

102. Човганюк М. М. Реалізація стратегій позитивної ввічливості у дискурсивному просторі ток-шоу: комплімент. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 13. С. 145–148.

103. Чумак Л. М. Редуплікація як спосіб словотвору в сучасній англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2011. Вип. 20. С. 216–221.

104. Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції: типологічні вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*. 2013. № 1. С. 104–144.

105. Шабат-Савка С. Комунікативна інтенція в соціолінгвістичному аспекті. *Мова і суспільство*. 2013. Вип. 4. С. 43–51.

106. Шабат-Савка С. Т. Роль антропоцентричного фактора у моделюванні діалогічних ситуацій. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. 2005. Вип. 13. С. 360–364.

107. Шевченко І., Петренко О. Дискурсивні стратегії неввічливості у когнітивно-прагматичному вимірі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 91–101.

108. Шкіль К. П. Літота як засіб відтворення індивідуально-авторського стилю (на матеріалі поезії А. А. Фета). *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2023. Vol. 2. № 3. Р. 97–105.

109. Шкіль К. Гіпербола як засіб репрезентації індивідуально-авторського стилю (на матеріалі поезії А. Фета). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2021. № 48. С. 190–206.

110. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект: монографія. Київ: Вид. дім Д. Бураго, 2012. 435 с.

111. Юніна О. Є., Хайруліна Н. Ф. Феномен «ввічливість» у сучасній лінгвістичній теорії. *Нова філологія: збірник наукових праць*. 2023. № 91. С. 123–128.

112. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.
113. Arndt H., Janney R. Politeness revisited. *IRAL*. 1985. № 23 (4). P. 282–300.
114. Arundale R. An alternative model and ideology of communication for an alternative to politeness theory. *Pragmatics*. 1999. № 9 (1). P. 119–154.
115. Arundale R. Constituting face in conversation: face, facework and interactional achievement. *Journal of Pragmatics*. 2010. № 42 (8). P. 2078–2105.
116. Arundale R. Face as relational and interactional: a communication framework for research on face, facework, and politeness. *Journal of Politeness Research*. 2006. № 2. P. 193–216.
117. Ashizuka A., Mima T., Sawamoto N., Aso T., Oishi N., Sugihara G., Fukuyama H. Functional relevance of the precuneus in verbal politeness. *Neuroscience research*. 2015. № 91. P. 48–56.
118. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press, 1962. 174 p.
119. Auvera J. van der. On the Meanings of Basic Speech Acts. *Journal of Pragmatics*. 1980. Issue 4. P. 253–264.
120. Bach K., Harnish R. M. *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, MA: MIT Press, 1979. 352 p.
121. Bargiela-Chiappini F., Haugh M. *Face, Communication and Social Interaction*. London: Equinox, 2009. 331 p.
122. Bernal M. Do Insults Always Insult? Genuine Impoliteness versus Non-Genuine Impoliteness in Colloquial Spanish. *Pragmatics*. 2008. № 18 (4). P. 781–802.
123. Bousfield D. *Impoliteness in interaction*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 281 p.
124. Bravo D. (Im)politeness in Spanish-speaking socio-cultural contexts: introduction. *Pragmatics*. 2008. № 18 (4). P. 563–576.
125. Bravo D. *La Atenuación de las Divergencias Mediante la Risa en Negociaciones Españolas y Suecas: Monograph*. Stockholm: Edsbruk Akademi, Stockholm University, Tryck AB, 1993.

126. Bravo D. *La Risa en el Regateo: Estudio Sobre el Estilo Comunicativo de Negociadores Españoles y Suecos*. Stockholm: Edsbruk Akademi, Stockholm University, Tryck AB, 1996. 301 p.
127. Bravo D. The implications of studying politeness in Spanish-speaking contexts: a discussion. *Pragmatics*. 2008. № 18 (4). P. 577–603.
128. Brown H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall. 1994. 345 p.
129. Brown P. Women and politeness: a new perspective on language and society. *Reviews in Anthropology*. 1976. № 3. P. 240–249.
130. Brown P., Levinson S. C. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
131. Brown P., Levinson S. C. Universals of language usage: Politeness phenomena. In *Questions and Politeness*, edited by E. Goody. Cambridge: Cambridge University Press, 1978. P. 56–324.
132. Bystrov Y., Kuravska N., Sabadash D. Modality of volition in the context of communicative-pragmatic strategies and tactics of implementation of speaker's intentions. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*. 2023-2024. Vol.10. №.1.
133. Bystrov Y., Mintsys E., Mintsys Y. (2020). English Diminutives in Children's Literature: A Case Study of Directive Speech Acts. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*. 2020. №17(5). P. 77–96.
134. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. № 1 (1). P. 1–47.
135. Chen X. «You're a nuisance!»: «Patch-up» jocular abuse in Chinese fiction. *Journal of Pragmatics*. 2019. № 139. P. 52–63.
136. Chen R. Responding to compliments: A contrastive study of politeness strategies between American English and Chinese speakers. *Journal of Pragmatics*. 1993. Volume 20. Issue 1. P. 49–75.
137. Chen R. Self-politeness: a proposal. *Journal of Pragmatics*. 2001. № 33. P. 87–106.

138. Cohen T. Illocutions and Perlocutions. *Foundations of Language*. 1973. Issue 9. P. 492–503.
139. Culpeper J. Conventionalized impoliteness formulae. *Journal of Pragmatics*, 2010. № 42 (12). P. 3232–3245.
140. Culpeper J. Impoliteness and Entertainment in the Television Quiz Show: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research*. 2005. № 7 (1). P. 35–72.
141. Culpeper J. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 292 p.
142. Culpeper J. Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*. 1996. № 25 (3). P. 349–367.
143. Culpeper J., Haugh M. *Pragmatics and the English Language*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014. 316 p.
144. Culpeper J., Haugh M., Sinkeviciute V. (Im)politeness and Mixed Messages. In J. Culpeper, M. Haugh, D. Z. Kádár. *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*. Palgrave Macmillan, 2017. P. 323–355.
145. Cupach W. R., Metts S. *Facework*. London: Sage, 1994. 122 p.
146. Cutting J., Fordyce K. *Pragmatics and discourse: A resource book for students* (4th ed.). Florence, KY, USA: Routledge. 2021. 314 p.
147. Davis S. Perlocutions. In Searle, J.R., Kiefer, F., Bierwisch, M. (eds). *Speech Act Theory and Pragmatics*. Dordrecht, 1980. P. 37–55.
148. Dijk T. A. van *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. Amsterdam: John Benjamins, 1977. 288 p.
149. Dijk T. A. van. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague / Berlin: Mouton, 1981. 331 p.
150. Dijk T. A. van., Kintsch W. *Strategies of Discourse Comprehension*. NY: Academic Press, 1983. 389 p.
151. Domenici K., Littlejohn S. W. *Facework*. London: Sage, 2006. 225 p.
152. Drew P. Po-faced receipts of teases. *Linguistics*. 1987. № 25 (1). P. 219–253.

153. Dynel M. Conceptualising Conversational Humour as (Im)politeness: the Case of Film Talk. *Journal of Politeness Research*, 2016. P. 117–147.
154. Edmonson W. *Spoken Discourse. A Model for Analysis*. London: Longman, 1981. 217 p.
155. Eelen G. *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2001. 298 p.
156. Fillmore C. J. Types of Lexical Information. *Studies in Syntax and Semantics*. Dordrecht: Reidel, 1969. P. 109–137.
157. Fraser B. Perspectives on politeness. *Journal of Pragmatics*. 1990. Volume 14. Issue 2. 1990. P. 219–236.
158. Garcés-Conejos Blitvich P. A genre approach to the study of impoliteness. *International Review of Pragmatics*. 2010. № 2 (1). P. 46–94.
159. Garcés-Conejos Blitvich P. Introduction: Face, identity and politeness. Looking backward, moving forward: from Goffman to practice theory. *Journal of Politeness Research*. 2013. № 9 (1). P. 1–33.
160. Garces-Conejos Blitvich P. The YouTubification of politics, impoliteness and polarization. In R. Taiwo (Ed.), *Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction*. Hershey, PA: IGI Global, 2010. P. 540–563.
161. Goddard C. Joking, Kidding, Teasing: Slippery Categories for Cross-cultural Comparison but Key Words for Understanding Anglo Conversational Humor. *Intercultural Pragmatics* 2018. № 15 (4). P. 487–514.
162. Goffman E. *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. 335 p.
163. Goffman E. *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York, NY: Doubleday Anchor, 1967. 280 p.
164. Goffman E. On face-work: An analysis of ritual elements in social interaction. *Psychiatry*. 1955. № 18 (3). P. 213–231.
165. Goffman E. *The presentation of self in everyday life*. Edinburgh: University of Edinburgh, Social Sciences Research Centre, 1956. 162 p.

166. Grainger K. Of babies and bath water: Is there any place for Austin and Grice in interpersonal pragmatics. *Journal of Pragmatics*. 2013. № 58. P. 27–38.
167. Grice H. Logic and Conversation. In Cole P., Morgan J. *Syntax and Semantics*. New-York: Academic Press. 1975. Vol. 3: Speech Acts. P. 41–58.
168. Haugh M. Im/politeness Implicatures. Berlin: Mouton de Gruyter, 2014. 369 p.
169. Haugh M. Impoliteness and taking offence in initial interactions. *Journal of pragmatics*. 2015. № 86. P. 36–42.
170. Haugh M. Jocular mockery, (dis)affiliation, and face. *Journal of Pragmatics*. 2010. № 42 (8). P. 2106–2119.
171. Haugh M. Politeness implicature in Japanese: A metalinguistic approach. Australia: University of Queensland, 2003. 335 p.
172. Haugh M. Speaker meaning and accountability in interaction. *Journal of Pragmatics*. 2013. № 48 (1). P. 41–56.
173. Haugh M. The discursive challenge to politeness research: An interactional alternative. *Journal of Politeness Research*. 2007. № 3 (2). P. 295–317.
174. Haugh M., Bousfield D. Mock Impoliteness in interactions Amongst Australian and British Speakers of English. *Journal of Pragmatics*. 2012. № 44. P. 1099–1114.
175. Haugh M., Culpeper J. Integrative pragmatics and (im)politeness theory. In C. Ilie, N. R. Norrick, *Pragmatics and its Interfaces*. John Benjamins Publishing Company, 2018. P. 213–239.
176. Hernández-Flores N. Politeness and Other Types of Facework: Communicative and Social Meaning in a Television Panel Discussion. *Pragmatics*. 2008. № 18 (4). P. 681–706
177. Holmes J., Marra M., Vine B. Leadership, Discourse and Ethnicity. Oxford: Oxford University Press, 2011. 194 p.
178. Holmes J., Marra M., Vine B. Politeness and impoliteness in ethnic varieties of New Zealand English. *Journal of Pragmatics*. 2012. № 44 (9). P. 1063–1076.

179. Holmes J., Schnurr S. Politeness, humour and gender in the workplace: negotiating norms and identifying contestation. *Journal of Politeness Research: Language, Behaviour, Culture*. 2005. № 1 (1). P. 121–149.
180. Haugh M. Revisiting the conceptualisation of politeness in English and Japanese. *Multilingua*. 2004. № 23 (1–2). P. 85–109.
181. Ilchenko O. M. International Communication: Science, Technology, Education, Journalism (English–Ukrainian–Russian Dictionary): Англо-українсько-російський словник міжнародної комунікації: наука, техніка, освіта, журналістика [за загал. ред. Жалая В. Я.]. Київ: «Едельвейс», 2014. 632 с.
182. Kádár D., Haugh M. *Understanding Politeness*. Cambridge: Cambridge University press, 2013. 306 p.
183. Kasper G. Interlanguage pragmatics. In *Learning Second and Foreign Languages*, edited by H. Byrnes. New York: The Modern Language Association of America, 1998. P. 183–208.
184. Kasper G. Linguistic politeness: Current research issues. *Journal of Pragmatics*. 1990. № 14 (2). P. 193–218.
185. Keenan E. L. Two Kinds of Presupposition in Natural Language. *Studies in Linguistic Semantics*. N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1971. P. 44–52.
186. Kienpointner M. Varieties of Rudeness: Types and Functions of Impolite Utterances. *Functions of Language*. 1997. № 4 (2). P. 251–287.
187. Kochman T. The boundary between play and non-play in black verbal duelling. *Language in Society*. 1983. № 12. P. 329–337.
188. Kurzon D. The Speech Act Status of Incitement: Perlocutionary Acts Revisited. *Journal of Pragmatics*. 1998. Issue 29. P. 571–596.
189. Labov W. *Sociolinguistic patterns (Conduct and Communication, 4)*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1972. 362 p.
190. Lakoff R. *Language and Woman's Place*. New York: Harper and Row, 1975. 83 p.
191. Leech G. An anatomy of politeness in communication. *International Journal of Pragmatics*, 2003. № 14. P. 167–206.

192. Leech G. Politeness: is there an East-West divide. *Journal of Politeness Research*. 2007. Vol. 3. № 2. P. 167–206.
193. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. 264 p.
194. Leech G. The Pragmatics of Politeness. Oxford: Oxford University Press, 2014. 343 p.
195. LoCastro V. Pragmatics for Language Educators. London: Routledge, 2012. 352 p.
196. Locher M. A. Interpersonal Pragmatics and Its Link to (Im)politeness Research. *Journal of Pragmatics*. 2015. № 86. P. 5–10.
197. Locher M. A. Polite behaviour within relational work: The discursive approach to politeness. *Multilingua*. 2006. № 25 (3). P. 249–267.
198. Locher M. A., Bousfield D. Introduction: Impoliteness and power in language. In D. Bousfield, M. A. Locher (Eds.), *Impoliteness in Language: Studies on its interplay with Power in Theory and Practice*. Bern: Peter Lang, 2008. P. 1–16.
199. Locher M. A., Watts R. J. Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research: Language, behaviour, Culture*. 2005. № 1 (1). P. 9–33.
200. Longman Dictionary of Contemporary English, / ed. by Smith F. London: Harlow and Pitman Press, 1996. 1668 p.
201. Macnamara C. «Screw you!» & «thank you». *Philosophical Studies*. 2013. Issue 165. P. 893–914.
202. Malyuga E. N., Tomalin B. Communicative strategies and tactics of speech manipulation in intercultural business discourse. *Training, Language and Culture*. 2017. № 1 (1). P. 28–45.
203. Mills S. Discursive approaches to politeness and impoliteness. In Linguistic Politeness Research Group (Ed.), *Discursive Approaches to Politeness*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2011. P. 19–56.
204. Mills S. Gender and Politeness. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 278 p.
205. Mills S. Impoliteness in a cultural context. *Journal of Pragmatics*. 2009. № 41 (5). P. 1047–1060.

206. Nikonova V., Boiko Ya., Savina Y. Incongruity-specific British and American Humour from the Perspective of Translation Studies. *Studies About Languages*. 2019. № 35. P. 89–103.
207. Nonick N. R. Conversational joking: Humor in everyday talk. Bloomington: Indiana University Press, 1993. 175 p.
208. O’Driscoll J. Some Issues with the Concept of Face: When, What, How and How Much? In F. Bargiela-Chiapini, D. Z. Kádár, *Politeness Across Cultures*. London: Palgrave Macmillan, 2011. P. 17–41.
209. Ogiermann E. On apologising in negative and positive politeness cultures. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. 296 p.
210. Parkin D. The Creativity of Abuse. *MAN, New Series*. 1980. № 15 (1). P. 45–64.
211. Partington A. The Linguistics of Laughter: A corpus-assisted Study of Laughter-talk, London: Routledge. 2006. 262 p.
212. Paternoster A. Inappropriate Inspectors: Impoliteness and Over-politeness in Ian Rankins and Andrea Camilleri’s crime series. *Language and Literature*, 2012. № 27 (3). P. 311–324.
213. Prihodko G., Prykhodchenko O., Moroshkina H., Zaluzhna M., Merkulova O. Methodological analysis of strategies and tactics in literary discourse. *Wisdom*. 2022. № 4 (24). P. 18–24.
214. Searle J. R. What Is a Speech Act? *Philosophy in America*. London: Allen and Unwin, 1965. P 221–239.
215. Sifianou M. Politeness Phenomena in England and Greece. Oxford: Clarendon Press, 1992. 272 p.
216. Sinclair J., Coulthard M. Towards an Analysis of Discourse. London: Longman, 1975. 163 p.
217. Sinkeviciute V. Funniness and «the preferred reaction» to jocularity in Australian and British English: an analysis of interviewees’ metapragmatic comments. *Language & communication*. 2017. № 55. P. 41–54.

218. Spencer-Oatey H. D. (Im)Politeness, face and perceptions of rapport: Unpackaging their bases and interrelationships. *Journal of Politeness Research: Language, Behaviour, Culture*. 2005. № 1 (1). P. 95–119.
219. Spencer-Oatey H. D. *Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures* (2nd ed.). London and New York: Continuum. 2008. 384 p.
220. Spencer-Oatey H. D. Managing rapport in talk: Using rapport sensitive incidents to explore the motivational concerns underlying the management of relations. *Journal of Pragmatics*. 2002. № 34 (5). P. 529–545.
221. Spencer-Oatey H. D. Rapport management: A framework for analysis. In H. D. Spencer-Oatey, *Culturally Speaking: Managing Rapport Through Talk Across Cultures*. London and New York: Continuum, 2000. P. 11–46.
222. Spencer-Oatey H. D. Theories of identity and the analysis of face. *Journal of Pragmatics*. 2007. № 39 (4). P. 639–656.
223. Tannen D. *Conversational Style: analyzing talk among friends*. Norwood, NJ: Ablex. 1984. 188 p.
224. Tarone E. Communication strategies, foreigner talk, and repair in interlanguage. *Language Learning*, 1980. № 30 (2). P. 417–431.
225. Taylor C. Mock politeness and culture: Perceptions and practice in UK and Italian data. *Intercultural Pragmatics*. 2018. № 13 (4). P. 463–498.
226. Taylor C. *Mock Politeness in English and Italian: A Corpus-Assisted Study of the Metalanguage of Sarcasm and Irony*. UK: John Benjamins Publishing Company, 2015. 232 p.
227. Taylor C. The relationship between irony and sarcasm: Insights from a firstorder metalanguage investigation. *Journal of Politeness Research*. 2017. № 2 (1). P. 209–241.
228. Terkourafi M. Conventionalization: a new agenda for im/politeness research. *Journal of Pragmatics*. 2015. № 86. P. 11–18.
229. Terkourafi M. An argument for a frame-based approach to politeness. *Broadening the horizon of linguistic politeness*. 2005. № 139. P. 99–116.

230. Terkourafi M. Beyond the micro-level in politeness research. *Journal of Politeness research*. 2005. № 1 (2). P. 237–262.

231. Terkourafi M. Pragmatic correlates of frequency of use: The case for a notion of ‘minimal context’. In S. Marmaridou, K. Nikiforidou, E. Antonopoulou, *Reviewing Linguistic Thought: Converging Trends for the 21st Century*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. P. 209–233.

232. Terkourafi, M. *Politeness in Cypriot Greek: a frame-based approach*. UK: University of Cambridge. 2001. 464 p.

233. Thomas J. *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. London: Longman, 1995. 240 p.

234. Wang F. A model of translation of politeness based on relevance theory. *Open Journal of Social Sciences*. 2014. № 2. P. 270–277.

235. Watts R. J. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 304 p.

236. Watts R., Ide S., Ehlich K. *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin: Mount De Gruyter, 1992. 451 p.

237. Weigand E. *Sprache als Dialog: Sprechakttaxonomie und kommunikative Grammatik*. Tübingen: Niemeyer, 1989. 368 s.

238. Xie C. A Critique of Politeness Theories: Review of Gino Eelen. *Journal of Pragmatics*. 2003. № 35 (5). P. 811–818.

239. Zimmerman K. Constitución de la identidad y anticortesía verbal ente jóvenes masculinos hablantes de español. In D. Bravo, *Estudios del Discurso de Cortesía en Español*. Estocolmo: EDICE. 2003. P. 48–59.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

240. Bailey E. Hidden flame. Richmond, Surrey : Mills & Boon, 1993. 253 p.
241. Banks I. The Crow Road. London: Abacus, 1993. 512 p.
242. Banks L. R. The L-shaped room. London: Penguin Group, 1987. 269 p.
243. Barnes J. Talking it over. Barnes, Julian. London: Pan Books Ltd., 1992. 273 p.
244. Bennetts P. Topaz. UK: Magna Print Books, 1988. 206 p.
245. Blair E. Maggie Jordan. London: Bantam (Corgi), 1990. 512 p.
246. Brett S. Murder unprompted. UK: Futura Pub. Ltd., 1984. 164 p.
247. Bulmer K. The professionals. Wallington, Surrey: Severn House, 1983. 232 p.
248. Clarke L. The chymical wedding. London: Jonathan Cape, 1989. 536 p.
249. Clynes M. The grail murders. London: Headline Book Publishing Plc., 1993. 256 p.
250. Clynes M. The white rose murder. London: Headline Book Publishing Plc., 1992. 244 p.
251. Cross G. On the edge. Oxford: OUP, 1989. 174 p.
252. Forbes C. Shockwave. London: Pan Books Ltd., 1990. 560 p.
253. Forrester H. The latchkey kid. London: Fontana Press, 1990. 240 p.
254. Fox N. Love or nothing. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 192 p.
255. Frayn M. Towards the end of the morning. London: Penguin Group, 1969. 256 p.
256. Gervaise M. The distance enchanted. Wendover, Bucks: John Goodchild Pubs, 1983. 160 p.
257. Granger A. A season for murder. London: Headline Book Publishing Ltd., 1991. 256 p.
258. Grant-Adamson L. Guilty knowledge. London: Faber & Faber Ltd., 1988. 266 p.
259. Grant-Adamson L. Wild justice. London: Faber & Faber Ltd., 1989. 217 p.
260. Grey A. Saigon. London: Pan Books Ltd., 1983. 752 p.

261. Hill R. *A clubbable woman: a Dalziel and Pascoe novel*. London: Grafton Books, 1987. 256 p.
262. Jagger B. *A song twice over*. London: Fontana Press, 1986. 608 p,
263. Ling P. *Flood water*. London: Headline Book Publishing Ltd., 1993. 432 p.
264. Maitland S. *Three times table*. London: Chatto & Windus Ltd., 1990. 216 p.
265. Mansell J. *Forgotten fire*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1992. 192 p.
266. Marcus D. *A land not theirs*. Baldoyle, Dublin: Poolbeg Press Ltd., 1993. 480 p.
267. Martin L. *Garden of desire*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 187 p.
268. Murphy E. *A nest of singing birds*. London: Headline Book Publishing Plc., 1993. 524 p.
269. Murray A. *Only two can share*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 336 p.
270. Nash E. *Strawberries and wine*. Cheltenham: New Author Pub, 1993. 476 p.
271. Pickernell R. *Yanto's summer*. Wotton-under-Edge: Morgans Technical Books Ltd., 1988. 384 p.
272. Raymond M. *The divided house*. UK: F. A. Thorpe Publishing Ltd., 1985. 158 p.
273. Rendell R. *The best man to die*. London: Arrow Books Ltd., 1981. 288 p.
274. Richmond E. *A stranger's trust*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1991. 187 p.
275. Roberts G. *The highest science*. London: Virgin, 1993. 258 p.
276. Steele J. *His woman*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1991. 187 p.
277. Tanner J. *Folly's child*. London: Century Hutchinson, 1991. 466 p.
278. Wilder Q. *One shining summer*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 192 p.
279. Williams C. *French encounter*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1992. 192 p.
280. Wilson P. *Dark sunlight*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 192 p.
281. Wood S. *Mask of deception*. Richmond, Surrey: Mills & Boon, 1993. 186 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Псевдоввічливість крізь призму принципу ввічливості Дж. Ліча й теорії
управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей**

Аспект	Принцип ввічливості Дж. Ліча	Теорія управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей	Псевдоввічливість
Комуніка- тивні цілі	Збереження гармонії у відносинах через дотримання максим ввічливості	Балансування між прагненням зберегти обличчя й досягненням соціальних цілей	Створення зовнішньої ввічливості за наявності прихованих мотивів або нещирих намірів
Збереження обличчя	Дотримання ввічливості для уникнення образи	Управління взаємодією для підтримання позитивного обличчя	Використання ввічливих стратегій для збереження обличчя, навіть якщо справжні наміри нещирі
Соціальні права	Визнання соціальних норм і підтримання соціального порядку	Дотримання соціальних прав учасників взаємодії	Формальне дотримання соціальних норм для збереження рівноваги у взаємодії
Типові стратегії	Такт, великодушність, скромність, схвалення	Використання мовних стратегій для підтримання взаємин	Іронія, сарказм, маніпулятивні тактики
Потенційні наслідки	Підтримання гармонії у взаєминах, уникнення конфліктів	Збереження рівноваги у взаєминах	Позитивні (уникнення конфліктів, збереження гармонії у взаєминах), негативні (погіршення стосунків, довіри)

**Псевдоневвічливість крізь призму теорії неввічливості Дж. Калпепера й
теорії управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей**

Аспект	Теорія неввічливості Дж. Калпепера	Теорія управління взаємодією Г. Спенсер-Оатей	Псевдоневвічливість
Комуніка- тивні цілі	Відкрита або прихована критика, приниження, створення конфлікту	Баланс між підтриманням соціальних прав і збереженням обличчя	Використання неввічливих стратегій для досягнення позитивних соціальних цілей
Збереження обличчя	Прихована неввічливість може загрожувати обличчю	Управління взаємодією для збереження обличчя учасників	Псевдоневвічливість спрямована на збереження обличчя через гумор або сарказм
Соціальні права	Неввічливість може порушувати соціальні права співрозмовників	Дотримання соціальних прав, навіть у критичних ситуаціях	Псевдоневвічливість підтримує соціальні права через непряму комунікацію
Типові стратегії	Двозначність, прямі образи	Використання мовних стратегій для збереження рівноваги	Гумор, сарказм, іронія, двозначність
Потенційні наслідки	Образи, конфлікти, погіршення відносин	Збереження обличчя й рівноваги у взаємодії	Позитивні (зниження напруги, створення близькості), негативні (непорозуміння)

Інтерпретація комунікативно-прагматичної стратегії

Дослідник	Трактування комунікативно-прагматична стратегія
Ф. С. Бацевич	оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування та гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації [6, с. 133].
О. В. Яшенкова	лінія мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, яку визначають загальною метою комунікації, ситуативним контекстом і уявленнями про адресата [112, с. 156].
М. Є. Кліщевська	сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на вирішення комунікативного завдання мовця [35, с. 22].
Н. О. Бігунова	сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на рішення генерального завдання мовця [13, с. 59].
І. Г. Козубська	комплекс мовленнєвих дій, спрямований на досягнення комунікативних цілей в конкретній ситуації спілкування [36, с. 30].
О.О. Селіванова	евристичне інтенційне планування дискурсу для досягнення його учасниками кооперативного результату [82].
О. А. Семенюк В. Ю. Паращук	когнітивний процес, тобто глобальний рівень усвідомлення ситуації, в якому мовець співвідносить свою комунікативну мету з конкретним мовним вираженням [83, с. 172].
Н. О. Передон	деяка глобальна мета комуніканта, яка визначає його комунікативну поведінку в процесі комунікації [72, с. 41]
Н. D. Brown	вербальні й невербальні механізми вирішення проблем спілкування [128].
E. Tarone	спробу мовця передати важливий зміст, коли є деякі очевидні недоліки в міжмовних стратегіях [224, с. 419].
M. Canale M. Swain	вербальні й невербальні стратегії для компенсації комунікативних зривів, спричинених змінними здібностями або недостатньою компетентністю [134, с. 27].

Інтерпретація комунікативно-прагматичної тактики

Дослідник	Трактування комунікативно-прагматична тактика
Ф. С. Бацевич	визначена лінію поведінки на деякому етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного [6, с. 120].
М. Є. Кліщевська	одна або кілька дій (комунікативних ходів), які сприяють реалізації стратегії [35, с. 22].
А. Д. Бєлова	спосіб мовленнєвого впливу, сукупність мовленнєвих механізмів, шлях реалізації стратегії [10, с. 12].
О. О. Селіванова	деяка мовленнєва дія, спрямована на вирішення завдання в межах однієї стратегічної мети [81].
Н. О. Бігунова	одна або кілька мовленнєвих дій, що реалізують деяку стратегію [13, с. 59].
Л. В. Монастирєва	конкретні мовленнєві дії для реалізації поставлених завдань із метою здійснення впливу на адресата [58, с. 177].
І. Г. Козубська	сукупність практичних ходів, лінії мовленнєвої поведінки в реальному процесі мовленнєвої взаємодії [36, с. 30].
І. Ю. Шкіцька	деяким чином організований набір прийомів здійснення прихованого впливу, спрямованого на досягнення бажаного ефекту або попередження небажаного результату [110, с. 51].
Н. О. Передон	конкретний інструмент реалізації обраної стратегії на деякому етапі мовленнєвої взаємодії [72, с. 41]
Е. N. Malyuga В. Tomalin	набір мовленнєвих дій, які здійснюють комуніканти в різній послідовності для реалізації/нереалізації комунікативної стратегії [202, с. 33].

Функціонування псевдоввічливості в діалогічному мовленні персонажів

Комунікативно-прагматичні стратегії	Комунікативно-прагматичні тактики	Комунікативно-прагматичні інтенції
Стратегія сардонічної згоди	Тактика прихованого роздратування. Тактика прихованого скептицизму. Тактика перебільшення. Тактика непрямих висловлень. Тактика імпліцитної образи. Тактика зневажливих коментарів.	Збереження офіційного стилю спілкування й професіоналізму; збереження гармонії в спілкуванні; уникнення відкритого конфлікту й конфронтації.
Стратегія прихованої незгоди	Тактика звернення до авторитету. Тактика перебільшення. Тактика патронації. Тактика непрямой критики. Тактика психологічного впливу. Тактика двозначності. Тактика нещирої обіцянки.	Збереження ввічливої атмосфери спілкування; збереження гармонії взаємин; уникнення прямого конфлікту й конфронтації; збереження обличчя; уникнення прямої відмови.
Стратегія конwersаційних імплікатур	Тактика мінімізації. Тактика селективної інформації. Тактика прихованого сумніву. Тактика прихованих інсинуацій. Тактика перебільшення. Тактика заперечення. Тактика ухилення.	Збереження ефективності спілкування; уникнення відкритого конфлікту й конфронтації; непряме вираження невдоволення, критики чи образи; приховане вираження критики й розчарування.
Стратегія фейкового ентузіазму	Тактика перебільшення. Тактика перекручення значення слів. Тактика імітації шанобливості. Тактика непрямой звинувачення. Тактика уникнення прямої відповіді. Тактика емоційного впливу. Тактика риторичних запитань. Тактика непрямой критики.	Збереження позитивної динаміки під час спілкування; збереження гармонії в спілкуванні; збереження контролю над ситуацією; уникнення прямого конфлікту й конфронтації; захист власної позиції під час спілкування.
Стратегія надмірної офіційності	Тактика перебільшення. Тактика нещирої подяки. Тактика офіційного звертання. Тактика ухилення. Тактика формальних відповідей. Тактика непрямой критики.	Збереження дистанції між співрозмовниками; уникнення особистих чи неприємних тем; збереження ввічливого тону спілкування; уникнення конфліктів.

Стратегія нещирих компліментів	Тактика перебільшення. Тактика прихованого сумніву. Тактика непрямой критики. Тактика пасивно-агресивних коментарів. Тактика ухилення.	Збереження ввічливої атмосфери спілкування; уникнення відкритої конфронтації й конфлікту; непряме вираження несхвалення або приниження співрозмовника.
Стратегія прихованої критики	Тактика непрямих висловлень. Тактика контекстуальних зв'язків. Тактика непрямих запитань. Тактика прихованої конфронтації. Тактика імпліцитної погрози. Тактика перебільшення. Тактика повторення слів. Тактика зниження значущості слів.	Збереження гармонії під час спілкування; уникнення відкритого конфлікту й конфронтації; уникнення напружених ситуацій у спілкуванні; непряме вираження незгоди чи несхвалення; приховане вираження критики.
Стратегія нещирої подяки	Тактика перебільшення. Тактика риторичних запитань. Тактика емпатичних висловлень. Тактика непрямой критики. Тактика конкретизації. Тактика применшення серйозності. Тактика збереження об'єктивності.	Непряме вираження роздратування, невдоволення чи зневаги; уникнення прямої конфронтації й відкритого конфлікту; непряме вираження критики дій чи заяв комуніканта
Стратегія нещирого вибачення	Тактика удавання незнання. Тактика мінімізації. Тактика непрямой критики. Тактика непрямих висловлень. Тактика ухилення. Тактика пасивно-агресивних коментарів. Тактика позитивної реінтерпретації.	Збереження контролю над ситуацією; непряме вираження невдоволення й непокори; уникнення відкритого конфлікту й конфронтації; непряме вираження зневаги й роздратування.
Стратегія маніфестації турботи	Тактика деталізації. Тактика перебільшення. Тактика прихованого сумніву. Тактика непрямой критики. Тактика фальшивого занепокоєння. Тактика емоційного впливу.	Збереження відчуття контролю й переваги в розмові; уникнення відкритої агресії й конфлікту; непряме вираження сумніву, критики або невдоволення.

Засоби вираження псевдоввічливості в британській постмодерністській прозі

Засоби вираження	Стратегія сардонічної згоди	Стратегія прихованої незгоди	Стратегія конверсаційних імплікатур	Стратегія фейкового ентузіазму	Стратегія надмірної офіційності	Стратегія нещирих компліментів	Стратегія прихованої критики	Стратегія нещирої подяки	Стратегія нещирого вибачення	Стратегія маніфестації турботи
Інтонація	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Формальні звертання	-	-	-	+	+	-	-	+	-	+
Імперативні конструкції	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+
Питальні конструкції/ риторичні запитання	+	-	+	+	-	+	+	+	-	-
Умовні конструкції	-	+	-	+	-	-	+	-	+	+
Конструкції з модальними дієсловами	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
Конструкції з фразеологізмами	+	-	-	+	-	-	+	+	-	-
Еліптичні конструкції	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-
Експресивні синтаксичні структури	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-
Стилістичні засоби	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-

Функціонування псевдонеувічливості в діалогічному мовленні персонажів

Комунікативно-прагматичні стратегії	Комунікативно-прагматичні тактики	Комунікативно-прагматичні інтенції
Стратегія фейкового обурення	Тактика жартівливого докору. Тактика применшення значущості. Тактика емоційного впливу. Тактика перебільшення. Тактика ласкавих жестів. Тактика імітації серйозності.	Створення дружньої й веселої атмосфери; збереження доброзичливих взаємин, уникнення конфронтації або напруженості; побудова товариських стосунків.
Стратегія грайливої погрози	Тактика ультиматуму. Тактика протиставлення. Тактика імітації серйозності. Тактика підкреслення негативних наслідків. Тактика применшення значущості. Тактика надмірного попередження.	Створення легкої й приємної атмосфери; уникнення ескалації напруженості; підтримання позитивних стосунків; зміцнення зв'язку; підкреслення близькості в стосунках.
Стратегія відвертої критики	Тактика перебільшення. Тактика уникнення прямої відповіді. Тактика протиставлення. Тактика повторення слів. Тактика риторичних запитань. Тактика позитивної реінтерпретації. Тактика саморефлексії.	Збереження позитивної атмосфери; збереження доброзичливих стосунків; зміцнення соціальних зв'язків; збереження безтурботної й жартівливої взаємодії; вираження товарищескості.
Стратегія неширої образи	Тактика перебільшення. Тактика звернення до авторитету. Тактика імітації нешанобливості. Тактика емфатичних висловлень. Тактика протиставлення. Тактика мінімізації. Тактика прихованого скептицизму. Тактика повторення слів. Тактика імітації образи.	Створення легкої й грайливої атмосфери; збереження доброзичливих взаємин; уникнення напруженості під час взаємодії; створення веселого й невимушеного спілкування; зміцнення зв'язку; підкреслення близьких і дружніх стосунків.
Стратегія двозначних компліментів	Тактика непрямих відповідей. Тактика ухилення. Тактика непрямих звинувачень. Тактика двозначності. Тактика саморефлексії. Тактика применшення значущості. Тактика прихованого скептицизму. Тактика протиставлення.	Зміцнення соціальних зв'язків; побудова й налагодження товариських стосунків; уникнення образ; збереження позитивної атмосфери спілкування; послаблення напруги в потенційно незручних або серйозних ситуаціях.

<p>Стратегія сардонічної похвали</p>	<p>Тактика перебільшення. Тактика протиставлення. Тактика філософського обґрунтування. Тактика жартівливого докору. Тактика саморефлексії. Тактика емоційного впливу. Тактика логічної аргументації. Тактика ласкавих жестів.</p>	<p>Створення жвавої й цікавої комунікації; створення веселої й невимушеної атмосфери спілкування; створення грайливої й ніжної взаємодії; підкреслення тісного зв'язку; зміцнення взаємної прихильності й розуміння.</p>
<p>Стратегія маніфестації покори</p>	<p>Тактика перебільшення. Тактика імітації серйозності. Тактика уникнення прямої відповіді. Тактика патронації. Тактика непрямих висловлень.</p>	<p>Збереження позитивної атмосфери й доброзичливих стосунків; зміцнення соціальних зв'язків; вираження прихильності й товарищескості.</p>

Засоби вираження псевдоневвічливості в британській постмодерністській прозі

Засоби вираження	Стратегія фейкового обурення	Стратегія грайливої погрози	Стратегія відвертої критики	Стратегія нещирої образи	Стратегія двозначних компліментів	Стратегія сардонічної похвали	Стратегія маніфестації покори
Інтонація	+	+	+	+	+	+	+
Зневажливі звертання	-	-	+	+	-	-	-
Імперативні конструкції	+	-	-	+	+	+	-
Питальні конструкції/ риторичні запитання	+	+	+	+	-	+	-
Умовні конструкції	+	+	+	+	+	+	-
Конструкції з модальними дієсловами	-	+	+	+	+	+	-
Конструкції з фразеологізмами	-	-	+	+	-	+	+
Еліптичні конструкції	-	-	+	+	-	+	+
Експресивні синтаксичні структури	-	-	+	+	+	-	+
Стилістичні засоби	-	-	+	+	+	-	-

Статистичні параметри використання псевдоввічливих і псевдонеvvічливих стратегій

Комунікативно-прагматичні стратегії	Кількість фрагментів діалогічного мовлення	%
Псевдоввічливі стратегії	3575	69,23
Стратегія сардонічної згоди	387	10,82
Стратегія прихованої незгоди	576	16,11
Стратегія конверсаційних імплікатур	275	7,69
Стратегія фейкового ентузіазму	341	9,54
Стратегія надмірної офіційності	672	18,8
Стратегія нещирих компліментів	263	7,36
Стратегія прихованої критики	487	13,62
Стратегія нещирої подяки	252	7,05
Стратегія нещирого вибачення	218	6,1
Стратегія маніфестації турботи	104	2,91
Псевдонеvvічливі стратегії	1472	30,77
Стратегія фейкового обурення	231	15,69
Стратегія грайливої погрози	167	11,34
Стратегія відвертої критики	378	25,7
Стратегія нещирої образи	137	9,31
Стратегія двозначних компліментів	275	18,68
Стратегія сардонічної похвали	186	12,63
Стратегія маніфестації покори	98	6,65
Всього	5047	100

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Наукові праці, що опубліковані у наукових фахових виданнях України:***

1. Фатуллаєва Н. Мовленнєва формула вибачення як складник концепту «ввічливість» (на матеріалі роману Джорджо Мойєс «The last letter from your lover»). *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2020. Вип. 34. Том 5. С. 130–137.

URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_5/22.pdf

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-5-20>

2. Фатуллаєва Н. Я. Іронія як комунікативно-прагматична суперстратегія псевдоввічливості. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. Ужгородський національний університет: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 2 (24). С. 178–186.

URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/325/509>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.24.178-186>

3. Fatullaieva N. Ya. Evolution of (im)politeness theories: a critical analysis of existing approaches and concepts. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Philology*. 2023. Vol. 10. P. 103–112.

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnuphil/article/view/8504/8622>

DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.103-112>

4. Fatullaieva N. Ya. Sarcasm as a communicative-pragmatic superstrategy of mock politeness. *Folium*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 4. P. 274–279.

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/104/102>

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.41>

5. Фатуллаєва Н. Я. Функціонально-семантичний простір категорії псевдонеvvічливості: аналіз диференційних ознак і їхніх функціональних ролей у її структурі. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»: журнал*. 2024. № 5 (23) 2024. С. 512–522.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/12056/12117>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5\(23\)-512-522](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5(23)-512-522)

Наукові праці в матеріалах конференцій

6. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоввічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 2th International scientific and practical conference «Modern education using the latest technologies»* (January 17–20, 2023). Lisbon, Portugal. International Science Group. 2023. P. 355–357.

URL: <https://isg-konf.com/modern-education-using-the-latest-technologies/>

DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.1.2>

7. Фатуллаєва Н. Я. Псевдоневвічливість як комунікативно-прагматична категорія. *Proceedings of the 4th International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations»* (January 18–20, 2023). Osaka, Japan. CPN Publishing Group. 2023. P. 453–458.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-18-20.01.23.pdf>

8. Fatullaieva N. A comparative analysis of multifarious definitions of the category of (im)politeness. *Proceedings of the VI International scientific and practical conference «The Aspects of Contemporary Scientific Research that Encompass Both Theoretical and Practical Components»* (January 10–12, 2024). Venice, Italy, International Scientific Unity. 2024. P. 260–263.

URL: <https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/01/The-aspects-of-contemporary-scientific-research-Jan-10-12-2024-Venice-Italy.pdf>

9. Фатуллаєва Н. Я. Функціонально-семантичний простір категорії псевдоввічливості: аналіз диференційних ознак і їхніх функціональних ролей у її структурі. *Сучасний стан та пріоритети модернізації науки, освіти та технологій*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 10 січня 2024 р.): у 3 ч. Біла Церква: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. С. 47–50.

URL: <https://www.economics.in.ua/2024/01/10-1.html>